

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN BUCUREȘTI

**COLECȚIE DE STUDII ȘI CERCETĂRI
ALE STUDENȚILOR
FACULTĂȚII DE CONTABILITATE
ȘI INFORMATICĂ DE GESTIUNE
2012**

**ISSN 2286 – 167X
ISSN-L 2286 – 167X**

Editura ASE
București

Editura ASE

Piața Romană nr. 6, Sector 1
București, cod 010374
România

COMITET ȘTIINȚIFIC

Prof. univ. dr. Liliana Feleagă

Prof. univ. dr. Daniela Calu

Conf. univ. dr. Nadia Albu

Conf. univ. dr. Andrei Stanciu

ISSN 2286 – 167X
ISSN-L 2286 – 167X

Cuprins

PRINCIPIUL IMAGINII FIDELE VERSUS PRINCIPIUL PRUDENȚEI	5
Mihalcea Elena și Miluț Floriana Livia.....	5
Coordonator științific: Lect. univ. dr. Mihai Stere	5
UTILITATEA SITUAȚIILOR FINANCIARE CONSOLIDATE ÎN RAPORTAREA FINANCIARĂ.....	14
Feldioreanu Cristina și Dusceac Alexandra.....	14
Coordonator științific: Prof. univ. dr. Marian Săcărin	14
RAPOARTELE PRIVIND COSTURILE, FUNDAMENT ÎN ADOPTAREA DECIZIILOR ÎN ENTITĂȚILE ECONOMICE	33
Brăescu Adriana.....	33
Coordonator științific: Prof. univ. dr. Aurelia Ștefănescu.....	33
RESPONSABILITATE ȘI PLANIFICARE ÎN AUDITUL CONTABIL ȘI FINANCIAR.....	46
Roșculeț Alexandra și Voicu Nicoleta Cătălina	46
Coordonator științific: Prof. univ. dr. Eugeniu Țurlea	46
WORLDCOM & ENRON – EȘEC ECONOMIC SAU EȘEC DE AUDIT?	81
Feldioreanu Ionelia Alexandra.....	81
Coordonator științific: Lector univ. dr. Iulia Jianu.....	81
PROBLEME ACTUALE PRIVIND RECUNOAȘTEREA VENITURILOR ÎN VIZIUNEA IASB-FASB.....	89
Grigoraș Dorina.....	89
Coordonator științific: Lect. univ. dr. Iulia Jianu	89
MODELAREA MATEMATICĂ ÎN CONTABILITATEA INSTITUȚIILOR PUBLICE	99
Loghiu Radu-Daniel.....	99
Coordonator științific: Prof. univ. dr. Cornelia Dascălu	99
ADOPTAREA DECIZIILOR ȘI BUGETELE DIN PERSPECTIVA COMPETENȚELOR MANAGERILOR.....	108
Morărescu Ana-Maria	108
Coordonator științific: Prof. univ. dr. Aurelia Ștefănescu.....	108

ESTIMAREA VALORII JUSTE PENTRU SISTEMELE DE PRODUCERE A ENERGIEI VERZI	117
Durică Ancuța, Grigore Nicoleta-Cristina și Niță Lenuța	117
Coordonator științific: Lect. univ. dr. Iulia Jianu	117
MANAGEMENTUL RISCULUI IT ÎN ORGANIZAȚII	126
Oprea Andrei-Cristian.....	126
Coordonator științific: Prof. univ. dr. Victoria Stanciu	126
FRAUDA. ANALIZĂ ȘI METODE DE DETECTARE.....	133
Popescu Laura-Maria și Toader Andrei George	133
Coordonator științific: Lect. univ. dr. Liviu Matac	133
RELIGIA ÎN CONTABILITATE: RELEVANTĂ SAU IGNORATĂ?	148
Seria Crina.....	148
Coordonator științific: Lect. univ. dr. Iulia Jianu	148
POLITICĂ DE AUDIT, OPINII PRO ȘI CONTRA PRIVIND CARTEA VERDE A AUDITULUI	158
Jora Vila.....	158
Coordonator științific: Prof. univ. dr. Ana Morariu	158

PRINCIPIUL IMAGINII FIDELE VERSUS PRINCIPIUL PRUDENȚEI

Mihalcea Elena și Miluț Floriana Livia

Licență CIG, Anul I, Grupa 614

Coordonator științific: Lect. univ. dr. Mihai Stere

REZUMAT

În această lucrare am prezentat principiul imaginii fidele și principiul prudenței, precum și relația care se află între acestea. Imaginea fidelă este un concept de origine anglo-saxona. El a apărut sub sintagma de “true and fair view”, pentru prima dată, în legea societăților din 1948 din Marea Britanie, dar combinații diferite ale cuvintelor “true”, “fair”, “correct”, “full” au fost utilizate în legislație încă din 1844. Vechimea acestui concept ne-ar putea duce la ideea că el este foarte clar definit. Ori, nu este deloc așa. Să fie imaginea fidelă o noțiune ușor inteligibilă și, deci, inutil de definit? Este știut ca ea a dat naștere la dezbateri pasionate. Au fost organizate colocvii, simpozioane, întâlniri cu scopul de a o defini. Imaginea fidelă nu se confruntă cu o copie exactă a realității. Imaginea fidelă este reprezentată de “ imaginea în care se poate avea încredere”, imaginea căreia i se poate da credit; aceasta deoarece “s-a acreditat ideea că pot exista mai multe imagini fidele”. Prudența, complement al imaginii fidele, constă în a nu prezenta o imagine prea favorabilă prin ignorarea unor fapte sau evenimente care pot avea impact în viitor asupra situațiilor financiare. Această referință implicită la finalitatea informării contabile este foarte importantă deoarece permite evitarea unei deviații de la principiul prudenței: nu se pune în discuție producătorul de informație contabilă în sensul de a se comporta “prudent” cu scopul de a se proteja pe el însuși, ci de a-l proteja pe destinatarul și utilizatorul informației, care să nu-și bazeze analizele pe un patrimoniu supraevaluat. Prudența se regăsește în sinceritate (în sensul de a prezenta în situațiile financiare fapte susceptibile de a influența destinatarul informării) și trebuie să servească noțiunea de imagine fidelă. Prudența este, în mod cert, principiul în starea cea mai conflictuală cu obiectivul (principiul federator) imaginii fidele, deoarece el adoptă, în mod sistematic, un punct de vedere pesimist. Adică, solicită contabilizarea minusurilor de valoare și interzice luarea în cont a plusurilor de valoare.

CUVINTE-CHEIE: imaginea fidelă, prudența, relația conflictuală

INTRODUCERE

Principiul imaginii fidele și principiul prudenței ni s-au părut cele mai interesante dintre toate, de aceea am considerat că trebuie puse în antiteză, având în vedere relația conflictuală dintre acestea, deoarece mulți contabili se confruntă cu această situație. Ca obiectiv al acestei lucrări ne-am propus evidențierea relației dintre aceste două principii esențiale în contabilitate.

Temele abordate se referă la calitatea imaginii fidele, accepiunea imaginii fidele, imaginea fidelă ca raport de comunicare și imaginea fidelă: soluție versus impediment în lupta cu contabilitatea creativă.

În continuare am tratat principiul prudenței și relația conflictuală cu imaginea fidelă, incluzând relația acționari – creditori și unele exemple de aplicare a principiului prudenței, iar ultima parte cuprinde noțiuni despre conformitate și (in)consecvență în normalizarea prudenței.

1. PRINCIPIILE CONTABILE

Principiile contabile sunt reguli care ajută producătorii de informații contabile la măsurarea, clasificarea și prezentarea informațiilor financiare. Totodată, ele constituie reguli foarte generale care pot fi puse în aplicare în mai multe moduri, ce dau naștere mai multor norme contabile.

Lauzon afirma că relevanța principiilor contabile este puternic pusă în discuție de la o vreme încoace. Nu sunt puțini cei care relevă că principiile contabile, așa cum sunt ele concepute astăzi, produc o subevaluare a activului întreprinderii, motiv pentru care, prin aplicarea lor, nu se reflectă realitatea economică. De asemenea, unii autori consideră că principiile sunt prea conservatoare, și, ca atare, ar trebui să fie regândite complet. În mod evident, se preferă obținerea unei informații mai degrabă obiectivă decât relevantă, în vederea luării deciziilor economice, știut fiind faptul că, în multe situații, informațiile mai pertinente fac apel la estimări, opinii și ipoteze care conduc la creșterea considerabilă a riscurilor de manipulare și a elementelor care să genereze interpretări eronate. Deși literatura de specialitate străină abundă în clasificări ale principiilor, în ceea ce ne privește vom trata, în continuare, enunțurile care au valoare de principii contabile.

2. IMAGINEA FIDELĂ

2.1 Calitatea imaginii fidele

Imaginea fidelă reprezintă calitatea pe care trebuie să o aibă informarea contabilă, rezultatul pe care trebuie să-l atingă. Situațiile financiare ale întreprinderii trebuie să dea o imagine fidelă, clară și completă (art. 23 din regulamentul de aplicare a legii nr. 82/1991, legea contabilității). Acesta este mai mult decât un principiu director, este un imperativ, iar toate principiile și regulile contabile i se vor subordona. Acest metapprincipiu se „bucură” de o oarecare ambiguitate. Vehicularea acestei noțiuni în România s-a realizat mai cu seamă în plan teoretic, fapt datorat unor numeroase considerente obiective – care țin de modul de reglementare a dreptului contabil, dar și subiective – care țin de existența unor mentalități contabile tehniciste. Lipsa de „priză” evidentă vizează atât noțiunea de „imagine”, cât și cea de „fidelă” care, în accepțiunea unor contabili români, ar ține de alte domenii și mai puțin de contabilitate.

Despre „fidelitate”

Ambiguitatea, adesea denunțată de conceptul *imaginii fidele*, provine mai cu seamă dintr-un considerent dublu subiectiv: *imaginea* este destinată utilizatorilor de informații și furnizată de producătorii ei, în cele mai multe cazuri, persoane diferite. *Fidelitatea* presupune ca producătorul informației contabile, nu subiectiv, în raport cu cerințele sale, ci ținând seama de destinatarii ei externi, cu alte cuvinte, de a se pune „în pielea” unui alt lector al acestor informații financiare decât el însuși.

Fidelitatea presupune o informare (informație) completă, însă nu poate fi limitată la acest criteriu de exhaustivitate (care poate fi considerat ca și element al principiului sincerității), clară, inteligibilă, ușor de exploatat (fără a pierde însă din relevanță). Imaginea fidelă nu se confruntă cu o copiere exactă a realității. Imaginea fidelă este reprezentată de „imaginea în care se poate avea încredere”, imaginea căreia i se poate da credit; aceasta deoarece „s-a acreditat ideea că pot exista mai multe imagini fidele”.

2.2 Accepțiunea imaginii fidele

Regulile contabilității continental-europene tradiționale nu făceau referiri la noțiuni cum ar fi „fidelitate”, „loialitate” în ceea ce privește informarea contabilă. Aceasta deoarece, bazată pe o doctrină și o practică ce ținea de reflectarea exactă a realității economice (să nu uităm că o parte din cei care au studiat relația contabilității cu mediul au stabilit că există origini matematice ale contabilității), contabilitatea, volens, nolens, sub condiția dovedirii falsului, era considerată ca fiind un „instrument de precizie”, iar noțiunea de „fidelitate” aducea cu sine o umbră de incertitudine. Obiectivul imaginii fidele a situațiilor financiare, ca noțiune, a fost împrumutat de la britanici și introdus prin Directiva a IV-a din 25 iulie 1978. În Dreptul contabil continental nu s-a dat niciodată o definiție „imaginii fidele”, iar aceasta a făcut și cu siguranță va mai face să mai curgă multă cerneală.

Prudența, complement al imaginii fidele, susține Niculae Feleagă, constă în a nu prezenta o imagine prea favorabilă prin ignorarea unor fapte sau evenimente care pot avea impact în viitor asupra situațiilor financiare. Această referință implicită la finalitatea informării contabile este foarte importantă deoarece permite evitarea unei deviații de la principiul prudenței: nu se pune în discuție producătorul de informație contabilă, în sensul de a se comporta „prudent” cu scopul de a se proteja pe el însuși, ci de a-l proteja pe destinatarul și utilizatorul informației, care să nu-și bazeze analizele pe un patrimoniu supraevaluat. Prudența se regăsește în sinceritate (în sensul de a prezenta în situațiile financiare fapte susceptibile de a influența destinatarul informării) și trebuie să servească noțiunea de imagine fidelă.

Rămâne în discuție ideea de anticipare a riscurilor, care este mai puțin clară decât cea de realizare de câștiguri. Riscul este omniprezent în activitatea economică: până la ce nivel trebuie să fim prudenți? Aprecierea „rezonabilă” se bucură de un real subiectivism, influențat de factori dintre cei mai diverși. Aplicarea principiului prudenței vizează evenimente care au intervenit în cursul exercițiului, dar și evenimentele ulterioare închiderii exercițiului financiar și care pot avea impact asupra situațiilor financiare anuale. Este o regulă practică, dar nu indestructibilă, dacă ne gândim că această regulă a individualizării riscurilor poate fi „răsturnată” de constituirea de provizioane pentru riscuri statistice, unde este vorba de o eventualitate și mai puțin de o probabilitate, limita de anticipare a riscurilor nefiind clar precizată.

Contabilitatea românească nu acordă o importanță privilegiată principiului prudenței. În schimb, toate cutumele, uzanțele și mai cu seamă normele profesionale îl fac să ocupe un loc privilegiat, apărând ca unul interesant și, în același timp, dominant în raport cu celelalte, fără însă a abuza de el prin „crearea de rezerve latente sau oculte”.

2.3 Imaginea fidelă, raport de comunicare¹

Această caracteristică este dată de faptul că imaginea fidelă creează o relație între producătorii de conturi și utilizatorii lor. Se spune că imaginea fidelă seamănă întrucâtva cu o schiță figurativă a unui pictor, care exprimă, dincolo de desenul însuși, dincolo de culoare și de linie, aportul personal al autorului, adică și altceva decât ceea ce este pur și simplu desenat.

A cere să se precizeze dacă fidelitatea este obiectivă sau subiectivă este un lucru inutil, căci atunci ar fi vorba de două situații de subiectivitate care unesc o bază de obiectivitate. Există mai întâi un grad inevitabil de subiectivitate, pentru că este imposibil să se elimine sensibilitatea celui care întocmește conturile: el le-a întocmit în funcție de adevărul pe care l-a construit, plecând de la observarea faptelor reale.

Operațiile și evenimentele nu pot să fie prezentate prin ele însele, ci sunt expuse așa cum au fost percepute de preparatorul de conturi. Dincolo de percepția lui, să mai adăugăm măreția omului: în speță, capacitatea preparatorului de a-și impune aptitudinile de creație. Totuși, obiectivitatea provine din respectarea standardelor. În sfârșit, a doua situație de subiectivitate este dată de percepția utilizatorului de conturi, care construiește, la rândul său, adevărul, în conformitate cu faptele pe care le-a analizat prin intermediul lecturii situațiilor financiare.

Problema primordială a conducătorilor de întreprindere și a auditorilor este de a ști care ar fi capacitatea lor de a avea o imagine clară și neambiguă asupra realității, prin consultarea conturilor, în ipoteza în care ei ar fi exteriori procesului de elaborare a situațiilor financiare și, deci, n-ar dispune de cunoștințe detaliate despre poziția financiară și performanțele întreprinderii. De asemenea, se spune că utilizatorii documentelor de sinteză nu au decât informația pe care o merită. Fiind un limbaj codificat, contabilitatea devine inteligibilă numai pentru cei care stăpânesc convențiile de codificare ale acestui limbaj. Din cele de mai sus rezultă că imaginea fidelă necesită o pregătire atât a preparatorilor, cât și a utilizatorilor de conturi.

¹ A se vedea Niculae Feleagă, *Dincolo de frontierele vagabondajului contabil*, Editura Economică, București, 1997, p. 70

2.4 Imaginea fidelă: soluție versus impediment în lupta cu contabilitatea creativă

Noțiunea de imagine fidelă (*true and fair view*) este de origine britanică, iar una dintre puținele definiții îi aparține lui Lee care, în 1982, preciza: „Astăzi, imaginea fidelă a devenit un termen de artă. Ea presupune prezentarea de conturi întocmită în conformitate cu principiile contabile general acceptate, utilizarea de cifre cât mai exacte posibil, realizarea de estimări cât mai rezonabile și aranjarea lor de așa manieră încât să se poată furniza, cu toate limitele practicilor contabile curente, imaginea cea mai obiectiv posibil, lipsită de erori, distorsiuni, manipulări sau omisiuni semnificative. Cu alte cuvinte, trebuie avute în vedere atât litera, cât și spiritul legii.”

► Analizând această definiție, sesizăm patru aspecte:

- 1) Referirile la „estimări cât mai rezonabile” și la limitele practicilor contabile curente” implică o anumită toleranță față de unele imprecizii inevitabile. Altfel spus, „este preferabil să aproximezi decât să greșești cu exactitate”. Această cugetare, ce-i aparține lui J. M. Keynes, poate explica înlocuirea cerinței de „true and correct view” cu cea de „true and fair view”. Schimbarea s-a făcut la recomandarea Institutului Experților Contabili din Anglia și Țara Galilor, deoarece „correct” era un cuvânt excesiv de precis pentru a reflecta practicile de contabilitate și de audit. Privită din acest unghi, imaginea fidelă poate fi considerată ca un stimulent în utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă.

Faptul că informațiile contabile trebuie să fie neutre este deja reglementat.

- 2) Lee vorbește despre „imaginea cea mai obiectivă posibil”, adică despre neutralitate. Neutralitatea presupune că situațiile financiare, prin modul de selectare și prezentare a informațiilor, să nu influențeze luări de decizii și judecăți care să conducă la un rezultat predeterminat. Analizat din acest unghi, imaginea fidelă acționează împotriva contabilității creative.
- 3) Referirile la „omisiuni” și la „litera și spiritul legii” i-au făcut pe unii să considere că cerința de „true and fair view” este mult mai riguroasă decât formulele precedente. „True” (adevărat) semnifică litera legii, iar „fair” (loial), spiritul acesteia.

Următoarea poveste pune în evidență cele două cuvinte: Căpitanul unui vas era îngrijorat că secundul său bea foarte mult. Într-o zi, el a scris în jurnalul de bord: „Secundul a fost beat azi.” Informația a fost în același timp adevărată și loială. În ziua următoare, secundul, văzând ce scrisese căpitanul, a adăugat: „Ieri căpitanul a fost treaz”. Informația a fost adevărată dar nu și loială. Dacă în mod obișnuit căpitanul era treaz, acest lucru nu ar mai fi meritat să fie comentat. Privind din acest unghi, imaginea fidelă este un instrument împotriva utilizării contabilității creative.

- 4) Lee vorbește despre „conturi întocmite în conformitate cu principiile contabile general acceptate”. „În cazul în care un tribunal ar trebui să decidă dacă situațiile financiare ale unei societăți dau sau nu o imagine fidelă, ar fi dificil de identificat alte criterii de apreciere decât conformitatea cu principiile contabile general acceptate”. Analizând din acest unghi, imaginea fidelă ar putea fi un stimulent pentru utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă.

3. PRUDENȚA ȘI RELAȚIA CONFLICTUALĂ CU IMAGINEA FIDELĂ

- În „Tratatul de contabilitate financiară”, Niculae Feleagă și Ion Ionașcu susțin că în țara noastră, ca de altfel în majoritatea țărilor Europei continentale, prudența pare a fi principiul cel mai cunoscut.
- Prudența este, în mod cert, principiul în starea cea mai conflictuală cu obiectivul (principiul federator) imaginii fidele, deoarece el adoptă, în mod sistematic, un punct de vedere pesimist, adică solicită contabilizarea minusurilor de valoare și interzice luarea în cont a plusurilor de valoare.
- Prin nominalismul monetar, costurile istorice și prudență, realizăm că un bilanț nu poate decât în mod imperfect să redea valoarea întreprinderii. Pentru că valoarea întreprinderii nu este numai rezultatul activităților trecute și prezente ale firmei. Ea este dată și de viitorul acesteia, mai mult sau mai puțin promițător, mai mult sau mai puțin neliniștitor. Aceasta explică, de altfel, de ce valoarea bursieră a unei acțiuni poate să fie atât de diferită de valoarea ei matematică contabilă. Dar să vedem care este cadrul juridic în care se desfășoară prudența.

- Ea face obiectul politicilor (principiilor) enunțate în standardul internațional IAS 1 de IASB. Referitor la acest principiu, IASB apreciază că „Numeroase operații comportă, inevitabil, incertitudini. Se convine să se țină cont de ele, făcând proba de prudență în întocmirea situațiilor financiare. Totodată, prudența nu justifică crearea de rezerve latente sau oculte”. Se deduce că situațiile financiare trebuie să fie întocmite luând toate precauțiile necesare pentru a se evita prezentarea, spre uzul terților, a unei situații patrimoniale sau a unui beneficiu net care să fie evaluat.

În cazul activelor:

- Atunci când valoarea de inventar este mai mare decât valoarea de intrare, diferența poartă numele de plus de valoare, care, în principiu, nu este contabilizat.
- Atunci când valoarea de inventar este mai mică decât valoarea de intrare, diferența poartă numele de minus de valoare, care face obiectul următoarei analize: în cazul bunurilor supuse uzurii fizice și/sau morale, pentru care minusul are un caracter definitiv, acesta se va contabiliza prin sistemul amortizărilor; pentru celelalte bunuri, în cazul cărora minusul de valoare nu are un caracter definitiv, acesta se va contabiliza prin sistemul provizioanelor de depreciere.

În cazul pasivelor:

- Creșterea de valoare a unui pasiv extern (datorie), considerate a fi ireversibile, este un complement de datorie, contabilizată ca atare.
- Apariția unei datorii a cărei mărime și a cărei scadență sunt nesigure conduce la constituirea de provizioane pentru riscuri și cheltuieli.
- Minusurile de valoare ale unui pasiv extern, devenite ireversibile, sunt supuse contabilizării, în timp ce minusurile cu caracter nedefinitiv nu sunt luate în considerare, din motive de prudență.

O analiză riguroasă a prudenței nu se poate face fără a o pune în relație cu unele principii contabile, sesizându-se fie situațiile de armonie, fie cele de conflict.

3.1 Relația acționari-creditori

În general, acționarii doresc să măsoare rentabilitatea și riscul investițiilor lor, în funcție de acestea ei luând deciziile de menținere, creșterea sau reducerea aporturilor. Cunoașterea situației financiare ale unei întreprinderi necesită, însă, documente de sinteză, care dau o imagine fidelă. Din acest motiv, calitatea informării financiar-contabile se află în centrul preocupării acționarilor. Pe de altă parte, creditorii sunt persoane care dețin creanța asupra întreprinderii. Acest ansamblu numit „creditori” conține însă mai multe grupuri de creanțieri, cele mai importante fiind furnizorii și bancherii.

În cele mai multe dintre cazuri, (deci nu întotdeauna), acționarii preferă informația contabilă, mai puțin prudența, pentru că ei își doresc să cunoască cât mai precis profiturile viitoare și capacitatea întreprinderii de a genera și plăti dividende în viitor. Pe de altă parte, creditorii preferă informația prudentă, întrucât politicile contabile prudente au ca efect reducerea profitului, și deci diminuarea dividendului potențial pe care întreprinderile îl pot plăti acționarilor. Practic, principiul prudenței servește creditorii prin aceea că împiedică întreprinderile să se angajeze în practici incorecte față de creditori (practici precum să ia bani cu împrumut de la bănci pe care mai apoi să-i plătească dividende, declarându-se ulterior în incapacitate de plată).

3.2 Exemple de aplicare a principiului prudenței²

Exemplul 1

Societatea Arta are ca obiect de activitate vânzarea de antichități. La 31. 12. N, ea deține în stoc următoarele articole:

Articole	Cost de achiziție (um)	Valoare de piață (um)
Icoană bizantină din secolul al XIV-lea	100.000	95.000
Statuia în bronz a lui Poseidon (Grecia antică)	90.000	93.000
Tablou intitulat „Cristos în grădina cu măslini”	300.000	310.000
Bol <i>Kakiemon</i> (porțelan din Japonia antică)	50.000	46.000
Total	540.000	544.000

Valoarea de piață a articolelor a fost stabilită de un evaluator de artă profesionist și coincide cu valoarea netă de realizare. Testul valorii minime dintre cost și valoarea netă de realizare se efectuează pentru fiecare articol din stoc, luat separat. Ca urmare, valoarea stocului în bilanțul de la închiderea exercițiului N este:

Articole	Minimul dintre cost și valoarea netă de realizare (um)
Icoană bizantină din secolul al XIV-lea	95.000
Statuia din bronz a lui Poseidon (Grecia antică)	90.000
Tablou intitulat „Cristos în grădina cu măslini”	300.000
Bol Kakiemon (portelan din Japonia antică)	41.000
Total	531.000

În cursul exercițiului N+1, s-au vândut statuia din bronz a lui Poseidon și bolul Kakiemon. În plus, s-a procedat la recondiționarea icoanei bizantine, suportandu-se un cost de 8.000 um. Prin această operație a crescut valoarea de piață a icoanei.

În ceea ce privește tabloul intitulat „Cristos în grădina cu măslini”, experții au confirmat că acesta reprezintă o versiune realizată de El Greco și nu o copie, așa cum se crezuse inițial.

Situația stocurilor la închiderea exercițiului N+1 se prezintă astfel:

Element de stoc	Cost de achiziție	Valoarea netă de realizare
Icoană bizantină din secolul al XIV-lea	108.000	130.000
Tablou intitulat „Cristos în grădina cu măslini”	300.000	850.000
Total	408.000	980.000

Se observă că valoarea netă de realizare depășește, pentru fiecare articol în parte, costul de achiziție. Plusul de valoare peste costul de achiziție nu poate fi însă reținut din motive de prudență. Rezultă că valoarea stocului la închiderea exercițiului N+1 este reprezentată de costul acestuia de 408.000 um. În această situație, este necesar să se anuleze deprecierea contabilizată în exercițiul precedent.

Ajustări pentru = Venituri din ajustări pentru 9000
deprecierea stocurilor deprecierea activelor circulante

² A se vedea Niculae Feleaga și Liliana Feleaga, *Contabilitate Financiară o abordare europeană și internațională*, volumul I, Editura Infomega, București, 2005, pp. 298-300

Situațiile financiare întocmite de întreprinderile care intră în sfera de aplicare a OMFP 3055/2009 trebuie să țină seama de conceptele, bazele de evaluare și principiile contabile generale menționate în Ordin. Între aceste principii, prudența este unul cu o mare rezonanță în conștiința profesionistului contabil. Dacă ar fi să identificăm dominantele sistemului contabil din România ultimilor 20 de ani, foarte probabil vom avea în vedere evaluarea la cost istoric și prudența. Totuși, cât de prudente sunt situațiile financiare întocmite de întreprinderile românești?

4. CONFORMITATE ȘI (IN)CONSECVENȚĂ ÎN NORMALIZAREA PRUDENȚEI

Principiile contabile generale avute în vedere la elaborarea situațiilor financiare, conform Directivei a IV-a a CEE, așa cum sunt prezentate în cadrul articolului 31, Secțiunea a 7-a, intitulată „Norme de evaluare”, sunt: 1. principiul continuității activității; 2. principiul permanenței metodelor; 3. principiul prudenței; 4. principiul contabilității de angajamente; 5. principiul evaluării separate a elementelor posturilor de activ și de pasiv; 6. principiul intangibilității bilanțului de deschidere.

La cele șase principii enumerate mai sus, Ordinul 3055/2009, în cadrul Secțiunii 7 intitulate «Principii contabile generale», mai adaugă trei: 7. principiul necompensării; 8. principiul prevalenței economicului asupra juridicului; 9. principiul pragului de semnificație.

Pentru a înțelege demersul normalizatorului în ceea ce privește asigurarea cadrului legal de manifestare a prudenței în evaluare, considerăm că este necesară o analiză a surselor avute în vedere în procesul de normalizare: Directiva a IV-a, prevederile „Cadrului general pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare”, emis de IASB, precum și o serie de politici contabile vehiculate în standarde, precum IAS 16 „Imobilizări corporale”, IAS 36 „Deprecierea activelor”, IAS 37 „Provizioane, datorii și active contingente” etc.

Directiva a IV-a precizează la art. 31 litera c că evaluarea trebuie făcută pe o bază prudentă și, în special: a) poate fi inclus numai profitul realizat la data bilanțului; b) trebuie să se țină cont de toate datoriile apărute în cursul exercițiului financiar curent sau al unui exercițiu precedent, chiar dacă acestea devin evidente numai între data bilanțului și data întocmirii acestuia; c) trebuie să se țină cont de toate datoriile previzibile și pierderile potențiale apărute în cursul exercițiului financiar curent sau al unui exercițiu financiar precedent, chiar dacă acestea devin evidente numai între data bilanțului și data întocmirii acestuia; d) trebuie să se țină cont de toate deprecierea, indiferent dacă rezultatul exercițiului financiar este pierdere sau profit.

Potrivit „Cadrului general pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare” emis de IASB (punctul 37), prudența este una dintre condițiile cerute pentru asigurarea credibilității informației (pe lângă neutralitate, exhaustivitate, prevalența economicului asupra juridicului și reprezentarea fidelă) și presupune includerea unui grad de precauție în exercitarea raționamentelor necesare pentru a face estimările cerute în condiții de incertitudine, astfel încât activele și veniturile să nu fie supraevaluate, iar datoriile și cheltuielile să nu fie subevaluate. IASB menționează că, totuși, exercitarea prudenței nu permite, de exemplu, constituirea de rezerve ascunse sau provizioane excesive, subevaluarea deliberată a activelor sau a veniturilor, dar nici supraevaluarea deliberată a datoriilor sau cheltuielilor, deoarece situațiile financiare nu ar mai fi neutre și, de aceea, nu ar mai avea calitatea de a fi credibile.

Cele două surse de informații (Directiva a IV-a și referențialul IFRS) au stat la baza enunțurilor referitoare la prudență din OMFP 3055/2009. Redăm în cele ce urmează conținutul punctului 41 din Ordin, încercând să explicităm semnificația și eventualele consecințe ale acestuia:

La întocmirea situațiilor financiare anuale, evaluarea trebuie făcută pe o bază prudentă și, în special:

- a) în contul de profit și pierdere poate fi inclus numai profitul realizat la data bilanțului. Contul de profit și pierdere al unui exercițiu financiar va fi afectat doar cu veniturile și cheltuielile ce răspund definiției noțiunilor de venit și cheltuială, după caz, și care pot fi evaluate credibil. Dacă în urma unui eveniment trecut rezultă un activ și un venit care nu pot fi evaluate credibil sau, deși evaluarea este credibilă, accesul la avantajele economice viitoare depinde de un eveniment viitor datei bilanțului și care nu poate fi controlat întotdeauna de entitate, acest activ și acest venit nu vor fi incluse în bilanț și, respectiv, în contul de profit și pierdere, ci vor face obiectul prezentării în notele la situațiile financiare (avem de-a face cu un

activ contingent). De asemenea, dacă în urma unui eveniment trecut ia naștere o obligație care va genera o ieșire de resurse în vederea decontării ei, dar evaluarea acestei ieșiri nu se poate face cu credibilitate, avem de-a face cu o datorie contingentă. Aceasta, evident, nu va fi etalată în bilanț, și, prin urmare, nu va afecta performanța financiară. Contingențele de natura activelor sau datoriilor fac obiectul prezentării în notele la situațiile financiare. Ele vor fi monitorizate de management pentru că sunt susceptibile să devină active și datorii în bilanț dacă sursele de incertitudine care au stat la baza estimării lor dispar sau se atenuează și devine posibilă o evaluare credibilă.

Totuși, dacă analizăm structurile de venituri și cheltuieli etalate în contul de profit și pierdere, putem identifica elemente care nu sunt coerente cu această cerință enunțată la punctul a). Este cazul, spre exemplu, al veniturilor și cheltuielilor financiare ce rezultă din evaluarea la valoarea justă a valorilor mobiliare pe termen scurt cotate pe piețe reglementate, al veniturilor și cheltuielilor din diferențe de curs valutar ce rezultă din actualizarea la cursul de închidere a soldurilor conturilor de creanțe și datorii în devize nedecontate până la data bilanțului etc.

- b) trebuie să se țină cont de toate datoriile apărute în cursul exercițiului financiar curent sau al unui exercițiu precedent, chiar dacă acestea devin evidente numai între data bilanțului și data întocmirii acestuia.

Reglementările românești nu prezintă raporturile între prudență și unele postulate și principii contabile – exceptând, poate, faptul că prudența, alături de alte cinci principii, reprezintă fondul conceptual al realizării imaginii fidele în conturile anuale.

Aplicarea principiului prudenței în contabilitatea întreprinderilor solicită prezentarea de tablouri explicative și trebuie să fie comentată în anexă. Deprecierile activelor, ca, de altfel, și provizioanele pentru riscuri și cheltuieli, sunt constatate și calculate la sfârșitul exercițiului, în contextul lucrărilor de închidere. Dacă este cazul, deprecierile se acumulează de la un an la altul. Din punct de vedere al prezentării, aceste deprecieri se regăsesc fie:

- sub formă substractivă, în bilanț, corectând costul istoric al fiecărei rubrici de activ, astfel încât utilizatorii să fie informați asupra valorii reale;
- adăugate valorii situației nete, ca elemente ale autofinanțării întreprinderii; în acest din urmă sens, deprecierile conduc la reducerea excedentului brut din exploatare și, în consecință, pot fi considerate componente ale resurselor durabile.

De asemenea, provizioanele pentru riscuri și cheltuieli conduc la diminuarea excedentului brut din exploatare, se cumulează în timp și reprezintă un element al autofinanțării.

CONCLUZII

Imaginea fidelă reprezintă calitatea pe care trebuie să o aibă informarea contabilă, rezultatul pe care trebuie să-l atingă. Situațiile financiare ale întreprinderii trebuie să dea o imagine fidelă, clară și completă (art. 23 din Regulamentul de aplicare a legii nr. 82/1991, Legea contabilității). Acesta este mai mult decât un principiu director, este un imperativ, iar toate principiile și regulile contabile i se vor subordona.

Prudența, complement al imaginii fidele, constă în a nu prezenta o imagine prea favorabilă prin ignorarea unor fapte sau evenimente care pot avea impact în viitor asupra situațiilor financiare. Prudența este, în mod cert, principiul în starea cea mai conflictuală cu obiectivul (principiul federator) imaginii fidele, deoarece el adoptă, în mod sistematic, un punct de vedere pesimist, adică solicită contabilizarea minusurilor de valoare și interzice luarea în cont a plusurilor de valoare. Deși reglementările contabile internaționale par să favorizeze tot mai mult contabilitatea în valoare justă, principiul prudenței rămâne totuși util în raportarea financiară.

BIBLIOGRAFIE

- Feleagă, N. Ionașcu, I. (1998) *Tratatul de contabilitate financiară*, Editura Economică, volumul I
- Feleagă, N. (1997) *Dincolo de frontierele vagabondajului contabil*, Editura Economică
- Feleagă, N. Feleagă, L. (2005) *Contabilitate Financiară, o abordare europeană și internațională*, volumul I, Editura Infomega
- Feleagă, N. (1996) *Îmblânzirea junglei contabilității*, Editura Economică, București
- Malciu, L. (1998) *Cererea și oferta de informații contabile*, Editura Economică
- www.economistul.ro

UTILITATEA SITUAȚIILOR FINANCIARE CONSOLIDATE ÎN RAPORTAREA FINANCIARĂ

Feldioreanu Cristina și Dusceac Alexandra

Licență CIG, An II, Grupa 628

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Marian Săcărin

REZUMAT

Pentru a aprecia evoluția poziției financiare și performanțele grupurilor de societăți este necesar să se dispună de conturile de grup sau conturile consolidate. Conturile consolidate, care sunt elaborate pe baza conturilor individuale prezentate de fiecare societate a grupului, au ca scop furnizarea de informații financiare cu privire la grup, ca și cum aceasta ar forma o singură entitate. Întocmirea conturilor consolidate presupune depășirea cadrului conturilor individuale ale societății mamă, cu scopul de a construi o imagine unică a unui grup de societăți ce aparțin unui ansamblu economic coerent. Obiectivul este prezentarea evoluției poziției financiare referitoare la unitățile cuprinse în grupul de societăți, ca și cum ar fi vorba de o singură societate. Subiectul consolidării îl constituie societățile din cadrul grupului, iar obiectul consolidării situațiilor financiare consolidate este de a prezenta poziția financiară, performanțele și situațiile lor financiare anuale. Am abordat avantajele consolidării dar și limitele acesteia, caracteristicile calitative ale informațiilor situațiilor financiare consolidate și noile modificări ale IFRS-urilor.

CUVINTE-CHEIE: *situații financiare consolidate, IFRS, convergența*

1. REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE CU PRIVIRE LA CONSOLIDAREA CONTURILOR

1.1 Consolidarea conturilor și referențialul contabil internațional (IFRS/IAS)

Standardele Internaționale de Raportare Financiară (cunoscute sub acronimul IFRS provenit de la denumirea în limba engleză International Financial Reporting Standards) reprezintă un set de standarde contabile. În prezent, ele sunt emise de International Accounting Standards Board (IASB). Multe dintre standardele care fac parte din IFRS sunt cunoscute sub vechea denumire de Standarde Internaționale de Contabilitate (IAS). IAS au fost emise între 1973 și 2001 de către consiliul International Accounting Standards Committee (IASC). În aprilie 2001, IASB a adoptat toate standardele IAS, ulterior continuând dezvoltarea lor. Noile standarde poartă însă denumirea de IFRS. Deși în prezent nu se mai emit standarde IAS, cele deja existente sunt în continuare în vigoare până la înlocuirea sau modificarea lor prin emiterea de noi standarde IFRS.

Aplicabilitatea IFRS

IFRS sunt folosite în multe state ale lumii, inclusiv în statele membre ale Uniunii Europene (UE), Hong Kong, Australia, Rusia, Africa de Sud, Singapore și Pakistan. Aproximativ 100 de state impun sau permit utilizarea IFRS. Începând cu 2005, toate societățile comerciale cotate din UE sunt obligate să întocmească situații financiare consolidate în conformitate cu IFRS. Întrucât standardele IFRS fac în prezent parte din legislația europeană, toate standardele aprobate și modificările lor aprobate ulterior trebuie publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

Structura IFRS

IFRS sunt considerate a fi un set de standarde „bazate pe principii”, întrucât stabilesc reguli generale, dar impun și anumite tratamente contabile specifice. Standardele Internaționale de Raportare Financiară cuprind:

- ◆ Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) — standarde emise după 2001
- ◆ Standardele Internaționale de Contabilitate (IAS) — standarde emise înainte de 2001
- ◆ Interpretări ale Comitetului Internațional pentru Interpretări privind Raportarea Financiară (IFRIC) — emise după 2001
- ◆ Interpretări ale Comitetului Permanent pentru Interpretări (SIC) — emise înainte de 2001

Convergența cu US GAAP

În cadrul unei reuniuni desfășurate în 2002 la Norwalk, Connecticut, IASB și Financial Accounting Standards Board din Statele Unite ale Americii (FASB) au convenit să își armonizeze agendele și să coopereze în vederea reducerii diferențelor dintre IFRS și Principiile Contabile General Acceptate din SUA (US GAAP). În februarie 2006, FASB și IASB au semnat un Memorandum de Înțelegere care conține un program al aspectelor asupra cărora celor două organisme intenționează să obțină convergența până în 2008.

Comisia Valorilor Mobiliare și Burselor din Statele Unite (SEC) impune în prezent tuturor companiilor străine cotate la burse din SUA să pregătească situații financiare fie în conformitate cu US GAAP, fie în conformitate cu IFRS. Însă, companiile care întocmesc situațiile financiare pe baza unor standarde diferite de acestea trebuie să întocmească o reconciliere a standardelor locale cu US GAAP.

Standardele care se referă la conturi consolidate sunt:

- ◆ IAS 27 “Situațiile financiare consolidate și individuale”
- ◆ IAS 28 “Investițiile în entitățile asociate”
- ◆ IAS 31 “Investițiile în asocierile în participatie”

1.2 Noile standarde internaționale de raportare financiară cu privire la consolidarea conturilor

Trei noi standarde au fost recent publicate de Consiliul Standardelor Internaționale de Contabilitate (IASB):

- ◆ IFRS 10 – „Situații financiare consolidate”
- ◆ IFRS 11 – „Aranjamente comune”
- ◆ IFRS 12 – „Divulgarea informațiilor referitoare la interesele de alte entități”

IFRS 10 include o nouă definiție de control, care stabilește care sunt entitățile consolidate. IFRS 10 are la bază principiile existente, identificând conceptul de control drept factorul determinant în luarea deciziei de a include sau nu o entitate în situațiile financiare consolidate ale societății-mamă. Noul standard preia procedurile de consolidare din IAS 27 (2008) „Situații financiare consolidate și individuale” și oferă îndrumări suplimentare care să asiste în determinarea controlului, în cazul în care sunt întâmpinate dificultăți în acest sens. IFRS 10 înlocuiește cerințele privind consolidarea cuprinse în SIC 12 Consolidare – „Entități cu scop special” și în IAS 27 „Situații financiare consolidate și individuale”.

IFRS 11 descrie contabilitatea de aranjamente în care există un control comun; consolidarea proporțională nu este permisă pentru asociații în participație. IFRS 11 înlocuiește IAS 31 „Interese în asocierile în participație” și SIC 13 „Entități controlate în comun” – Contribuții nemonetare de către asociați.

IFRS 12 stabilește cerințele de publicare pentru filiale, asocieri cu asociații în participație și „Entități structurate”. IFRS 12 înlocuiește cerințele anterior incluse în IAS 27, IAS 31, și IAS 28 „Investiții în asociații”.

Aceste IFRS-uri sunt aplicabile obligatoriu pentru exercițiile financiare care încep la sau după 1 ianuarie 2013. IFRS 11 este parte a proiectului de convergență cu USGAAP. Cu toate acestea, FASB are în vedere convergența cu privire la anumite aspecte ale IFRS 10, iar diferențele sunt susceptibile de a rămâne la GAAP din SUA, chiar și după orice modificări ulterioare efectuate.

Consecințele principale ale aplicării noilor standarde

Adoptarea IFRS 10 și IFRS 11 poate duce la semnificative modificări ale unei entități, poziția financiară raportată și de performanță. Pentru unele companii, noua definiție de control va duce la consolidarea entităților care nu au fost anterior incluse în grup, ar putea duce la mai multe active și datorii. Ar putea fi, de asemenea, cazuri în care companiile vor trebui să de-consolideze entitățile care au fost anterior consolidate, luând aceste entități în afara bilanțului, deși acest lucru este de așteptat să fie rar. În mod similar, o serie de acorduri comune, care sunt contabilizate folosind consolidarea proporțională în conformitate cu IFRS, actualele vor fi contabilizate prin utilizarea metodei punerii în echivalență în conformitate cu IFRS 11. Acest lucru va duce la recunoașterea unui singur element linier pentru investiții și raportarea entităților distribuite în comun acord a profitului sau pierderii. În schimb, ar putea exista o serie de acorduri comune, care sunt în prezent contabilizate prin metoda punerii în echivalență, și vor fi luate în considerare operațiuni comune în cadrul noului standard. Pentru aceste măsuri, operatorul comun va recunoaște activele, pasivele, veniturile, și cheltuielile și/sau ale cotei sale din aceste elemente, însă dacă aceasta este o singură linie de investiții vor trebui să fie defalcate în componentele ei din bilanț și contul de profit.

IFRS 10

Consolidare

Pentru industria de imobiliare și construcții, IFRS 10 are un impact mai mare asupra activelor sau managerilor de fonduri, entităților structurate și a entităților de investiții. Obiectivul IFRS 10 este de a stabili principii pentru prezentarea și întocmirea situațiilor financiare consolidate atunci când o entitate controlează una sau mai multe alte entități.

Întrebarea pe care o adresează IFRS 10 este: Investitorul controlează investiția?

Standardul IFRS 10:

- necesită o entitate-mamă (o entitate care controlează una sau mai multe alte entități), să prezinte situații financiare consolidate
- definește principiul de control și stabilește bază de consolidare
- stabilește modul de aplicare a principiului de control pentru a identifica dacă un investitor controlează o investiție
- stabilește cerințele de contabilitate pentru întocmirea situațiilor financiare consolidate.

Controlul

Un investitor care a investit controlează, dacă și numai dacă are toate următoarele elemente: putere asupra investiției, adică are drepturi existente care îi conferă capacitatea de a conduce activitățile relevante, expunere sau drepturi.

În evaluarea expunerii sale la variabilitatea de venituri din alte interese, IFRS 10 necesită ca un manager de active să ia în considerare următoarele:

- (a) cea mai mare amploare și variabilitatea asociată, interesele sale economice, luând în considerare remunerația acestora;
- (b) cu cât expunerea managerului de active la variabilitatea rentabilității diferă mai mult de cea a altor investitori, cu atât mai mult acest lucru influențează acțiunile sale.

Pentru industria imobiliară, poate cea mai fundamentală schimbare în IFRS 10 este aceea care se ocupă cu agentul și considerațiile principale. În conformitate cu IFRS-urile actuale, nu există indicații specifice privind principalul de agenții de relații (inclusiv luarea în considerare a domeniului de aplicare al

autoritatii de decizie, eliminarea drepturilor, remunerarea, sau alte interese variabile) sau de protecție a drepturilor. IFRS 10 introduce aceste concepte, dar hotărăște că este necesară pentru a stabili dacă un acord special ar putea conduce la consolidare.

Efectele probabile ale principalelor modificari introduse de IFRS 10:

IFRS 10 impune unei entități să consolideze orice investiție pe care o controlează. IFRS 10 oferă îndrumări cu privire la evaluarea de control, în condițiile în care evaluarea ar putea fi dificilă. Aceste circumstanțe includ cazuri când o entitate de raportare ar putea avea putere asupra unei entități, chiar dacă nu deține majoritatea drepturilor de vot, circumstanțe în care drepturile de vot nu sunt factorul dominant în evaluarea de control, relațiile agenților și prezența drepturilor de vot potențiale.

Costuri și beneficii:

Noile cerințe de prezentare vor îmbunătăți în mod semnificativ capacitatea utilizatorilor de a intelege și de a evalua riscurile pentru o entitate, în ceea ce privesc scopurile speciale sau entitățile structurate (cum ar fi vehiculele de securitizare), cu care entitatea a fost sau este implicată în prezent. Costurile cele mai importante vor avea loc atunci când va trebui să se reevalueze relațiile lor cu unele entități pentru a determina dacă ele controlează investiția.

IFRS 11

IFRS 11 „Asocieri în participație” oferă o viziune mai realistă asupra asocierilor în participație, concentrându-se asupra drepturilor și obligațiilor în cadrul unei asocieri, și nu asupra formei sale legale (așa cum se întâmplă în prezent). Standardul soluționează inconsecvențele în raportarea unei asocieri în participație, prevăzând o singură metodă de contabilizare a intereselor în entitățile controlate în comun, și anume metoda punerii în echivalență.

IFRS 11 înlocuiește IAS 31 „Interese în asocierile în participație” și SIC 13 „Entități controlate în comun” – Contribuții nemonetare ale asociaților.

IFRS 11 descrie contabilizarea de acorduri comune în care una sau mai multe parti au controlul în comun. IFRS-ul curent se concentrează mai mult pe forma juridică de acord, prin determinarea adecvată în contabilitate, de asemenea și pe natura drepturilor și obligațiilor de acord. IFRS 11 elimină consolidarea proporțională (Un asociat al unei asocieri în participație trebuie să recunoască propriile participații într-o entitate controlată în comun, folosind metoda consolidării proporționale), ca o metodă de a ține cont de acordurile comune. Aceasta este schimbarea cea mai controversată adusă de noul IFRS. Asocierile în participație trebuie să fie contabilizate în capitaluri proprii, IASB a eliminat posibilitatea consolidării proporționale. Un operator comun va recunoaște cota sa din activele, pasivele, venituri și cheltuieli și/sau a cotei sale din aceste elemente, dacă este cazul. IFRS 11 poate avea un impact major asupra industriei imobiliare și industriei de construcții.

Principalele impacturi

Unele contracte pot conține mai mult de un aranjament comun. De exemplu, un acord care conține termeni și condiții pentru numeroase entități și/sau numeroase activități care pot să cuprindă mai multe aranjamente comune. Acest aspect este deosebit de relevant în industria construcțiilor, în cazul contractelor pe termen lung care pot cuprinde mai multe aranjamente comune, unele fiind clasificate ca asociații în participație și unele ca operațiuni comune. Acest lucru este în contrast cu IFRS-ul actual, în care întregul contract ar putea fi clasificat ca un bun comun, o operațiune comună sau asociații în participație.

Consolidarea proporțională a fost folosită pentru a contabiliza entitățile controlate în comun în conformitate cu IAS 31, și astfel de entități să devină clasificate ca asociații în participație în conformitate cu IFRS 11. Adoptarea IFRS 11 va duce la modificări financiare substanțiale ale asociatului, deoarece acesta va fi obligat să utilizeze metoda punerii în echivalență.

Există mai multe tipuri de acorduri comune. Printre acestea sunt capitalurile proprii pe baza acordurilor comune de care beneficiază străinii și/sau interese private locale, grupuri de interese speciale sau membri publici. Există, de asemenea, non-capitaluri ale acordurilor comune, cunoscute ca acorduri de cooperare, în care părțile ar putea să caute, de exemplu, servicii tehnice, contracte de închiriere sau contracte de construcții. Destul de des, non-capitalurile asociațiilor în participație sunt folosite pur și simplu pentru a oferi acces participanților pe piețele externe. Asociațiile în participație vor trebui să ia în considerare faptele și împrejurările, pentru a evalua dacă aceste acorduri comune, în special cele care nu sunt pe baza capitalului propriu, sunt clasificate ca asociații în participație, cum sunt definite în IFRS 11.

Activele controlate în comun și operațiunile controlate în comun (definite în conformitate cu IAS 31), sunt denumite în continuare operațiuni comune și în cadrul IFRS 11 și contabilizarea acestor măsuri va fi aceeași ca și în IAS 31. Entitatea va continua să recunoască activele, pasivele, veniturile și cheltuielile, și/sau părțile sociale relative ale acestor elemente, dacă este cazul. În plus, unele aranjamente comune care au fost considerate anterior entități controlate în comun ar putea fi considerate operațiuni comune în conformitate cu IFRS 11.

IFRS 11 introduce un principiu de contabilitate pentru acorduri comune.

IFRS 12

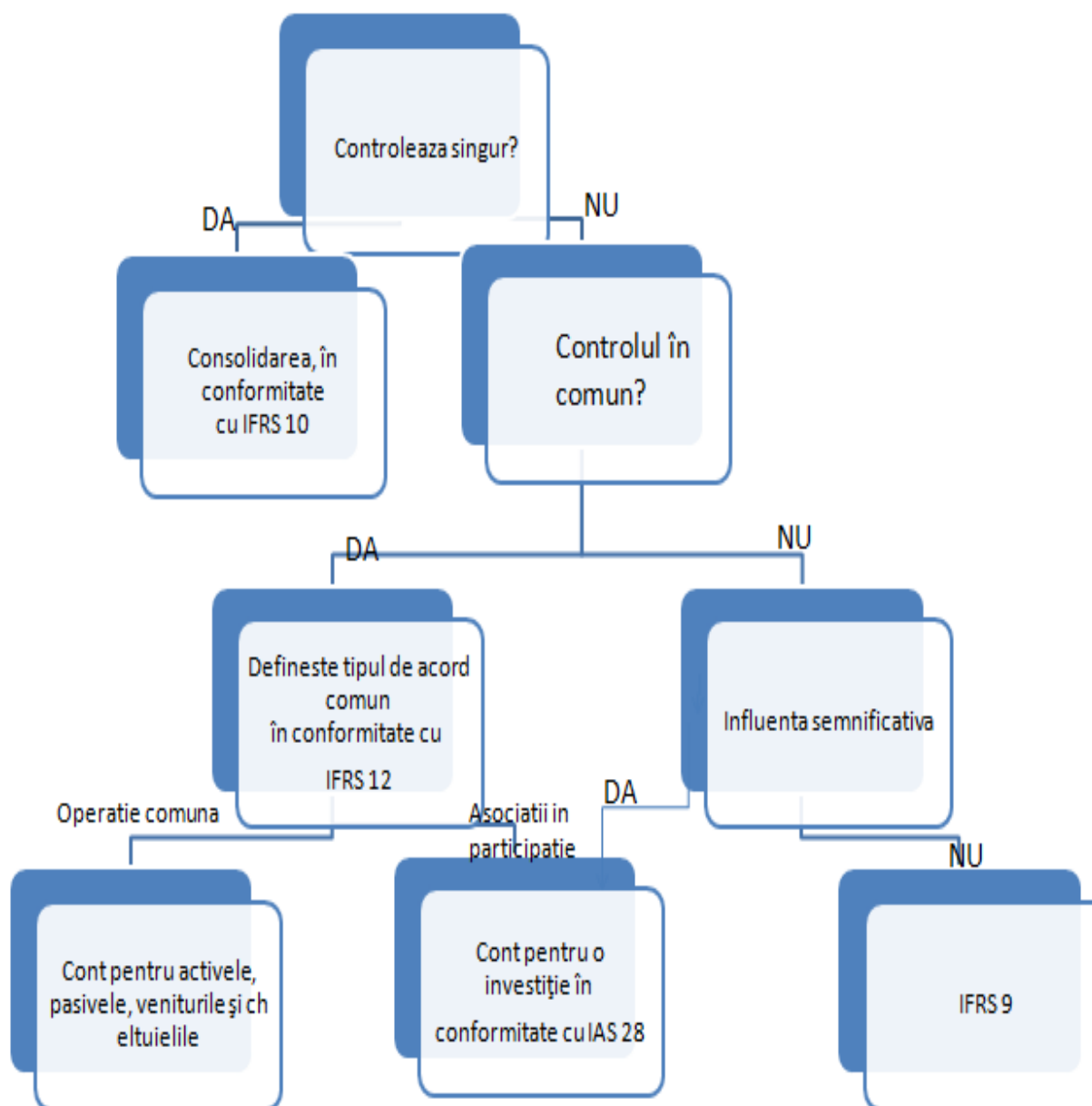
IFRS 12 impune unei entități realizarea unui raport în care să prezinte informații care ajută utilizatorii să evalueze natura și efectele financiare ale entității de raportare relația cu alte entități. Standardul stabilește obiectivele de prezentare a informațiilor pentru a ajuta utilizatorii să:

- să înțeleagă raționamentele și presupunerile făcute de către o entitate raportoare atunci când se decide modul de clasificare a implicării sale cu o altă entitate;
- să înțeleagă interesul pe care îl au cei care nu controlează interesele în entități consolidate;
- să evalueze natura riscurilor asociate cu interese în alte entități.

IFRS 12 extinde cerințele de publicare pentru ambele entități consolidate și neconsolidate entități structurate. Obiectivele de prezentare a informațiilor din IFRS 12 va oferi flexibilitate pentru a întocmi informații individuale în scopul atingerii obiectivelor.

IFRS 12 prezintă un standard unic pentru divulgarea entităților raportate în relații speciale cu alte entități, inclusiv filiale, asociații în participație, asociații și entități structurate neconsolidate. Cerințele de prezentare ale IFRS 12 vor îmbunătăți calitatea informațiilor financiare prevăzute pentru interesele entităților în filiale, aranjamente comune, asociații și entități neconsolidate structurate. Cele mai noi cerințe încearcă să ofere utilizatorilor informații pentru a-i ajuta să obțină o mai bună înțelegere a activităților desfășurate de către o entitate prin intermediul relațiilor sale cu alte părți.

Figura 1 Interacțiunea dintre IFRS-urile 10, 11, 12 și IAS 28

1.3 Reglementările contabile din țara noastră cu privire la consolidarea conturilor

În țara noastră, situațiile financiare anuale consolidate sunt elaborate în conformitate cu Reglementările contabile conforme cu Directiva a VII-a a Comunităților Economice Europene.

Astfel, o societate-mamă trebuie să întocmească situații financiare anuale consolidate dacă aceasta face parte dintr-un grup de societăți și îndeplinește una dintre următoarele condiții:

- a. deține majoritatea drepturilor de vot ale acționarilor sau asociaților într-o altă societate denumită filială;
- b. este acționar sau asociat al unei societăți și majoritatea membrilor organelor de administrație, conducere și de supraveghere ale societății în cauză (filială), care au îndeplinit aceste funcții în cursul exercițiului financiar, în cursul exercițiului financiar precedent și până în momentul întocmirii situațiilor financiare anuale consolidate, au fost numiți doar ca rezultat al exercitării drepturilor lor de vot;

- c. este acționar sau asociat al unei societăți și deține singură controlul asupra majorității drepturilor de vot ale acționarilor ori asociaților societății, ca urmare a unui acord cu alți acționari sau asociați;
- d. este acționar sau asociat și are dreptul de a exercita o influență dominantă asupra filialei, în temeiul unui contract încheiat cu societatea comercială în cauză ori al unei clauze din actul constitutiv sau statut, dacă legislația aplicabilă filialei permite astfel de contracte ori clauze;
- e. societatea-mamă deține puterea de a exercita sau exercită efectiv o influență dominantă ori control asupra unei filiale;
- f. este acționar sau asociat și are dreptul de a numi ori de a revoca majoritatea membrilor organelor de administrație, conducere sau de supraveghere ale filialei; sau
- g. societatea-mamă și filiala sunt conduse pe o bază unificată de către societatea-mamă.

O societate-mamă este scutită de la întocmirea situațiilor financiare anuale consolidate dacă, la data bilanțului consolidat, societățile comerciale care urmează să fie consolidate nu depășesc împreună, pe baza celor mai recente situații financiare anuale ale acestora, limitele a două dintre următoarele 3 criterii:

- total active: 17.520.000 euro;
- cifra de afaceri netă: 35.040.000 euro;
- număr mediu de salariați în cursul exercițiului financiar: 250.

Însă, scutirea nu se aplică dacă una dintre filialele care urmează să fie consolidate este o societate comercială ale cărei valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată, în conformitate cu legislația în vigoare privind piața de capital.

2. GRUPURILE DE SOCIETĂȚI ȘI SITUAȚIILE FINANCIARE CONSOLIDATE. UTILITATEA SITUAȚIILOR FINANCIARE CONSOLIDATE ÎN RAPORTAREA FINANCIARA

2.1 Aspecte generale privind grupurile de societăți și situațiile financiare consolidate

În viața economică a diferitelor țări se întâlnesc atât agenți economici care își desfășoară activitatea ca entități juridice independente, cât și grupuri de societăți legate între ele din punct de vedere economic și financiar, sub controlul sau influența uneia dintre ele. Grupurile de societăți reprezintă o realitate tot mai pregnantă a lumii contemporane.

Concurența tot mai accentuată și evoluția tehnologică obligă societățile cele mai performante să-și stabilească anumite strategii de creștere a activității. Creșterea activității este un fenomen complex ce poate să rezulte din modalități diferite și care generează, în cadrul întreprinderii, transformări ce provoacă, de cele mai multe ori, veritabile modificări de structură. Creșterea activității se poate realiza pe două căi: internă și externă.

În cadrul **creșterii interne**, întreprinderea achiziționează, în mod direct, activele necesare propriei dezvoltări. Această creștere, caracterizată prin operații de achiziționare de noi mijloace de producție, are drept consecință creșterea imobilizărilor necorporale și corporale ale întreprinderii. De cele mai multe ori, prin creșterea internă, care generează apariția marilor societăți ce cuprind mai multe departamente sau diviziuni, se urmărește obținerea unui cost de producție cât mai mic posibil. Astfel, se creează premisele aplicării unei politici de prețuri scăzute care să vizeze fie eliminarea concurenței existente pe piață, fie descurajarea concurenței potențiale, căreia i se oferă perspective mediocre de obținere de profituri.

Creșterea internă prezintă anumite avantaje:

- i) ritmul de creștere se caracterizează prin regularitate, ceea ce permite o gestionare facilă a creșterii întreprinderii;
- ii) adaptarea la noile structuri generate de creștere se face foarte ușor deoarece nu există „elemente străine” care să fie incluse în organizație.

Totuși, creșterea internă are și anumite dezavantaje, deoarece:

- i) în cazul strategiei de diversificare, aceasta se poate desfășura lent datorită faptului că întreprinderea trebuie să abordeze produse și piețe noi în cadrul cărora are o experiență limitată;
- ii) uneori, creșterea internă poate genera riscul unui gigantism inoperant și dificil de controlat.

În cadrul **creșterii externe**, întreprinderea nu achiziționează direct activele necesare desfășurării proprii activități. Pentru realizarea dezvoltării, întreprinderea stabilește legături de capital cu întreprinderile care dețin activele de care aceasta are nevoie. Creșterea externă are drept consecință principală, în urma preluării de participații, apariția grupurilor de societăți.

Diversitatea noțiunii de grup

În doctrina internațională nu există o definiție unică a noțiunii de grup. Noțiunea de grup poate fi abordată din mai multe puncte de vedere: economic, juridic și contabil.

Abordarea economică a noțiunii de grup

La nivelul economiei de întreprindere, grupul apare, în esență, ca un ansamblu de mijloace ce sunt utilizate pentru a realiza cu succes o strategie financiară, industrială sau comercială. Această dimensiune, ce este de natură strategică, se concretizează într-un fenomen de concentrare a resurselor în corelație cu o logică de integrare verticală și/sau orizontală. Tendința de concentrare are la bază dorința de a căuta o complementaritate tehnologică care să privilegieze economiile de scară sau să răspundă la un obiectiv extern de expansiune a piețelor. În general, indiferent de mijloacele utilizate, strategia ce stă la baza apariției grupurilor vizează în permanență o alocare a resurselor către utilizările cele mai performante.

Privit din punct de vedere economic, grupul apare ca un ansamblu de mijloace ce evidențiază o rețea de relații de dependență. Acestea pot să fie susținute de: ♦ existența unei legături juridice ce se bazează pe participații de capital sau de ♦ relații economice de dependență ce evidențiază o mare varietate de acorduri de cooperare (fabricare în comun, acordare de licență etc). Dincolo de mijloacele utilizate, economia de grup se caracterizează prin existența unui centru de decizie unic, singurul capabil să ducă la bun sfârșit strategia urmărită. Unitatea de decizie se poate exercita fie asupra unui ansamblu de sucursale, departamente sau entități multiple, fără ca acestea să aibă o autonomie juridică, fie asupra unui sistem de entități autonome din punct de vedere juridic (filială sau participație). Crearea unui sistem de filiale se înscrie pe linia diversificării industriale, comerciale și financiare și constituie, incontestabil, instrumentul privilegiat al dezvoltării grupurilor.

Pentru a încheia, putem spune că, din punct de vedere economic, grupul este un sistem de relații economice asupra cărora se exercită o putere centralizată.

Abordarea juridică a noțiunii de grup

Deși grupurile își manifestă prezența din punct de vedere economic, acestea nu sunt recunoscute ca entități cu existență juridică distinctă. Absența existenței juridice a grupului are următoarele consecințe:

- absența patrimoniului;
- absența angajamentelor sociale;
- imposibilitatea pentru grup de a acționa în justiție;
- imposibilitatea de a urma procedura de redresare judiciară.

În țara noastră, niciun text juridic, cu excepția legii societăților comerciale, nu tratează grupurile de societăți, în ciuda faptului că acestea își fac simțită apariția pe scena vieții economice. Deoarece referențialul juridic cu privire la grupurile de societăți este ca și inexistent în România, pentru abordarea juridică a noțiunii de grup ne vom folosi de referințele existente în diferitele ramuri ale unui sistem juridic asemănător cu cel din țara noastră, respectiv dreptul francez.

Definirea noțiunilor de participație, filială și control

În viziunea planului contabil general francez, participația se poate defini ca deținerea de titluri de proprietate „a căror posesie durabilă este estimată a fi utilă activității întreprinderii, datorită faptului că ea permite exercitarea unei influențe sau exercitarea controlului asupra societății emitente. În lipsa unei probe contrare, sunt presupuse a fi titluri de participare:

- titlurile achiziționate în totalitate sau parțial prin ofertă publică de cumpărare sau ofertă publică de schimb;
- titlurile ce reprezintă cel puțin 10% din capitalul unei întreprinderi³”.

Într-o manieră destul de formală, legea societăților comerciale din iulie 1966 evidențiază, prin conținutul său, noțiunile de filială și participație. În conținutul acestei legi se stipulează că: „atunci când o societate deține mai mult de jumătate din capitalul altei societăți, cea de-a doua este considerată filiala primei societăți. Dacă o societate deține în cadrul altei societăți o fracțiune de capital cuprinsă între 10% și 50%, se consideră că prima deține o participație în cadrul celei de-a doua”.

Definirea noțiunii de participație, așa cum rezultă din text, nu conține nicio informație cu privire la puterea pe care o conferă și contextul în care se înscrie achiziționarea acesteia. Stabilirea unei corelații între conceptul de putere și noțiunea de participație presupune definirea conceptului de control. Într-o manieră generală, conceptul de control poate să se exprime prin „puterea pe care o conferă stăpânirea deciziilor adunării generale ordinare a deținătorilor de acțiuni sau părți sociale”.

Termenul de control utilizat la nivelul grupurilor – și care înseamnă dominare juridică – nu trebuie să fie confundat cu noțiunile de supraveghere și verificare. Legea societăților comerciale din 1985, prin intermediul căreia s-a urmărit o coordonare a dispozițiilor naționale cu prevederile Directivei a VII-a europene, prevede că o societate poate să controleze o altă societate:

- când ea deține direct sau indirect o fracțiune de capital care-i conferă majoritatea drepturilor de vot în adunarea generală a acestei societăți;
- când ea dispune de majoritatea drepturilor de vot în virtutea unui acord încheiat cu alți asociați sau acționari, cu condiția că aceasta să nu fie contrar intereselor societății;
- când, datorită circumstanțelor, ea are, în fapt, datorită drepturilor de vot pe care le deține, „posibilitatea de a face să prevaleze propriul punct de vedere în adunările generale ale societății”. Se presupune că o societate poate să exercite acest tip de control atunci când dispune, direct sau indirect, de o fracțiune de drepturi de vot superioară procentului de 40% și dacă un alt asociat sau acționar nu deține direct sau indirect o fracțiune mai mare. De aici rezultă că este vorba doar de o presupunere simplă, care, la proba contrară, poate să fie abandonată atunci când administratorii societății controlate dovedesc că alți asociați exercită efectiv puterea.

Analiza dispozițiilor juridice permite evidențierea faptului că noțiunea de control, de drept și de fapt, este rezultatul legăturilor de dependență, ce pot fi de trei tipuri:

- o legătură financiară, caracterizată prin deținerea, directă sau indirectă, de către o societate (societatea-mamă) a unei fracțiuni importante din drepturile de vot într-una sau mai multe filiale;
- o legătură directorială, ce se bazează pe desemnarea, parțială sau totală, de către societatea-mamă a administratorilor filialelor;
- în sfârșit, o legătură de tip contractual, rezultată din acordul dintre societățile care acordă societății-mamă puterea preponderentă.

Astfel, pentru determinarea controlului, este necesar să se țină cont atât de drepturile de vot pe care o societate le exercită direct în calitate de acționar, cât și de cele de care dispun societățile pe care le controlează și, în final, de cele care rezultă în urma acordurilor contractuale.

Noțiunea de societate controlată permite definirea grupului ca un ansamblu de societăți independente din punct de vedere juridic, legate între ele prin diferite modalități, dar supuse unei unități de decizie exercitate de societatea-mamă.

Modalitățile de formare a grupurilor de societăți

Posibilitățile de formare a grupurilor de societăți sunt multiple, această multitudine fiind dată de interesul pe care îl reprezintă grupurile pentru actorii economici. Un grup de societăți se poate forma fie prin dezintegrarea unui ansamblu unitar, fie prin unirea de elemente separate. În consecință, formarea unui grup de societăți poate să fie rezultatul unei centralizări, prin crearea unei filiale sau prin aportul parțial de active, sau al unei centralizări, prin preluarea controlului asupra altei societăți. Concentrarea și/sau descentralizarea pot să fie atât rezultatul unei operații economice foarte complexe, cât și consecința unei simple restructurări.

Diferitele operații prin intermediul cărora grupul de societăți poate să ia naștere se clasifică în:

- i) operații ce generează crearea de noi societăți;
- ii) operații ce presupun preluarea de participații la societățile existente.

Apariția unei noi societăți se poate realiza prin:

- ◆ **Crearea unei societăți filiale.** Acesta este un mod de realizare indirectă a obiectului de activitate al societății-mamă, atunci când acesta coincide cu obiectul de activitate al societății filială.
- ◆ **Crearea unui holding** cu scopul de a achiziționa și administra participații în cadrul altor societăți. În cadrul marilor grupuri, societatea-mamă este un holding a cărui activitate constă în administrarea participațiilor deținute la alte societăți.
- ◆ **Crearea de societăți prin divizare (sciziune) și aporturi parțiale de active.** Sciziunea constă în transmiterea patrimoniului unei societăți (societatea scindată) la două sau mai multe societăți nou-înființate sau deja existente. În cadrul grupurilor de societăți, sciziunea poate să fie sugerată societăților controlate de societatea-mamă ca rezultat al operațiilor de creștere sau de reorganizare. Astfel, în urma operației de sciziune, societatea-mamă va deține participații la diferitele societăți nou-înființate cu scopul de a exercita o influență sau un control asupra acestora. Aportul parțial de active reprezintă transferul unei părți din activul unei societăți la o altă societate, societatea care apportează o parte din activul propriu primind în contrapartidă titluri emise de societatea beneficiară de aporturi. **Aportul parțial de active** poate să cuprindă atât unul sau mai multe elemente de activ izolat/e, cât și un ansamblu de bunuri. În cea de-a doua situație, operația de aport este comparabilă cu fuziunea și sciziunea.

Preluarea de participații la societățile existente se poate realiza fie prin achiziționarea pachetului de control, fie prin participarea la subscrierea unei creșteri de capital. Preluarea pachetului de control devine posibilă, în cadrul societăților cotate la bursă, prin intermediul următoarelor tehnici:

- oferta publică de cumpărare;
- oferta publică de schimb;
- cesiunea pachetului de control.

Avantajele structurii de grup în comparație cu sistemul departamental (pe diviziuni)

Strategia de dezvoltare a întreprinderii este una din cauzele care generează apariția grupurilor de societăți. Atunci când producția devine diversificată sau implantarea pe piețele externe devine posibilă, conducătorii întreprinderilor pot să aleagă între două posibilități: fie conservă unitatea juridică a societății și creează departamente sau sucursale, fie creează noi societăți care au propria personalitate juridică, dar care rămân sub influența sau controlul societății-mamă. Constituirea unui sistem de filiale în jurul societății-mamă este procedeul cel mai des întâlnit în Franța, în timp ce sistemul departamentelor fără personalitate juridică este mai frecvent în Statele Unite ale Americii (exceptându-se situațiile de implantare în străinătate).

Sistemul departamental este rezultatul unei creșteri interne deoarece creșterea și diversificarea producției, prin crearea de noi departamente, permite prezervarea unității juridice a întreprinderii. Astfel, se creează premisele unei mai bune coerențe ce permite o mai bună integrare a diferitelor elemente ale organizației. Centralizarea serviciilor generale permite economii de cheltuieli generale și de funcționare. Dezvoltarea activității prin crearea unui sistem departamental este cea mai des utilizată în Statele Unite ale Americii deoarece:

- permite concentrarea marjei brute de autofinanțare a ansamblului constituit; astfel se creează posibilitatea de-a acționa asupra celor două componente ale autofinanțării, amortizarea și beneficiul net, cu scopul de-a ajunge la un nivel optim al acesteia;
- circulația informației este mult mai rapidă;
- se utilizează un personal unic care aderă mai ușor la cultura întreprinderii;
- permite o mobilizare mai rapidă de resurse financiare importante.

Sistemul de grup (filialelor) nu oferă întotdeauna avantajele precedente dar își dovedește operaționalitatea pe planul strategic și cel al internaționalizării întreprinderii. Din punctul de vedere al elaborării unei strategii, suplețea sistemului de grup permite dezvoltarea unor strategii de dominare prin costuri, de diversificare sau de descentralizare. De asemenea, acest sistem permite o atenuare a riscurilor comerciale implicate de lansarea unui produs nou prin transferarea unui eventual eșec asupra unei societăți independente (filiale). Astfel, se evită o deteriorare a imaginii de marcă a grupului sau a societății-mamă. Pe planul internaționalizării întreprinderii, crearea sau achiziționarea de filiale în străinătate prezintă o serie de avantaje de ordin politic (o mai mare securitate a investițiilor dacă la asocierie participă și investitori străini), economic (se poate profita de costul scăzut al materiilor prime și al forței de muncă) și comercial (apropierea de piețele de desfacere sau de aprovizionare). În general, se poate spune că sistemul filialelor permite o mai mare descentralizare a deciziilor și responsabilităților, limitează riscurile birocrăției și favorizează concurența între diversele societăți ale grupului.

Necesitatea situațiilor financiare consolidate este evidentă, ele dau o imagine mai cuprinzătoare a situației reale a unui grup, imagine pe care nu o poate da ansamblul bilanțurilor societăților componente, ele permit exprimarea într-o manieră globală a situației financiare și a rezultatului grupului.

Obiectivul situațiilor financiare consolidate este de a prezenta poziția financiară, performanțele și evoluția poziției financiare referitoare la unitățile cuprinse în grupul de societăți, că și cum ar fi vorba de o singură societate. Subiectul consolidării îl constituie societățile din cadrul grupului, iar obiectul consolidării situațiile lor financiare anuale.

Consolidarea situațiilor financiare este o tehnică de inginerie a contabilității financiare, care are ca finalitate producerea de informații necesare utilizatorilor externi. Ea este și un instrument de gestiune, deoarece permite să se clarifice relațiile complexe între filiale și societatea-mamă și să se compare rezultatele obținute cu obiectivele fixate.

Situațiile financiare consolidate asigură agregarea activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, precum și a veniturilor și cheltuielilor pentru a furniza o imagine globală și fidelă a grupului de societăți. Pentru un grup de societăți, fie că activează la nivel național, regional sau mondial, a beneficia de informațiile furnizate prin intermediul situațiilor financiare consolidate reprezintă o bază reală și solidă pentru fundamentarea deciziilor de investiții, a deciziilor strategice și, nu în ultimul rând, a deciziilor managementului executiv. O decizie de investiții fundamentată pe o informație contabilă viabilă, comparabilă, consolidată și reală este supusă unui grad sporit de succes.

2.2 Utilitatea situațiilor financiare consolidate în raportarea financiară

Pentru a aprecia evoluția poziției financiare și performanțele grupurilor de societăți este necesar să se dispună de conturile de grup sau conturile consolidate. Conturile consolidate, care sunt elaborate pe baza conturilor individuale prezentate de fiecare societate a grupului, au ca scop furnizarea de informații financiare cu privire la grup, că și cum aceasta ar forma o singură entitate. Întocmirea conturilor consolidate presupune depășirea cadrului conturilor individuale ale societății mamă, cu scopul de a construi o imagine unică a unui grup de societăți ce aparțin unui ansamblu economic coerent.

Avantaje și inconveniente privind utilizarea conturilor consolidate în informarea financiară

Societatea-mamă – entitate juridică distinctă în cadrul unui grup – prezintă propriile conturi individuale. Incapacitatea conturilor individuale ale societății-mamă de a furniza informații care să permită o apreciere corectă a situației economice și financiare, de ansamblu, asupra grupului, impune întocmirea și prezentarea conturilor consolidate. Conturile consolidate, al căror obiectiv constă în furnizarea de informații utile în luarea deciziilor economice, sunt considerate indispensabile atât pentru informarea internă a grupului, cât și pentru informarea externă.

Inițial, grupurile au întocmit conturile consolidate pentru nevoile proprii de gestiune sau la cererea societăților mamă ce se aflau în străinătate. Ulterior, obligația de a publica conturile consolidate a dus la dezvoltarea informației financiare consolidate. Obligația publicării conturilor consolidate este o consecință firească a creșterii importanței conturilor consolidate în informarea internă și externă.

Avantajele consolidării conturilor

Consolidarea situațiilor financiare prezintă următoarele avantaje, dar are și anumite limite:

Printre **avantajele consolidării situațiilor financiare**, amintim:

- asigurarea unui instrument util de gestiune pentru conducerea și administrarea societăților în cadrul grupului prin omogenizarea principiilor, convențiilor și procedurilor contabile folosite în elaborarea situațiilor financiare ale grupului;
- controlul intern al gestiunii filialelor din cadrul grupului;
- stabilirea obiectivelor și previziunilor de viitor ale grupului pe baza unui circuit informațional normalizat și controlabil;
- ameliorarea analizelor societăților din cadrul grupului și prin acesta o mai bună cunoaștere a rezultatelor activității pe zone geografice, pe domenii sau ramuri de activitate etc.;
- asigurarea unei mai bune informări a utilizatorilor externi, având în vedere insuficiențele informații oferite de conturile individuale ale societăților din grup și dificila interpretare a conturilor societăților care fac parte din grup, precum și a legăturilor dintre ele.

Conturile consolidate – instrument de gestiune internă

Prin intermediul conturilor consolidate, managerii societății-mamă dispun de elemente omogene pentru aprecierea gestiunii filialelor, indiferent de locul de implantare al acestora (țară sau străinătate), reglementările naționale și sectorul de activitate. Existența unor situații financiare de grup întocmite pe baza unor principii identice permite:

- ◆ stabilirea unui diagnostic prin utilizarea unor informații fiabile;
- ◆ întocmirea de previziuni pe baze normalizate;
- ◆ controlul la nivelul societății-mamă pe baza unor documente fiabile.

Răspândirea și diversitatea activităților unui grup fac dificilă sinteza informațiilor la nivelul direcției generale a grupului. Însă, punerea în evidență a unor proceduri de consolidare duc la crearea unui circuit informațional normalizat și controlabil, care să-i permită societății-mamă să:

- ◆ fixeze obiective pentru fiecare societate din cadrul grupului;
- ◆ evalueze performanțele societăților din cadrul grupului și să le compare între ele;
- ◆ să efectueze subconsolidări pe ramuri de activitate.

De asemenea, informațiile cuprinse în conturile consolidate permit efectuarea unor analize particulare cu privire la:

- ◆ rezultatele obținute pe ramuri de activitate atunci când grupul efectuează activități de naturi diferite, astfel, putându-se pune în evidență contribuția, pozitivă sau negativă, a fiecărei ramuri în cadrul rentabilității globale a grupului;
- ◆ rezultatele pe zone geografice;
- ◆ evoluția cifra de afaceri și a investițiilor grupului;
- ◆ evoluția situației financiare a grupului;
- ◆ evoluția rentabilității globale a grupului în raport cu alte grupuri.

De ce sunt necesare conturile consolidate?

Conturile consolidate ocupă primul loc în comunicarea financiară a grupurilor de societăți datorită incapacității conturilor individuale ale societății-mamă de a prezenta o imagine de ansamblu asupra activelor, datoriilor, poziției financiare și rezultatelor întregului grup.

În acest sens:

- în bilanțul societății-mamă, titlurile de participare deținute sunt contabilizate la costul de achiziție, ceea ce nu permite să se aprecieze evoluția ulterioară a investiției;
- în contul de profit și pierdere societatea-mamă nu prezintă performanțele filialelor decât în măsura în care contabilizează dividendele primite și provizioanele pentru deprecierea titlurilor de participare; în consecință, apare o inadvertență în prezentarea performanțelor reale ale filialei în conturile societății-mamă deoarece, de cele mai multe ori, dividendele sunt diferite de rezultatele filialei; de asemenea, este imposibil pentru un utilizator extern al conturilor societății-mamă să aprecieze dacă cifra de afaceri corespunde în întregime vânzărilor exterioare grupului și operațiilor realizate cu societățile din cadrul grupului (exemplul cel mai frecvent este cel al societății-mamă care-și vinde producția propriilor filiale, filiale ce se ocupă cu comercializarea);
- o situație financiară aparent sănătoasă a societății-mamă poate fi compromisă de îndatorarea uneia sau mai multor societăți din cadrul grupului.

Conturile consolidate permit evitarea acestor inconveniente și contribuie la prezentarea de informații extrem de utile pentru: investitori (acționari), creditori de fonduri (băncile, în special), analiști financiari și alți utilizatori.

Investitorii, actuali și potențiali, găsesc în conturile consolidate informații cu privire la activele, datoriile, rezultatul, capacitatea de autofinantare și fluxurile de trezorerie ale ansamblului economic constituit de grup, informații ce permit o apreciere în condiții cât mai bune a valorii societății-mamă.

Creditorilor de fonduri conturile consolidate le permit să aprecieze modul în care creditele acordate se adaptează nevoilor reale și posibilităților de rambursare ale grupului. De exemplu, dacă creditul este acordat societății-mamă, pe baza conturilor consolidate se poate aprecia puterea financiară a întregului grup. Dacă este vorba de o altă societate din cadrul grupului, ele permit evaluarea ajutorului pe care acesta ar putea să îl primească din partea grupului, în caz de faliment.

De asemenea, pe baza informațiilor din conturile consolidate, **analiștii financiari** pot să efectueze analize mult mai pertinente ale ratelor de rentabilitate, capacităților de investiții, cifrei de afaceri etc. Fiind o organizație anglo-saxonă, conturile consolidate sunt construite pe baza supremației realității economice asupra aparenței juridice. Realitatea unui grup este dată de faptul că societatea-mamă domină filialele sale și poate, în orice moment, să le suprimă autonomia de gestiune, în timp ce, în aparență, fiecare filială are personalitate juridică distinctă și patrimoniu propriu. Toate aceste considerații, adăugate la posibilitatea pe care o oferă consolidarea de a elimina anomaliile de origine fiscală, conferă conturilor consolidate primul loc în ierarhia documentelor financiare întocmite pentru informarea acționarilor și terților.

Conturile consolidate – mijloc de a ajunge la conceptul de imagine fidelă

Prin controlul pe care societatea-mamă îl exercită asupra filialei, aceasta are posibilitatea să dispună de activele proprii filiale, chiar dacă nu este proprietara lor. Pentru a prezenta cât mai corect această situație, în bilanțul consolidat titlurile de participare deținute de societățile-mamă în cadrul filialelor sunt înlocuite cu activele și datoriile acestora, ca și cum societatea mamă ar fi proprietara. Astfel, se ajunge la situația în care conceptul de proprietate, care, în majoritatea țărilor, stă la baza înregistrărilor din conturile individuale, este înlocuit cu conceptul de control. De asemenea, contul de profit și pierdere consolidat prezintă informații despre veniturile și cheltuielile societăților din cadrul grupului, ca și cum acestea ar rezulta direct din gestiunea societății-mamă.

Conturile consolidate privilegiază conceptul contabil de supremație a realității asupra aparenței. Într-adevăr, în cadrul unui grup de societăți, realitatea constă în faptul că societatea-mamă, care domină filialele, poate, în orice moment, să le suprimă acestora autonomia de gestiune, în timp ce, în aparență, fiecare filială dispune de personalitate juridică distinctă și de un patrimoniu propriu.

Toate aceste considerații conferă conturilor consolidate primul loc în ierarhia documentelor financiare întocmite pentru informarea utilizatorilor interni și externi. De altfel, este binecunoscut faptul că, în străinătate, pentru societățile cotate la bursă comunicarea financiară este bazată pe conturile consolidate. În plus, în raportările anuale pe care le întocmesc, unele grupuri nu mai fac nicio referire la conturile individuale ale societății-mamă.

Limitele consolidării situațiilor financiare:

- consolidarea conturilor se sprijină pe baze omogene, ceea ce presupune respectarea aceluiași principii, procedee și practici pentru toate societățile din grup cuprinse în perimetrul de consolidare;
- este dificilă realizarea unor comparații cu situațiile financiare consolidate ale altor grupuri, având în vedere diversitatea activităților și a metodelor de consolidare utilizate;
- nu permite comparații în timp între situațiile financiare consolidate, din cauza modificării perimetrului de consolidare de la un an la altul;
- pentru determinarea perimetrului de consolidare trebuie fixat procentajul de control al societății-mamă, care indică legătura de dependență;
- în cadrul grupurilor multinaționale se pune problema conversiei situațiilor financiare elaborate în monede diferite, complexitatea problemelor de paritate monetară nepermițând aplicarea unei metode unice și durabile;
- imaginea oferită grupului de situații financiare consolidate este una globală, consecință a asamblării unor componente multiple cu rezultate diferite, interpretarea ansamblului fiind dificilă.

Inconveniente utilizării conturilor consolidate

Paralel cu descoperirea virtuților conturilor consolidate, practicienii au evidențiat și limitele acestora. Aceste limite s-au constituit în argumente pentru cei care s-au declarat partizanii conturilor individuale. Cei care utilizează conturile consolidate în luarea deciziilor trebuie să fie conștienți de faptul că:

- ☛ ele nu sunt decât un instrument de gestiune și de informare ca multe altele, fără să aibă valoare de panaceu;
- ☛ ele sunt un instrument care comportă anumite limite ce nu trebuie să fie ignorate dacă se dorește să nu se obțină concluzii eronate.

Limitele conturilor consolidate, valabile, în special, pentru informarea externă sunt generate de:

- i) **Variația perimetrului de consolidare.** Prin natura sa, grupul nu este un ansamblu imuabil, el mărindu-se cu achizițiile perioadei și micșorându-se cu ieșirile din perimetrul de consolidare sau prin restructurare. Variațiile perimetrului de consolidare constituie una din principalele limite ale conturilor consolidate, atunci când se urmărește comparabilitatea informațiilor de la un exercițiu la altul.
- ii) **Eliminarea întreprinderilor neglijabile din perimetrul de consolidare.** În Directiva a VII-a, art. 13, se menționează: „o întreprindere poate să fie lăsată în afără consolidării când aceasta nu prezintă decât un interes neglijabil față de obiectivul vizat la articolul 16, paragraful 3”.⁴ Prezența acestei prevederi în conținutul directivei, în mod normal, ar fi trebuit să fie însoțită de explicitarea sintagmei „întreprindere de interes neglijabil”, ceea ce nu s-a întâmplat. Această suplețe de normalizare poate să dea naștere la unele abuzuri de interpretare a „întreprinderii de interes neglijabil”, în funcție de interpretarea proprie a fiecărui grup, conturile consolidate fiind, mai mult sau mai puțin, comparabile.
- iii) **Opțiunile contabile diferite privind întocmirea și prezentarea conturilor consolidate.** Alegerea de opțiuni contabile diferite îngreunează analizele comparative intergrupuri. În plus, aceste analize pot fi cu atât mai dificil de realizat dacă grupurile operează în sectoare de activitate diferite.

- iv) **Transferul limitelor conturilor individuale la nivelul conturilor consolidate.** Întocmite pe baza conturilor individuale ale societăților din cadrul grupului, conturile consolidate, inevitabil, preiau o parte din deficiențele conturilor individuale.
- v) **Conturile consolidate sunt rezultanta unor componente dispersate a căror semnificație de ansamblu nu este totdeauna evidentă.** În ceea ce privește informarea externă, contribuția fiecărei societăți din cadrul grupului este pusă mai puțin în evidență prin intermediul conturilor consolidate. De exemplu, atunci când se calculează capacitatea de autofinanțare a grupului, este necesar să se prezinte informații complementare pentru a afla dacă aceasta provine de la o societate în expansiune sau în declin. De asemenea, conturile consolidate nu pun în evidență decât îndatorarea globală, structurile de finanțare individuale fiind mascate.

În concluzie, putem spune că: „una din dificultățile în materie de conturi consolidate este dată de faptul că fiecare utilizator caută să găsească în acestea o imagine a grupului, numai că natura imaginii nu este întotdeauna aceeași: economică pentru unii, financiară pentru câțiva, patrimonială pentru alții ... și, uneori, toate acestea trei la un loc.”

2.3 Utilizatorii situațiilor financiare

Utilizatorii situațiilor financiare întocmite potrivit prezentelor reglementări includ investitorii actuali și potențiali, personalul angajat, creditorii, furnizorii, clienții, instituțiile statului și alte autorități, precum și publicul. Aceștia utilizează situațiile financiare pentru a-și satisface o parte din necesitățile lor de informații. În funcție de părțile interesate, necesitățile de informații pot include următoarele:

- a) Investitorii. Ofertanții de capital purtător de risc și consultanții lor sunt preocupați de riscul inherent tranzacțiilor și de rentabilitatea investițiilor lor. Ei au nevoie de informații pentru a decide dacă ar trebui să cumpere, să păstreze sau să vândă instrumente de capital. Acționarii sunt interesați și de informații care le permit să evalueze capacitatea entității de a plăti dividende.
- b) Angajații. Personalul angajat și grupurile sale reprezentative sunt interesați de informații privind stabilitatea și profitabilitatea angajatorilor lor. Aceștia sunt interesați și de informații care le permit să evalueze capacitatea entității de a oferi remunerații, pensii și alte beneficii de pensionare, precum și oportunități profesionale.
- c) Creditorii. Creditorii sunt interesați de informații care le permit să determine dacă împrumuturile acordate și dobânzile aferente vor fi rambursate la scadență.
- d) Furnizorii și alți creditori. Furnizorii și alți creditori sunt interesați de informații care le permit să determine dacă sumele care le sunt datorate vor fi plătite la scadență. Furnizorii și alți creditori sunt, în general, interesați de entitate pe o perioadă mai scurtă decât creditorii, cu excepția cazului în care ei sunt dependenți de continuitatea activității entității, atunci când aceasta este un client major.
- e) Clienții. Clienții sunt interesați de informații despre continuitatea activității unei entități, în special atunci când au o colaborare pe termen lung cu entitatea respectivă sau sunt dependenți de ea.
- f) Instituțiile statului și alte autorități. Instituțiile statului și alte autorități sunt interesate de alocarea resurselor și, implicit, de activitatea entităților. Acestea solicită informații pentru a reglementa activitatea entităților, pentru a determina politică fiscală și ca bază pentru calculul venitului național și al altor indicatori statistici similari.
- g) Publicul. Entitățile pot afecta publicul în diferite moduri. De exemplu, entitățile pot avea o contribuție substanțială la economia locală în multe moduri, mai ales prin numărul de angajați și colaborarea cu furnizorii locali. Situațiile financiare pot ajuta publicul furnizând informații referitoare la evoluțiile recente și tendințele legate de prosperitatea entității și a sferei de activitate a acesteia.

2.4 Caracteristicile calitative ale situațiilor financiare consolidate și utilitatea lor

Pentru ca informațiile financiare să fie utile, acestea trebuie să fie **relevante** și **fidele**. Caracteristicile calitative fundamentale sunt:

Relevanța

Informațiile sunt relevante atunci când influențează deciziile economice ale utilizatorilor, ajutându-i pe aceștia să evalueze evenimente trecute, prezente sau viitoare, confirmând sau corectând evaluările lor anterioare. Relevanța informației este influențată de natura sa și de pragul de semnificație. Informațiile sunt semnificative dacă omisiunea sau declararea lor eronată ar putea influența deciziile economice ale utilizatorilor, luate pe baza situațiilor financiare. Pragul de semnificație depinde de mărimea elementului sau a erorii, judecând în împrejurările specifice ale omisiunii sau declarării eronate.

Credibilitatea (fiabilitatea)

Informația este credibilă atunci când nu conține erori semnificative, nu este părtinitoare, iar utilizatorii pot avea încredere că reprezintă corect ceea ce și-a propus să reprezinte sau ce se așteaptă, în mod rezonabil să reprezinte. Informația poate fi relevantă, dar atât de puțin credibilă sub aspectul naturii sau reprezentării, astfel încât recunoșterea acesteia să poată induce în eroare.

(a) reprezentarea fidelă

Pentru a fi credibilă, informația trebuie să reprezinte cu fidelitate tranzacțiile și alte evenimente pe care aceasta fie și-a propus să le reprezinte, fie ceea ce ar putea fi de așteptat, în mod rezonabil, să reprezinte. Cea mai mare parte a informațiilor financiare este supusă unui anumit risc de a da o reprezentare mai puțin credibilă decât ar trebui. Aceasta nu se datorează părtinirii, ci mai degrabă dificultăților inerente, fie identificării tranzacțiilor și altor evenimente ce urmează a fi evaluate, fie conceperii și aplicării tehnicilor de evaluare și prezentare ce pot transmite mesaje care corespund acestor tranzacții și evenimente. În anumite cazuri, măsurarea efectelor financiare ale elementelor poate fi atât de incertă, încât întreprinderile, în general, nu le recunosc în situațiile financiare (de exemplu, fondul comercial generat intern). În alte cazuri, totuși, poate fi relevantă recunoașterea elementelor respective și prezentarea, în același timp, a riscului de eroare, ce planează asupra recunoașterii și evaluării.

(b) prevalența economicului asupra juridicului

Pentru ca informația să prezinte credibil evenimentele și tranzacțiile pe care le reprezintă, este necesar ca acestea să fie contabilizate și prezentate în concordanță cu fondul lor și cu realitatea economică, și nu doar cu forma lor juridică. Fondul tranzacțiilor sau al altor evenimente nu este întotdeauna în concordanță cu ceea ce transpare din forma lor juridică. De exemplu, o întreprindere înstrăinează un activ altei părți, într-un astfel de mod încât documentele să susțină transmiterea dreptului de proprietate părții respective și cu toate acestea contractul încheiat să asigure întreprinderii dreptul de a se bucura în continuare de avantaje economice viitoare de pe urma activului respectiv. În astfel de circumstanțe, raportarea unei vânzări nu ar reprezenta, credibil, tranzacția încheiată.

(c) neutralitatea

Pentru a fi credibilă, informația cuprinsă în situațiile financiare trebuie să fie neutră, adică lipsită de influențe. Situațiile financiare nu sunt neutre dacă, prin selectarea și prezentarea informației, influențează luarea unei decizii sau formularea unui raționament pentru a realiza un rezultat sau un obiectiv predeterminat.

(d) prudența

Cei care elaborează situații financiare se confruntă cu incertitudini care, inevitabil, planează asupra multor evenimente și circumstanțe, cum ar fi încasarea creanțelor îndoielnice, durata de utilitate probabilă a echipamentelor etc. Astfel de incertitudini sunt recunoscute prin prezentarea naturii și valorii lor, dar și prin exercitarea prudenței în întocmirea situațiilor financiare. Prudența înseamnă includerea unui grad de precauție în exercitarea raționamentelor necesare pentru a face estimările

cerute în condiții de incertitudine, astfel încât activele și veniturile să nu fie supraevaluate, iar datoriile și cheltuielile să nu fie subevaluate. Totuși, exercitarea prudenței nu permite, de exemplu, constituirea de rezerve ascunse sau provizioane excesive, subevaluarea deliberată a activelor sau a veniturilor, dar nici supraevaluarea deliberată a datoriilor sau cheltuielilor, deoarece situațiile financiare nu ar mai fi neutre și, de aceea, nu ar mai avea calitatea de a fi credibile.

(e) integralitatea

Pentru a fi credibilă, informația din situațiile financiare trebuie să fie completă, în limitele rezonabile ale pragului de semnificație și ale costului obținerii acelei informații. O omisiune poate face ca informația să fie falsă sau să inducă în eroare și, astfel, să nu mai aibă un caracter credibil și să devină defectuoasă.

Condiții pentru ca informația contabilă să fie relevantă și credibilă:

(1) oportunitate

Dacă există o întârziere exagerată în raportarea informației, aceasta își poate pierde relevanța. Conducerea poate fi nevoită să aleagă între valoarea relativă a raportării la un anumit moment și oferirea de informații credibile. Pentru a oferi informații oportune, deseori poate fi necesară raportarea tuturor aspectelor unei tranzacții sau ale altui eveniment înainte ca acestea să fie cunoscute, deși în acest fel este afectată credibilitatea. Dimpotrivă, dacă raportarea este întârziată până când toate aspectele sunt cunoscute, informația este credibilă, dar de utilitate redusă pentru utilizatorii care au trebuit, între timp, să ia decizii. Pentru a realiza un echilibru între relevanță și credibilitate, considerentul fundamental este satisfacerea adecvată a necesităților utilizatorilor în procesul de luare a deciziilor economice.

(2) raportul cost-beneficiu

Raportul cost-beneficiu este mai degrabă o constrângere generală decât o caracteristică calitativă. Beneficiile de pe urma informației contabile ar trebui să depășească costul furnizării acesteia. Evaluarea beneficiilor și costurilor reprezintă rezultatul unui raționament profesional. În plus, costurile nu sunt suportate, neapărat, de acei utilizatori care se bucură și de beneficii. De beneficii se pot bucura și alți utilizatori decât aceia pentru care informația este pregătită.

Îmbunătățirea caracteristicilor calitative

Comparabilitatea, verificabilitatea, actualitatea și inteligibilitatea sunt caracteristici calitative care sporesc utilitatea informațiilor.

1. Comparabilitatea

Utilizatorii trebuie să poată compara situațiile financiare ale unei întreprinderi în timp pentru a identifica tendințele în poziția financiară și performanțele sale. Utilizatorii trebuie, totodată, să poată compara situațiile financiare ale diverselor întreprinderi, pentru a le evalua poziția financiară, performanța acestora și modificările poziției financiare. Astfel, măsurarea și prezentarea efectului financiar al aceluiași tranzacții și evenimente trebuie efectuate într-o manieră consecventă în cadrul unei întreprinderi și de-a lungul timpului pentru acea întreprindere și într-o manieră consecventă pentru diferite întreprinderi.

O implicație importantă a calității informației de a fi comparabilă este că utilizatorii să fie informați despre politicile contabile utilizate în elaborarea situațiilor financiare și despre orice schimbare a acestor politici, precum și efectele unor astfel de schimbări. Utilizatorii trebuie să fie în măsură să identifice diferențele între politicile contabile pentru tranzacții și alte evenimente asemănătoare utilizate de aceeași întreprindere de la o perioadă la alta, cât și de diferite întreprinderi.

Nu este indicat pentru o întreprindere să continue să evidențieze în contabilitate, în aceeași manieră, o tranzacție sau alt eveniment dacă metoda adoptată nu menține caracteristicile calitative de relevanță și credibilitate. Nu este indicat pentru o întreprindere nici să lase politicile sale contabile neschimbate, atunci când există alternative mai relevante și credibile.

2. **Verificabilitatea** ajută la asigurarea utilizatorilor în legătura cu fidelitatea informației sau a fenomenelor economice pe care dorește să le prezinte. Verificarea poate fi directă sau indirectă. Verificare directă înseamnă verificarea unei sume sau reprezentări prin observare directă, de exemplu, prin numărare de numerar. Verificarea indirectă înseamnă verificarea intrării unui model, formulă și recalcularea rezultatelor utilizând aceeași metodologie. Un exemplu este verificarea valorii contabile a intrărilor de stocuri (cantitățile și costurile) și recalcularea inventarului la sfârșit folosind aceeași ipoteza fluxul de cost (de exemplu, folosind metoda FIFO).

3. **Actualitatea** înseamnă a avea informațiile prezente la dispoziție, deoarece acestea influențează deciziile utilizatorilor. În general, informațiile mai vechi sunt mai puțin utile decât informațiile noi în elaborarea unor decizii, însă chiar și informațiile vechi ajută la evaluarea performanței întreprinderii.

4. **Inteligibilitatea.** O calitate esențială a informațiilor furnizate de situațiile financiare este aceea că ele pot fi ușor înțelese de utilizatori. În acest scop, se presupune că utilizatorii dispun de cunoștințe suficiente privind desfășurarea afacerilor și a activităților economice, de noțiuni de contabilitate și au dorința de a studia informațiile prezentate. Totuși, informațiile privind unele probleme complexe, care ar trebui incluse în situațiile financiare datorită relevanței lor în luarea deciziilor economice, nu ar trebui excluse doar pe motivul că ar putea fi prea dificil de înțeles pentru anumiți utilizatori.

5. Costul constrâns privind raportarea financiară utilă

Costul este o constrângere cu privire la informațiile care pot fi furnizate de către raportarea financiară. Raportarea informațiilor financiare impune costuri, și este important ca aceste costuri să fie justificate de beneficiile de raportare a informației. Acolo sunt mai multe tipuri de costuri și beneficii care trebuie luate în considerare.

Furnizorii de servicii de informații financiare depun cel mai mare efort în colectarea, prelucrarea, verificarea și diseminarea de informații financiare; utilizatorii suportă în cele din urmă, aceste costuri, în formă de randamente reduse. Utilizatorii de informații financiare, de asemenea, suportă costurile de analiză și de interpretare în informațiile furnizate. În cazul în care informațiile necesare nu sunt furnizate, utilizatorii suportă costuri suplimentare pentru a obține informațiile în altă parte sau să o estimeze.

Raportarea informațiilor financiare, care este relevantă, ajută utilizatorii să ia decizii cu mai multă încredere. Acestea rezultă din funcționarea mai eficientă a piețelor de capital și a costului mai mic de capital pentru economie în ansamblu. Un individ investitor, de asemenea, beneficiază de prestații pentru luarea unor decizii mai informate. Cu toate acestea, nu este posibil pentru rapoartele financiare cu scop general de a furniza toate informațiile pe care fiecare utilizator le consideră relevante. În aplicarea constrângerii costurilor, Consiliul evaluează dacă beneficiile în raportarea informațiilor speciale sunt susceptibile de a justifica costurile suportate pentru a furniza și de a folosi aceste informații. Atunci când se aplică constrângerea costurilor în dezvoltarea unui standard propus de raportarea financiară, Consiliul solicită informații (de la furnizorii de informații financiare, utilizatori, auditori, academicieni etc.) despre natura și cantitatea așteptată a costurilor și beneficiilor standardului.

În majoritatea situațiilor, evaluările se bazează pe o combinație de informații cantitative și calitative.

Din cauza subiectivității inerente, diferitele evaluări individuale ale costurilor și beneficiilor de raportare a anumitor elemente ale informațiilor financiare va varia. Prin urmare, Consiliul urmărește să ia în considerare costurile și beneficiile în ceea ce privește raportarea financiară, în general, și nu doar în ceea ce privește entitățile raportate individual. Aceasta nu înseamnă că evaluarea costurilor și beneficiilor justifică întotdeauna aceleași cerințele de raportare pentru toate entitățile. Diferența ar putea fi adecvată, datorită dimensiunilor diferite ale entităților, cu moduri diferite de a mobiliza capitalul (public sau privat), diferite de nevoile utilizatorilor sau de alți factori.

6. ***Echilibrul între caracteristicile calitative.*** În practică, stabilirea unui echilibru între caracteristicile calitative este deseori necesară. În general, țelul este de a realiza un echilibru adecvat între caracteristicile respective, pentru a satisface obiectivul situațiilor financiare. Importanța relativă a caracteristicilor în diferite cazuri este o problemă de raționament profesional.

BIBLIOGRAFIE

- Feleagă, N., Feleagă, L. (2007) *Contabilitatea consolidate – O abordare europeană și internațională*, Editura Economică
- Pitulice, C. (2007) *Teorie și practică privind grupurile de societăți și situații financiare consolidate*, Editura ContaPLus
- Săcărin, M. (2004) *Contabilitate aprofundată*, Editura Economică
- Săcărin, M. (2002) *Grupurile de societăți și repere ale interpretării conturilor consolidate*, Editura Economică
- Săcărin, M. (2001) *Contabilitatea grupurilor multinaționale*, Editura Economică
- International Accounting Standards Board (2011) *International Financial Reporting Standards*, www.iasb.org

RAPOARTELE PRIVIND COSTURILE, FUNDAMENT ÎN ADOPTAREA DECIZIILOR ÎN ENTITĂȚILE ECONOMICE

Brăescu Adriana

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiune, An 2, Grupa 666

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Aurelia Ștefănescu

REZUMAT

În lucrarea de față, am evidențiat importanța fundamentării deciziilor manageriale pe metode de calcul a costurilor. În demonstrarea acestui principiu, am subliniat necesitatea corelării celor mai oportune decizii cu rezultatele obținute prin comparația calculării costurilor prin metoda tradițională, metoda ABC și metoda Time-driven ABC. Am procedat la analiza acestor metode în cadrul tipografiei Alpha MDN, descriind activitățile și operațiunile întreprinse în cadrul entității și am prezentat un exemplu de calcul pentru costuri pentru două produse realizate în tipografie, un produs de bază (un dicționar) și un produs de lux (un ghid medicinal). Utilizând metoda ABC, față de metoda tradițională, am observat o alocare mai mare a cheltuielilor indirecte asupra produsului de lux, mai ales datorită ponderii anumitor inductori de cost identificați. Prin vânzarea produsului de lux, am identificat de asemenea pierdere. În continuare, am prezentat fiecare proces de producție, respectiv finisare, din cadrul tipografiei, însoțit de ecuația de timp specifică și timpul alocat fiecăruia. Ultima parte a acestei lucrări conține situația de analiză a costului ca suport decizional.

CUVINTE-CHEIE: metoda ABC, metoda Time-driven ABC, analiza costului, decizii manageriale

INTRODUCERE

Într-un mediu de afaceri în permanentă inovare și schimbare, utilizarea rapoartelor privind costurile în luarea celor mai oportune decizii, denotă un interes din ce în ce mai ridicat atât pentru utilizatorii datelor contabile (manageri, acționari, investitori etc.), cât și pentru dezvoltarea unor analize mai precise în ceea ce privește calitatea și valorificarea deciziilor manageriale. În vederea îndeplinirii obiectivelor stabilite de entitate, procesul de planificare și implementare al rapoartelor privind costurile constituie atât o etapă de calcul cât și o etapă de adoptare a celor mai juste decizii.

Pentru întocmirea unui proces cât mai precis de management al costurilor, respectiv al performanțelor întreprinderii, trebuie luată în considerare o serie de factori fundamentali: stabilirea obiectivelor, stabilirea planului de acțiune spre obținerea rezultatelor propuse, controlul costurilor de producție pe parcursul desfășurării activității, corelarea factorilor resurse – costuri – metode – activități – performanțe.

METODOLOGIA DE CERCETARE

În prima parte voi prezenta câteva noțiuni teoretice referitoare la problematica rapoartelor privind costurile. De asemenea, în această lucrare voi încerca să surprind informații necesare managementului unei societăți comerciale prin intermediul unui studiu de caz.

1. EVOLUȚIA RAPOARTELOR DE COSTURI, ÎMBUNĂTĂȚIRILE SURVENITE CU FIECARE NOUĂ METODĂ

De-a lungul timpului, s-a dezvoltat o varietate de rapoarte privind costurile, cu impacte diferite asupra deciziilor manageriale și asupra performanțelor entității. Voi aminti câteva modele fundamentale dintre aceste raportări, alături de caracteristicile esențiale ale fiecăra.

Tabloul de bord este un raport întocmit în diverse forme, alcătuit din indicatori caracteristici, care este specific procesului de control de gestiune. Întocmirea cât mai frecventă a acestui raport duce la o verificare cât mai precisă a performanțelor obținute. Tabloul de bord oferă managerilor răspunsurile dorite în scurt timp, ținând cont, pe lângă indicatorii contabili și de mărimi nefinanciare (Dumitrana și Caraiani, 2009).

Tabloul de bord cuprinde următoarele categorii de indicatori (Mendoza et al., 2002):

- Indicatori de rezultat măsoară atingerea sau nu a obiectivelor la nivel de centru (numărul de comenzi primite, costul unitar de producție, cota de piață etc.)
- Indicatori de mijloace, fiind prezenți în mod frecvent sub forma ratelor (mijloace/unități produse sau vândute)
- Indicatori de avansare/progres ai planurilor de acțiune adică indicatori destinați pentru pilotajul transpunerii planurilor de acțiune
- Indicatori de mediu aduc informații privind activitățile complementare.

Balance Scorecard sau Tabloul de bord *prospectiv* este un sistem destinat monitorizării și îmbunătățirii performanțelor, punând accentul pe indicatori financiari tradiționali și indicatori nefinancieri, pentru perioade de timp scurte sau lungi. În cadrul acestui sistem se pune accentul pe clienți și parteneri. Cu ajutorul lui, se poate concluziona dacă performanțele dorite sunt obținute pe segmentele de piață pentru care s-au calculat indicatorii și s-a urmărit evoluția. Acest sistem poate fi la fel de bine implementat și în cadrul proceselor interne din întreprindere, pentru verificarea conformității dintre obiectivele stabilite pe fiecare proces și rezultatele actuale. Monitorizarea proceselor în acest caz ajută la alegerea unor decizii din ce în ce mai oportune în viitor.

În cadrul axei financiare, balanced scorecard prezintă informații referitoare la structura costurilor și ameliorarea acesteia. Pentru dezvoltarea tabloului de bord sau balanced scorecard pot fi utilizate anumite instrumente și practici manageriale, incluzând aici diferitele metode de calculație a costurilor.

2. INFLUENȚA RAPOARTELOR DE COSTURI ÎN DECIZIILE MANAGERIALE PRIN PRISMA METODEI TRADIȚIONALE ÎN COMPARAȚIE CU METODA ABC ȘI METODA TIME-DRIVEN ABC

Primele două modele de calcul al costurilor aplicate, metoda ABC și metoda tradițională, utilizate în paralel, conduc la determinarea profitabilității a două produse din cadrul unei tipografii.

Tipografia Alpha MDN, existentă pe piață încă din anul 1994, este un exemplu de companie în continuă dezvoltare. În 1998, a urmat înființarea editurii Alpha MDN, care anual publică peste 50 de titluri în diverse domenii: medicina, economie, istorie, artă, psihologie, management, beletristică, cărți școlare, științifice și universitare etc. Datorită unor echipe specializate pe fiecare proces de producție și datorită echipamentelor de producție certificate în domeniu, compania a ajuns în prezent la deplină maturitate.

Pentru evidențierea metodelor de calcul și obiectivelor propuse anterior, voi propune următorul caz:

În tipografie se produc în luna martie, la comandă, două tipuri de cărți denumite generic produsul A și produsul B.

Produsul A este un dicționar, având următoarele specificații tehnice: format A5, 500 pagini, ca suport interior un tip de hârtie de calitate mai scăzută, offset 80g, iar ca suport copertă carton dublu cretat de 250g, imprimare 1+1 interior și 4+0 coperta, finisare broșare cu termoclei și plastifiere copertă.

Produsul B este o ediție limitată de lux a unui ghid medicinal, având următoarele specificații tehnice: format A4, 1.000 pagini, suport interior hârtie cretată de 120g, suport copertă carton dublu cretat de 250g cașerat pe mucava (carton special de legătorie), imprimare 4+4 atât interior, cât și copertă, finisare coasere, cașerare pe mucava (coperți cartonate). Produsul B are de asemenea lăcuire selectivă și culori speciale Pantone.

Cheltuielile indirecte după repartizarea primară

Tabelul 1

Elemente	Gestiunea producției (centru auxiliar)	Centre principale			Total
		Aprovizionare	Producție	Distribuție	
Total	300.000	250.000	2.000.000	400.000	2.950.000
Repartizare cheltuieli Gestiunea producției		3	4	3	10

Cheltuielile directe de producție înregistrate au fost:

- materii prime X:
 - o produsul A: 3 kg/produs A*10 lei/kg preț de achiziție;
 - o produsul B: 3,5 kg/produs B*10 lei/kg preț de achiziție;
- manoperă directă:
 - o produsul A: 5 ore/produs A, costul unei ore = 15 lei;
 - o produsul B: 10 ore/produs B, costul unei ore = 15 lei;
- alte cheltuieli directe (termoclei, sfoară, matrițe, plăci etc.):
 - o produsul A: 50 lei/produs A;
 - o produsul B: 80 lei/produs B.

În cursul perioadei au fost obținute 7.500 produse A și 1.000 produse B. Prețul de vânzare al produsului A este 500 lei, iar al produsului B 1.000 lei. Nu au existat stocuri inițiale și stocuri finale.

Bazele de repartizare a cheltuielilor indirecte sunt:

- Centrul Aprovizionare: valoarea cumpărărilor de materii prime (considerăm că soldul inițial și soldul final al contului de materii prime a fost zero);
- Centrul Producție: numărul de ore de manoperă directă;
- Centrul Distribuție: numărul de produse finite vândute.

Managerul este interesat de profitabilitatea celor două cărți. După frecventarea unui curs master, managerul ajunge la concluzia că nu sunt fiabile costurile obținute prin metoda tradițională și dorește înlocuirea să cu metoda ABC. Activitățile și inductorii de cost identificate sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Activitățile și inductorii de cost identificate prin metoda ABC

Tabelul 2

Centre	Activități	Costul activității (lei)	Inductori de costuri	Volum inductori		
				Total	A	B
Aprovizionare	Gestionarea recepțiilor	100.000	Comenzi furnizori	12	5	7
	Planificarea comenzilor de aprovizionare	150.000	Loturi fabricate	250	150	100
Gestionarea producției	Planificarea comenzilor de fabricație	70.000	Loturi fabricate	250	150	100
	Studii și metode	120.000	Articole produse	8.500	7.500	1.000
	Gestionarea articolelor	110.000	Comenzi furnizori	12	5	7
Producție	Întreținere	450.000	Loturi fabricate	250	150	100
	Întreținere și reparații	550.000	Intervenții	110	50	60
	Lansarea fabricației	1.000.000	Loturi fabricate	250	150	100
Distribuție	Expediere	150.000	Comenzi clienți	950	800	150
	Publicitate	250.000	Articole produse	8.500	7.500	1.000

Prezentăm în continuare calculul costului complet și al rezultatului prin metoda tradițională (metoda costului complet) și prin metoda ABC.

2.1 Calculul costului prin metoda tradițională (metoda costului complet)

Repartizarea secundară a cheltuielilor indirecte

Tabelul 3

Elemente	Gestiunea producției (centru auxiliar)	Centre principale			Total
		Aprovizionare	Producție	Distribuție	
1. Total repartizare primară	300.000	250.000	2.000.000	400.000	2.950.000
2. Repartizare cheltuieli Gestiunea producției	(300.000)	90.000 (300.000*3/10)	120.000 (300.000*4/10)	90.000 (300.000*3/10)	0
3. Total repartizare secundară (1 + 2)	0	340.000	2.120.000	490.000	2.950.000

Calculul costului complet al produselor finite vândute

Tabelul 4

Elemente	Sume	
	A	B
<i>I. Cheltuieli directe de producție</i>		
1. Cheltuieli cu materiile prime		
- produsul A: 3 kg/produs A*10 lei/kg*7.500 produse A	225.000	
- produsul B: 3,5 kg/produs B*10 lei/kg*1.000 produse B		35.000
2. Cheltuieli cu manopera directă		
- produsul A: 5 h/produs A*15 lei/h*7.500 produse A	562.500	
- produsul B: 10 h/produs B*15 lei/h*1.000 produse B		150.000
3. Alte cheltuieli directe		
- produsul A: 50 lei/produs A*7.500 produse A	375.000	
- produsul B: 80 lei/produs B *1.000 produse B		80.000
Total cheltuieli directe (1 + 2 + 3 + 4)	1.162.250	265.000
<i>II. Cheltuieli indirecte de producție</i>		
1. Centrul Aprovizionare	294.750	45.250
2. Centrul Producție		
- produsul A	1.673.625	
- produsul B		446.375
Total cheltuieli indirecte de producție	1.968.375	491.625
<i>III. Cost de producție (I + II)</i>	<i>3.130.875</i>	<i>756. 625</i>
Cantitatea de produse obținute (buc.)	7.500	1.000
<i>IV. Cost de producție unitar (III/Cantitate fabricată)</i>	<i>417,45</i>	<i>756,63</i>
<i>V. Cheltuieli de distribuție</i>		
- produsul A	432.375	
- produsul B		57.625
<i>VI. Cost complet (III + V)</i>	<i>3.563.250</i>	<i>814.250</i>
Cantitatea de produse vândute (buc.)	7.500	1.000
<i>VII. Cost complet unitar (VI/Cantitate vândută)</i>	<i>475,1</i>	<i>814,25</i>
<i>VIII. Preț de vânzare unitar</i>	<i>500</i>	<i>1.000</i>
<i>IX. Rezultat unitar (VIII – VII)</i>	<i>24,9</i>	<i>185,75</i>
<i>X. Rata profitului (IX/VIII*100)</i>	<i>4,98%</i>	<i>18,58%</i>

Se observă că ambele produse au obținut profit.

Produsul B a obținut o rată a profitului mult mai mare decât produsul A.

Repartizarea cheltuielilor de Aprovizionare

Cheltuieli de repartizat: 340.000 lei

Baza de repartizare: valoarea cumpărărilor de materii prime

- Produsul A: 225.000 lei
- Produsul B: 35.000 lei
- Total bază de repartizare = 260.000 lei

$$RAI = \text{Cheltuieli de repartizat} / \text{Total bază de repartizare} = 340.000 / 260.000 = 1,31$$

Cheltuieli de Aprovizionare aferente produsului A = RAI*Baza de repartizare aferentă produsului A = 1,31*225.000 = 294.750 lei

Cheltuieli de Aprovizionare aferente produsului B = 340.000 – 294.750 = 45.250 lei.

Repartizarea cheltuielilor centrului Producție

Cheltuieli de repartizat: 2.120.000 lei

Baza de repartizare: numărul de ore de manoperă directă

- Produsul A: 5 h/produs A*7.500 produse A = 37.500 h
- Produsul B: 10 h/produs B*1.000 produse B = 10.000 h
- Total bază de repartizare = 47.500 h

RAI = Cheltuieli de repartizat/Total bază de repartizare = 2.120.000/47.500 = 44,63

Cheltuieli de Producție aferente produsului A = RAI*Baza de repartizare aferentă produsului

A = 44,63*37.500 = 1.673.625 lei

Cheltuieli de Producție aferente produsului B = 2.120.000 – 1.673.625 = 446.375 lei.

Repartizarea cheltuielilor centrului Distribuție

Cheltuieli de repartizat: 490.000 lei

Baza de repartizare: numărul de produse vândute

- Produsul A: 7.500 produse
- Produsul B: 1.000 produse
- Total bază de repartizare = 8.500 produse

RAI = Cheltuieli de repartizat/Total bază de repartizare = 490.000/8.500 = 57,65

Cheltuieli de Distribuție aferente produsului A = RAI*Baza de repartizare aferentă produsului

A = 57,65*7.500 = 432.375 lei

Cheltuieli de Distribuție aferente produsului B = 490.000 – 432.375 = 57.625 lei.

2.2 Calculul costului prin metoda ABC

Repartizarea cheltuielilor indirecte:

Calculul costului inductorilor

Tabelul 5

Activități/Inductori	Comenzi furnizori	Loturi fabricate	Articole produse	Intervenții	Comenzi clienți	Total
1. Gestionarea recepțiilor	100.000					100.000
2. Planificarea comenzilor de aprovizionare		150.000				150.000
3. Planificarea comenzilor de fabricație		70.000				70.000
4. Studii și metode			120.000			120.000
5. Gestionarea articolelor	110.000					110.000
6. Întreținere		450.000				450.000
7. Întreținere și reparații				550.000		550.000
8. Lansarea fabricației		1.000.000				1.000.000
9. Expediere					150.000	150.000
10. Publicitate			250.000			250.000
11. Total cheltuieli aferente centrelor de regrupare	210.000	1.670.000	370.000	550.000	150.000	2.950.000
12. Total inductori de cost	12	250	8.500	110	950	-
13. Cost inductori (11/12)	17.500	6.680	43,53	5.000	157,89	-

Repartizarea cheltuielilor indirecte pe produse

Tabelul 6

Centre de regrupare	Total cheltuieli aferente centrelor de regrupare	Cost inductori	Inductori		Cheltuieli indirecte	
			A	B	A	B
0	1	2	3	4	5 = 2*3	6 = 2*4
Comenzi furnizori	210.000	17.500	5	7	87.500	122.500
Loturi fabricate	1.670.000	6.680	150	100	1.002.000	668.000
Articole produse	370.000	43,53	7.500	1.000	326.475	43.525
Intervenții	550.000	5.000	50	60	250.000	300.000
Comenzi clienți	150.000	157,89	800	150	126.312	23.688
Total	2.950.000	-	-	-	1.792.287	1.157.713

Calculul costului complet al produselor A și B

Tabelul 7

Elemente	Sume	
	A	B
I. Total cheltuieli directe (a se vedea prima metodă)	1.162.250	265.000
II. Total cheltuieli indirecte	1.792.287	1.157.713
<i>III. Cost complet (I+II)</i>	<i>2.954.537</i>	<i>1.422.713</i>
Cantitatea de produse vândute (buc.)	7.500	1.000
<i>Cost complet unitar ABC (III/Cantitate vândută)</i>	<i>393,94</i>	<i>1.422,71</i>
<i>Cost complet unitar tradițional</i>	<i>475,1</i>	<i>814,25</i>
<i>Preț de vânzare unitar</i>	<i>500</i>	<i>1.000</i>
<i>Rezultat unitar</i>	<i>106,06</i>	<i>(422,71)</i>

Se observă că, în cazul metodei ABC, cea mai mare parte a cheltuielilor este absorbită de produsul B, considerat de lux, mai dificil de fabricat. În același timp, deși profitul total al companiei se menține la același nivel, se observă că prin aplicarea metodei ABC societatea obține pierdere din vânzarea produsului B. Apare o diferență importantă a nivelului cheltuielilor indirecte alocate și a profitabilității celor două produse între cele două metode.

Dacă se aplică metoda ABC, produsul B absoarbe o parte mai mare a cheltuielilor indirecte. Aceasta din cauză că în ceea ce privește bazele de repartizare în cazul metodei tradiționale erau diferențe mici în ceea ce privește cantitatea de materii prime cumpărate, numărul total de ore de manoperă directă era de 3,75 ori mai mare pentru produsul A față de produsul B, iar numărul de produse finite vândute era de 7,5 ori mai mare pentru produsul A. În cazul metodei ABC, comenzile furnizori și numărul de intervenții au valori mai mari pentru produsul B, iar numărul de loturi fabricate și numărul de comenzi clienți sunt mai mari pentru produsul B decât pentru produsul A în valori relative.

Observăm astfel că acești patru inductori contribuie la alocarea unui cost indirect mai mare asupra produsului B.

2.3 Calculul timpului necesar pentru procesul de tipărire din cadrul tipografiei și construcția ecuației de timp prin metoda Time-driven ABC

Prin cea de-a treia metodă, Time-driven ABC, folosită în evidențierea rapoartelor de costuri, voi prezenta optimizările obținute, prin comparație cu procesul anterior de calcul al costului pe activități, prin metoda ABC (stabilirea activităților, inductorilor de cost). În acest sens, voi proceda la construcția unor ecuații de timp caracteristice pe baza datelor obținute în urma interviuării angajaților tipografiei.

Etape în procesul de tipărire și finisare a unei cărți:

Etapa I: Tipărirea cărții.

Avem format A5 pentru produsul A, produs de bază, și format A4 pentru produsul B, produsul de lux. Folosim coală întreagă de 44x64 cm și pentru format A4 și pentru format A5. Diferența se observă la reglaj, din punctul de vedere al faptului că produsul A este alb-negru interior și produsul B e policromie interior. Policromia se obține din 4 matrițe. Dacă la o tipărire cu o culoare am o matriță, la tipărirea policromie, la 4 culori, am 4 matrițe. Atunci reglajul policromie implică: așezarea matrițelor în mașină, reglarea mașinii, centrarea fiecărei culori astfel încât să se suprapună perfect. Centrul/reglajul pentru policromie e de 10 ori mai lung ca durată decât centrul la o culoare. În tipărirea a 10 coli de tipar se ajunge la intensitatea culorii necesară pentru alb-negru. În schimb, la policromie, pentru 50-100 coli facem probe pentru a ajunge la culoare. Coala își ia cerneala de unde trebuie să ia tipar. Cerneala de pe matriță trece pe un cauciuc și apoi hârtia ia tiparul de pe acest cauciuc; hârtia nu intră în contact direct cu matrița niciodată.

Pentru policromie, am un grup de culoare roșie, galben, albastru, negru (mașina are mai multe grupuri de culoare). Trece coala prin negru, roșu, albastru, galben și iese coala finală. Grupurile se pun în funcțiune unul după altul, se centrează în coală tipăritura (se grupează câte 4 A4 sau câte 8 A5 în funcție de format) la primul grup, astfel încât să am marginile de tipărit. La alb negru, coala trece printr-un singur grup, celelalte 3 grupuri sunt suspendate, nu sunt matrițe în ele și nu dau tipar.

La A5 intră 8 pagini și la A4 intră 4 pagini pe o coală 44x64 cm. De exemplu, pentru 100 pagini A5 se împarte 100 la 8 și rezultă că îmi trebuie 12 coli și jumătate. Cartea se tipărește în coală mare de tipar. La fiecare coală am o matriță pentru față și pentru verso. Am 8 pagini pe față și 8 pe verso. O coală de tipar va avea 16 pagini A5, respectiv 8 pagini A4. Dacă au 100 pagini amândouă, A5 se va tipări de două ori mai repede decât A4. Pe oră se tipăresc 3 matrițe la o culoare – alb negru, la un tiraj între 150-500 bucăți, adică 24 pagini A5 – 8x3x tirajul cărții (se tipărește doar pe o față la mașină și ulterior și verso) și 12 pagini A4. La tiraje de 500-1.000 bucăți se tipăresc două matrițe pe oră (8x2 A5 x tirajul și 4x2 A4 x tirajul). La tiraj de peste 1.000 cărți se face o singură tipăritură pe oră, 8 A5 și 4 A4. Timpul pe oră se înmulțește la fiecare produs cu tirajul. Se tipărește tot tirajul odată. Viteza de lucru pentru tipar policromie e la jumătate față de tipar la o culoare. Timpii prezentați anterior sunt pentru o culoare.

După ce se tipărește pe o față se pune din nou în mașină coala pentru a se tipări pe verso și se reia procesul din nou. După ce se pun matrițele de verso se încep din nou reglajele. De fiecare dată când se așează matrițele se face din nou reglajul fin de cerneală.

Identificarea inductorilor de timp și timpului consumat
pe inductor de timp pentru procesul de tipărire

Tabelul 8

Operațiune	Inductor de timp	Timp consumat pe inductor de timp
Tipărire	Număr pagini A5 tiraj 150-500 bucăți	2,5 minute
	Număr pagini A5 tiraj 500-1.000 bucăți	3,75 minute
	Număr pagini A5 tiraj peste 1.000 bucăți	7,5 minute

Timp tipărire = $2,5 \cdot x_1 \cdot x_4 \cdot n_1 + 2,5 \cdot x_1 \cdot x_5 \cdot n_2 + 3,75 \cdot x_2 \cdot x_4 \cdot n_1 + 3,75 \cdot x_2 \cdot x_4 \cdot n_2 + 7,5 \cdot x_3 \cdot x_4 \cdot n_1 + 7,5 \cdot x_3 \cdot x_5 \cdot n_2$, unde:

x_1 = tip tiraj: 1 pentru tiraj 150-500 bucăți, 0 pentru tiraj 500-1.000 bucăți și 0 pentru tiraj de peste 1.000 bucăți

x_2 = tip tiraj: 1 pentru tiraj 500-1.000 bucăți, 0 pentru tiraj 150-500 bucăți și 0 pentru tiraj de peste 1.000 bucăți

x_3 = tip tiraj: 1 pentru tiraj de peste 1.000 bucăți, 0 pentru tiraj 150-500 bucăți și 0 pentru tiraj 500-1.000 bucăți

x_4 = tip format: 1 pentru format A5 alb-negru și 0 pentru format A4 policromie

x_5 = tip format: 0 pentru format A5 alb-negru și 4 pentru format A4 policromie

n_1 = număr cărți A5

n_2 = număr cărți A4

Timp tipărire Produsul A = $7,5 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 7.500 = 56.250$ minute

Timp tipărire Produsul B = $7,5 \cdot 1 \cdot 4 \cdot 1.000 = 30.000$ minute

Pe baza rezultatelor obținute prin aplicarea celor trei metode, prezentăm raportul pentru management:

Situația de analiză a costului ca suport decizional⁵

Tabelul 9

Elemente	Metoda tradițională		Metoda ABC	
	Produs A	Produs B	Produs A	Produs B
Stoc inițial	-	-	-	-
Cantitatea în stoc	-	-	-	-
Valoare stoc				
Cost unitar				
Producție				
Materii prime	225.000	35.000	225.000	35.000
Salarii directe	562.500	150.000	562.500	150.000
Alte cheltuieli directe	375.000	80.000	375.000	80.000
Cheltuieli aprovizionare	294.750	45.250		
Cheltuieli indirecte aferente centrului Producție	1.673.625	446.375		
Cost producție total	3.130.875	756.625		
Cantitate fabricată	7.500	1.000		
Cost producție unitar	417,45	756,63		
Cumpărări	-	-		
Oferta (*)	7.500	1.000	7.500	1.000
Cost total	3.130.875	756.625		
Cantitate oferită	7.500	1.000	7.500	1.000
Cost unitar	417,45	756,63		
Vânzări pe bază de contract (**)				
Cantitate vândută	7.500	1.000	7.500	1.000
Cheltuieli de transport	-	-		
Alte cheltuieli de desfacere	432.375	57.625		
Preț vânzare	500	1.000	500	1.000
Cost complet unitar	475,1	814,25	393,94	1.422,71
Cost complet total	3.563.250	814.250	2.954.537	1.422.713
Cifra de afaceri	3.750.000	1.000.000	3.750.000	1.000.000
Rezultat unitar	24,9	185,75	106,06	(422,71)
Rezultat	186.750	185.750	795.450	(422.710)

(*) Stoc inițial + Producție + Cumpărări

(**) Se detaliază pe fiecare client pe contract

⁵ Sursa: Jinga, G. (2009) *Sisteme contabile de management prin costuri*, Teză de doctorat (raport prelucrat)

Rezultatele obținute conduc la o analiză mai oportună a costurilor, prin elementele cantitative utilizate, ce pun accentul pe aspectele financiare, din punct de vedere strategic.

CONCLUZII

Modelele de calcul al costurilor aplicate în această lucrare, au contribuit din perspective diferite și în proporții diferite, atât din punct de vedere cantitativ cât și calitativ, la determinarea nivelului de control al costurilor, la determinarea nivelului de alocare al cheltuielilor pe fiecare produs, la stabilirea celor mai potrivite decizii în vederea obținerii performanțelor propuse, la realizarea situației de analiză a costului că suport decizional și nu în ultimul rând la determinarea profitabilității activităților analizate și la corectitudinea deciziilor manageriale luate în funcție de aceste costuri.

BIBLIOGRAFIE

- Dumitrana, M. & Caraiani, C. (2010) *Control de gestiune*, Editura Universitară
- Jinga, G. (2009) *Sisteme contabile de management prin costuri*, Teză de doctorat
- Mendoza, C. et al (2002) *Tableaux de Bord et Balanced Scorecards*, Groupe Revue Fiducière

ANEXA NR. 1: CONSTRUCȚIA ECUAȚIILOR DE TIMP PRIN METODA TIME-DRIVEN ABC ȘI IDENTIFICAREA TIMPILOR DEDICAȚI OPERAȚIUNILOR DIN TIPOGRAFIE

Prima etapă a procesului de producție din cadrul tipografiei, tipărirea cărții, prezentată în cadrul lucrării, a fost tipărirea cărții.

Etapa II: cartea merge la ghilotină și se taie la un format un pic mai mare decât cel final

Aici, A4 se taie în patru (două tăieturi în cruce pe ea) și A5 se taie în opt. Timpul de tăiere pentru A5 este de două ori mai lung, dar în loc de 4 pagini obținem 8 pagini. Timpul este diferit în funcție de tipul hârtiei (grosime, textură etc.) și de formatul cărții (A5 sau A4). Pentru produsul de bază (A5) tăierea durează 2 minute pentru 500 coli a câte 8 pagini. Pentru produsul B (A4) tăierea durează 1 minut pentru 400 coli a câte 4 pagini. Așezarea hârtiei la ghilotină durează 3 minute.

Identificarea inductorilor de timp și timpului consumat
pe inductor de timp pentru primul proces de tăiere la ghilotină

Tabelul 1

Operațiune	Inductor de timp	Timp consumat pe inductor de timp
Tăiere	Număr runde produs A	3 minute + 2 minute
	Număr runde produs B	3 minute + 1 minut

Timp de tăiere = $(3 + 2) \cdot x_2 \cdot n_1 + (3 + 1) \cdot x_2 \cdot n_2$

x_1 = număr coli carte supra 4. 000 (500*8) pentru produsul A, 0 pentru produsul B

x_2 = număr coli carte supra 1. 600 (400*4) pentru produsul B, 0 pentru produsul A

n_1 = număr cărți produs A

n_2 = număr cărți produs B

Timp de tăiere produs A = $5 \cdot 500 / 4. 000 \cdot 7. 500 = 4. 687,5$ minute

Timp de tăiere produs B = $4 \cdot 1. 000 / 1. 600 \cdot 1. 000 = 2. 500$ minute

Etapa III interior: cartea merge la colator care adună paginile una după alta

Se așează pe sertar câte două pagini. Dacă sunt 30 sertare se așează 60 pagini odată de la format A5 la A3. Exemplu: 60 pagini carte cu tiraj de 500 intră o dată în colator. Dacă are alt număr de pagini, mai încarc colatorul cu pagini de la 61 la 120. În fiecare sertar intră 500 pagini. O carte cu tiraj de 1.000 se pune de 2 ori în colator.

Timp de lucru colator: 10 minute pentru rundă.

Identificarea inductorilor de timp și timpului consumat pe inductor de timp
pentru procesul de colatare

Tabelul 2

Operațiune	Inductor de timp	Timp consumat pe inductor de timp
Colatare	Număr runde	10 minute

Timp colatare = $10 \cdot (x_1 \cdot x_2) / (60 \cdot 500)$, unde:

x_1 = număr pagini

x_2 = tiraj

Timp colatare Produsul A = $10 \cdot (500 \cdot 7. 500) / (60 \cdot 500) = 1. 250$ minute

Timp colatare Produsul B = $10 \cdot (1. 000 \cdot 1. 000) / (60 \cdot 500) = 333$ minute

Etapa III copertă:

În paralel cu adunarea interiorului cărții, coperta merge la *plastifiere*. Timpul de lucru este același pentru A4 și A5, 5 secunde pe copertă. Cașerarea pe mucava durează 2 minute/copertă.

Timp plastifiere produsul A = $5/60 \cdot 7.500 = 625$ minute

Timp cașerare produsul B = $2 \cdot 1.000 = 2.000$ minute

Etapa IV broșare:

Cartea A merge la broșat și intră la mașină cu coperta pusă. Operațiunea de pregătire a mașinii pentru broșare durează o oră și implică încălzirea mașinii, topirea termocleiului și reglajul la dimensiunea cărții. Tot procesul de broșare durează în medie 3,4 secunde pentru fiecare carte. Nu sunt diferențe în funcție de format și de grosimea cărții.

Identificarea inductorilor de timp și timpului consumat pe inductor de timp
pentru procesul de broșare cu termoclei

Tabelul 3

Operațiune	Inductor de timp	Timp consumat pe inductor de timp
Broșarea	Număr cărți	0,0567 minute

Timp broșare = $60 + 0,0567 \cdot x_1 \cdot n_1 + 0,0567 \cdot x_2 \cdot n_2$, unde:

x_1 = tip carte: 1 pentru carte A5, 0 pentru carte A4

x_2 = tip carte: 0 pentru carte A5, 1 pentru carte A4

n_1 = număr cărți A5

n_2 = număr cărți A4

Timp broșare Produsul A = $60 + 0,0567 \cdot 1 \cdot 7.500 = 485,25$ minute

Produsul B se coase. Timpul de coasere la mașină este de 10 minute pentru o carte.

Timp coasere Produsul B = $10 \cdot 1.000 = 10.000$ minute

Etapa V: După broșare, cartea merge din nou la o ghilotină cu trei fețe care taie de jur împrejur cartea pe cele trei laturi, astfel încât să obținem forma finală a cărții. Nu sunt diferențe între A4 și A5 și între grosimea cărții. Mașina se reglează de la început pe formatul respectiv. Timpul de reglare a mașinii este de 2 minute. Operațiunea durează 0,3 minute pentru fiecare carte.

Timp ghilotină produsul A = $2 + 0,3 \cdot 7.500 = 2.252$ minute

Timp ghilotină produsul B = $2 + 0,3 \cdot 1.000 = 302$ minute

Etapa VI: Controlul de calitate final

Între o carte mai groasă și mai subțire există diferențe de timp. O carte de 500 pagini alb negru se verifică în 15 secunde și una de policromie într-un minut.

Identificarea inductorilor de timp și timpului consumat pe inductor de timp
pentru procesul de control de calitate

Tabelul 4

Operațiune	Inductor de timp	Timp consumat pe inductor de timp
Control calitate	500 pagini carte alb-negru	0,4 minute
	500 pagini carte policromie	1 minut

Timp control calitate final = $0,4 \cdot x_1 \cdot x_2 \cdot n_1/500 + 1 \cdot x_3 \cdot x_4 \cdot n_2/500$, unde:

x_1 = tip carte: 1 pentru carte alb-negru, 0 pentru carte policromie

x_2 = număr pagini carte alb-negru

x_3 = tip carte: 0 pentru carte alb-negru, 1 pentru carte policromie

x_4 = număr pagini carte polichromie

n_1 = număr cărți alb-negru

n_2 = număr cărți polichromie

Timp control calitate Produsul A = $0,4 \cdot 1 \cdot 500 \cdot 7.500/500 = 3.000$ minute

Timp control calitate Produsul B = $1 \cdot 1 \cdot 1.000 \cdot 1.000/500 = 2.000$ minute

Etapa VII: Împachetarea

Se grupează cărțile și se împachetează. La A4, carte mai groasă, pentru 10 cărți durează 20 secunde gruparea și jumătate de minut împachetarea. La A5, într-un pachet de aceeași mărime intră câte 20 cărți, 10 secunde gruparea și 15 secunde împachetarea. Pentru fiecare împachetare sunt necesare 30 minute pentru pregătirea materialelor.

Identificarea inductorilor de timp și timpului consumat pe inductor de timp pentru procesul de împachetare

Tabelul 5

Operațiune	Inductor de timp	Timp consumat pe inductor de timp
Gruparea	Număr cărți A5	0,0084 minute
	Număr cărți A4	0,0334 minute
Împachetarea	Număr cărți A5	0,0125 minute
	Număr cărți A4	0,05 minute

Timp împachetare = $30 + (0,0084 + 0,0125) \cdot x_1 \cdot n_1 + (0,0334 + 0,05) \cdot x_2 \cdot n_2$, unde:

x_1 = tip carte: 1 pentru carte A5, 0 pentru carte A4

x_2 = tip carte: 0 pentru carte A5, 1 pentru carte A4

n_1 = număr cărți A5

n_2 = număr cărți A4

Timp împachetare Produsul A = $30 + (0,0084 + 0,0125) \cdot 1 \cdot 7.500 = 186,75$ minute

Timp împachetare Produsul B = $30 + (0,0334 + 0,05) \cdot 1 \cdot 1.000 = 113,4$ minute

RESPONSABILITATE ȘI PLANIFICARE ÎN AUDITUL CONTABIL ȘI FINANCIAR

Roșculeț Alexandra și Voicu Nicoleta Cătălina

Master Contabilitatea și Fiscalitatea Patrimoniului, An II, Grupa 3

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Eugeniu Țurlea

REZUMAT

În condițiile în care deciziile economice sunt luate de către utilizatori pe baza situațiilor financiare, acestea trebuie să prezinte o imagine fidelă și justă pt a nu-i induce în eroare. Scopul auditului este de a exprima o opinie rezonabilă, obiectivă și independentă în ceea ce privește modul de întocmire și prezentare a situațiilor financiare. Așadar, situațiile financiare reprezintă referința față de care auditorii își formează opinia asupra calității situațiilor financiare. Prezenta lucrare, intitulată „Audit financiar. Abordări conceptuale și practici specifice de audit” realizează o introducere în conceptele de bază ale auditului, în elementele de câpătâi ale profesiei de auditor financiar. Ideile centrale ale lucrării sunt bazate, în principal, pe standardele de audit. Partea întâi, intitulată Responsabilitate și planificare în auditul financiar și contabil cuprinde informații teoretice privitoare la Cadrul conceptual și Standardele de Audit, chestiuni legate de documentarea unei lucrări de audit, de planificarea acesteia cu toate etapele și subetapele, de evaluare a riscurilor, de determinare a pragului de semnificație și a eşantioanelor, de probele de audit și calitățile acestora. Partea a doua este intitulată Studiu de caz privind planificarea activității de audit în cadrul societății S. C. ALFA CHEMICALS S. A. Aceasta include o serie de foi de lucru specifice secțiunii de planificare (Secțiunea B) care au ca scop constituirea de către auditor a unei strategii generale detaliate cu privire la natura, durata și gradul de cuprindere a auditului.

CUVINTE-CHEIE: *audit, standarde, risc, prag de semnificație, probe, raport*

INTRODUCERE

În societatea modernă de astăzi, complexitatea sporită a fenomenelor economico-sociale și a consecințelor acestora, face necesară apariția unor activități de consultanță realizate de specialiști de înaltă calificare. „Acești specialiști cu o pregătire teoretică superioară, o experiență practică relevantă și care sunt recunoscuți în domeniul lor ca persoane de mare autoritate și competență poartă denumirea de experți”.⁶

Activitatea prin care experții, pe baza cunoștințelor teoretice și practice și în funcție de scopul urmărit, cercetează și clarifică anumite fapte, este desemnată prin termenul de expertiză. În funcție de domeniul cercetat și de cunoștințele necesare efectuării lor, expertizele sunt tehnice, bancare, contabile, psihologice, medicale etc. Termenul de audit a fost introdus de către cabinetele anglo-saxone de expertiză contabilă, în urmă cu patru decenii. Cu toate că obiectivele și conceptele, care conduc în prezent auditul, erau aproape necunoscute la începutul secolului al XX-lea, auditul de un tip sau altul a pătruns în istoria înregistrată a comerțului și finanțelor guvernamentale. Auditul financiar contabil este controlul de atestare sau certificare a documentelor și evidențelor, a sistemului contabil. Pentru auditori, îmbunătățirea continuă a sistemului contabil aduce un real ajutor clienților acestora și permite reducerea lucrărilor de audit, în condițiile unei eficiențe și calități sporite.

Deși în țara noastră nu este considerată obligatorie, activitatea de audit este esențială pentru succesul unei afaceri, pentru protejarea acționarilor și angajaților unei firme. Există deja un acord general cu privire la responsabilitatea socială a agentului economic, cu privire la aprecierea activității sale, care, chiar prin prisma interesului propriu, trebuie făcută prin raportarea performanțelor sale la gradul de satisfacere a nevoilor consumatorului. Aceasta este reflectarea conștientizării faptului că grija față de nevoile reale ale clientului trebuie să fie prioritară celei privind profitul.

⁶ Oprean I., *Intocmirea și auditarea bilanțului contabil*, Editura Intelcredo, Craiova, 1997

Informațiile de care este asaltat astăzi agentul economic, schimbările revoluției care s-au petrecut în transmiterea, depozitarea și prelucrarea informațiilor, posibilitatea utilizării unor metode și tehnici de conducere și control, de neconceput înainte, toate arată, o dată în plus, că sistemul de informații poate facilita, dar și frustra îndeplinirea obiectivului agentului economic.

În aceste condiții, când nevoia de inovație în toate domeniile este vitală, un agent economic modern este mai sofisticat și mai pretențios, mai responsabil și mai interesat de adaptare la viitorul incert – sistemul de audit trebuie să fie dezvoltat și aliniat la normele europene și internaționale.

Obiectivul cercetării noastre a fost acela de a aduce în dezbatere obiective și principii generale, în baza cărora auditorul își stabilește tehnicile cele mai adaptate pentru a-și îndeplini misiunea. Planificarea este vitală pentru realizarea unui audit intrucât concură la asigurarea unei atenții corespunzătoare asupra domeniilor importante de audit, identificarea aspectelor potențiale și operativitatea activității. Dobândirea cunoștințelor generale despre activitatea clientului este o parte importantă a planificării activității de audit. Cunoștințele auditorului cu privire la activitatea clientului contribuie la identificarea domeniilor și a sistemelor semnificative ale tranzacțiilor și operațiunilor economico financiare care pot avea un efect semnificativ asupra situațiilor financiare. Rolul auditorilor financiari este foarte important în societate. Plaja largă de utilizatori ai informației contabile prin public (investitori, salariați, creditori, debitori, instituții financiare, guvern) se bazează pe validarea conturilor anuale realizate de auditorii financiari profesioniști în tot ceea ce înseamnă instrumentare, tehnică contabilă și o raportare financiară corectă, un management financiar eficient și consultanță competentă pentru un spectru larg al afacerii. Pentru a răspunde acestor mari responsabilități ce le revin auditorilor financiari, atitudinea și comportamentul lor în procesul de furnizare a serviciilor profesionale au impact asupra bunăstării economice prin actul de decizie care se ia pe credibilitatea raportului lor.

Pentru atingerea scopului propus au fost studiate mare parte din Standardele Internaționale de Audit emise de Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare (IAASB) cum ar fi ISA 300 „Planificarea unui audit al situațiilor financiare”, ISA 315 „Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său” sau ISA 330 „Răspunsul auditorului la riscurile evaluate”. De fapt ISA-urile confirmă faptul că accentul în realizarea unei misiuni de audit trebuie pus pe adoptarea abordării bazate pe risc, în care se impune exercitarea raționamentului profesional și menținerea scepticismului profesional pe parcursul auditului. Pentru atingerea acestui deziderat studierea fiecărui standard ajută la identificarea obiectivelor specifice și a materialelor distincte explicatorii care îndrumă în procesul de identificare și evaluare a riscurilor de denaturări semnificative, în obținerea de probe de audit suficiente și adecvate prin proiectarea răspunsurilor potrivite la riscurile evaluate și în formarea unei opinii pe baza probelor obținute.

1. RESPONSABILITATE ȘI PLANIFICARE ÎN AUDITUL CONTABIL ȘI FINANCIAR

1.1 Concepte și principii de audit financiar

1.1.1 Definirea și rolul auditului financiar

Termenul „audit” este larg utilizat, adesea pentru a exprima lucruri foarte diferite. Exemplele includ de la auditul situațiilor legate de respectarea reglementărilor de mediu până la auditul situațiilor financiare, însă în fiecare caz termenul „audit” este folosit pentru a exprima un proces ce oferă o asigurare, însă natura și întinderea acesteia poate să nu fie foarte clare. Denumirea de audit provine de la latinescul „audiere” care înseamnă a asculta, a audia, iar verbul englezesc „to audit” este tradus prin a controla, a verifica, a inspecta. De fapt termenul „audit”, de proveniență anglo-saxonă, are în esență aceeași conotație ca termenii de revizie contabilă, verificare contabilă sau control.

Cuvântul audit a fost popularizat pe continentul european în anii '60 de către cabinetele anglo-saxone de audit financiar. În România, după anii '90, cuvântul *audit* și-a făcut intrarea, din dorința de a conexe reglementările românești ale economiei de piață cu reglementările similare pe plan internațional și european.

Pentru a aborda mai detaliat auditul, pornim de la următoarea definiție: „Auditul constă în colectarea și evaluarea unor probe privind informațiile, în scopul determinării și raportării gradului de conformitate a informațiilor respective cu o serie de criterii prestabilite. Auditul ar trebui efectuat de o persoană competentă și independentă.”

De ce se face un audit? Utilizatorii situațiilor financiare, de exemplu: acționarii, bancherii, creditorii, autoritățile guvernamentale și publicul trebuie să aibă încredere că imaginea societății, așa cum este prezentată de directori, nu induce în eroare. Legislația în vigoare cere ca directorii să obțină o a doua opinie de la un expert din exteriorul entității, respectiv de la auditorul financiar. Astfel, auditorul financiar formulează o opinie asupra situațiilor financiare auditate, în sensul că stabilește dacă acestea oferă o imagine reală și fidelă.

1.1.2 Auditorul financiar – statut, obligații și responsabilități

Auditorul financiar este persoana fizică sau juridică ce dobândește această calitate prin atribuire de către Camera Auditorilor Financieri din România (CAFR). În prezent, în practică există mai multe tipuri de auditori. Cele mai frecvent întâlnite tipuri de auditori sunt:

- Auditorii independenți îndeplinesc serviciul pentru un anumit client pe baza unei taxe;
- Auditorii interni sunt angajați de companii individuale pentru a realiza audituri în atenția managementului; în anumite societăți mai mari există înființate departamente de audit intern. Conform legislației în vigoare, există obligativitate și pentru entitățile publice de a avea organizat un compartiment de audit intern, care să fie independent de managementul institutiei;
- Auditorii guvernamentali sunt salariați ai diferitelor agenții guvernamentale, funcțiile lor se extind dincolo de examinarea lucrărilor financiare și atestare a sincerității acestora. Activitatea lor vizează și conformitatea acestor lucrări cu legile și reglementările relevante, modul de utilizare a resurselor financiare, eficiența departamentelor guvernamentale.

Auditorul trebuie să conducă auditul în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit. Totodată, va efectua auditul cu o atitudine de scepticism profesional, având în vedere că, în unele cazuri, situațiile financiare pot conține erori semnificative datorită anumitor circumstanțe. Auditorul trebuie să se conformeze „Codului etic al profesioniștilor contabili”. O caracteristică distinctivă a profesiei contabile o constituie asumarea responsabilității de a acționa în interes public. Așadar, responsabilitatea unui profesionist contabil nu constă exclusiv în a satisface nevoile unui client sau ale unui angajator individual. Acționând în interes public, un profesionist contabil trebuie să respecte și să se conformeze prevederilor de etică ale acestui Cod.

Un profesionist contabil trebuie să respecte următoarele principii fundamentale:

- **Integritate**
Un profesionist contabil trebuie să fie direct și onest în toate relațiile profesionale și de afaceri;
- **Obiectivitate**
Un profesionist contabil trebuie să fie imparțial, să nu se afle în conflict de interese sau sub influențe nedorite care pot să intervină în raționamentele profesionale sau de afaceri;
- **Competența profesională și atenția cuvenită**
Un profesionist contabil are o datorie permanentă de a-și menține cunoștințele și aptitudinile profesionale la nivelul necesar pentru a se asigura că un client sau un angajator primește servicii profesionale competente, bazate pe ultimele evoluții din practică, legislație și tehnică.

- **Confidențialitate**

Un profesionist contabil trebuie să respecte confidențialitatea informațiilor dobândite ca urmare a relațiilor profesionale sau de afaceri și nu trebuie să divulge astfel de informații unei terțe părți fără o autorizație specifică, cu excepția cazului când există un drept sau o obligație legală sau profesională de a dezvălui aceste informații.

- **Comportament profesional**

Un profesionist contabil trebuie să se conformeze legilor și normelor relevante și trebuie să evite orice acțiune care discreditează profesia.

1.1.3 Cadrul general al standardelor de audit financiar

Standardele sunt grupate pe clase și stabilesc cadrul general pentru efectuarea unui audit. Acestea includ:

- **Planificarea, controlul și ținerea evidenței**

Auditorul trebuie să planifice, să controleze și să țină evidența activității sale în mod corespunzător;

- **Sistemele de contabilitate și controlul intern**

Auditorul ar trebui să evalueze sistemul de înregistrare și procesare a tranzacțiilor al entității auditate și să evalueze dacă acesta este potrivit pentru a fi folosit ca bază pentru elaborarea situațiilor financiare. Aceasta va ajuta la planificarea activității de audit și la realizarea efectivă a procedurilor de audit. Dacă auditorul decide că se poate baza pe controalele interne, trebuie să evalueze aceste controale și să efectueze teste de conformitate asupra lor;

- **Probele de audit**

Auditorul trebuie să obțină suficiente probe de audit pentru a-i permite să tragă concluzii rezonabile pe baza lor;

- **Raportarea**

Raportul de audit trebuie să cuprindă o exprimare clară a opiniei pe baza evaluării concluziilor trase conform probelor obținute în cursul auditului.

1.1.4 Obiective și principii generale care guvernează un angajament de audit

Obiectivul oricărui angajament de audit al situațiilor financiare este de a oferi posibilitatea auditorului să exprime o opinie cu privire la situațiile financiare, dacă acestea sunt întocmite și prezentate, sub toate aspectele semnificative în conformitate cu un cadru aplicabil de raportare financiară.

Pentru orice categorie de operațiuni dată, există mai multe obiective de audit ce trebuie atinse înainte ca auditorul să fie în măsură să ajungă la concluzia că operațiunile au fost corect înregistrate. Acestea sunt numite obiective de audit legate de operațiuni. De exemplu, există obiective specifice de audit legate de operațiunile de vânzări și obiective specifice de audit legate de operațiunile de vânzări restituite și rabaturi acordate.

În mod asemănător, există o serie de obiective de audit ce trebuie atinse în legătura cu soldul fiecărui cont. Ele sunt numite obiective de audit legate de solduri. De exemplu, există obiective specifice de audit legate de soldul creanțelor comerciale (creanțelor-clienți) și obiective specifice de audit legate de soldul datoriilor comerciale (datorii-furnizori).

Obiectivele de audit legate de operațiuni pe care le urmărește un auditor corespund aserțiunilor manageriale și sunt strâns legate de acestea, fapt ce este perfect justificat, ținând cont că principala responsabilitate a unui auditor constă în a determina dacă aserțiunile managementului privind situațiile financiare sunt justificate. Obiectivele generale de audit legate de operațiuni se aplică oricărei categorii de operațiuni, fiind formulate în termeni generali. După ce se definesc obiectivele generale privind operațiunile, acestea pot fi utilizate pentru definirea unor obiective de audit specifice pentru fiecare categorie de operațiuni supusă auditului.

Cele șase obiective generale de audit privind operațiunile sunt:

1. **Existența** – Operațiunile înregistrate există. Se verifică dacă au fost înregistrate numai acele tranzacții aferente perioadei, precum și totalul veniturilor sau totalul cheltuielilor aferente perioadei. De exemplu, anumite facturi au fost emise, dar nu au fost remise clienților și, astfel debitorii au fost înregistrați incorect;
2. **Exhaustivitate** – Operațiunile existente sunt înregistrate. Se verifică dacă toate tranzacțiile și totalul cheltuielilor sau totalul veniturilor aferente perioadei auditate au fost înregistrate în situațiile financiare;
3. **Exactitate** – Operațiunile înregistrate sunt exprimate în sume corecte, la valoarea reală;
4. **Clasificare** – Operațiunile incluse în jurnalele clientului sunt corect clasificate, prezentate și descrise în concordanță cu cadrul de raportare aplicabil;
5. **Cronologie** – Operațiunile sunt înregistrate la datele corecte;
6. **Sistematizare și sintetizare** – Operațiunile înregistrate sunt adecvat transferate în fișierele sistematice și sunt corect sintetizate.

Obiectivele de audit referitoare la solduri sunt similare obiectivelor legate de operațiuni, ele de asemenea rezultă din aserțiunile managementului și ofera un cadru de referință care îl ajută pe auditor să colecteze o cantitate suficientă de probe concludente. Din cauza modului în care este realizat un audit, obiectivele privind soldurile sunt aproape întotdeauna aplicate soldului final al conturilor bilantiere, însă există și anumite obiective referitoare la solduri ce se aplică și anumitor conturi de rezultat. De obicei, acestea vizează operațiunile cu caracter excepțional și cheltuielile neprevăzute, precum cheltuielile privind litigiile, sau reparațiile curente. Utilizând obiectivele de audit legate de solduri ca un cadru de referință pentru auditarea soldurilor conturilor, auditorul colectează probe pentru a confirma informațiile detaliate care justifică soldul unui cont și nu verifică soldul propriu-zis al contului.

Cele nouă obiective generale de audit legate de solduri sunt:

1. **Existența** – Sumele incluse există;
2. **Exhaustivitate** – Sumele existente sunt incluse. Dacă toate sumele dintr-o anumită perioadă au fost înregistrate.
3. **Exactitate** – Sumele incluse sunt prezentate la valori corecte și reale;
4. **Clasificare** – Sumele incluse în evidențele clientului sunt corect clasificate;
5. **Decupajul temporal (Cezura)** – Operațiunile produse aproape de data de închidere a bilanțului sunt înregistrate în exercițiul contabil corespunzător;
6. **Concordanța detaliilor** – Detaliile soldului contului corespund sumelor din fișierul sistematic aferent, totalului calculat al soldului contului și totalului din Cartea Mare;
7. **Valoare realizabilă** – Activele sunt incluse la sumele estimate a se obține prin comercializarea lor, fiind evaluate conform politicilor contabile adecvate, aplicate în mod consecvent;
8. **Drepturi și obligații** – Pe lângă faptul că trebuie să existe în realitate, majoritatea activelor trebuie să fie înregistrate și să se afle în proprietatea entității înainte de a putea fi incluse în situațiile financiare. În mod asemănător, datoriile trebuie să aparțină entității;
9. **Prezentare și dezvăluire** – Soldurile conturilor și informațiile suplimentare obligatorii aferente lor sunt corect prezentate în situațiile financiare.

Principiile generale ale unui angajament de audit au în vedere ca:

- Auditorul să acționeze în conformitate cu cerințele „Codului de etică pentru profesioniștii contabili”, emis de Federația Internațională a Contabililor (IFAC);
- Auditorul să desfășoare angajamentul de audit în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit (ISA);
- Auditorul trebuie să planifice și să desfășoare un angajament de audit cu o atitudine de scepticism profesional, admitând ideea că în anumite împrejurări situațiile financiare să fie denaturate în mod semnificativ.

În conformitate cu cerințele ISA, auditul este destinat de a oferi o certificare rezonabilă că situațiile financiare, considerate în totalitatea lor, nu conțin denaturări semnificative. Asigurarea rezonabilă este un concept în legătură directă cu totalitatea probelor de audit necesare pentru că auditorul să poată concluziona că nu există denaturări semnificative în situațiile financiare ale unei entități. Se întâlnesc deseori cazuri în care un auditor nu poate ajunge la concluzia unei asigurări rezonabile, determinat de existența unor limitări inerente ce apar într-un angajament de audit, afectând într-un mod sau altul capacitatea auditorului de a pune în evidență aceste denaturări semnificative.

Limitările la care ne-am referit sunt determinate de o serie de factori cum ar fi:

- Utilizarea testelor;
- Limitări inerente ale controlului intern, exemplu: ignorarea acestuia de către management precum și existența unor înțelegeri secrete;
- Faptul că majoritatea probelor de audit sunt persuasive, mai degrabă decât conclusive.

În timp ce auditorul este responsabil pentru formarea și exprimarea unei opinii asupra situațiilor financiare, responsabilitatea pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare în conformitate cu cadrul aplicabil de raportare financiară revine conducerii entității sub supravegherea acelor persoane însărcinate cu guvernarea. Auditorul trebuie să obțină suficiente probe de audit pentru a confirma toate aserțiunile manageriale din situațiile financiare, acest lucru fiind realizat prin acumularea de probe care să justifice o anumită combinație adecvată de obiective de audit legate de operațiuni și obiective de audit legate de soldurile conturilor.

Menționăm că probele de audit constituie o etapă distinctă în cadrul execuției auditului. În colectarea probelor de audit, auditorul trebuie să aibă în vedere următoarele aspecte:

- Dacă probele de audit sunt suficiente, adecvate, relevante și rezonabile pentru entitatea auditată;
- Dacă probele de audit confirmă și susțin opinia de audit;
- Dacă probele de audit susțin întocmirea testelor efectuate în programele de audit stabilite în etapa de planificare a auditului.

Auditorul planifică o combinație adecvată de obiective de audit și de probe care trebuie colectate pentru atingerea acestor obiective, aplicând un proces de audit. Procesul de audit reprezintă o metodologie bine definită de organizare a unui audit astfel încât să se asigure că probele colectate sunt atât suficiente, cât și temeinice și că toate obiectivele de audit aplicabile sunt atât specificate, cât și atinse (confirmate).

Etapele principale ale unui audit financiar sunt:

1. Planificarea auditului;
2. Executia auditului (probele de audit);
3. Raportarea și formularea unei opinii de audit.

Conform Standardelor Internaționale de Audit, principalele tipuri de opinie de audit sunt:

1. **Opinie fără rezerve** – atunci când situațiile financiare sunt întocmite sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu cadrul general de raportare financiar;
2. **Opinie cu rezerve** – atunci când denaturările (individuale sau cumulative) sunt semnificative dar nu permanente pentru situațiile financiare sau auditorul nu poate obține probe adecvate pentru anumite aspecte pe care le consideră semnificative dar nu permanente;
3. **Opinie contrară** – atunci când auditorul, după ce a obținut probe de audit suficiente și adecvate, concluzionează că denaturările (individuale sau cumulative) sunt atât semnificative, cât și permanente;
4. **Imposibilitatea exprimării unei opinii** – atunci când auditorul nu poate obține probe adecvate pentru anumite aspecte pe care le consideră semnificative și permanente.

1.2 Planificarea și definirea unei metode de auditare

Planificarea activității de audit⁷ are ca scop constituirea de către auditor a unei strategii generale detaliate cu privire la natura, durata și gradul de cuprindere a auditului. O planificare eficientă a activității de audit concură la asigurarea unei atenții corespunzătoare asupra domeniilor importante de audit, identificarea aspectelor potențiale și operativitatea activității. Cunoștințele auditorului cu privire la activitatea clientului contribuie la identificarea domeniilor și a sistemelor semnificative ale tranzacțiilor și operațiunilor economico financiare care pot avea un efect semnificativ asupra situațiilor financiare.

În cadrul fazei de planificare auditorul financiar raționează asupra modalităților în care activitățile de audit trebuie planificate pentru a-și îndeplini responsabilitățile, pentru a fi atinse obiectivele de audit cu un cost cât mai mic al colectărilor probelor de audit. Standardul ISA 300 „Planificarea unui audit al situațiilor financiare” are ca obiect furnizarea cunoștințelor necesare cuprinderii tuturor obiectivelor misiunii de audit și elaborarea programelor intermediare de examinare, analiză și audit al situațiilor financiare. Planificarea acțiunilor care trebuie executate în cadrul misiunii debutează cu identificarea riscurilor cu incidență semnificativă asupra situațiilor financiare și a fiecăruia dintre elementele expresive de natura fenomenelor, proceselor și tranzacțiilor importante care au avut loc pe parcursul exercițiului auditat.

Planificarea este vitală pentru realizarea unui audit conform abordării bazate pe risc. ISA 315 „Identificarea și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă prin înțelegerea entității și a mediului său” cere auditorului să identifice riscurile pe parcursul procesului de înțelegere a entității și a mediului acesteia și să evalueze impactul potențial al unor astfel de riscuri asupra situațiilor financiare în ansamblu, precum și asupra declarațiilor specifice.

Procesul de identificare a riscului trebuie să înceapă de la obținerea de informații cu privire la natura, caracteristicile și dinamica entității și a mediului în care aceasta își desfășoară activitatea și, apoi, trebuie să se treacă la evaluarea efectelor potențiale, în ceea ce privește denaturările pe care astfel de riscuri ar putea să le aducă asupra situațiilor financiare. O evaluare a riscurilor pornind de la situațiile financiare ar putea conduce la omiterea unor riscuri relevante și proeminente care țin de circumstanțe specifice sectorului de activitate sau entității.

Pentru atingerea obiectivului prezentat mai sus, auditorul trebuie, printre altele, să ajungă să cunoască următoarele aspecte:

1. *Factorii de influență din sectorul de activitate în care entitatea își desfășoară activitatea – dimensiunea pieței, nivelul de concurență, relațiile dintre furnizori și clienți.*
2. *Factorii de reglementare, legile și reglementările semnificative, care pot fi generale sau specifice sectorului de activitate, cum ar fi cerințele de mediu pentru un sector de activitate, legislația generală în domeniul forței de muncă, reglementările privind sănătatea și siguranța și cadrul general aplicabil de raportare financiară.*
3. *Factori externi relevanți care afectează entitatea, cum ar fi condițiile economice generale, ratele de dobândă și disponibilitatea finanțării.*
4. *Natura și istoricul entității, incluzând operațiunile sale, sursele de venit, produsele, serviciile, piețele deservite, personalul cheie, locațiile, structura acționariatului, investițiile de afaceri planificate sau în curs, principalii clienți, principalii furnizori și structura sa de finanțare.*
5. *Selecția, aplicarea și gradul de adecvare a politicilor contabile utilizate de entitate și motivele efectuării oricăror modificări.*
6. *Obiectivele și strategiile entității și riscurile de afaceri aferente.*
7. *Analiza performanței financiare a entității.*

⁷ Standardul Internațional de Audit ISA 300 – „Planificarea unui audit al situațiilor financiare”

Un alt element important privind entitatea pe care auditorul trebuie să îl cunoască pentru a identifica posibilele surse de risc se referă la controalele interne implementate de către entitate pentru a asigura fiabilitatea raportării financiare, eficacitatea și eficiența operațiunilor și conformitatea cu legile și reglementările aplicabile.

ISA 315 evidențiază următoarele cinci componente:

- Mediul de control
- Procesul folosit de entitate pentru evaluarea riscului
- Sistemul informațional, inclusiv procesele de afaceri, relevant pentru raportarea financiară
- Activitățile de control relevante pentru audit
- Monitorizarea controalelor

Deși toate componentele controlului intern pot fi relevante pentru audit, mediul de control, văzut drept cultura creată și promovată de către conducere cu privire la integritate, etică, atitudine față de control, angajament față de competența personalului, comunicarea valorilor, managementul riscului, alocarea autorității și responsabilității, poate fi considerat o fundație pentru celelalte elemente ale controlului intern.

Natura mediului de control este extinsă în întreaga entitate și are un impact pozitiv sau negativ asupra eficacității celorlalte controale aplicate tranzacțiilor entității. Este important să se cunoască mediul de control în toate misiunile, în special în cazul entităților mai mici, unde este posibil ca aceste controale să fie neoficiale. Riscurile și reacțiile față de acestea vor fi înglobate într-o strategie de audit consecventă și într-un plan de audit detaliat, care vor fi documentate corespunzător.

1.2.1 Preplanificarea auditului

Preplanificarea auditului presupune trei acțiuni, fiecare trebuind întreprinsă în fazele timpurii ale auditului. Mai întâi, auditorul decide dacă acceptă clientul nou sau dacă acceptă să deservească un client cu care colaborează deja. De obicei, această alegere îi revine unui auditor cu experiență, care este în măsură să ia decizii importante. Auditorul ar trebui să ia această decizie de timpuriu, înainte de a se angaja anumite cheltuieli care nu vor mai putea fi recuperate. În al doilea rând, auditorul identifică motivele pentru care un client dorește sau are nevoie de un audit. Această informație va afecta probabil restul etapelor procesului de planificare. În sfârșit, auditorul trebuie să ajungă la un acord cu clientul în ceea ce privește termenii și condițiile angajamentului, pentru a se evita orice neînțelegeri ulterioare.

Investigarea noilor clienți

Înainte de a accepta un nou client, cele mai multe firme de audit realizează o analiză a respectivei companii pentru a determina dacă ea poate fi acceptată în calitate de client de audit. În măsura posibilității, ar trebui evaluate reputația clientului potențial în comunitatea de afaceri respectivă, stabilitatea lui financiară și relațiile sale cu firmele de audit cu care a colaborat în trecut.

În cazul clienților potențiali care au mai fost supuși unui audit de către o altă firmă de audit, noul auditor (succesor) este obligat să comunice cu auditorul precedent. Scopul acestei obligații este de a-l ajuta pe auditorul succesor să decidă asupra acceptării noului angajament. Acest tip de comunicare l-ar putea, de exemplu, informa pe auditor că respectivul client nu este integru sau că au existat dispute pe marginea principiilor contabile, a procedurilor de audit sau a onorariilor practicate.

Păstrarea clienților

Numeroase firme de audit își evaluează în fiecare an clienții curenți, în scopul de a determina dacă există motive de a întrerupe relația de audit cu aceștia. Conflictele anterioare din cauze legate de perimetrul adecvat al lucrărilor auditului, de tipul de opinie exprimat sau de onorariile pentru audit ar putea determina auditorul să întrerupă colaborarea cu un client. Auditorul poate, de asemenea, constata că un client dă dovadă de lipsă de integritate și că, drept rezultat, întreprinderea respectivă nu ar mai trebui să fie un client al firmei. În cazul în care un client dă în judecată firma de audit (sau viceversa), firma nu poate continua auditul. În mod similar, dacă există facturi neplătite pentru servicii prestate cu peste un an în urmă, auditorul nu poate face auditul exercițiului în curs. Investigarea noilor clienți și reevaluarea clienților existenți este o componentă esențială a procesului decizional, prin care se determină riscul de audit acceptabil.

Identificarea motivelor pentru care clientul dorește un audit

Există doi factori majori care afectează riscul de audit acceptabil: utilizatorii probabili ai situațiilor financiare și sensul în care aceștia intenționează să utilizeze respectivele situații. Auditorul va acumula o cantitate mai mare de probe dacă situațiile vor fi utilizate de un public larg. Acesta este cazul companiilor listate pe piețele de capital, al societăților puternic îndatorate sau al companiilor ce urmează a fi vândute în viitor. Cele mai probabile direcții de utilizare a situațiilor financiare pot fi determinate pornindu-se de la experiențele anterioare cu entitatea client și de la discuții cu managementul acesteia. Aceste informații ar putea avea un impact asupra modului în care auditorul va estima nivelul riscului acceptabil.

Obținerea unui acord cu clientul

Între client și firma de audit ar trebui să existe un acord clar în ceea ce privește termenii și condițiile angajamentului. În general acest acord se concretizează într-o scrisoare de angajament în care sunt menționate restricții ce vor fi impuse activității de audit, datele-limită ale încheierii auditului sau sprijinul pe care îl va oferi personalul clientului în ceea ce privește obținerea documentelor și evidențelor contabile.

Scrisoarea de angajament reprezintă și o modalitate de informare a clientului privind faptul că auditorul nu poate garanta că toate actele frauduloase vor fi descoperite.

1.2.2 Înțelegerea entității și a mediului său

Scopul standardului Internațional de Audit 315 „Înțelegerea entității și a mediului său și evaluarea riscurilor unor denaturări semnificative” este de a stabili standarde și de a oferi recomandări cu privire la înțelegerea entității și a mediului său, inclusiv a controlului intern al acesteia, precum și evaluarea riscurilor unor denaturări semnificative în auditul situațiilor financiare.

Auditorul trebuie să obțină o înțelegere a entității și a mediului său, inclusiv a controlului intern al acesteia, suficientă pentru a identifica și evalua riscurile unor denaturări semnificative ale situațiilor financiare, fie ca urmare a fraudei, fie a erorilor și suficient pentru a proiecta și aplica proceduri de audit suplimentare.

Înțelegerea entității și a mediului său este un aspect esențial al efectuării unui audit conform ISA. În special, acea înțelegere stabilește un cadru de referință în care auditorul planifică auditul și își exercită raționamentul profesional despre evaluarea riscului unor denaturări semnificative a situațiilor financiare. Auditorul utilizează raționamentul profesional pentru a determina gradul necesar de înțelegere a entității și a mediului său, inclusiv a controlului intern al acesteia. Considerentul primordial al auditorului este dacă înțelegerea care a fost obținută este suficientă pentru a evalua riscurile unor denaturări semnificative ale situațiilor financiare și pentru a proiecta și aplica proceduri de audit suplimentare. Gradul de detaliere al cunoștințelor generale necesare auditorului pentru efectuarea auditului este mai mic decât cel posedat de conducere pentru administrarea entității.

Înțelegerea entității și a mediului său, inclusiv a controlului intern al acesteia este un proces continuu, dinamic, de culegere, actualizare și analizare a informațiilor în cursul auditului. Așa cum este descris în ISA 500, procedurile de audit necesare înțelegerii entității sunt denumite „proceduri de evaluare a riscului” pentru că anumite informații obținute prin aplicarea acestor proceduri pot fi utilizate de auditor ca probe de audit care susțin evaluările riscurilor unor denaturări semnificative.

1.2.2 Riscul de audit și pragul de semnificație

Pentru fiecare angajament de audit este necesară evaluarea riscului ca auditorii să prezinte o opinie de audit necorespunzătoare asupra situațiilor financiare. Un auditor competent recunoaște că riscurile există și abordează aceste riscuri de o manieră corespunzătoare. Având în vedere faptul că există anumite limitări în desfășurare a procesului de audit, cât și în cadrul sistemului de audit intern, este inevitabil ca unele denaturări semnificative să nu fie descoperite.

Atunci când auditorul are indicii privind producerea unor fraude sau erori, pentru a evita riscul de a nu detecta o eroare semnificativă, acesta trebuie să își extindă procedurile de control în scopul confirmării sau infirmării dubiilor sale.

Entitățile urmăresc strategii prin care să își realizeze obiectivele și, în funcție de natura operațiunilor și a sectorului de activitate, de mediul de reglementare în care funcționează și de dimensiunea și complexitatea lor, se confruntă cu o varietate de riscuri ale afacerii. Conducerea este responsabilă pentru identificarea unor astfel de riscuri și pentru contracararea lor. Cu toate acestea, nu toate riscurile sunt asociate cu întocmirea situațiilor financiare. Auditorul este preocupat, în cele din urmă, doar de acele riscuri care pot avea un efect asupra situațiilor financiare.

Auditorul obține și evaluează probele de audit pentru a obține o asigurare rezonabilă cu privire la măsura în care situațiile financiare oferă o imagine fidelă sau sunt prezentate în mod fidel, sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu cadrul de raportare financiară aplicabil. Conceptul de asigurare rezonabilă admite că există un risc ca opinia de audit să fie necorespunzătoare. Riscul ca auditorul să exprime o opinie de audit necorespunzătoare atunci când situațiile financiare snt denaturate în mod semnificativ este cunoscut drept „risc de audit”.

Auditorul trebuie să planifice și să desfășoare auditul astfel încât să reducă riscul de audit până la un nivel acceptabil de scăzut, care să fie consecvent cu obiectivul unui audit. Auditorul reduce riscul de audit prin crearea și aplicarea unor proceduri de audit prin care să obțină probe de audit suficiente și adecvate, pentru a fi capabil să stabilească concluzii rezonabile pe care să fundamenteze o opinie de audit. Asigurarea rezonabilă este obținută în cazul în care auditorul a redus riscul de audit la un nivel acceptabil de scăzut.

Riscul de audit este o funcție între riscul ca situațiile financiare să fie denaturate în mod semnificativ înaintea auditului și riscul ca auditorul să nu detecteze o astfel de denaturare („riscul de detectare”). Auditorul desfășoară proceduri de audit pentru a evalua riscul unor denaturări semnificative și caută să limiteze riscul de detectare prin desfășurare a unor proceduri de audit suplimentare bazate pe respectiva evaluare.

Procesul de audit presupune exercitarea raționamentului profesional în elaborarea abordării de audit, prin concentrarea atenției asupra posibilelor greșeli (mai exact, care sunt posibilele denaturări care pot apărea) la nivelul afirmațiilor și în desfășurare a procedurilor de audit că răspuns la riscurile evaluate, în scopul obținerii de suficiente probe de audit adecvate. Astfel, auditorul efectuează proceduri de audit cu ajutorul cărora:

- să obțină o înțelegere a entității și a mediului său, inclusiv a controlului intern, pentru a evalua riscurile unor denaturări semnificative la nivelul situațiilor financiare și la nivelul afirmațiilor (procedurile de audit desfășurate în acest scop sunt denumite în ISA „proceduri de evaluare a riscurilor”);
- să testeze, atunci când este necesar sau atunci când auditorul decide să facă astfel, eficacitatea operațională a controalelor în prevenirea sau detectarea și corectarea denaturărilor semnificative de la nivelul afirmațiilor (procedurile de audit desfășurate în acest scop sunt denumite în ISA „teste ale controalelor”);
- să detecteze denaturările semnificative de la nivelul afirmațiilor (procedurile de audit desfășurate în acest scop sunt denumite în ISA ca „proceduri de fond” și includ teste ale detaliilor pentru categorii de tranzacții, precum și proceduri analitice de fond).

Auditorul efectuează întotdeauna proceduri de evaluare a riscurilor pentru a furniza o bază satisfăcătoare de evaluare a riscurilor la nivelul situațiilor financiare și la nivelul afirmațiilor. Totuși, procedurile de evaluare a riscurilor, în sine, nu oferă suficiente probe de audit adecvate pe care să se fundamenteze opinia de audit și sunt completate de proceduri suplimentare de audit sub formă de teste ale controalelor, atunci când este necesar, și proceduri de fond.

Testele controalelor sunt necesare în două împrejurări:

- atunci când evaluarea riscului de către auditor include o perspectivă a eficacității operaționale a controalelor, auditorului i se cere să testeze respectivele controale pentru a susține evaluarea;
- atunci când procedurile de fond nu oferă suficiente probe de audit adecvate, auditorului i se cere să efectueze teste ale controalelor, pentru a obține probe de audit cu privire la eficacitatea operațională a acestora.

Auditorul planifică și desfășoară proceduri de fond pentru a răspunde la evaluarea aferentă a riscurilor unor denaturări semnificative, ceea ce include rezultatele testelor controalelor, dacă există. Totuși, evaluarea de către auditor a riscului este supusă raționamentului și poate să nu fie suficient de precisă pentru a identifica riscurile de apariție a unor denaturări semnificative. Mai mult decât atât, există limitări inerente ale controlului intern, incluzând aici riscul de eludare a controlului de către conducere, posibilitatea apariției erorilor umane și efectul modificărilor survenite în sisteme.

Prin urmare, procedurile de fond efectuate pentru categoriile semnificative de tranzacții, soldurile conturilor și prezentările de informații sunt întotdeauna cerute cu scopul de a obține suficiente probe de audit adecvate. În anumite circumstanțe, probele de audit obținute din misiuni de audit anterioare pot furniza probe de audit, dacă auditorul efectuează proceduri de audit pentru a stabili relevanța continuă a acestora.

Auditorul este preocupat de denaturările semnificative și nu este responsabil pentru detectarea denaturărilor care nu sunt semnificative pentru situațiile financiare considerate ca întreg. Astfel, auditorul este cel care consideră dacă efectul denaturărilor necorectate identificate, atât individual, cât și cumulativ, este semnificativ pentru situațiile financiare în totalitatea lor.

Pentru elaborarea procedurilor de audit care să determine dacă există denaturări care sunt semnificative pentru situațiile financiare în totalitatea lor, auditorul ia în considerare riscul unor denaturări semnificative la două niveluri: nivelul general al situațiilor financiare și nivelul acestora corelat cu clase de tranzacții, solduri ale conturilor și prezentări de informații, precum și afirmațiile aferente. Auditorul trebuie să ia în considerare posibilitatea apariției denaturărilor la nivelul valorilor relativ mici care, cumulate, ar putea avea un efect semnificativ asupra situațiilor financiare. De exemplu, o eroare apărută în procedura de închidere de lună ar putea fi un indiciu al unei potențiale denaturări semnificative, dacă acea eroare se repetă în fiecare lună.

„Pragul de semnificație” este definit în „Cadrul general pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare”, emis de Consiliul pentru Standarde Internaționale de Contabilitate, în următorii termeni: „Informațiile sunt semnificative dacă omisiunea sau denaturarea lor ar putea influența deciziile economice ale utilizatorilor, luate pe baza situațiilor financiare. Pragul de semnificație depinde de dimensiunea elementului sau a erorii, judecat în împrejurările specifice ale omisiunii sau denaturării sale. Astfel, pragul de semnificație oferă mai degrabă o limită, decât să reprezinte o însușire calitativă primară pe care informația trebuie să o aibă pentru a fi utilă.”

Obiectivul unui audit al situațiilor financiare este de a permite unui auditor exprimarea unei opinii potrivit căreia situațiile financiare au fost întocmite, sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu un cadru de raportare financiară aplicabil. Evaluarea a ceea ce este semnificativ este un aspect ce ține de utilizarea raționamentului profesional. Pragul de semnificație poate fi influențat de considerente cum ar fi cerințele legale și de reglementare, cât și de considerente legate de clasele de tranzacții, soldurile conturilor, prezentările de informații și de relațiile existente între acestea. Acest proces poate avea ca rezultat diferite niveluri ale pragului de semnificație, în funcție de aspectul situațiilor financiare luate în considerare.

Pragul de semnificație trebuie luat în considerare de auditor atunci când:

- se determină natura, momentul și aria de cuprindere a procedurilor de audit;
- se evaluează efectele denaturărilor.

Înțelegerea pe care auditorul o are asupra entității și mediul său ajută la stabilirea unui cadru de referință în interiorul căruia auditorul planifică auditul și exercită raționamentul profesional cu privire la evaluarea riscurilor unor denaturări semnificative ale situațiilor financiare și la modul de reacție la aceste riscuri pe parcursul auditului. De asemenea, îi folosește auditorului și la determinarea pragului de semnificație și pentru a evalua dacă raționamentul legat de pragul de semnificație rămâne valabil pe măsură ce auditul avansează. Evaluarea de către auditor a pragului de semnificație, în relație cu soldurile conturilor, clasele de tranzacții și prezentările de informații ajută auditorul să se decidă asupra unor aspecte cum sunt cele referitoare la ce elemente trebuie examinate și dacă să folosească proceduri analitice și de eșantionare. Acestea permit auditorului să selecteze procedurile de audit care, combinate, se estimează că reduc riscul de audit la un nivel acceptabil de scăzut.

Există o relație inversă între pragul de semnificație și nivelul riscului de audit – și anume, cu cât este mai înalt nivelul pragului de semnificație, cu atât este mai scăzut riscul de audit și invers. Auditorul ia în considerare relația inversă dintre pragul de semnificație și riscul de audit atunci când determină natura, durata și aria de cuprindere a procedurilor de audit. De exemplu, dacă după planificarea procedurilor specifice de audit, auditorul determină că nivelul acceptabil al pragului de semnificație este scăzut, atunci riscul de audit este crescut.

Auditorul va compensa acest lucru fie prin:

- ▶ reducerea nivelului riscului evaluat al unor denaturări semnificative, acolo unde acest lucru este posibil, și menținând nivelul redus prin efectuarea unor teste extinse sau suplimentare ale controalelor;
- ▶ reducerea riscului de detectare prin modificarea naturii, momentului și ariei de cuprindere a procedurilor de fond planificate.

Evaluarea de către auditor a pragului de semnificație și a riscului de audit la momentul inițial al planificării misiunii poate să fie diferită de cea din momentul evaluării rezultatelor procedurilor de audit. Acest lucru se poate datora unei modificări a circumstanțelor sau unei modificări survenite în cunoștințele acumulate de auditor, ca urmare a realizării procedurilor de audit. De exemplu, dacă procedurile de audit sunt efectuate înainte de terminarea perioadei, auditorul va anticipa rezultatele operațiunilor și poziția financiară. De asemenea, dacă rezultatele efective ale operațiunilor și poziția financiară diferă în mod semnificativ, evaluarea pragului de semnificație și a riscului de audit se poate modifica. În plus, atunci când planifică auditul, auditorul poate să stabilească în mod intenționat nivelul acceptabil al pragului de semnificație la un nivel mai scăzut decât cel ce se intenționează a fi utilizat la evaluarea rezultatelor auditului. Acest lucru se poate face cu scopul de a reduce probabilitatea existenței unor denaturări semnificative și de a oferi auditorului o marjă de siguranță atunci când se evaluează efectul denaturărilor descoperite pe parcursul auditului.

Auditorul ia în considerare riscul unor denaturări semnificative la nivelul general al situațiilor financiare, care se referă la riscurile unor denaturări semnificative generalizate ale situațiilor financiare considerate în totalitatea lor și care afectează în mod potențial multe afirmații. Acest risc general este generat de circumstanțele care cresc posibilitatea apariției unor denaturări semnificative în afirmații diferite, de exemplu, prin eludarea de către conducere a controalelor interne. Astfel de riscuri pot avea o relevanță specială pentru considerarea de către auditor a riscului unor denaturări semnificative ca urmare a fraudei.

De asemenea, auditorul ia în considerare riscul unor denaturări semnificative la nivelul clasei de tranzacții, al soldului unui cont și al prezentărilor de informații, deoarece o astfel de abordare ajută la determinarea naturii, momentului și ariei de cuprindere a procedurilor de audit suplimentare la nivelul afirmației. Auditorul trebuie să obțină probe de audit suficiente și adecvate la nivelul clasei de tranzacții, al soldului unui cont și al prezentărilor de informații într-o manieră care să-i permită acestuia, la momentul finalizării auditului, exprimarea unei opinii asupra situațiilor financiare în totalitatea lor, la un nivel acceptabil de scăzut al riscului de audit.

Riscul unor denaturări semnificative la nivelul afirmațiilor constă în două componente, după cum urmează:

- ▶ **„Riscul inerent”** este susceptibilitatea unei afirmații la o denaturare ce poate fi semnificativă, fie individual, fie cumulată cu alte denaturări, presupunând că nu există controale aferente. Riscul unei astfel de denaturări este mai mare pentru unele afirmații și clase aferente de tranzacții, solduri ale conturilor și prezentări de informații, decât pentru altele. De exemplu, este mai probabil să fie denaturate calculele complexe decât cele simple. Împrejurările externe care dau naștere la riscuri ale afacerii pot influența, de asemenea, riscul inerent. De exemplu, progresele tehnologice ar putea provoca uzura morală a unui anumit produs, crescând astfel posibilitatea ca stocurile să fie supraevaluate. Pe lângă acele circumstanțe care sunt neobișnuite pentru o afirmație specifică, riscul inerent asociat unei astfel de afirmații poate fi influențat de factori existenți în entitate sau în mediul în care acesta activează și care au legătură cu o parte sau cu totalitatea claselor de tranzacții, cu soldurile unor conturi sau cu prezentările de informații (de exemplu: lipsa unui capital circulant suficient pentru continuarea operațiunilor sau un sector de activitate în declin, caracterizat prin existența unui număr mare de falimente).
- ▶ **„Riscul de control”** este riscul ca o denaturare care poate apărea într-o afirmație și care poate fi semnificativă, fie în cazul în care este izolată, fie cumulată cu alte denaturări, să nu fie prevenită, detectată și corectată la timp de sistemul de control intern al entității. Acest risc este o funcție a eficienței proiectării și operării sistemului de control intern al entității în atingerea acelor obiective ale entității care sunt relevante pentru întocmirea situațiilor financiare ale entității. Un anumit risc de control va exista întotdeauna datorită limitărilor inerente ale sistemului de control intern.

1.3 Documentația de audit

Standardul ISA 230: „Documentația de audit” stabilește standarde și oferă îndrumări în ceea ce privește documentația de audit.

Auditorul trebuie să întocmească, în timp util, documentația de audit care asigură:

- O înregistrare suficientă și adecvată a fundamentării raportului auditorului;
- Probe cu privire la faptul că auditul a fost efectuat în conformitate cu ISA-urile și cerințele legale și de reglementare aplicabile.

De asemenea, auditorul trebuie să elaboreze o documentație de audit suficientă pentru ca un auditor cu experiență, fără nicio legătură anterioară cu auditul, să înțeleagă:

- ◆ natura, momentul și amploarea procedurilor de audit efectuate în vederea conformității cu ISA-urile și cu cerințele legale și de reglementare aplicabile;
- ◆ rezultatele procedurilor de audit efectuate și probele de audit obținute;
- ◆ aspectele semnificative ce au apărut în timpul auditului și concluziile la care s-a ajuns pe marginea acestora.

Documentele de lucru cuprind situațiile pregătite de entitate la cererea auditorului, precum și cele întocmite de auditor ca documente cu valoare probatorie a tranzacțiilor și evenimentelor semnificative care au avut loc pe durata exercițiului, în vederea realizării obiectivelor de audit. Auditorul trebuie să înregistreze în documentele de lucru informațiile referitoare la planificarea activității de audit, natura, coordonarea în timp și gradul de cuprindere a procedurilor de audit, rezultatele acestei activități, concluziile care se trag din probele obținute. Documentele de lucru trebuie să includă raționamentul auditorului cu privire la problemele semnificative care necesită exercitarea raționamentului profesional, precum și concluziile asupra problematicii analizate. Informațiile adunate de auditor pe parcursul misiunii sale sunt grupate în dosare de lucru.

1.3.1 Dosarul exercițiului

Cuprinde toate elementele unei misiuni, a căror utilitate nu depășește exercițiul controlat. El permite asamblarea tuturor lucrărilor, de la organizarea misiunii, la sinteza și formularea raportului. Dosarul exercițiului este indispensabil pentru o mai bună organizare și un control eficient, precum și pentru documentarea lucrărilor efectuate, deciziilor luate și derularea programului fără omisiuni. De asemenea, munca în echipă și supervizarea lucrărilor sunt înlesnite. Acest dosar permite justificarea opiniei emise și redactarea raportului.

Dosarul exercițiului cuprinde:

1. Planificarea misiunii:

- note asupra utilizării lucrărilor de control efectuate de alți specialiști;
- datele și duratele vizitelor, locurilor de intervenție;
- compunerea echipei;
- data pentru emiterea raportului;
- bugetul de timp și realizarea lui.

2. Supervizarea lucrărilor:

- note asupra studierii dosarelor și stabilirea soluțiilor la problemele ridicate;
- aprobarea tuturor deciziilor importante, care pot afecta planificarea, programul lucrărilor, executarea lucrărilor, concluziile lucrărilor, conținutul raportului.

3. Aprecierea controlului intern:

- evaluarea punctelor tari, slabe și a zonelor de risc;
- foi de lucru privind: bazele stabile a sondajelor asupra funcționării sistemelor, detalii asupra sondajelor efectuate;
- comentarii asupra anomaliilor descoperite.

4. Obținerea de elemente probante:

- program de lucru;
- foi de lucru cu obiectul, detalii asupra lucrărilor efectuate, eventuale comentarii, concluzii;
- documente sau copii de documente de la întreprindere sau terți, justificând cifrele examinate;
- detalii asupra lucrărilor efectuate asupra situațiilor financiare: comparații, explicații ale variațiilor, concluzii;
- sinteza generală a rezultatelor pe diferite etape ale misiunii sau tratarea distinctă a punctelor care ar putea avea o influență asupra opiniei exprimate;
- foi de lucru cu privire la faptele delictuale.

1.3.2 Dosarul permanent

Unele informații primite sau analizate în cursul diferitelor etape ale auditului pot fi folosite pe toată durata mandatului nefiind necesară cercetarea lor în fiecare an. Clasarea lor într-un dosar separat, numit dosarul permanent, permite utilizarea ulterioară, după aducerea lor la zi.

Elementele caracteristice continute de dosarul permanent sunt:

- ▶ fișă de caracterizare
- ▶ scurt istoric al întreprinderii
- ▶ organigrame
- ▶ conturile anuale ale ultimelor exerciții
- ▶ note asupra organizării sectorului de activitate
- ▶ note asupra statutului
- ▶ procese-verbale ale Consiliului de Administrație și Adunării Generale
- ▶ structura grupului
- ▶ contracte, asigurări.

Dosarul permanent se organizează în secțiuni care ușurează clasarea documentelor și consultarea lor. Fiecare secțiune poate fi materializată distinct printr-un sumar al conținutului. Ținerea la zi se efectuează prin sinteză, indicând data introducerii documentului. Pentru a-și păstra rolul informativ, dosarul permanent trebuie să fie ținut la zi, să nu conțină informații perimate și să nu conțină documente voluminoase ale întreprinderii, ci doar extrasele acestora. Întocmirea unei documentații de audit suficiente și adecvate în timp util ajută la creșterea calității auditului și facilitează revizuirea eficace și evaluarea probelor de audit obținute și a concluziilor la care s-a ajuns înainte de finalizarea raportului auditorului. Este mai probabil ca documentația întocmită în momentul în care se desfășoară activitatea să fie mai corectă decât documentația întocmită ulterior.

1.4 Eșantionarea în audit și alte metode de testare

Standardul ISA 530 „Eșantionarea în audit și alte metode de testare” stabilește standarde și oferă recomandări asupra folosirii eșantionării în audit și a altor metode de selectare a elementelor pentru testare în vederea planificării procedurilor de audit pentru colectarea probelor de audit.

În cadrul procedurilor de audit, eșantionarea constituie procedura aplicată de auditor ulterior derulării:

- a) procedurilor de evaluare a riscului, (ISA 315 „Înțelegerea entității și a mediului său și evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă”).
- b) testelor asupra contractelor (ISA 330 “Procedurile auditorului ca răspuns la riscurile evaluate”).
- c) raționamentului profesional al auditorului, ce încorporează experiența acumulată.

Parcurgerea etapelor anterioare îi permite auditorului alegerea metodelor optime de selectare a elementelor pentru testare, care vor furniza probe de audit adecvate și suficiente pentru emiterea opiniei. Potrivit standardului ISA 530 eșantionarea în audit „reprezintă aplicarea procedurilor de audit pentru mai puțin de 100% din populația soldului conturilor sau claselor de tranzacții cu scopul de a furniza auditorului o bază rezonabilă în funcție de care să formuleze concluzii cu privire la întreaga populație.”

1.4.1 Riscul de eșantionare

Când eșantionarea este folosită de auditor, elementul de incertitudine se regăsește în concluzia auditorului. Riscul de eșantionare apare ca urmare a faptului că există posibilitatea ca auditorul să ajungă la o concluzie, în baza unui eșantion, care este diferită de concluzia la care s-ar fi ajuns în situația în care întreaga populație ar fi fost supusă unei proceduri de audit identice. Mai exact, riscul de eșantionare se referă la posibilitatea ca eșantionul selectat să nu fie reprezentativ în cadrul populației și, prin urmare, auditorul ar putea să formuleze o concluzie incorectă referitor la soldurile conturilor sau claselor de tranzacții, bazându-se pe probele de audit obținute prin utilizarea unor eșantioane nereprezentative.

Există două tipuri de **riscuri de eșantionare**, și anume:

- a) riscul ca auditorul să tragă concluzia, în cazul unui test al controalelor, că acestea sunt mai eficiente decât sunt în realitate, sau, în cazul unui test al detaliilor, că nu există o eroare semnificativă, atunci când, în realitate, există. Acest tip de risc afectează eficiența auditului și este mai mult decât probabil să conducă la o opinie de audit nepotrivită;
- b) riscul ca auditorul să tragă concluzia, în cazul unui test al controalelor, că riscul de control este mai mare decât este în realitate sau, în cazul unui test al detaliilor, că o eroare semnificativă există, atunci când, în realitate, ea nu există. Acest tip de risc afectează eficiența auditului și va conduce, de regulă, la eforturi suplimentare pentru a se stabili dacă concluziile inițiale au fost incorecte.

1.4.2 Riscul de neeșantionare

Riscul de neeșantionare reprezintă riscul apărut ca urmare a erorii auditorului care rezultă din posibilitatea ca auditorul să includă în eșantion populația necorespunzătoare pentru a testa o afirmație, posibilitatea ca auditorul să nu detecteze denaturarea, atunci când aplică procedura de audit, sau ca acesta să interpreteze în mod eronat rezultatul obținut.

1.4.3 Factori care influențează mărimea și natura eșantionului

Determinarea adecvată a mărimii eșantionului, pentru orice eșantionare în audit, îl obligă pe auditor să țină seama de:

- 1) Nivelul de asigurare așteptat în emiterea opiniei (nivelul de încredere);
- 2) Rata de acceptare a denaturărilor (erori tolerabile);
- 3) Rata istorică de acceptare a erorilor (erori așteptate).

Nivelul de încredere și riscul de eșantionare sunt legate de mărimea eșantionului: un eșantion mare conferă un nivel de încredere ridicat și un risc de eșantionare scăzut. Nivelul de încredere reprezintă probabilitatea că un interval dat prezintă adevărul, dar și o rată necunoscută (incertă) a anumitor caracteristici ale elementelor cuprinse în interval. Pentru că riscul este complementar nivelului de încredere, auditorul va putea stabili, de exemplu, riscul pentru o clasă de tranzacții la 5%, cu un rezultat în nivelul de încredere de 95%.

Odată ce nivelul de încredere așteptat este stabilit, mărimea eșantionului va fi determinată în funcție de măsura în care erorile tolerabile depășesc erorile așteptate. Cu cât este mai mică diferența dintre cele două variabile, cu atât mai precis va fi rezultatul eșantionării și mai adecvată mărimea eșantionului necesar. Precizia în eșantionare va fi apreciată în funcție de apropierea față de caracteristicile populației, corelată cu riscul specific de eșantionare. Astfel, în stadiul de planificare a auditului, precizia în eșantionare reprezintă diferența dintre rata erorilor așteptate și a celor tolerabile. Reducerea riscului de eșantionare este corelată conceptului de precizie în procesul de eșantionare. De exemplu, dacă un auditor se așteaptă ca eșecurile controalelor să înregistreze o rată de 3% (eroare așteptată), dar ar fi dispus să accepte o rată de eșec de 6%, reducerea riscului de audit va fi de 3%. Eliminarea riscului de eșantionare se poate realiza doar prin testarea tuturor elementelor (unităților) din populație.

1.4.4 Decizia de a utiliza sau nu eșantionarea în documentația de audit

În evaluarea riscului inerent și a riscului de control sau în auditarea soldurilor conturilor sau a claselor de tranzacții, rareori auditorul efectuează un singur test. În general, auditorul aplică mai multe proceduri pentru a putea formula o opinie. Nu toate procedurile de audit, așa cum sunt definite de standarde, implică utilizarea eșantionării; astfel, între tipurile de documentații de audit și eșantionarea în audit există o legătură doar atunci când prin eșantionare se poate formula o concluzie adecvată.

Inspecția activelor corporale

Auditorul în mod normal asistă la inventarierea anuală, dar pentru că uneori numărul elementelor de inventariat este foarte mare, poate folosi eșantionarea în selectarea elementelor ce vor fi inspectate fizic și numărate.

Inspecția înregistrărilor sau documentelor

Plățile către furnizori ar trebui să facă obiectul unui control în ceea ce privește realitatea acestora. Obligațiile de plată către vânzători sunt consecința unei achiziții realizate pe baza unei comenzi aprobate corespunzător. Controlul va avea drept obiectiv tocmai stabilirea realității și corectitudinii sumei ce va fi aprobată la plată și va fi efectiv doar dacă se vor analiza toate etapele, inclusiv cea în care comanda a fost aprobată corespunzător. Auditorul va trebui să obțină probe în legătură cu funcționarea efectivă a controlului prin testarea unui eșantion din întreaga populație.

Reefectuarea

Pentru evaluarea calității și obiectivității înregistrărilor clientului, auditorul poate testa, prin reefectuare, un eșantion.

Confirmarea

O tehnică comună pentru obținerea de probe de audit privind corectitudinea soldurilor de creanțe constă în transmiterea scrisorilor de confirmare către clienți și alți debitori.

Auditorul va putea selecta un eșantion din populația clienților, cărora să le trimită scrisori de confirmare.

1.4.5 Metode de eșantionare

Metodele de eșantionare utilizate în auditul financiar sunt:

1. Eșantionare bazată pe rationament;
2. Eșantionare bazată pe risc;
3. Alte metode, de exemplu testarea datelor în proporție de 100%.

Eșantionarea bazată pe rationament

Selecția bazată pe raționament este mai des utilizată în practică. Aceasta presupune ca auditorul să fie cel care decide mărimea eșantionului și metoda de eșantionare, pe baza experienței pe care o are, a judecăților pe care le face și a cunoștințelor generale privind activitatea clientului.

Eșantionarea bazată pe risc

Eșantionarea bazată pe risc folosește legea probabilităților pentru calcularea mărimii eșantionului și evaluarea rezultatului eșantionării, permițând astfel auditorului să determine mult mai eficient mărimea eșantionului și să cuantifice riscul de eșantionare, în scopul de a obține o concluzie în legătură cu populația.

Avantajele eșantionării bazate pe risc constau în aceea că auditorul va putea:

- a) să conceapă o eșantionare eficientă;
- b) să măsoare (evalueze/ analizeze) gradul de adecvare a evidenței obținute;
- c) să cuantifice riscul de eșantionare.

Dezavantajele eșantionării bazate pe risc constau în costurile adiționale pentru:

- a) pregătirea auditorului pentru folosirea adecvată a tehnicii de eșantionare;
- b) conceperea aplicației de eșantionare;
- c) lipsă unei aplicări unitare la nivelul întregii echipe de audit datorită complexității conceptelor care stau la baza eșantionării.

Alte metode

Testarea datelor în proporție de 100% este posibilă atunci când volumul operațiunilor unei firme este redus. Astfel de situații sunt relativ rare și, în general, auditorul testează un număr de elemente pe baza cărora își va exprima opinia asupra întregii populații.

1.5 Probe de audit – proceduri analitice

1.5.1 Probele de audit

Probele de audit reprezintă totalitatea informațiilor utilizate de auditor pentru emiterea unei concluzii pe care este bazată opinia de audit, și includ toate informațiile conținute în evidențele contabile care stau la baza situațiilor financiare și a altor informații. Auditorul trebuie să obțină suficiente probe de audit adecvate pentru a fi capabil să emită concluzii rezonabile pe care să se bazeze opinia de audit.

Probele de audit trebuie să fie adecvate și suficiente.

- Gradul de suficiență reprezintă măsura cantității probelor de audit. Gradul de adecvare reprezintă măsura calității probelor de audit – cu alte cuvinte, relevanța și credibilitatea acestora în furnizarea de suport pentru categoriile de tranzacții, solduri ale conturilor, prezentările de informații și aserțiunile aferente, sau în detectarea denaturărilor de la nivelul acestora.
- Cantitatea probelor de audit necesare este afectată de riscul de denaturare (cu cât riscul este mai mare, cât atât mai multe probe de audit este probabil să fie cerute) și, de asemenea, de calitatea unor asemenea probe de audit (cu cât calitatea este mai ridicată, cu cât mai puține probe vor fi cerute).

În consecință, gradul de suficiență și gradul de adecvare al probelor de audit sunt interrelaționate. Totuși, simpla obținere a unei cantități mai mari de probe de audit nu poate compensa calitatea slabă a acestora.

De regulă:

- Probele de audit sunt mai credibile atunci când sunt obținute din surse independente din afara entității.
- Probele de audit care sunt obținute din interiorul entității sunt mai credibile atunci când controalele aferente impuse de entitate sunt eficiente.
- Probele de audit obținute în mod direct de către auditor (de exemplu, observarea aplicării unui control) sunt mai credibile decât probele de audit obținute indirect sau prin deducție (de exemplu, investigări cu privire la aplicarea unui control).
- Probele de audit sunt mai credibile atunci când ele există sub formă de document, fie pe hârtie, electronic sau de altă natură (de exemplu, o înregistrare scrisă folosind metode contemporane a unei întâlniri este mai credibilă decât declararea ulterioară, în formă orală, a problematelor discutate).
- Probele de audit furnizate de documente originale sunt mai credibile decât probele de audit furnizate de fotocopii sau facsimile.

Atunci când informațiile produse de entitate sunt utilizate de auditor la efectuarea procedurilor de audit, auditorul trebuie să obțină probe de audit cu privire la acuratețea și exhaustivitatea informațiilor. Cu toate acestea, dacă auditorul se află în imposibilitatea de a obține probe de audit adecvate și suficiente, el trebuie să exprime o opinie cu rezerve (calificată) sau să se declare în imposibilitatea de a exprima o opinie.

1.5.2 Proceduri de colectare a probelor de audit

Auditorul obține probe de audit cu scopul de a ajunge la concluzii rezonabile pe baza cărora să fundamenteze opinia de audit prin efectuarea de proceduri de audit cu ajutorul cărora:

- Să obțină o înțelegere a entității și a mediului acesteia, inclusiv controlul intern, pentru a evalua riscurile unor denaturări semnificative la nivelul situațiilor financiare și la nivelul aserțiunilor („proceduri de evaluare a riscurilor”).
- Să testeze, atunci când este necesar sau atunci când auditorul decide să facă astfel, eficiența operațională a controalelor în prevenirea sau detectarea și corectarea denaturărilor semnificative de la nivelul aserțiunilor („teste ale controalelor”).
- Să detecteze denaturările semnificative de la nivelul aserțiunilor („proceduri de fond” și includ teste ale detaliilor pentru categorii de tranzacții, solduri ale conturilor și prezentări de informații, precum și proceduri analitice de fond).

Auditorul poate obține probe de audit prin una sau mai multe dintre următoarele proceduri: inspecție, observare, investigație și confirmare, calcul și proceduri analitice. Momentul aplicării acestor proceduri va depinde, parțial, de intervalele de timp în care probele de audit obținute se află la dispoziția auditorului. Natura și durata procedurilor de audit care se utilizează pot fi afectate de faptul că unele date contabile și alte informații pot fi disponibile numai în format electronic sau numai în anumite momente.

Procedurile de audit pe care un auditor le poate utiliza sunt următoarele:

1. Inspecția înregistrărilor și a documentelor
2. Inspecția imobilizărilor corporale
3. Observarea
4. Confirmarea
5. Recalcularea
6. Reefectuarea
7. Proceduri analitice

Inspecția constă în examinarea înregistrărilor sau a documentelor, interne sau externe, în formă tipărită, electronică sau de altă natură. Inspecția înregistrărilor și a documentelor furnizează probe de audit cu grade variate de credibilitate, în funcție de natura și sursa acestora și, în cazul înregistrărilor și documentelor interne, în funcție de eficiența controalelor exercitate în timpul obținerii respectivelor evidențe. Un exemplu de inspecție utilizată ca test al controalelor îl constituie inspecția înregistrărilor sau a documentelor pentru obținerea probelor referitoare la autorizare.

Inspecția imobilizărilor corporale constă în examinarea fizică a activelor. Inspecția imobilizărilor corporale furnizează probe de audit credibile cu privire la existența lor, dar nu neapărat și cu privire la drepturile și obligațiile entității sau la evaluarea respectivelor imobilizări. Inspecția elementelor individuale de natura stocurilor însoțește, în mod obișnuit, observarea inventarierii stocurilor.

Observarea constă în urmărirea unui proces sau a unei proceduri ce este efectuată de alții. Exemplele includ observarea inventarierii stocurilor de către personalul entității și observarea efectuării activităților de control. Observarea furnizează probe de audit cu privire la efectuarea unui proces sau a unei proceduri, dar este limitată la momentul în care observarea are loc și mai este limitată de faptul că actul de a fi observat poate afecta modul în care se desfășoară procesul sau procedura respectivă.

Confirmarea, care este un tip specific de investigare, reprezintă procesul de obținere a unei declarații cu privire la o informație sau la o condiție existentă, direct de la terță parte. De exemplu, în mod obișnuit auditorul caută confirmarea directă a creanțelor prin consultarea debitorilor. Confirmările sunt utilizate frecvent atunci când este vorba despre soldurile conturilor și componentele lor, dar nu trebuie limitate la aceste elemente. De exemplu, auditorul poate solicita confirmarea termenilor contractuali sau ai unor tranzacții pe care o entitate le are cu terțe părți; confirmarea solicitată are scopul de a întreba dacă au fost aduse modificări contractului și, dacă da, care sunt detaliile relevante. Confirmările sunt utilizate, de asemenea, pentru a obține probe de audit referitoare la absența anumitor condiții, de exemplu, absența unui „contract secundar” care poate influența recunoașterea veniturilor.

Recalcularea constă în verificarea acurateții matematice a documentelor sau a înregistrărilor. Recalcularea poate fi efectuată prin utilizarea tehnologiei informației, de exemplu, obținând de la entitate un fișier electronic și folosind TAAC (Tehnicile de audit asistate pe calculator) pentru verificarea acurateții sintezei fișierului.

Reefectuarea reprezintă executarea de către auditor, în mod independent, a procedurilor sau controalelor care au fost efectuate inițial ca parte a controlului intern al entității, fie manual, fie utilizând TAAC (Tehnicile de audit asistate pe calculator), de exemplu, reefectuarea testului referitor la analiza pe maturități a conturilor de creanțe.

Procedurile analitice constau în analizarea indicatorilor și a tendințelor semnificative, incluzând investigarea acelor fluctuații și relații care nu sunt consecvente cu alte informații relevante sau care se abat de la valorile așteptate.

Procedurile analitice cuprind, de asemenea, investigarea fluctuațiilor și a relațiilor care nu sunt consecvente cu alte informații relevante sau care se abat în mod semnificativ de la valorile previzionate. Auditorul trebuie să aplice procedurile analitice în cadrul etapelor de planificare și de revizuire generală ale auditului. Procedurile analitice pot fi aplicate și în cadrul altor etape. Procedurile analitice includ luarea în considerare a comparațiilor dintre informațiile financiare ale unei entități și:

- Informațiile comparabile aferente perioadelor anterioare;
- Rezultatele anticipate ale entității, cum ar fi prognozele și previziunile, sau estimările auditorului, cum ar fi o estimare a amortizării;
- Informațiile referitoare la un sector de activitate similar, cum ar fi compararea indicatorului vânzărilor unei entități cu media pe ramură sau cu alte entități comparabile ca dimensiune, aparținând aceleiași ramuri.

Procedurile analitice includ, de asemenea, considerente cu privire la relațiile dintre:

- Elemente ale informațiilor financiare care se estimează a fi conforme unui model previzibil bazat pe experiența entității, cum ar fi procentele marjei brute.
- Informațiile financiare și cele nefinanciare, dar relevante, cum ar fi costurile cu salarizarea raportat la numărul de angajați.

Pentru aplicarea procedurilor menționate mai sus se pot utiliza diverse metode. Acestea variază de la comparații simple până la analize complexe, care utilizează tehnici statistice avansate. Procedurile analitice pot fi aplicate situațiilor financiare consolidate, situațiilor financiare ale componentelor (cum ar fi: filiale, diviziuni sau segmente), precum și elementelor individuale ale informațiilor financiare. Alegerea de către auditor a procedurilor, metodelor și nivelului de aplicare constituie o problemă de raționament profesional.

Procedurile analitice sunt utilizate în următoarele scopuri:

- de a ajuta auditorul în planificarea naturii, duratei și întinderii altor proceduri de audit;
- ca proceduri de fond, atunci când utilizarea lor poate fi mult mai funcțională și eficientă decât testele detaliilor pentru reducerea riscului de nedetectare asociat anumitor aserțiuni din situațiile financiare;
- ca o revizuire generală a situațiilor financiare din cadrul etapei de revizuire finală a activității de audit.

1.6 Formularea unei opinii și raportarea cu privire la situațiile financiare

Rezultatul final al activității de audit constă în elaborarea sau aprobarea de către auditorul coordonator a unui raport de audit corespunzător asupra situațiilor financiare, pe baza rezultatelor și a concluziilor obținute, și în care opinia este clar exprimată. Responsabilitatea auditorului este de a formula o opinie cu privire la situațiile financiare, pe baza evaluării concluziilor și a probelor de audit obținute și exprimarea clară a acestei opinii printr-un raport scris. Raportul auditorilor trebuie să precizeze că auditul a fost desfășurat în conformitate cu Standardele Internaționale de Audit.

Raportul auditorului trebuie să explice, de asemenea, că acele standarde prevăd ca auditorul să se conformeze cerințelor etice și că auditorul planifică și efectuează auditul în așa fel încât să obțină o asigurare rezonabilă a măsurii în care situațiile financiare sunt lipsite de denaturări semnificative. Raportul auditorului trebuie să stabilească dacă, în opinia auditorului, situațiile financiare oferă o imagine fidelă a poziției financiare a societății la data raportării, a rezultatelor activității ei și a fluxurilor de numerar pentru perioada auditată, în concordanță cu reglementările în vigoare.

Conform Standardelor Internaționale de Audit, principalele tipuri de opinie de audit sunt:

- ▶ **Opinie fără rezerve** – atunci când situațiile financiare sunt întocmite sub toate aspectele semnificative, în conformitate cu cadrul general de raportare financiar;
- ▶ **Opinie cu rezerve** – atunci când denaturările (individuale sau cumulative) sunt semnificative dar nu permanente pentru situațiile financiare sau auditorul nu poate obține probe adecvate pentru anumite aspecte pe care le consideră semnificative dar nu permanente;
- ▶ **Opinie contrară** – atunci când auditorul, după ce a obținut probe de audit suficiente și adecvate, concluzionează că denaturările (individuale sau cumulative) sunt atât semnificative, cât și permanente;
- ▶ **Imposibilitatea exprimării unei opinii** – atunci când auditorul nu poate obține probe adecvate pentru anumite aspecte pe care le consideră semnificative și permanente.

Scopul Standardului Internațional de Audit (ISA) 700 „Raportul auditorului independent cu privire la un set complet de situații financiare cu scop general” este de a stabili standarde și de a oferi recomandări cu privire la raportul auditorului independent emis în urma unui audit al unui set complet de situații financiare cu scop general, elaborate în conformitate cu un cadru de raportare financiară care are drept obiectiv să realizeze o prezentare fidelă.

Acest ISA vizează circumstanțele în care auditorul are posibilitatea să exprime o opinie fără rezerve și nu este necesară nicio modificare adusă raportului auditorului. ISA 701 „Modificări ale raportului auditorului independent” stabilește standarde și oferă recomandări cu privire la modificările acestui raport pentru introducerea unui paragraf de evidențiere a unui aspect, o opinie cu rezerve, imposibilitatea exprimării unei opinii sau o opinie contrară. ISA 800 „Raportul auditorului independent asupra misiunilor de audit cu scop special” stabilește standarde și oferă recomandări cu privire la forma și conținutul raportului auditorului, emis ca rezultat al auditării.

2. STUDIU DE CAZ – ETAPA DE PLANIFICARE A AUDITULUI FINANCIAR ÎN CADRUL S.C. ALFA CHEMICALS S.A.

2.1 Prezentarea societății conform datelor extrase din dosarul permanent

2.1.1 Generalități legate de client

- 1 Denumirea societății: ALFA CHEMICALS
- 2 Forma juridică: SA
- 3 Data constituirii: 01.12.2007
- 4 Obiectul de activitate: Fabricarea produselor obținute din prelucrarea țițeiului
- 5 Sediul social: Calea Doftanei nr. 100 sector 5 București
- 6 Cifra de afaceri: Cifra de afaceri realizată în perioada 01.01.2011-31.12.2011 a fost de 37.906.447, fiind realizată în mare parte (99.30%) din vânzări pe piața internă.
- 7 Acționarii societății:
 - BETA CHEMICALS (persoană juridică) – 30%
 - GAMA CHEMICALS (persoană juridică) – 70%
- 8 Audit intern: Funcția de audit intern este externalizată.

2.1.2 Prezentarea societății

SC Alfa Chemicals SA a fost fondată în anul 1895, ca o societate cu capital mixt, român și străin. În martie 1991, societatea a fost transformată în societate pe acțiuni cu capital de stat și a funcționat fără întrerupere pe amplasamentul actual, procesul de privatizare finalizându-se în 1998.

Materia primă o constituie țițeiul românesc, cu conținut ridicat de parafină, extras din zăcămintele din zonele Berca, Băicoi, Slobozia. Din anul 2005, rafinăria a început să achiziționeze și țiței parafinos de la furnizori externi și să utilizeze ca materie primă și uleiul uzat. Ca urmare, rafinăria s-a specializat în producerea de parafină, tehnologia fiind structurată în mod corespunzător procedurii de separare a parafinei și impunând prelucrarea unor tipuri speciale de țițeiuri parafinoase selecționate. Rafinaria primește țițeiul prin cisterne CF în proporție de 80% și prin pompare pe conductă în proporție de 20%. SC ALFA CHEMICALS SĂ este o societate pe acțiuni. Capitalul social este de 4.138.347,5 lei, divizat în 41.383.475 acțiuni cu o valoare nominală de 0,1 lei.

Platforma rafinării cuprinde, la acest moment, instalațiile descrise în continuare:

- ◆ Instalația de desalinare electrică a țițeiului a fost pusă în funcțiune în septembrie 1998. Scopul instalației este acela de a condiționa țițeiul ce urmează a fi prelucrat, prin îndepărtarea sărurilor minerale, a apei și a impurităților mecanice, în vederea creșterii performanțelor de prelucrare pe instalația de distilare atmosferică. Principalele echipamente sunt desalinatoarele și schimbătoarele de căldură.
- ◆ Instalația de distilare atmosferică și în vid, pusă în funcțiune în anul 1965, cu o capacitate de prelucrare de 400 mii tone țiței pe an pe partea de distilare atmosferică și 165mii tone/an păcură. În urma procesului de distilare rezultă următoarele produse: benzină, petrol, white-spirite, distilate medii, ulei parafinos ușor, ulei parafinos fracția a IV-a și reziduu de vid.
- ◆ Instalația de distilare în vid, DV1, a fost construită după un proiect american și pusă în funcțiune în anul 1937. Instalația a fost reparată capital în anul 1984 prin înlocuirea unei părți din coloana de distilare și are o capacitate de prelucrare de 125 mii de tone pe an.
 - Instalația este destinată prelucrării păcurii și redistilării uleiurilor în vederea obținerii de materii prime pentru fabricarea parafinei, componenți pentru obținerea motorinelor comerciale și a combustibililor, precum și obținerii materiilor prime pentru fabricarea uleiurilor minerale.
 - Instalația cuprinde: cuptor tehnologic, coloană de distilare, stripere, condensator barometric, pompe de vid, schimbătoare de căldură, turnuri de răcire.
 - În instalația DV1 s-a amenajat, începând din anul 2004, o platformă pentru desfășurarea activității de colectare, tratare și valorificare a uleiurilor uzate (cod CAEN 3812), cuprinzând ca principale utilaje căzi, rezervoare, pompe; pe această platformă se realizează descărcarea, condiționarea și valorificarea uleiului uzat colectat de rafinărie.
- ◆ Instalația de fabricare parafină este destinată prelucrării uleiului parafinos ușor în vederea obținerii de parafină finită, cu o capacitate de 15 mii tone parafină finită/an.
 - Utilajele de bază sunt: compresoare, cristalizatoare, prese filtru, sobe sudație, montejusturi, agitatoare, pompe, prese turnat parafină.
- ◆ Instalația AFPE cuprinde:
 - a) Rampa expediții auto și CF.

Rampa de expediții auto din cadrul societății are o capacitate de încărcare de 40 tone/oră și a fost modernizată în anul 2005 prin achiziționarea unui sistem volumetric de încărcare produse, dotat cu cântar electronic performant, racordat la un sistem informatizat de evidență și înregistrare.
 - b) Sector neutralizare – amestecare – finisare, destinată finisării în vederea comercializării a produselor petroliere rezultate în urma proceselor de prelucrare din cadrul societății. Utilajele de bază sunt agitatoare, rezervoare și pompe. Amestecarea produselor se face cu aer comprimat.
- ◆ Instalația Bitum a fost pusă în funcțiune în anul 1961, cu o capacitate proiectată de 30 mii tone pe an. Instalația funcționează în regim discontinuu și obține bitum prin oxidarea la temperaturi controlate a asfaltului masă provenit de la instalația de distilare în vid.
- ◆ Instalația are în componență trei vase de oxidare verticale, cuptor tehnologic, pompe, coloane pentru spălarea gazelor de proces. Produsele obținute în urma oxidării sunt diverse sortimente de bitum.

- ◆ Instalația de produse speciale și ape reziduale este destinată finisării de uleiuri textile, combustibil lichid ușor CLU III și vaselină tehnică tip SR, ca și tratării apelor uzate de pe platforma rafinării.
- ◆ Pe partea de tratare ape uzate, principalele utilaje sunt: separatoare API, canalizare industrială, pompe, rezervoare, instalație de flotație.
- ◆ Instalația de hidrodesulfurare motorină și hidrotratare uleiuri (investiție în curs) este destinată obținerii carburanților Diesel euro5 și a uleiurilor de bază. Instalația are o capacitate totală de 100000 t/an, funcționând în campanii alternative de uleiuri și motorină. Investiția va cuprinde și Instalația auxiliară pentru producerea hidrogenului.
- ◆ Centrală de termoficare. Necesarul de abur tehnologic al rafinării este asigurat, începând din anul 2007, de un cazan de abur saturat cu un debit de 18 t/oră, cu funcționare pe combustibil mixt (gaze naturale – combustibil lichid tip păcură), complet automatizat.
- ◆ Instalația de demineralizare a apei cu schimbatori de ioni este construită în anul 1995, după o tehnologie modernă, și asigură necesarul de apă demineralizată pentru producția de abur. Instalația are două linii de demineralizare a apei, cu un debit unitar de apă brută de 80mc/h. Principalele utilaje sunt: rezervoare, pompe, schimbătoare de căldură, filtre ionice, decantoare.

Pe lângă instalațiile de mai sus, pe platforma rafinării mai sunt:

- Laboratoare
- Parc auto compus din autocisternă, autocamion, tractor, autovidanță, 3 autoutilitare, excavator, macara, motostivuitoare, electrostivuitoare, autobasculantă și 4 autoturisme.
- Serviciu privat pentru situații de urgență, care are în dotare 2 autospeciale pentru stins incendii, căsuțe de spumă, pompe de incendiu, stingătoare, rețea de alimentare cu apă pentru hidranți și tunuri fixe.
- Ateliere de întreținere și reparații (Mecanic, Electric, AMC)
- Stații de transformare și alimentare cu energie electrică pentru utilaje
- Clădiri administrative.

Principalele produse ale S.C. ALFA CHEMICALS S.A.

În gama de produse a rafinării există 7 linii de produse și anume:

1. Benzine de distilare atmosferică
2. Solvenți
3. Motorină
4. Combustibili uz neindustrial și pentru focare
5. Uleiuri
6. Parafine
7. Vaseline tehnică

Societatea este singurul producător de parafină din România.

Produsele din gama de fabricație a societății sunt clasificate în două mari grupe:

- cea a produselor generatoare de energie (carburanți, combustibil);
- produse cu alte utilizări (solvenți, parafine, uleiuri speciale, vaselină)

După punerea în funcțiune a investiției Hidrodesulfurare motorine și Hidrotratare uleiuri, se vor obține și Carburant pentru motoare Diesel Euro5 și uleiuri de bază.

2.1.3 Conturi la bănci și drepturi de semnătură

Firma are deschise conturi la următoarele bănci:

CEC Bank – București: RON

Cont IBAN: RO64 CECE BV01 01RO N064 0341

BRD – Buvurești: EURO

Cont IBAN: EUR68 BRDE BV01 01RO N068 0421

Drepturile pentru semnătură:

- Drepturile pentru semnătură I: Administrator
- Drepturile pentru semnătură II: Director Executiv, Director Economic

2.1.4 Note asupra sistemului

Societatea dispune de software-ul integrat EvoXP din care s-au implementat până în prezent 4 module:

- FI (Contabilitate financiară)
- CO (Calculația costurilor)
- SD (Vânzări)
- MM (Managementul materialelor)

Sistemul menține un jurnal de înregistrări, ca și un jurnal cu modificările de date. Aceasta înseamnă că se poate identifica ușor cine anume a efectuat o înregistrare sau o modificare de date. La sfârșitul fiecărei săptămâni se face o copie (back-up) a sistemului, care este depozitată într-un seif la o bancă.

Sistemul contabil

Înregistrarea datelor contabile se face prin modulul EvoXP – FI. Datele sunt procesate cronologic, iar la sfârșitul lunii se rulează o serie de programe automate pentru înregistrarea amortizării imobilizărilor corporale și necorporale, închiderea conturilor de cheltuieli și venituri și a TVA-ului. Sistemul include numeroase controale automate, cum ar fi verificarea automată a datei, calcularea TVA-ului aferent unei facturi etc., menite să asigure acuratețea datelor introduse în sistem. Sistemul poate produce o mulțime de rapoarte financiare, printre care contul de profit și pierdere și bilanțul. De asemenea, sistemul permite realizarea unor interogări cu diverse date dorite de utilizatori.

Sistemul de mijloace fixe

Achiziția de mijloace fixe se înregistrează cu ajutorul submodulului AA din cadrul modulului EvoXP – FI. Planul de investiții este aprobat în prealabil de Consiliul de Administrație.

Calculația costurilor

Calculul costurilor produselor finite se face cu ajutorul submodulului CO, component al modulului EvoXP – FI. Metoda de calculație folosită este metoda pe faze. Repartizarea cheltuielilor indirecte de producție se face pe baza unor chei de repartizare prestabilite. Cheltuielile se înregistrează pe centre de cost de servicii, de producție, generale și de administrație și de desfacere. Cheltuielile indirecte colectate pe centrele de cost de servicii se descarcă pe centre de cost de producție, centre de cost generale și de administrație sau centre de cost de desfacere, după caz, în funcție de cheia de repartizare. Din procesul de producție rezultă produse finite (oțel, tablă) și semifabricate (plăci de tablă, bare de oțel etc.). Pentru repartizarea cheltuielilor generale și de administrație, precum și a celor de desfacere, produsele finite se împart în produse finite „fabricate” și produse finite „vândute”. Cheltuielile generale și de administrație și cele de desfacere se repartizează doar asupra produselor finite „vândute”.

Sistemul de vânzări

Vânzările se realizează cu ajutorul modulului EvoXP – SD. Societatea vinde în principal două produse, oțel și tablă, care sunt utilizate mai departe în domeniul construcțiilor. Toate vânzările se fac direct către marii antreprenori sau detailiști. Nu există vânzări directe către publicul larg. Pentru orice livrare se încheie în prealabil contract. Clienții sunt verificați în ce privește bonitatea, mai înainte ca orice contract să fie încheiat.

REF:	B-2001
------	--------

Sistemul de achiziții

Aprovizionarea se face de la mai mulți furnizori și se realizează cu ajutorul meniului EvoXP – MM. Șefii de ateliere sau departamente întocmesc în sistem referate de necesitate. În baza referatelor de necesitate, responsabilii cu achizițiile întocmesc în sistem comanda, pe care o listează și o trimit furnizorilor. Materialele primite la fabrici sunt recepționate întocmindu-se în sistem NRCD. Facturile de la furnizori sunt transmise Departamentului Contabilitate, unde sunt scanate și transmise electronic contabilului responsabil cu înregistrarea. Acesta confruntă facturile cu comenzile de aprovizionare și NRCD. Dacă totul este în ordine, atunci se face înregistrarea facturii în modulul EvoXP – FI, plata furnizorului făcându-se în conformitate cu termenele stabilite în comandă. Dacă există probleme, acestea trebuie rezolvate înainte de efectuarea oricărei plăți. După recepție, materialele sunt distribuite atelierelor sau departamentelor, conform referatelor de necesitate, pe baza bonului de consum, persoanei responsabile amintite mai sus, pentru a confirma prestarea serviciului. După confirmare, facturile sunt transmise contabilului responsabil cu înregistrarea, plata furnizorului făcându-se în conformitate cu termenele stabilite în contract.

Concluzie

Sistemul de contabilitate al clientului este considerat bun pentru o companie de mărimea aceasta. Testele preliminare de audit efectuate până în prezent au verificat că sistemele operează așa cum sunt descrise mai sus.

2.2 Studiu de caz privind planificarea activității de audit în cadrul societății S. C. Alfa Chemicals S. A.

2.2.1 Acceptarea desemnării sau a redeseemnării

Nume client	ALFA CHEMICALS S. A.
Perioada contabilă	31. 12. 2011

Intocmit de: AR	Data: 05. 04. 2012
Revizuit de: VC	Data: 05. 04. 2012

Secțiunea	Acceptarea desemnării sau a redeseemnării
-----------	---

Programul de audit

1. Îi lipsește vreunui membru al echipei misiunii timpul sau abilitățile necesare pentru misiune? ISA220
2. În cazul entităților listate, a activat vreunul dintre parteneri ca partener de audit sau/și partener independent pentru mai mult de cinci ani, sau/și oricare dintre membrii echipei sau partenerul de audit principal pentru mai mult de șapte ani? Cod Etic 290.151–290.155
3. Au fost aplicate și documentate măsuri de siguranță acolo unde partenerul de audit/partenerul independent/personalul senior a lucrat în această poziție pentru mai mult de 10 ani? Acolo unde este luată o decizie de a nu aplica anumite măsuri de siguranță specifice (cum ar fi rotația personalului), documentați motivația pentru care persoana continuă să participe la audit și

asigurați-vă că acele elemente sunt comunicate celor însărcinați cu guvernarea clientului. Cod Etic 290.151-290.155 vezi și 290.150.

REF:	B-2002
------	--------

4. Includ obiectivele auditului vânzarea încrucișată, este stabilită vreo remunerație a membrilor echipei misiunii în relație cu performanțele vânzării încrucișate și include prospectele de promovare și un element de succes inclus în onorariu („onorariul de succes”)? Cod Etic 290.228-290.229.
5. În ceea ce privește companiile cotate, de obicei veniturile din onorarii (de la companie sau grup) se situează între 5% și 10% din veniturile brute din onorarii (ale firmei sau ale acelei părți din cadrul firmei în funcție de care sunt calculate cotele de profit ale partenerului de audit, după caz)?
6. În ceea ce privește companiile cotate, de obicei veniturile din onorarii (de la companie sau grup) depășesc 10% din veniturile brute din onorarii (fie ale firmei, fie ale acelei părți din cadrul firmei în funcție de care sunt calculate cotele de profit ale partenerului de audit)? Cod Etic 290.220-290.222.
7. În ceea ce privește companiile necotate, de obicei veniturile din onorarii (de la companie sau grup) depășesc 10% (dar nu 15%) din veniturile brute din onorarii (fie ale firmei, fie ale acelei părți din cadrul firmei în funcție de care sunt calculate cotele de profit ale partenerului de audit)? Cod Etic 290.220-290.222.
8. În ceea ce privește companiile necotate, de obicei veniturile din onorarii (de la companie sau grup) depășesc 15% din veniturile brute din onorarii (fie ale firmei, fie ale acelei părți din cadrul firmei în funcție de care sunt calculate cotele de profit ale partenerului de audit)? Cod Etic 290.220-290.222.
9. Este compania catalogată drept „o entitate mică!”, iar onorariile stabilite reprezintă între 10% și 15% din veniturile brute din onorarii (fie ale firmei sau ale acelei părți din cadrul firmei în funcție de care sunt calculate cotele de profit ale partenerului de audit)?

Rezultatele testelor

Responsabilul de misiune a analizat dacă au existat probleme de încălcare a prevederilor din Codul Etic, înainte de semnarea contractului de audit, care pot conduce la neacceptarea angajamentului. De asemenea, a fost verificată și independența financiară față de client, prin calculul următorilor indicatori:

- Ponderea clientului de audit S.C. Alfa Chemicals S. A. în totalul veniturilor din audit ale firmei de audit: $I = 40.000 / 450.000 * 100 = 8.88\%$

Concluzii

În urma activității desfășurate, s-a constatat că nu au rezultat niciun fel de amenințări la adresa independenței față de clientul de audit S.C. Alfa Chemicals S.A. din punct de vedere financiar. Clientul S.C. Alfa Chemicals S.A. poate fi acceptat de societatea de audit.

Nume client	ALFA CHEMICALS S. A.
Întocmit de: AR	Data: 05.04.2012
Revizuit de: VC	Data: 05.04.2012

Secțiunea	Acceptarea desemnării sau a redeseemnării
-----------	---

Programul de audit

1. Există cineva care este, de asemenea, salariat al clientului angajat și al firmei de audit, sau admis ca partener? Cod Etic 290.146-290.149
 2. A fost vreunul/unii dintre salariați înlocuiți/i, angajați/i de clientul de audit într-un post de conducere? Cod Etic 290.142. Au fost vreunul/unii dintre salariați înlocuiți și care au revenit, implicați în auditul unei entități pentru care au lucrat anterior? Cod Etic 290.142
 3. Există un membru al echipei misiunii (sau un membru de familie apropiat al oricăruia dintre aceștia) care a părăsit firma și care a fost angajat de client în mai puțin de 2 ani de la plecare? Cod Etic 290.134-290.138 și 290.139-290.141 pentru interes Public.
 4. A fost un angajat sau partener al firmei (sau un membru de familie apropiat al oricăruia dintre aceștia) desemnat să facă parte din consiliul director al clientului sau din oricare subcomitent al acelui consiliu sau în oricare altă poziție în cadrul clientului, care deține în mod direct sau indirect mai mult de 20% din drepturile de vot în cadrul clientului, sau în care clientul de audit deține direct sau indirect mai mult de 20% din drepturile de vot? Cod etic 290.127-290.133
 5. Există aranjamente pentru onorarii contingente (fie ca urmare a cunoștințelor, fie prin notificare) cu privire la acest client? Dacă DA, luați în considerare o măsură adecvată. Cod Etic 290.224-290.227
 6. Există interese financiare directe sau indirecte pentru acest client din partea unui partener sau a oricărei persoane, care ar putea să influențeze auditul și rezultatul auditului, sau un membru apropiat al familiei acestuia? Cod Etic 290. 102-290. 117
 7. Are firma sau cineva apropiat firmei credite sau garanții de la sau către client? Cod Etic 290.118-290. 123
 8. Există relații de afaceri între firmă și clientul de audit, cu excepția acelor care respectă principiul lungimii de braț și care sunt nesemnificative pentru ambele părți? Cod Etic 290.124-290.126
 9. Există litigii actuale sau o amenințare de litigiu între client și firmă? Cod Etic 290.231
 10. Au fost primite cadouri sau servicii semnificative de la client și s-au oferit clientului cadouri sau sponsorizări? Cod Etic 290.230
 11. Au fost oferite alte servicii non-audit clientului? Cod Etic 290.156-290.161
 12. Există orice alte conflicte de interese actuale sau potențiale sau orice alt motiv pentru care obiectivitatea și independența noastră să fie amenințate? Documentați orice astfel de considerații sau măsuri de siguranță aplicate.
- Luați în considerare:
- (i) O amenințare a interesului propriu
 - (ii) O amenințare a autorevizuirii
 - (iii) O amenințare pentru management
 - (iv) O amenințare de a pleda în favoarea clientului
 - (v) O amenințare de a deveni familiar
 - (vi) O amenințare de a fi intimidat
13. Acolo unde clientul este o „companie mică”, a fost numit ca director al clientului sau într-o poziție cheie un fost partener al firmei, care a avut la acest client responsabilități de partener de misiune, partener independent pentru revizuire, partener cheie de audit, sau partener în lanțul de comandă, în relație cu acest client la orice dată în ultimii doi ani?
 14. Este clientul o „companie mică”, și firma a furnizat servicii non-audit către client?

Rezultatele testelor

Pentru a răspunde tuturor testelor de mai sus, a avut loc o întâlnire atât cu membrii echipei de audit, cât și cu membrii din conducerea clientului de audit. În cadrul acestor două întâlniri, au fost discutate punctual aspectele acoperite de testele menționate în obiectivele de mai sus. În plus, responsabilul de misiune s-a asigurat că există declarații de independență completate de întreaga echipă de audit.

Concluzii

În urma discuțiilor avute atât cu membrii echipei de audit, cât și cu cei din conducerea clientului de audit, nu au rezultat niciun fel de probleme în ceea ce privește dependența față de clientul de audit. Societatea de audit este total independentă față de clientul de audit S.C. ALFA CHEMICALS S.R.L., în concluzie nu există probleme de încălcare a Codului Etic.

2.2.2 Evaluarea riscului inerent

Riscul inerent reprezintă susceptibilitatea ca un sold sau clasă de tranzacții să fie denaturată semnificativ, și e împărțit în următoarele componente:

- Risc general (risc inerent pur și risc de mediu). Acest lucru derivă din aspectele referitoare la management, funcția de contabilitate, natura de afaceri și experiența auditorului precedent al acestui client;
- Risc specific. Acesta derivă din aspectele referitoare la experiența anterioară a auditorului și înțelegerea curentă a fiecărui domeniu de audit.

Nume client	ALFA CHEMICALS S. A.
Perioada contabilă	31. 12. 2011

Întocmit de: AR	Data: 05. 04. 2012
Revizuit de: VC	Data: 05. 04. 2012

REF:	B 4
------	-----

Secțiunea	Evaluarea riscului inerent general
-----------	------------------------------------

Factor de risc	1	2	3	4	5	Comentarii
	Foarte scăzut	Scăzut	Mediu	Ridicat	Foarte ridicat	
Elemente manageriale						
Măsura în care conducerea cuprinde și acționari		x				
Pozitia financiară a clientului		x				
Lichiditatea clientului			x			
Evaluarea noastră asupra integrității conducerii	x					
Măsura în care sunt folosite situațiile financiare de către un terț	x					
Experiența conducerii și cunoștințele de conducere a activității	x					
Importanța cifrei de afaceri asupra conducerii	x					
Accentul pus pe păstrarea nivelului veniturilor			x			
Atitudinea conducerii asupra raportării financiare		x				
Schimbarea frecventă a consultanților		x				
Experiența trecută asupra competenței controlului conducerii	x					
Istoric al încălcării legilor sau regulamentelor			x			
Niveluri adecvate ale remunerării pentru natura și performanțele activităților	x					
Mediul contabil						
Competența personalului contabil		x				
Atitudinea personalului contabil	x					

Factor de risc	1	2	3	4	5	Comentarii
	Foarte scăzut	Scăzut	Mediu	Ridicat	Foarte ridicat	
Probabilitatea unor informații financiare eronate, inadecvate sau întârziate		x				
Măsura în care tranzacții materiale sau ajustări apar la sau în apropierea închiderii perioadei contabile	x					
Dovezi mai vechi asupra cosmetizării situațiilor	x					
Frecvența și importanța tranzacțiilor dificile pentru audit	x					
Politici contabile noi sau complexe	x					
Complexitatea structurii corporative și contabile, aferente dimensiunii clientului	x					
Înteruperi sau căderi ale sistemului contabil	x					
Probe prin care se prevede probabilitatea apariției de probleme în legătură cu înregistrările contabile	x					
Mediul operational						
Natura domeniului de activitate – creștere/scădere, nou/vechi		x				
Afirmații și/sau acțiuni inițiate împotriva companiei sau conducerii de către părți terțe/reglementatori		x				
Modificări ale profitabilității/lichidității			x			
Conformitatea cu termenele finanțării externe			x			
Relația cu banca/finanțatorii externi			x			
Probabilitatea cedării unei părți semnificative a activităților			x			
Intenția de noi creșteri semnificative ale finanțărilor			x			
Dovezi ale comercializării excesive	x					
Planuri privind achiziții semnificative/investiții externe			x			
Nivelul de performanță aferent unui sector, ca ansamblu		x				
Client important/Client de renume		x				
Apecte de audit						
Înregistrări privind calificările sau modificările anterioare (referitor la opinii și/sau rapoarte)			x			
Raportarea incertitudinilor fundamentale, inclusiv aspectele legate de continuitatea activității			x			
Relația cu conducerea superioară	x					
Probabilitatea întâmpinării de dificultăți în obținerea de probe de audit	x					
Tranzacții neobișnuite sau specifice domeniului de activitate și practici care sunt dificil de auditat	x					

Total general

18

10

11

0

0

Evaluarea generală

Scăzută

În urma evaluării generale, am concluzionat că riscul inerent general este scăzut, întrucât evaluarea generală trebuie să fie cu un pas mai gravă decât realitatea.

Nume client	ALFA CHEMICALS S. A.
Perioada contabilă	31. 12. 2011

Întocmit de: AR	Data: 05. 04. 2012
Revizuit de: VC	Data: 05. 04. 2012

Secțiunea	Evaluarea riscului inerent specific
-----------	--

- Lista de verificare a riscului inerent specific.

ÎNTREBĂRI PRIVIND RISCURILE INERENTE SPECIFICE	
I 1	Sistem expus erorilor /sistem inadecvat /sistem manual necomputerizat?
I 2	Contabilul responsabil pentru domeniul acesta este slab pregătit profesional?
I 3	Operațiuni complexe (natura <u>operațiunii efective</u> , nu modul cum este ea înregistrată)?
I 4	Risc de delapidare, pierdere, sustragere?
I 5	Anumite trăsături ale imobilizărilor corporale cum ar fi dimensiuni mici, comercializare ușoară?
I 6	Absența unui control managerial adecvat, cum ar fi supervizarea sau monitorizarea inadecvată a unor sedii aflate la mare distanță?

Pentru evaluarea riscului inerent specific se răspunde la un număr de 6 întrebări pentru fiecare secțiune în parte, întrucât evaluarea este individualizată pentru fiecare secțiune auditată: Imobilizări, Stocuri, Taxe, Părți afiliate etc.

Evaluarea finală se face prin intersecția evaluării riscului inerent general cu evaluarea răspunsului la cele 6 întrebări, conform tabelului prezentat mai jos.

Secțiune	I1	I2	I3	I4	I5	I6	DA in TOTAL	PONDERE DA TOTAL	EVALUAREA RISCULUI*
D	nu	0	nu	0	nu	0	0	0.00%	Foarte scăzut
E	da	1	nu	0	nu	0	1	16.67%	Foarte scăzut
F	nu	0	nu	0	nu	0	0	0.00%	Foarte scăzut
G	da	1	nu	0	da	1	3	50.00%	Mediu
H	da	1	nu	0	nu	0	2	33.33%	Scăzut
I	nu	0	nu	0	nu	0	0	0.00%	Foarte scăzut
J	da	1	nu	0	nu	0	2	33.33%	Scăzut
K	da	1	da	1	nu	0	3	50.00%	Mediu
L	nu	0	da	1	nu	0	2	33.33%	Scăzut
M	nu	0	nu	0	nu	0	0	0.00%	Foarte scăzut
N	da	1	nu	0	nu	0	2	33.33%	Scăzut
O	da	1	nu	0	nu	0	2	33.33%	Scăzut
P	da	1	nu	0	nu	0	2	33.33%	Scăzut
Q	da	1	nu	0	nu	0	1	16.67%	Foarte scăzut
R	da	1	nu	0	nu	0	1	16.67%	Foarte scăzut
TOTAL DA GENERAL	10	2	1	6	2	0			
PONDERE DIN TOTAL GENERAL	71.43%	0.00%	14.29%	0.00%	7.14%	0.00%	42.86%	0.00%	14.29%

Inerent Specific	Foarte scăzut 1	Scăzut 2	Mediu 3
Foarte scăzut	5	4	3
Scăzut	4	3.25	2.5
Mediu	3	2.5	1.75
Ridicat	2	1.75	1.5
Foarte ridicat	1	1	1

2.2.3 Stabilirea pragului de semnificație

Nume client	ALFA CHEMICALS S. A.
Perioada contabilă	31. 12. 2011

Întocmit de: AR	Data: 05. 04. 2012
Revizuit de: VC	Data: 05. 04. 2012

Secțiunea	Determinarea pragului de semnificație
-----------	--

Determinarea pragului de semnificație	Anul curent	Anul precedent
	Lei	Lei
Profit înainte de impozitare, după ajustarea pentru elementele excepționale și primele directorilor	4,919,908.52	15,904,565
10% din acestea	49,199.09	159,045.65
5% din acestea	98,398.17	318,091.30
Cifra de afaceri	37,906,446	33,620,168
2% din acesta	758,128.93	672,403.36
1% din acesta	379,064.47	336,201.68
Active brute	115,882,987	125,162,951
2% din acesta	2,317,659.74	2,503,259.02
1% din acesta	1,158,829.87	1,251,629.51

Prag de semnificație inițial: 1,158,829.87 lei

Justificarea pragului de semnificație: Am ales activul brut drept bază de calcul, deoarece este indicatorul cel mai stabil în dinamică. Am ales limita inferioară de 1% din valoarea totală a activelor exercițiului curent, întrucât societatea este în primul an de auditare. Pragul de semnificație final se stabilește prin ajustarea pragului de semnificație inițial cu indicele ce rezultă din intersecția riscului de control cu riscul inerent, așa cum este prezentat în tabelul de mai jos.

RI \ RC	F.mic	Mediu	Mare	F.mare
F.mic	0.8	1.2	1.4	1.6
Mic	1	1.4	1.6	1.8
Mediu	1.2	1.6	1.8	2
Mare	1.4	1.8	2	2.2
F.mare	1.6	2	2.2	2.4

Prag de semnificație final: $1,158,829.87 / 1.8 = 421,182.78$ lei

Prag de semnificație final rotunjit, stabilit în etapa de Planificare: 643,794 lei

Stabilirea valorii preliminare a pragului de semnificație în etapa de planificare are scopul de a determina natura și întinderea procedurilor de audit, însă pragul de semnificație stabilit inițial pentru auditare poate fi revizuit ca urmare a faptului că valoarea unor posturi din situațiile financiare este substanțial diferită în raport cu cea pe baza căreia s-a stabilit valoarea pragului de semnificație în etapa de planificare.

În evaluarea prezentării fidele a situațiilor financiare, auditorul apreciază dacă totalul informațiilor eronate necorectate care au fost identificate în timpul misiunii de audit este semnificativ.

Totalul informațiilor eronate necorectate cuprinde:

- Informații eronate specifice identificate de auditor, inclusiv efectul net al informațiilor eronate necorectate identificate în timpul perioadelor precedente;
- Cea mai bună estimare a auditorului privind alte informații eronate ce nu pot fi identificate în mod special – de exemplu, erori prognozate.

În cazul societății Alfa Chemicals, este necesară revizuirea pragului de semnificație stabilit în etapa de planificare. Motivația este următoarea: La 31.12.2011, societatea deține o creanță comercială în valoare de 1,600,000 lei față de un client, în cazul căruia există informații sigure că va fi declarată starea de faliment în luna martie a anului 2012. Managerul echipei de audit a propus conducerea societății înregistrarea de ajustări pentru deprecierea creanțelor, în condițiile în care raportul de audit pentru exercițiul 2011 nu este depus. Decizia conducerii a fost aceea de a nu își însuși ajustările privind deprecierea creanțelor.

Astfel, am considerat că înregistrările care ar fi trebuit efectuate pentru deprecierea creanțelor clienți, sunt:

4118 = 41111 1,600,000 lei
„Clienți incerti” „Clienți”

6814 = 491 1,600,000 lei
„Cheltuieli de exploatare privind ajustările pentru deprecierea activelor circulante” „Ajustări pentru deprecierea creanțelor clienți”

În concluzie, valoarea activului total s-a modificat astfel:

$115,882,987 - 1,600,000 = 114,282,987$ lei

Având în vedere că s-au modificat bazele cantitative, până la finalizarea misiunii s-a impus revizuirea pragului de semnificație, astfel:

Prag de semnificație revizuit = $(1\% * 114,282,987) / 1.8 = 634,905$ lei

În cazul societății Alfa Chemicals, managerul echipei de audit a ajuns la concluzia că informațiile eronate sunt semnificative, și a cerut conducerii să ajusteze situațiile financiare. Însă, întrucât conducerea a refuzat să ajusteze situațiile financiare, la nivelul echipei de audit s-a luat decizia de modificare corespunzătoare a raportului auditorului, prin emiterea unui raport de audit cu rezerve pentru perioada 01.01.2011–31.12.2011. (A se vedea Anexa 1).

3. CONCLUZII

Auditul financiar este o activitate complexă ce solicită, pe lângă cunoștințele de contabilitate, și cunoștințe juridice, matematice, informatice, de analiză, etice etc., deoarece auditorul financiar trebuie să verifice în toate aspectele semnificative conformitatea situațiilor financiare cu realitatea și cu reglementările specifice domeniului. Prin raportul de audit, auditorul dă o asigurare rezonabilă că situațiile financiare nu sunt viciate de erori semnificative sau fraude și, prin urmare, informațiile din respectivele situații financiare pot fi utilizate în procesul de luare a deciziilor.

În condițiile unor operațiuni economico-financiare tot mai complexe, a afacerilor ce depășesc granițele unei țări, a diferențelor culturale și naționale pe linie de raportare financiară și a dinamicii neîntrerupte a mediului economic, probabilitatea ca informațiile financiare să conțină erori sau chiar fraude este tot mai mare, respectiv acestea sunt tot mai dificil de descoperit. În acest context, lucrările de certificare, activitatea de audit în ansamblul ei au evoluat, cu scopul de a se adapta noilor cerințe apărute, iar auditorul trebuie să fie bine pregătit pentru a preîntâmpina și dezvălui erorile semnificative sau fraudele.

BIBLIOGRAFIE

- Alvin, A. și colectivul (2003) *Audit. O abordare integrată*, Ed. ARC, Ediția a 8-a
- Boynton, C. W., Johnson, N. R. (?) *Modern auditing – Assurance services and the integrity of financial reporting*, John Wiley&Sons, Inc.
- CAFR (2009) *Audit financiar 2009. Standarde. Codul etic*, Ed. Irecson, 2009
- Dobroțeanu, L., Dobroțeanu, C. L. (2002) *Concepte și practici de audit - Abordarea națională și internațională*, Ed. Economică
- Rusovici, A., Farmache, S., Rusu, G. (2008) *Manager în misiunea de audit – Ghid pentru înțelegerea și aplicarea standardelor internaționale de audit financiar ISA*, Ed. Monitorul Oficial

**RAPORTUL AUDITORULUI INDEPENDENT
CĂTRE ACȚIONARIII S.C. ALFA CHEMICALS S.A.**

Raport asupra situațiilor financiare

1. Am auditat situațiile financiare ale S.C. Alfa Chemicals S.A. (Societatea) încheiate la data de 31 decembrie 2011, compuse din: bilanț, cont de profit și pierdere, situația fluxurilor de trezorerie, situația modificării capitalului propriu, notele explicative ale situațiilor financiare numerotate de la 1 la 16. Situațiile financiare menționate se referă la:
 - Total capitaluri proprii: 23,851,645.12 lei
 - Rezultatul net al exercițiului financiar: 4,919,908.52 lei

Responsabilitatea conducerii pentru situațiile financiare

2. Conducerea Societății răspunde pentru întocmirea și prezentarea fidelă a acestor situații financiare în conformitate cu Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 3055/2009 cu modificările ulterioare și cu politicile contabile descrise în notele la situațiile financiare. Această responsabilitate include: proiectarea, implementarea și menținerea unui control intern relevant pentru întocmirea și prezentarea fidelă a situațiilor financiare care să nu conțină denaturări semnificative, datorate fraudei sau erorii, selectarea și aplicarea politicilor contabile adecvate, elaborarea unor estimări contabile rezonabile în circumstanțele date.

Responsabilitatea auditorului

3. Responsabilitatea noastră este ca, pe baza auditului efectuat, să exprimăm o opinie asupra acestor situații financiare. Cu excepția celor discutate în paragraful 6, noi am efectuat auditul conform standardelor de audit adoptate de Camera Auditorilor Financiar din România. Aceste standarde cer ca noi să respectăm cerințele etice ale Camerei, să planificăm și să efectuăm auditul în vederea obținerii unei asigurări rezonabile că situațiile financiare nu cuprind denaturări semnificative.
4. Un audit constă în efectuarea de proceduri pentru obținerea probelor de audit cu privire la sumele și informațiile prezentate în situațiile financiare. Procedurile selectate depind de raționamentul profesional al auditorului, incluzând evaluarea riscurilor de denaturare semnificativă a situațiilor financiare, cauzate de fraudă sau de eroare. În evaluarea acestor riscuri, auditorul ia în considerare controlul intern relevant pentru întocmirea și prezentarea fidelă a situațiilor financiare ale Societății, pentru a stabili procedurile de audit relevante în circumstanțele date, dar nu și în scopul exprimării unei opinii asupra eficienței controlului intern al Societății. Un audit include, de asemenea, evaluarea gradului de adecvare a politicilor contabile folosite și rezonabilitatea estimărilor contabile elaborate de către conducere, precum și evaluarea prezentării situațiilor financiare luate în ansamblul lor.
5. Considerăm că probele de audit pe care le-am obținut sunt suficiente și adecvate pentru a constitui baza opiniei noastre de audit.

Bază pentru opinia cu rezerve

6. Deși la 31 decembrie 2011, conducerea Societății a identificat existența unor indicii privind deprecierea unor creanțe cu o valoare contabilă de 1,600,000 lei, conducerea Societății nu a fost de acord cu modificarea situațiilor financiare prin înregistrarea deprecierei creanțelor, ca urmare activul este denaturat semnificativ.

Opinia cu rezerve

7. În opinia noastră, cu excepția efectelor posibile ale aspectelor descrise în paragraful 6, situațiile financiare ale S.C. Alfa Chemicals S.A. au fost întocmite de o manieră adecvată și prezintă cu fidelitate, în toate aspectele semnificative, poziția financiară a Societății la 31 decembrie 2011 și a performanței financiare a acesteia pentru exercițiul încheiat la această dată, în conformitate cu OMFP 3055/2009, cu modificările și completările ulterioare.

Evidențierea unor aspecte

8. Acest raport este adresat exclusiv administratorilor Societății în ansamblu. Auditul nostru a fost efectuat pentru a putea raporta administratorilor Societății acele aspecte pe care trebuie să le raportăm într-un raport de audit financiar, și nu în alte scopuri. În măsura permisă de lege, nu acceptăm și nu ne asumăm responsabilitatea decât față de Societate și de administratorii acesteia, în ansamblu, pentru auditul nostru, pentru acest raport sau pentru opinia formată.
9. Situațiile financiare anexate nu sunt menite să prezinte poziția financiară, rezultatul operațiunilor, al fluxurilor de numerar și un set complet de note la situațiile financiare ale Societății, în conformitate cu reglementări și principii contabile acceptate în țări și jurisdicții, altele decât România. De aceea, situațiile financiare anexate nu sunt întocmite pentru uzul persoanelor care nu cunosc reglementările contabile și legale din România, inclusiv OMFP 3055/2009, cu modificările și completările ulterioare.

Raport asupra conformității raportului administratorilor cu situațiile financiare

În concordanță cu OMFP 3055/2009, articolul 318, punctul (2), noi am citit raportul administratorilor atașat situațiilor financiare. Raportul administratorilor nu face parte din situațiile financiare. În raportul administratorilor, noi nu am identificat informații financiare care să fie în mod semnificativ neconcordante cu informațiile prezentate în situațiile financiare atașate.

Pentru și în numele A&K Consulting SRL:

Mihai Sava

A&K Consulting SRL

înregistrat la Camera Auditorilor Financieri
din România cu numărul 501/2006

înregistrat la Camera Auditorilor Financieri
din România cu numărul 380/2005

București, România
06 aprilie 2012

WORLDCOM & ENRON EȘEC ECONOMIC SAU EȘEC DE AUDIT?

Feldioreanu Ionelia Alexandra

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestione, anul I

Coordonator științific: Lector univ. dr. Iulia Jianu

REZUMAT

Prezența erorilor din viața noastră este inevitabilă, așa se întâmplă și în economie, astfel că în cel mai influent stat din lume s-au întâmplat și cele mai importante fraude economice. Obiectivul acestei lucrări îl reprezintă în principal răspunsul la întrebarea care m-a făcut să îmi doresc să aflu amănunte esențiale în legătură cu aceste întâmplări inevitabile. Întrebarea de la care am pornit este „A fost eșec economic sau eșec de audit la două din cele mai răsunătoare scandaluri financiare?”

CUVINTE-CHEIE: *scandaluri economice, eșec economic, eșec de audit, Worldcom, Enron, fraudă, control intern.*

INTRODUCERE

În realizarea acestei lucrări am plecat de la întrebarea: „A fost eșec economic sau eșec de audit la cele două mari societăți, Worldcom & Enron?”. Astfel, lucrarea de față este structurată în: *prima parte*, alcătuită din introducere (motivul alegerii acestei teme) și metodologia lucrării; *a doua parte*, care cuprinde recenzia literaturii de specialitate și lucrarea propriu-zisă; *finalul* prezintă rezultatele și concluziile lucrării.

Alegerea acestei teme nu este una întâmplătoare, ci vine din dorința de a afla motivele ce au dus la falimentul acestor mari giganti ai economiei. Astfel, aflând „secretele decăderii lor”, aş putea identifica mult mai ușor situațiile ce vor denatura activitatea unei societăți, dar și efectul unui posibil dezastru economic asupra celor implicați, începând cu investitorii, salariații, clienții și terminând cu alte categorii de utilizatori economici.

Frauda într-o societate poate fi rezultată fie din raportare financiară frauduloasă, fie din denaturare de active. Există o diferență semnificativă între raportarea financiară frauduloasă și denaturarea de active. Raportarea financiară frauduloasă prejudiciază utilizatorii prin aceea că le oferă, pentru luarea de decizii, informații incorecte în situațiile financiare. Când activele sunt denaturate, acționarii, creditorii și alte persoane sunt păgubite, deoarece activele în cauză nu mai sunt la dispoziția proprietarilor lor de drept. Ambele tipuri de fraudă sunt, în principiu, păgubitoare pentru utilizatorii situațiilor financiare.

În mod tipic, raportarea financiară frauduloasă este comisă de persoane cu funcții de conducere, uneori fără știrea anagajaților. Managerii au puterea de a lua decizii privind contabilitatea și activitatea de raportare financiară fără implicarea angajaților de rând ai companiei.

De obicei, dar nu întodeauna, sustragerea de active este comisă de angajați și nu de manageri, iar sumele implicate sunt, de cele mai multe ori, nesemnificative. Totuși, există exemple celebre de denaturări extrem de semnificative de active comise de angajați și de manageri.

Majoritatea cazurilor de fraudă au fost comise de directorul executiv și/sau de directorul financiar. Conform statisticilor, persoanele în cauză au optat pentru comiterea unei fraude pentru a evita raportarea unei pierderi, pentru a îndeplini condițiile necesare menținerii acțiunilor companiei lor pe una din bursele de nivel național sau pentru a determina o creștere a prețului acțiunilor. Motivarea în sensul comiterii de fraude era puternică, deoarece responsabilii executivi și membrii consiliilor de administrație ai companiilor dețineau, în medie, 32% din acțiunile acestora.

Consecințele fraudelor au fost semnificative. După exercițiul în care s-a produs fraudă, peste 50% din companii au intrat în proceduri de faliment sau și-au modificat considerabil forma de proprietate și structura capitalului. Mulți dintre indivizii implicați au fost obligați să demisioneze sau au fost concediați ca urmare a fraudelor comise. În plus, atât companiile, cât și persoanele implicate au fost date în judecată de acționari și de autoritățile bursiere.

1. RECENZIA LITERATURII DE SPECIALITATE

Pronunțarea cuvântului „Enron” în Statele Unite a devenit echivalentă cu deturnarea de fonduri și corupția. Iar falimentul gigantului energetic american a motivat administrația de la Washington să facă importante schimbări în legislația companiilor.

Mai mult, „Enron este astăzi simbolul eșecului măsurilor de control pe toate planurile: Consiliul de Administrație a dat greș, auditorii n-au făcut nici ei mai mult, iar consilierii juridici s-au aratat și ei neputincioși”, declară Thomas Dunfee, profesor de etică a companiilor în cadrul Wharton School of Business. El a adăugat: „am învățat că nu este suficient să ai conducători prestigioși și capabili în posturile cheie. Trebuie să fim atenți și la normele legale”. Totuși, Enron este dovada perfectă a faptului că o companie se poate conforma normelor contabile, mințind investitorii în același timp.

Situațiile financiare nontransparente ale societății Enron nu au descris în mod clar operațiunile și tranzacțiile sale cu acționarii și analiștii⁸. În plus, modul de afaceri complex și politicile lipsite de etică certificau faptul că societatea utiliza practici contabile limitate, pentru a denatura veniturile și modificările bilanțului astfel încât să se descrie o situație financiară favorabilă⁹.

În conformitate cu McLean și Elkind, în cartea lor „The Smartest Guys in the Room”, „scandalul Enron a crescut dintr-o acumulare continuă de obiceiuri și valori, dar și acțiunile societății care au început cu ani în urmă și la sfârșit au scăpat de sub control”¹⁰.

James Bodurtha Jr. susținea că, începând din 1997 până la „decesul” Enron, principalele motivații ale contabilității și tranzacțiilor financiare au fost pentru a menține veniturile raportate și fluxul de numerar, valoarea activelor umflate, iar pasivele în largul cărților¹¹.

În afacerea Enron, contabilitatea a fost foarte simplă, deoarece în fiecare perioadă de timp compania lista costurile reale de furnizare a gazului, dar și veniturile obținute din vânzarea acestora. Cu toate acestea, când Skilling s-a alăturat echipei, a cerut ca activitatea de tranzacționare să treacă la conceptul de contabilitate „market-to-market”, invocând că aceasta ar reflecta „valoarea economică reală”.

Conceptul de contabilitate „market-to-market” impunea ca, odată ce un contract pe termen lung a fost semnat, venitul să fie estimat ca valoare actuală a fluxurilor nete de trezorerie viitoare. Adesea, viabilitatea acestor contracte și costurile aferente acestora au fost dificil de demonstrat. Din cauza diferențelor mari între profit și numerar, investitorii au dat, de obicei, rapoarte false sau care induc în eroare. În timp ce se utilizează această metodă, veniturile din proiecte ar putea fi înregistrate, deși nu s-ar fi primit vreodată banii. Cu toate acestea, în anii viitori, profiturile nu au putut fi incluse,

⁸ Bratton, William W. (May 2002). "Does Corporate Law Protect the Interests of Shareholders and Other Stakeholders?: Enron and the Dark Side of Shareholder Value" (PDF). *Tulane Law Review* (New Orleans: Tulane University Law School) (1275): 6. Retrieved 2010-10-12.

⁹ Healy, Paul M.; Krishna G. Palepu (Spring 2003). "The Fall of Enron" (PDF). *Journal of Economic Perspectives* **17** (2): 9. Archived from the original on 2010-10-17. Retrieved 2010-10-17

¹⁰ McLean, Bethany; Peter Elkind. *The Smartest Guys in the Room*. pp. 132-133, ISBN 1591840082.

¹¹ Bodurtha, James N., Jr. (Spring 2003) (PDF). "Unfair Values" – *Enron's Shell Game*. Washington, D.C.: McDonough School of Business. p. 2. Retrieved 2010-10-13.

astfel venituri suplimentare și noi a trebuit să fie incluse de la mai multe proiecte pentru a dezvolta o creștere suplimentară pentru a potoli setea investitorilor¹².

Falimentul Worldcom merită o atenție specială și datorită faptului că a depășit falimentul Enron, dar și pentru că a avut loc într-o perioadă fără precedent din punct de vedere al conștientizării investitorilor și incertitudinii mediul de afaceri. Dat fiind faptul că falimentul Worldcom a fost cel mai mare din istoria Statelor Unite ale Americii, acest eveniment poate avea efecte semnificative pentru firmele cheie din domeniu.

Semnificația falimentului Worldcom este evidențiată într-o declarație făcută de către președintele Comisiei Federale, Michael Powell, la scurt timp după declararea falimentului. El crede că falimentul nu va duce la o întrerupere imediată a serviciilor pentru consumatori, ci Worldcom poate continua operațiunile în cursul procedurii de faliment¹³. Karen Nelson, profesor de contabilitate la Stanford Graduate School of Business, spunea: „Ceea ce este surprinzător despre Worldcom este că totul s-a întâmplat într-un mod destul de natural, deoarece la Enron a fost vorba de parteneriate și politici contabile dezvoltate cu un scop mai puțin legal”.

„Transferul cheltuielilor de evidențe în cheltuielile de capital este absolut frauduloasă. Nu e nicio scuză pentru acest tip de declarații false. Aproape toată lumea din industrie ar fi de acord că, dacă plățiți o taxă de serviciu pentru a închiria linia locală, aceasta este clar o cheltuială”, spune Robert A. Howell, un profesor invitat la Dartmouth's Tuck School, care a absolvit la Wharton în 1962.

În cazul în care societatea a considerat că tratarea costurilor de linie ca cheltuielile de capital a fost oarecum corect, în ciuda normelor, așa cum a afirmat Sullivan, acest lucru ar fi fost făcute publice anterioare, a specificat Nelson. „Spre deosebire de situația de la Enron, problemele de contabilitate de aici sunt mult mai bine definite. Sigur, CFO poate încerca să susțină că el a crezut că contabilitate a fost corect întocmită. Dar dacă e așa, de ce nu a fost transmis în prima notă de subsol în raportul anual? Dacă credeți că acest lucru este modul de a gestiona aceste costuri, pune-l în nota de subsol și face transparent”, spune ea¹⁴.

2. REZULTATE ȘI DISCUȚII

Obiectivul auditului a evoluat de la detectarea fraudelor și erorilor, proces care presupunea o verificare detaliată a tuturor operațiunilor patrimoniale și a înregistrării lor contabile, la exprimarea unei opinii asupra imaginii fidele a patrimoniului, a situației financiare și a rezultatelor obținute de către societate. Se urmărește, în acest sens, măsura în care informațiile înregistrate în contabilitate reflectă evenimentele economice care au avut loc într-o anumită perioadă, iar eforturile auditorului sunt intensificate pentru identificarea eventualelor manipulări ale informațiilor furnizate de sistemul financiar, pentru prevenirea cazurilor de contabilitate creativă sau fraudă.

Informațiile furnizate de specialiștii în acest domeniu sunt necesare tuturor categoriilor de utilizatori: manageri, acționari și asociați, organe fiscale, bancheri, organizații sindicale care au uneori interese contradictorii. Din acest motiv, rezultatele lucrărilor de audit trebuie să fie corecte și întocmite pe baza documentelor legale în vigoare. Ele trebuie să asigure calitatea și coerența sistemului contabil și sunt menite să asigure reflectarea corectă, sinceră și completă în bilanț și în contul de profit și pierdere a patrimoniului, situației financiare și rezultatelor exercițiului.

¹² Healy, Paul M.; Krishna G. Palepu (Spring 2003). "The Fall of Enron" (PDF). Journal of Economic Perspectives 17(2): 10. Archived from the original on 2010-10-17. Retrieved 2010-10-17.

¹³ Aigbe Akhigbea, Anna D. Martinb, Ann Marie Whytec, Contagion effects of the world's largest bankruptcy: the case of WorldCom, The Quarterly Review of Economics and Finance 45 (2005) 48–64

¹⁴ <http://news.cnet.com/2009-1022-943517.html>

După perioada euforică a anilor 1990, noul capitalism a intrat într-o fază de crize, de turbulențe grave. Perioada noului capitalism se compune din două acte. Mai întâi, crahul bursier (e-crach) începe în martie 2000: „bula tehnologică” se dezumflă ca un burduf, plusurile de valoare în piața financiară dispar. Din decembrie 2001, scandalurile bursiere izbucnesc în rafale. Seria neagră debutează prin falimentul spectaculos al gigantului grup energetic Enron. De asemenea, sunt atinse WorldCom (cel mai semnificativ faliment din istoria Statelor Unite), Tyco, Qwest, Xerox – din suita americană, Vivendi Universal, Ahold și Parmalat – în Europa. Pierderile suportate de acționari, în special acționarii salariați ai acestor întreprinderi, sunt colosale.

Astfel de afaceri au trebuit să recunoască, prin semnalul bursier, ziua mării fraude, iar managerii s-au trezit descoperiți, fiind obligați să dezvăluie trucajul conturilor. Kenneth Lay, primul director general al firmei Enron, a recunoscut că a ascuns datorii în valoare de 2 miliarde de dolari. Managerii de la WorldCom omiseseră să contabilizeze 3,85 miliarde de dolari, reprezentând costuri. Cei de la Xerox crescuseră artificial vânzările pentru 6 miliarde de dolari. Unii economiști ajunseseră să califice aceste practici opuse principiului transparenței (Gauron, 2002) drept „economia minciunii”.

Aceste scandaluri pun în evidență, de o manieră evidentă, disfuncționalitățile profunde ale noului capitalism. Ele repun în cauză, mai întâi, concepția despre întreprindere, pe care o consideră nu ca pe o entitate industrială, ci ca pe un activ financiar, despre care se apreciază că se mărește în valoare bursieră prin toate mijlocele: răscumpărarea de acțiuni, fuziuni-achiziții, montaje financiare hazardate, inginerii financiare riscante. Apogeul și falimentul lui Enron nu au nimic legat de activitatea sa industrială, negoțul de gaz și electricitate, ci provin în mod unic din activitățile sale financiare. În spatele montajelor în cascadă, prin împrumuturi din ce în ce mai riscante, destinate să finanțeze operații de fuziuni-achiziții foarte interesante, Enron nu aducea o contribuție reală la funcționarea pieței de energie, care nu a fost afectată, practic, de dispariția grupului. De asemenea, Vivendi Universal devenise un mare holding financiar, o îngămădire de active financiare, fără coerență industrială, destinată să creeze valoare pentru acționari.

Arthur Andersen & Company, una dintre cele mai respectate firme de audit din lume, a efectuat misiuni de audit, servicii fiscale și consultanță pentru Enron. În 2002, Andersen a fost condamnată pentru obstrucționarea justiției, când au fost alterate documente justificative, aferente auditului de la Enron. Prin urmare, firma a predat licențele sale în 2002 și a încheiat operațiunile. Big Five a devenit Big Four, ca penalizare pentru un eșec de asigurare al auditului.

3. DEDESUBTURI ȘI INTERPRETĂRI ÎN LECȚIA ENRON

Societatea Enron a fost creată în sectorul energiei și s-a specializat în interpunerea pentru clienții săi în tranzacții. Ea s-a dezvoltat pe mai multe piețe ale energiei și a trecut de la o dimensiune regională la una națională, apoi internațională. În 1999, Enron se caracteriza printr-o cifră de afaceri declarată mai mare de 100 miliarde de dolari, plasându-se pe locul al șaptelea în cadrul întreprinderilor americane și devenind un actor de neocolit al sectorului. Dincolo de creșterea sa exponențială, modelul său economic, bazat pe stăpânirea piețelor a căror execuție corespunde unui termen fix și pe produsele derivate, dădea un exemplu de „succes story” întreprinderilor din vechea economie. Primele zguduiuri intervin în octombrie 2001, cu o avertizare privind rezultatele (profit warning) – în scădere puternică în raport cu previziunile – și cu apariția primelor dificultăți de trezorerie.

Apoi, evenimentele s-au precipitat: scăderea cursurilor, neîncrederea investitorilor, degradarea cotațiilor, primele bănuieli privind manipulările conturilor, primele demisii, spirala conform căreia fiecare componentă antrena o altă componentă și care a condus, la începutul anului 2002, la demisia președintelui și fondatorului Kenneth Lay și la declararea falimentului grupului. Diferitele anchete au pus în lumină principalele aspecte ale acestui eșec financiar major, de ordinul a 100 miliarde de dolari datorii, dintre care o parte nu mai putea fi acoperită. Cifrele de afaceri fuseseră artificial majorate, luându-se ca bază contractele încheiate sau în curs de negociere, și nu numai comisioanele încasate sau angajate, cum este uzanța pentru intermediar. Calculată pe această bază (valoarea contractată sau negociată), cifra de afaceri efectivă ajunsese la 6 miliarde de dolari.

Revenirea pieței născute în sectorul Internetului s-a propagat la ansamblul valorilor numite „tehnologii-media-comunicare (TMC)”, pe parcursul anilor 2000-2001, deoarece se dovedea că întreprinderile vizate subestimaseră ele însele piața potențială a activităților implicate de dezvoltarea „noii economii” și se lansaseră în operațiuni uneori aventuroase. Noua piață, NASDAQ, pe care multe din aceste valori erau cotate, a fost cea mai afectată de această întoarcere a cursurilor, dar și alte titluri au fost influențate, în special pe piața americană de referință, care rămâne cea de la New York Stock Exchange (NYSE).

Printre ingineriile contabile practicate în interiorul grupului Enron, pot fi evocate: circulația elementelor de activ între componentele (întreprinderile) lui, pentru a crea plusuri de valoare fictive; deconsolidarea datoriilor, transferându-le în miile de societăți controlate fie de filiale, fie în nume personal de cadrele conducătoare (special purpose entities: SPU); delocalizarea profiturilor pentru a scăpa de impozite (majoritatea societăților cotate fuseseră în paradisuri fiscale). În consecință, rezultă că situația patrimonială reprezentată de bilanțul Enron era falsă: activele erau mult supraevaluate, deci fictive, iar datoriile erau subevaluate, deci disimulate.

Conturile fuseseră, totuși, auditate și certificate de Andersen, cabinet de renume mondial, la vremea aceea probabil cel mai renumit din ceea ce înțelegem prin „big five”. Ancheta a pus în evidență că experții de la Andersen nu numai că acoperiseră diferite manipulări contabile, dar unii dintre ei contribuiseră la creșterea lor numerică și valorică, sub formă de consiliere. Unii dintre experți deveniseră cadre în grup. Această complicitate proba și tentativa de a împiedica justitia să procedeze la dezvăluiri importante, prin distrugerea documentelor contabile. Afacerea devenise afacerea Enron-Andersen, ajungându-se la izbucnirea aceluia caz major de audit, în perimetrul fraudei, în primul semestru al anului 2002. Comunitatea analiștilor financiari și instituțiile care-i angajează au fost puse în cauză, sub acuzare mai puțin pentru lipsă de clarviziune – ei puteau să pledeze buna-credință pe baza informațiilor furnizate de Enron și certificate de Andersen – cât din motive de conflicte de interese în care intraseră. Autoritatea publică fusese ea însăși atinsă, fiind cuprinși aici unii din membrii Congresului. Afacerea Enron, la început financiară, apoi judiciară, luase o dimensiune politică și socială.

Foarte rapid, afacerea Enron a devenit afacerea Enron-Andersen, atât de mult a reieșit că acest mare cabinet de audit era implicat în procesul care a condus la falimentul firmei de energie. Diferitele montaje, fie legale, utilizând toate vicleniile posibile, fie delictuoase, erau realizate cu ajutorul tehnic al experților de la Andersen, care erau uneori chemați să devină cadre operaționale în grupul Enron. Cabinetul devenise, astfel, unul din primii consilieri ai intermedierei în energie, chiar partenerul său. Ceea ce nu îl împiedica să certifice cu regularitate conturile. Acest evident conflict de interese și această complicitate, care mergea până la distrugerea documentelor contabile compromițătoare, au reușit să repună în cauză cabinetul, prin justiția americană și punerea la index de către comisia de valori mobiliare (SEC), ceea ce a condus la dispariția sa prin dezafectare.

Câteva săptămâni înainte de crah, cvasitotalitatea analiștilor financiari (15 din 16 cei mai influenți) recomandau încă această valoare la cumpărare. Unul dintre ei mergea până acolo încât o califica drept „cea mai bună dintre cele mai bune” (the best of the best). Se dovedește că analiștii financiari sunt mult mai adesea înclinați să recomande o valoare la cumpărare decât să o deconsilieze. Aceste comportamente pot fi explicate prin mai multe motive (optimismul visceral, grija de a repera plusuri de valoare potențiale etc.), dar cele mai importante țin, pe de o parte, de relațiile strânse între analiști și societățile studiate și, pe de altă parte, de poziția lor chiar în interiorul instituțiilor financiare care îi utilizează.

4. DEDESUBTURI ȘI INTERPRETĂRI ÎN LECȚIA WORLDCOM

Compania a început ca Long Distance Discount Services, Inc. (LDDS) în 1983, cu sediul în Hattiesburg, Mississippi. În 1985, Ebberts Bernard a fost ales director executiv al companiei. Compania a devenit cunoscută în 1989, datorită fuziunii cu companiile Advantage, schimbându-și denumirea în LDDS Worldcom în 1995, și în Worldcom în final. Dezvoltarea Worldcom a devenit posibilă datorită numeroaselor achiziții din anii '90, culminând cu achiziționarea MCI în 1998.

Directorul executiv Ebberts Bernard a devenit foarte bogat ca urmare a creșterii prețurilor acțiunilor Worldcom. Cu toate acestea, în anul 2000, industria de telecomunicații a intrat în recesiune, iar strategia agresivă de creștere a companiei Worldcom a fost stopată atunci când Departamentul de Justiție al SUA a forțat renunțarea la fuziunea cu Sprint, la mijlocul anului 2000. Până la acea dată, prețul acțiunilor Worldcom a fost în declin și Ebberts a intrat sub presiunea tot mai mare a băncilor pentru acoperirea pierderilor din acțiunile sale la Worldcom. Ebberts a convins Consiliul Worldcom să îi ofere împrumuturi și garanții în valoare de 400 milioane de dolari. Consiliul a acceptat, sperând că îl va împiedica astfel pe Ebberts să vândă cantități mari de acțiuni ale companiei, fapt ce ar fi declanșat o scădere și mai mare a prețului acțiunilor pe piață. Această strategie nu a reușit însă, și Ebberts a folosit metode frauduloase de contabilitate pentru a masca declinul câștigurilor sale, prin prezentarea unei imagini false asupra creșterii financiare și asupra profitabilității, pentru a crește pretul acțiunilor Worldcom.

Frauda a fost realizată în principal prin două mijloace:

- ◆ Contabilitatea liniei de costuri (cheltuieli interconectate cu cele ale altor companii de telecomunicații)
- ◆ Umflarea veniturilor cu intrări contabile fictive.

În 2002, o mică echipă de audit intern a companiei Worldcom a descoperit o fraudă de 3.8 miliarde de dolari. La scurt timp după aceea, comisia companiei de audit și Consiliul de Administrație au fost notificate cu privire la fraudă și au acționat rapid: Sullivan a fost concediat, Meyers a demisionat, Arthur Andersen a retras avizul de audit pe anul 2001 și SUA Securities and Exchange Commission (SEC) a lansat o anchetă în aceste chestiuni, la 26 iunie 2002. Până la sfârșitul anului 2003, s-a estimat că activele totale ale companiei au fost umflate cu aproximativ 11 miliarde de dolari.

În centrul scandalului și principalul vinovat pare a fi Scott Sullivan, fost *chief financial officer* al companiei, care a făcut, potrivit bbc.co.uk, o serie de operațiuni financiare, astfel încât WorldCom a părut mult mai bogată și mai *sănătoasă* decât era în realitate.

Potrivit agențiilor internaționale de presă, mecanismul fraudei a fost descris de persoane apropiate afacerii astfel: în fiecare trimestru din 2001 și în primul trimestru din 2002, se presupune că Sullivan ar fi tratat (din punct de vedere contabil) o anumită parte din costurile operaționale (cheltuieli efectuate pentru desfășurarea activității de bază) drept cheltuieli de capital (investiții efectuate). La acel moment, ca urmare a scandalului Enron, WorldCom a înlocuit auditorul extern al companiei – firma Andersen, cu KPMG, documentele contabile pentru anul 2001 și primul trimestru din 2002 rămânând însă auditate de Andersen.

În timp ce Wall Street-ul făcea ipoteze privind viitorul WorldCom, analiștii considerau că anunțul companiei referitor la fraudă de 4 miliarde de dolari este doar un simptom al unei probleme mult mai mari.

„*Mărul stricat* din coșul companiilor americane nu îl reprezintă numai WorldCom și sectorul telecomunicațiilor, ci practicile contabile, care lasă loc la interpretări”, scrie publicația electronică ZDNet. „Motivele sunt mai multe și includ legăturile cu auditorul Arthur Andersen, dar și utilizarea unor metode diverse de măsurare a rezultatelor financiare, cum ar fi câștigurile pro-forma și EBITDA (profitul înainte de deducerea dobânzilor, impozitelor, amortizării și deprecierii)”, arată publicația citată.

Potrivit analiștilor, în timp ce unii dintre rivalii lui WorldCom vor beneficia de o parte din clienții dezamăgiți ai gigantului american, de acum înainte, companiile din telecomunicații vor fi mult mai atent urmărite, atât de analiști, cât și de organisme de supraveghere a pieței.

Pe lângă EBITDA, o altă problemă care a fost, potrivit zdnet. com, subiectul unor discuții aprinse în ultima vreme, sunt așa-numitele operațiuni "swap", în cadrul cărora două companii de telecomunicații își închiriază reciproc o parte din capacitățile de transfer și înregistrează veniturile pe documentele contabile ale ambelor firme – o dublă înregistrare a acelorași sume.

Jeffrey Saut, analist la firma Raymond James, spune că majoritatea investitorilor consideră că rezultatele financiare anunțate de companii sunt "aranjate", fiind de aceea sceptic în legătură cu viitorul firmelor care folosesc EBITDA, câștiguri pro-forma, tranzacții care nu se regăsesc în bilanț și o mulțime de note de subsol pentru explicarea rezultatelor financiare. Unul dintre cele mai importante efecte generate de scandalul WorldCom se va face simțit în investițiile în echipamente și servicii IT&telecom.

Potrivit lui Brownlee Thomas, analist la Giga Information Group, scandalul legat de practicile contabile va influența alegerea de către companii a furnizorilor de echipamente IT; în plus, trebuie subliniat că "surpriza" WorldCom a avut ca rezultat un val de clienți care au intrat în panică – foarte mulți dintre ei fiind companii din Topul Forbes 500 (cele mai mari 500 de corporații din lume). Aceste companii caută acum alternativă la serviciile telecom oferite de WorldCom. Thomas și-a sfătuit clienții să nu aloce mai mult de 65% din investițiile în IT pentru un singur furnizor și să își asigure soluții de rezervă.

CONCLUZII

Analizând părerile specialiștilor din domeniu, ne putem forma o opinie despre principalele cauzele ale falimentului celor două mari societăți. Din punctul meu de vedere, consider un important pion în eșecul acestor giganți, controlul intern implementat de către societăți, astfel politicile contabile nu erau cele mai potrivite și corecte, permițând directorilor să poată jongla cu cifrele. Particularizând cele spuse în introducere, în ambele societăți au avut loc atât raportări financiare frauduloase, cât și denaturări de active.

Faptul că raportarea fraudulosă este efectuată în mod frecvent de către persoane cu funcții de conducere se adevărește și în cazul de față, deoarece cei care au pus la cale, intenționat sau nu, acest dezastru economic, au fost persoanele cu funcții de conducere. Citind articole despre aceste două cazuri de fraude economice, consider că, atât la Enron, cât și la Worldcom, este vorba și despre eșec economic, prin nerespectarea anumitor condiții, și despre eșec de audit, acest lucru putându-se datora societății de audit care, întâmplător sau nu, a auditat ambele companii.

Pentru a evita astfel de situații, trebuie respectată independența auditorilor, dar și etica managerilor și angajaților societății în desfășurarea activității în orice companie.

BIBLIOGRAFIE

- Anderson (2001), Report to the Audit Committee Year Ended December 31, 2001
- Arens, Loebbecke (2006), *Audit – o abordare integrată*, Editura Arc
- Enron Annual Report, 1999
- Enron Annual Report, 2000
- Feleagă, N. (2006), Criza financiară la cumpăna dintre secolele XX și XXI și guvernarea întreprinderii
- Lyke, B., Jickling, M. (2002), „WorldCom: The Accounting Scandal”, *CRS Report for Congress*, August 29
- Pablo Ruiz Verdú, (2006) Economía de las Organizaciones, EL CASO ENRON, Feb.-Jun.

- Stoian, F., Morariu, A., (2010) *Audit financiar*, Editura Ase, Bucuresti
- Udo C Braendle, CSR after the financial scandals
- <http://www.fraudlaw.org/Fraud/Fraud%20by%20Type/Public%20Companies/World%20Com/How%20auditors%20failed%20WorldCom.htm>
- http://www.epi.org/publication/studies_baddealfull/
- <http://www.worldcomnews.com/accountingfraud.html>
- <http://www.nytimes.com/2002/07/22/us/worldcom-s-collapse-the-overview-worldcom-files-for-bankruptcy-largest-us-case.html?pagewanted=all&src=pm>
- <http://www.sec.gov/litigation/complaints/comp17829.htm>
- <http://money.cnn.com/2002/06/25/news/worldcom/>
- <http://accountingonion.typepad.com/theaccountingonion/2008/04/sec-settles-wit.html>
- <http://news.cnet.com/2009-1022-943517.html>
- <http://topdocumentaryfilms.com/enron-the-smartest-guys-in-the-room/>
- <http://www.webcitation.org/5tZ21BvjA>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Worldcom>
- http://www.enron.com/index_option_com_content_task_section_id_1_Itemid_2.htm
- <http://www.webcitation.org/5tZ0YEF6T>
- <http://www.webcitation.org/5tZ00qIbE>

PROBLEME ACTUALE PRIVIND RECUNOAȘTEREA VENITURILOR ÎN VIZIUNEA IASB-FASB

Grigoraș Dorina

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiune, An I, grupa 658

Coordonator științific: Lect. univ. dr. Iulia Jianu

REZUMAT

Veniturile sunt aproape întotdeauna elementul cel mai important din activitatea oricărei companii sau întreprinderi. Acestea prezintă importanță atât în termeni monetari, cât și în procesul de luare a deciziilor de către utilizatorii externi, și anume investitorii. Trendurile și creșterile în dinamică ale veniturilor au reprezentat de-a lungul timpului adevărate barometre ale companiilor în termeni de performanță și perspectivă. În consecință, recunoașterea veniturilor a fost una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă atât organismele de standardizare cât și contabilii din lumea întreagă. Începând cu anul 2002 IASB și FASB au convenit să coopereze în vederea reducerii diferențelor dintre IFRS și US GAAP lucrând la un proiect de convergență în ceea ce privește recunoașterea veniturilor. Lucrarea de față își propune să fie un studiu teoretic dar și empiric referitor la efectele pe care noul standard le va avea odata cu emiterea sa, fiind structurată pe mai multe părți. Fiecare parte tratează actualele probleme cu care se confruntă companiile din domeniul construcțiilor datorită noilor schimbări adoptate de Consiliu. În ultima parte a lucrării este realizat și un studiu empiric care prezintă politicile contabile alese de companii referitoare la recunoașterea veniturilor.

CUVINTE-CHEIE: *Recunoașterea veniturilor, proiect de convergență, FASB, IASB, standarde de contabilitate, contracte cu clienții*

INTRODUCERE

Prezenta lucrare își propune o abordare la nivel internațional, axându-se îndeosebi asupra studiilor teoretice realizate asupra diverselor problematice și discuții actuale legate de emiterea noului standard realizat pe baza proiectului de convergență IASB-FASB în ceea ce privește recunoașterea veniturilor, pornind de la premisa că realizarea unor sinteze a rezultatelor acestor studii este esențială pentru creșterea gradului de cunoaștere a rolului organismelor în cadrul companiilor din întreaga lume și a profesiei contabile. În gama beneficiilor acestei lucrări de cercetare se înscrie posibilitatea de a identifica și de a cunoaște ultimele informații în materie de recunoaștere a veniturilor la nivel internațional, care să contribuie la evoluția contabilității atât în România, cât și în întreaga lume.

IASB și FASB lucrează la un proiect de convergență privind recunoașterea veniturilor de mai mulți ani, devenind în ultimul timp o prioritate. Cele două organisme văd elaborarea noului standard fiind un domeniu prioritar, dat fiind faptul că multe companii importante de pe marile piețe au adoptat și vor adopta IFRS.

Lucrarea de față își propune să fie un studiu teoretic, dar și empiric, referitor la efectele pe care noul standard le va avea odată cu emiterea sa, fiind structurată pe mai multe părți. Prima parte, recenzia literaturii de specialitate, prezintă: definiția veniturilor, teoretic dar și practic, un scurt istoric referitor la procesul de convergență, precum și rolul noului standard. A doua parte, metodologia cercetării, aduce în prim-plan, cu ajutorul metodelor specifice științelor socio-umane, un studiu teoretic referitor la soluțiile teoretice adoptate de Consiliu în cazul contractelor cu clienții din domeniul construcțiilor, precum și un studiu empiric prin care sunt observate politicile contabile adoptate de companii privind prezentarea și recunoașterea veniturilor. Concluziile reprezintă o vedere de ansamblu asupra lucrării, aducând la cunoștința cititorului cele mai importante informații prezentate în cuprinsul acesteia.

1. RECENZIA LITERATURII DE SPECIALITATE

Veniturile oricărei întreprinderi reprezintă un element extrem de important și direct legat de măsurarea performanței entităților, deoarece investitorii, managerii, băncile și diverși terți sunt interesați să cunoască cât profit/pierdere este capabilă să producă o anumită afacere, în care ei sunt evident implicați¹⁵. În cadrul conceptual, veniturile reprezintă orice formă de venit, adică elemente care sunt creditate în contul de profit și pierdere pentru o perioadă contabilă¹⁶, iar recunoașterea veniturilor (revenue recognition) – reprezintă procesul de recunoaștere a veniturilor în contabilitatea unei organizații, în perioada contabilă corespunzătoare¹⁷. Veniturile prezintă importanță atât în termeni monetari, cât și în procesul de luare a deciziilor de către utilizatorilor externi¹⁸. Turner afirma, în 2001, că, de-a lungul timpului, trendurile și creșterile în dinamică ale veniturilor au reprezentat adevărate barometre ale companiilor în termeni de performanță și perspectivă. Arthur Levitt, fostul președinte al SEC, enumera recunoașterea prematură a veniturilor ca fiind una dintre cele mai importante cinci zone de gestionare a veniturilor. În consecință, recunoașterea veniturilor a fost una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă atât organisme de standardizare, cât și contabilii din lumea întreagă.

În mod clar, recunoașterea veniturilor este extrem de importantă pentru investitori. De fapt, Anderson și Yohn concluzionau în 2002 că, atunci când există probleme în situațiile financiare ale unei companii, investitorii sunt mult mai preocupați de problema de recunoaștere a veniturilor decât de orice altă problemă de raportare.

Înainte de a studia problemele actuale cu care se confruntă societățile în urma discuțiilor organismelor cu privire la recunoașterea veniturilor, am considerat necesar, pentru creșterea gradului de cunoaștere, prezentarea diferențelor contabile dintre IAS-IFRS și US GAAP, dat fiind faptul că multe companii importante de pe marile piețe au adoptat și vor adopta IFRS. Cercetările realizate de Street au considerat că impactul diferențelor contabile în ceea ce privește IAS și US GAAP nu reprezintă o constrângere și sugerează că SEC ar trebui să accepte standardele IASB fără condiții. Conținutul exact al IAS-urilor nu este întotdeauna același cu US GAAP, dar în mai multe moduri de abordare a problemelor contabile și gradul de detaliere sunt comparabile. Având în vedere accentul internațional și gama de culturi de care se ocupă, gradul de detaliere în IAS ar trebui să fie în mod necesar mai mare. Cercetările realizate de Leuz au scos la iveală concluzii conform căreia GAAP-ul Statelor Unite ale Americii nu produce situații financiare cu informații de calitate mai mare decât IAS-urile. De asemenea, se poate afirma că aceste referențiale sunt în multe aspecte mai degrabă similare decât diferite și că proiectul de convergență le aduce din ce în ce mai aproape. Cu toate acestea, recomandarea de acceptare a IAS fără a avea în vedere complexitatea mediilor de afaceri, culturale, politice, juridice, economice a SUA este prematură.

În referențialul contabil internațional, IAS 18 este principala sursă de ghidare, dar există și alte standarde sau interpretări care fac referire la recunoașterea veniturilor: IAS 11 „Contracte de Construcții”, IAS 17 „Contracte de leasing”, IFRS 4 „Contracte de asigurare”, SIC-31 „Entități controlate în comun”, SIC-31 „Tranzacții BARTER care presupun servicii advertising”, IFRIC 13 „Programe de fidelizare a clienților”, IFRIC 15 „Agreements for the Construction of real estate”; IFRIC 18 „Transferul de active de la clienți”. În cele mai multe din cazuri, aceste ghidări privind recunoașterea veniturilor au fost realizate în scopul de a rezolva problemele specifice pas cu pas, mai degrabă decât de a da conceptele. În referențialul contabil american, prevederile referitoare la venituri se găsesc, în principal, în Statement of Financial Accounting Concept No. 6, FAS 48 Revenue Recognition When Right of Return Exists și FAS Accounting for Sales of Real Estate.

¹⁵ Brezeanu, P., „Finanțe Corporative”, vol. I, Editura C.H. Beck, București 2008, p. 42

¹⁶ IASB, „Dicționarul financiar-contabil” 2006, pag. 43

¹⁷ Oxford, „A Dictionary of Accounting”, Editura Oxford University, 2005, p. 50

¹⁸ Zhang, Y. „Revenue recognition timing and attributes of reported revenue: The case of software industry's adoption of SOP 91-1. Journal of Accounting and Economics pp. 435-561, 2005

Una dintre problemele critice cu privire la recunoașterea veniturilor este sincronizarea, de exemplu, momentul potrivit, în cadrul unui ciclu de vânzări, când ar trebui recunoscute veniturile. U. S. GAAP prevede, în linii mari, că veniturile vor fi recunoscute atunci când acestea sunt realizabile și câștigate¹⁹. Cu toate acestea, în practică, recunoașterea veniturilor este complicată din cauza complexității și a diversității care stau la baza tranzacțiilor generatoare de venituri. Companiile profită de posibilitatea de a accelera veniturile prin recunoașterea timpurie – de exemplu, prin recunoașterea veniturilor înainte de transferul de titlu și/sau expedierea de produs, sau într-un moment în care clientul are în continuare opțiunea de a rezilia sau întârzia vânzarea.

Contabilitatea veniturilor în cadrul US GAAP a devenit din ce în ce complicată²⁰. Contabilitatea veniturilor are la bază mai mult de 200 de standarde de literatură, cele mai multe fiind, literalmente, legate de modele de afaceri, în sensul strict specific al industriei.

Au fost realizate o serie de lucrări cu caracter științific care comentau pe baza deciziilor luate în cadrul procesului de convergență. Membrii American Accounting Association (AAA) consideră că standardele referitoare la recunoașterea veniturilor sunt extrem de diverse și, uneori, inconsecvente în SUA, și că standardele internaționale actuale de recunoaștere a veniturilor sunt uneori vagi, pronunțându-se în favoarea unui standard global nou, care să elimine neconcordanțele și să clarifice ambiguitatea în standardele existente²¹.

În ceea ce privește convergența cu US GAAP, în cadrul unei reuniuni desfășurate în 2002 la Norwalk, Connecticut, IASB și FASB au convenit să își armonizeze agendele și să coopereze în vederea reducerii diferențelor dintre IFRS și Principiile Contabile General Acceptate din SUA (*US GAAP*). În februarie 2006, FASB și IASB au semnat un Memorandum de Înțelegere care conține un program al aspectelor asupra cărora cele două organisme intenționează să obțină convergența până în 2008²².

Întrucât veniturile reprezintă o informație foarte importantă pentru utilizatorii situațiilor financiare în evaluarea performanței unei companii și a perspectivelor acesteia, atât IASB cât și FASB acordă o atenție deosebită acestei arii. De-a lungul anilor, au avut loc numeroase întâlniri, arătând astfel o activitate intensă și o preocupare continuă din partea IASB-FASB. Cele mai importante date sunt: 19 decembrie 2008 – Discussion Paper issued; 19 iunie 2009 – Comment deadline on Discussion Paper; iunie 2010 – Exposure Draft issued. Această alăturare a culminat pe 19 decembrie 2008 cu un material pentru discuții (*Discussion Paper*) intitulat „Opinii preliminare privind recunoașterea veniturilor în cazul contractelor cu clienții” (*Preliminary Views on Revenue Recognition in Contracts with customers*)²³. Documentul în cauză considera că un singur model de recunoaștere a veniturilor, atât pentru activ cât și pentru capitalurile proprii, va îmbunătăți raportarea financiară pentru IFRS și US GAAP, prin furnizarea de informații clare și precise privind recunoașterea veniturilor de către o entitate, reducând numărul de standarde la care entitățile trebuie să se refere în momentul recunoașterii veniturilor și stabilind principii care să ajute entitățile în ceea ce privește raportarea veniturilor din contracte similare într-un mod consecvent, indiferent de industria în care acestea operează.

Materialul pentru discuții este un proiect de expunere (*exposure draft*) a unui standard de recunoaștere a veniturilor, aducând în discuție principalele decizii luate în cadrul proiectului de

¹⁹ Financial Accounting Standards Board, “The revenue recognition principle”, 1984, para. 83

²⁰ Schipper K., Schrand C., Shevlin T., T. Jeffrey Wilks, “Accounting for Revenues: A Framework for Standard Setting”, 2009, pp. 55-68

²¹ Robert H. Colson et al, ”Response to the Financial Accounting Standards Board’s and the International Accounting Standard Board’s Joint Discussion Paper Entitled, “Preliminary Views on Revenue Recognition in Contracts with Customers”, 2009, p. 3

²² ECOBICI, N., Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie,”Studiu comparativ privind situațiile financiare din contabilitatea anglo-saxona și situațiile financiare din contabilitatea românească”, 2010, p. 25

²³ International GAAP, Ed. Ernst & Young, vol. I, 2010, p. 1654

convergență, având potențialul de a schimba cum și când multe întreprinderi vor recunoaște veniturile. Acest lucru poate afecta modul în care managementul unei entități comunică cu părțile interesate cheie (acționarii). Ca atare, este important pentru entități să înțeleagă punctul de vedere preliminar al Consiliului, pentru a putea evalua modul în care modelul propus ar putea afecta raportarea lor financiară.

Au fost așteptate observații ale materialului pentru discuții până în iunie, 2009. Se anticipa că bazându-se pe aceste observații și având la bază noi discuții în cadrul Consiliului va fi emis un standard final în 2011, însă în urma informațiilor recente preluate din agenda IASB²⁴ în noiembrie 2011 a rezultat un *Exposure Draft reissued*, așteptându-se comentarii până în 13 martie 2012.

2. METODOLOGIA CERCETĂRII

Cercetarea efectuată abordează problemele actuale privind recunoașterea veniturilor în viziunea celor două organisme de reglementare IASB-FASB. Având în vedere realizarea obiectivelor propuse în cadrul cercetării, demersul științific se bazează pe o abordare calitativă (studiu calitativ), metodă care se orientează spre aprofundarea elementelor teoretice. Informațiile și cunoștințele teoretice sunt folosite în vederea creșterii gradului de înțelegere a fenomenului.

Printre metodele specifice științelor socio-umane, care au fost folosite în cadrul cercetării întreprinse, se numără: observarea neparticipativă, analiza documentelor și comparația. Abordarea neparticipativă se datorează naturii domeniului de cercetare și stadiului actual de cunoaștere al domeniului de interes. Totuși, prin comparațiile realizate, opiniile proprii exprimate și concluziile formulate se relevă aspectele participative ale cercetării și relevanța informațiilor transmise.

Dacă prima parte a cercetării cuprinde elemente de natură teoretică, a doua parte reprezintă un studiu empiric. Prin îmbinarea celor două părți am încercat să surprind valențele teoretice, dar și practice ale domeniului de interes și să construiesc noi direcții pentru cercetări viitoare.

Punctul de pornire al cercetării se bazează pe întrebări din domeniul cheie: *Vor fi soluțiile adoptate de consiliu acceptate, de această dată, de marile întreprinderi? Vor putea acestea să respecte noile criterii impuse, ținând cont de complexitatea pieței, a tranzacțiilor și a climatului economic internațional care se anunță destul de dur? În contextul actual, postcriza economică trebuie să guverneze principiile sau regulile?*

În vederea aprofundării răspunsului, am realizat o delimitare conceptuală, teoretică, bazată pe culegerea, prelucrarea și analizarea de date din literatura de specialitate, precum și din stadiul actual al cunoașterii informațiilor aferente procesului de convergență IASB-FASB privind recunoașterea veniturilor.

Deoarece domeniul de interes este foarte vast, am ales ca punct de focalizare recunoașterea veniturilor din domeniul construcțiilor deoarece, așa cum au considerat și membrii AAA în lucrarea *Response to the FASB's and IASB's joint discussion paper: Preliminary Views on Revenue Recognition in Contracts with Customers*, poziția acestora este delicată, în situația în care finalizarea obligațiilor contractuale de prestare intermediare ar putea declanșa recunoașterea venitului înainte de transferul de titlu.

Scopul acestei cercetări teoretice a fost de a afla principalele modificări aduse la ED original (2010) privind recunoașterea veniturilor din domeniul contractelor de construcții pe termen lung, subiect de mare interes dezbătut și în România în cadrul seminariilor KPMG în asociere cu ACCA.

Pentru a consolida studiul teoretic am realizat și un studiu empiric, al cărui obiectiv este observarea politicilor contabile utilizate de diferite companii din domeniul construcțiilor în recunoașterea

²⁴ www.IAS-Plus.com

venitului ce provîn din contractele de construcții pe termen lung. Am utilizat ca metodă de cercetare analiza de conținut, aceasta având la bază trei etape: preanaliza, exploatarea materialului, respectiv prelucrarea și interpretarea rezultatelor. În primă fază am realizat organizarea propriu-zisă, prin sistematizarea ideilor de pornire, alegerea documentelor ce vor fi supuse analizei și formularea obiectivelor. În continuare, în faza de exploatare a materialului, am efectuat codarea informațiilor în funcție de caracteristicile urmărite și am analizat conținutul acestora, urmând ca în etapa destinată prelucrării și interpretării rezultatelor să prelucrez și să interpretez rezultatele brute printr-o analiză calitativă.

3. REZULTATE ȘI DISCUȚII

În Noiembrie 2011, IASB și FASB au publicat o ediție revizuită a Draftului de proiect din 2010 referitoare la recunoașterea veniturilor. Propunerea de standard originală, lansată în iunie 2010, „Opinii preliminare privind recunoașterea veniturilor din contracte cu clienții” a primit diferite comentarii, acestea provenind în special din domeniul construcțiilor. În acest sector au fost preocupări legate de faptul că propunerile ar fi dus la: contracte individuale de construcții separate în mai multe obligații de prestare („performance obligations”); fiecare obligație trebuia monitorizată și contabilizată individual; recunoașterea venitului se realiza în momentul transferului de drepturi și obligații, care se recunoaște în momentul terminării contractului (recepția bunului/ serviciului).

Întreprinderile din domeniul construcțiilor și-au exprimat îngrijorarea față de Draftul de proiect din 2010, fapt ce a condus la revizuirea acestuia în 2011. În ceea ce privește obligațiile contractuale multiple, Consiliul a clarificat propunerea de a identifica obligații contractuale distincte, hotărând că marea majoritatea a contractelor de construcții să fie contabilizată ca o obligație de performanță unică. Acest lucru este susținut de exemple explicite destinate întreprinderilor din sectorul construcțiilor. Consiliul a clarificat și lărgit în mod semnificativ criteriile cerute pentru recunoașterea venitului în timp. În cazul în care o entitate ajunge la concluzia că un control asupra bunului sau serviciului este transferat în timp, se folosește metoda adecvată de măsurare a progresului. Acest lucru include diverse metode: Metode de ieșire (output methods) – având la bază un sondaj efectuat de muncă; Metode de intrare (input methods) – care încorporează costul și ar trebui să rezulte într-un model similar de recunoaștere a veniturilor la gradul de avansare.

Deși au fost aduse îmbunătățiri substanțiale și metode de ghidare în acest domeniu, se pune problema conformității și îndeplinirii condițiilor cerute. Doar în anumite cazuri vor exista cerințe cu privire la recunoașterea amânată a venitului până la finalizare. Spre deosebire de IAS 11, Ediția revizuită nu include ghidare în ceea ce privește variațiile contractelor și cerințelor. În schimb, ea include îndrumări referitoare la modificările contractuale și la alte schimbări ale prețului de transfer, care s-a dezvoltat în toate industriile. Raționamentul profesional va trebui folosit foarte mult pentru a putea aplica îndrumările sugerate de Consiliu. Atenția în sectorul Construcțiilor va începe să se îndrepte spre cerințele de prezentare, care sunt luate și prezentate pe baza raționamentului profesional. Noi procese interne pot fi necesare pentru centralizarea datelor utilizate pentru aceste prezentări.

Modelul revizuit are la bază un model de recunoaștere a veniturilor bazat pe 5 pași, având însă ca principiu de bază faptul că recunoașterea venitului trebuie să fie realizată în momentul transferului drepturilor și obligațiilor asupra bunului sau serviciului către client. Cei 5 pași pentru aplicarea modelului sunt:

1. Identificarea tipului de contract.
2. Identificarea separată a obligațiilor contractuale.
3. Determinarea prețului.
4. Alocarea obligațiilor contractuale.
5. Recunoașterea venitului atunci când fiecare obligație este îndeplinită.

Dacă în Draftul de proiect original (ED-2010), existau 2 mari probleme (cerința de a împărți în obligații de prestare diferite a unui singur contract care era compus din mai multe părți interconectate pentru recunoașterea venitului (sau profitului) și Riscul că veniturile vor fi recunoscute numai în

momentul acceptării de către client a respectivului bun), în cuprinsul modelului Revizuit, identificarea separată a obligațiilor contractuale și transferul controlului bunului/serviciului către client rămân la latitudinea raționamentului profesional, care va trebui realizat la începutul contractului.

Ediția revizuită a amendat poziția Consiliului luată anterior referitoare la costurile de obținere ale unui contract. În urma propunerilor revizuite, o entitate poate să recunoască drept un activ costurile de obținere a unui contract cu un client, dacă se așteaptă recuperarea acestora (expects to recover). Costurile de obținere a unui contract reprezintă acele costuri pe care o entitatea nu le-ar încorpora dacă contractul nu ar fi fost obținut. Costurile de obținere a unui contract, care ar fi fost efectuate, indiferent dacă contractul a fost obținut, trebuie să fie recunoscute ca o cheltuială atunci când sunt suportate, cu excepția cazului în care aceste costuri sunt: strict legate de contract; utilizate pentru realizarea obligațiilor contractuale; atunci când urmează să fie recuperate. Costurile de obținere a unui contract sunt așteptate să fie prezentate separat de activul sau datoria netă din contract, regăsindu-se în balanță²⁵.

La pasul doi din modelul de 5 pași propus de Consiliu, o entitate este obligată să recunoască obligații contractuale („performance obligations”) diferite. *O obligație contractuală este o promisiune aferentă unui contract de a transfera bunul sau serviciul, care poate fi implicită sau explicită.* Activitățile pe care o entitate trebuie să le îndeplinească pentru a finaliza un contract, dar care nu implică transferul bunului sau serviciului către client nu reprezintă obligații contractuale de prestare.

Criterii de identificare a obligațiilor contractuale de prestare:

- ✓ Modelul de transfer al bunului/serviciului diferă de alte modele de transfer;
- ✓ Bunul sau serviciul este distinct:
 - Vânzătorul, în mod obișnuit, vinde bunurile sau serviciile separat sau
 - Clientul poate să utilizeze bunul sau serviciul pe cont propriu sau cu resurse la îndemână.

Toate acestea conduc la contabilizarea separată, mai puțin dacă: (1) serviciile sunt interrelaționate sau integrate; și (2) oferta contractuală este semnificativ modificată sau personalizată pentru client. O entitate va contabiliza o obligație contractuală de prestare doar dacă este distinctă. Dacă însă modelul de transfer al drepturilor și obligațiilor aferente bunului sau serviciului este același, entitatea poate să contabilizeze obligația contractuală ca și cum ar fi una singură²⁶.

Pasul cinci din modelul propus referitor la recunoașterea veniturilor cere unei întreprinderi să stabilească modalitatea de recunoaștere: de-a lungul timpului (*over time*) sau la un moment în timp (*a point in time*).

²⁵ Observații **KPMG**: ”Există în prezent o practică variată, în conformitate cu IAS 11 referitoare la momentul capitalizării costurile. O abordare comună este de a capitaliza aceste costuri suportate după acceptarea ofertei de către client, în măsura în care acestea sunt considerate recuperabile în temeiul contractului. IAS 11 permite recunoașterea dacă recuperare este considerată probabilă. Termenul “expects to recover” nu este definit în cadrul Ediției revizuite și este nou în IFRS. În același timp, având la bază practicile curente, nu se așteaptă o schimbare pe această latură. Definiția “incremental costs of obtaining a contract” se referă doar la costurile externe care pot fi capitalizate. Costurile interne nu întrunesc criteriile pentru a fi recunoscute ca și costuri încorporabile: de exemplu, este puțin probabil ca o alocarea a costurilor de personal să îndeplinească criteriile de recunoaștere a unui activ. De obicei, costurile post-ofertă cuprind costurile legate de proiectare sau chiar și cele de licitație. Va fi nevoie de raționament profesional pentru a determina dacă costurile suportate, ca parte a negocierilor contractului, reprezintă costurile de realizare a contractului sau costurile de obținere a unui contract. Modelul revizuit reprezintă o schimbare față de modelul original.

²⁶ Observații **KPMG**: Managerii societăților din domeniul construcțiilor și-au exprimat îngrijorarea că modelul original (ED 2010), în urma analizelor contractelor, conduce la înregistrarea unui număr foarte mare de obligații contractuale de prestare. În urma unui exemplu oferit de ED din 2010, s-a ajuns la concluzia că activitățile de proiectare, realizarea site-ului, terminarea site-ului și restul activităților reprezentau obligații contractuale diferite. În urma exemplelor din ED revizuită din 2011, activitățile de proiectare precum și cele de construcție a site-ului reprezentau o singură obligație contractuală. Entitățile trebuie încă să își folosească raționamentul profesional și să își documenteze concluzia și anume faptul că elementele distincte ale contractului sunt inter-conexe, și că existența unui serviciu integrat conduce la contabilizarea unei obligații contractuale unice. Pe ansamblu, acest punct din ED reprezintă cea mai semnificativă îmbunătățire adusă contractelor din sectorul construcțiilor.”

3.1 Recunoașterea venitului de-a lungul timpului (*over time*)

A doua mare îngrijorare pe care o aveau entitățile din domeniul construcțiilor era riscul de a nu înregistra profit din recunoașterea venitului, conform gradului de avansare așa cum era descris de IAS 11 „Contracte de construcții”. Modelul revizuit păstrează principiul de bază, acela că venitul este recunoscut în momentul în care o obligație contractuală de prestare este satisfăcută prin transferul drepturilor și obligațiilor bunului/serviciului către client. Acum, noul model oferă criterii specifice, pe care o entitate trebuie să le îndeplinească, la începutul contractului, chiar dacă recunoașterea venitului se realizează în timp. Criterii²⁷:

- ✓ activitățile desfășurate la un moment în timp conduc la un activ pe care clientul îl poate controla (ex. *o clădire construită pe terenul clientului – acesta își păstrează clădirea parțial finalizată în cazul în care contractul este reziliat mai devreme*) sau
- ✓ în urma activităților desfășurate nu a rezultat un activ (metoda alternativă):
 - clientul primește beneficii pe măsură ce sunt desfășurate activitățile din contract (ex. *servicii legate de managementul de proiect*);
 - activitatea desfășurată nu trebuie reluată (ex. *o clădire parțial construită ce aparține clientului, dacă contractul a fost reziliat*)
 - entitatea are dreptul de încasare pe baza activităților realizate (ex. *etapele scrise în contract au fost realizate*).

În cazul în care se ajunge la concluzia că un activ are o utilizare alternativă, ED revizuit prevede că un activ ce urmează a fi realizat nu ar avea o utilizare alternativă pentru o entitate în cazul în care entitatea nu are posibilitatea, fie prin prevederile contractuale sau practic, de a direcționa activul spre un alt client. Concret, un activ nu ar avea o utilizare alternativă în cazul în care contractul ar prevedea în mod specific că direcționarea activului spre un alt client nu este posibilă, sau în cazul în care entitatea ar putea suporta costuri semnificative (ex. costurile pentru a reface activul) pentru a direcționa activul către un alt client²⁸.

În cazul în care un client obține controlul asupra bunului sau serviciului pe baza obligațiilor contractuale care sunt satisfăcute în mod continuu, draftul de proiect revizuit permite entităților să aplice metodele adecvate care descriu transferul continuu de bun sau serviciu, cum sunt: Metode de ieșire *Output methods* (ex: metode bazate pe unități produse, procent de avansare, sondaje); Metode de intrare *Input methods*, care sunt bazate pe eforturile realizate până la o anumită dată; Metode bazate pe perioade de timp, de exemplu pentru servicii transferate eventual peste o anumită perioadă de timp²⁹.

²⁷ Observații **KPMG**: Pot fi utilizate metode alternative dacă entitatea are abilitatea de a orienta activul către alt client

²⁸ Observații **KPMG**: Deși multe entități din domeniul construcțiilor erau îngrijorate de faptul că propunerile din ED original (2010) le-ar fi interzis recunoașterea venitului până la finalizarea contractului, noile criterii de recunoaștere a venitului conduc la ideea că din ce în ce mai multe contracte de construcții vor face subiectul transferului bunului în timp, noțiune ce există și în ED original. Oricum, în timp ce metoda transferului bunului/ serviciului în timp devine din ce în ce mai accesibilă în ED revizuit, pentru tranzacțiile contabilizate care au la baza metoda gradului de avansare va fi necesar ca managementul să evalueze contractele după noile criterii pentru a stabili dacă să recunoască venitul în timp (*over time*) sau la un moment în timp (*a point in time*). Acest lucru va deveni o cheie a raționamentului profesional pentru recunoașterea veniturilor ce provin din contractele de construcții.

²⁹ Observațiile **KPMG**: Acesta poate fi, prin urmare, văzută ca o metodă de recunoaștere a veniturilor asemănătoare celei bazate pe procentul de finalizare din IAS 11, inclusiv metoda bazată pe modelul costului, cu condiția respectării criteriilor de recunoaștere a veniturilor menționate mai sus. Metoda de recunoaștere a venitului selectată va impacta profilul profitului recunoscut aferent contractului. Societățile care vor măsura progresul prin referire la costurile suportate până în prezent ca un procent total de realizare aferent lucrării, ar putea avea o marjă de profit consecventă pe durata de viață a unui contract, sub rezerva cerințelor contractuale, variațiilor și a altor schimbări ale circumstanțelor.

3.2 Recunoașterea venitului la un anumit punct în timp (*a point in time*)³⁰

Vor fi, probabil, anumite situații specifice și probabil limitate, cele în care recunoașterea venitului se va realiza în momentul transferului bunului/serviciului și a controlului acestuia către client, din cauza neîndeplinirii condițiilor și standardelor impuse de Consiliu.

Ediția revizuită a draftului de proiect oferă principii de ghidare pentru a determina când un client a obținut controlul asupra unui bun sau serviciu (activul): Entitatea are o creanță față de client pentru activul respectiv; Clientul are drept de proprietate asupra activului; Entitatea a transferat fizic activul către client; Clientului îi revin toate drepturile și obligațiile asupra activului; Clientul a acceptat activul.

Spre deosebire de IAS 11, Draftul proiectului de standard revizuit nu oferă la fel de multă îndrumare în ceea ce privește variații și cereri ale clientului ce decurg pe parcursul desfășurării perioadei înscrise în contract. În schimb, ediția revizuită prezintă informații cu privire la modificarea termenilor contractuali și alte schimbări ale prețului. Pe perioada desfășurării unui contract de construcții, sunt necesare elemente de judecată profesională referitoare la diferitele tipuri de variații sau de cereri. De multe ori, ele devin factorul cheie pentru marja de profit din contract. Obişnuința noastră cu IAS 11 ne poate face să uităm cât de mult raționament profesional este folosit pentru aplicarea în practică. În contrabalanță, Modelul revizuit face apel la raționamentul profesional și estimări pentru contabilizarea diferitelor variații (variations) și cereri (claims).

Pentru a întări și evidenția dacă discuțiile prealabile și schimbările realizate în noiembrie la draftul de proiect inițial au avut un fundament, am realizat un studiu empiric. Acesta a fost realizat pe un eșantion de 20 de companii din întreaga lume, care își desfășoară activitatea în domeniul construcțiilor, în țări precum: SUA, Anglia, Austria, Germania, Portugalia, Spania, Japonia, China, Suedia, Franța. Datele care au fost analizate în acest caz au fost extrase din rapoartele anuale postate public pe site-ul www.companyspotlight.com.

Concluzia la care am ajuns este următoarea: dintre cele 20 de companii studiate, 2 societăți folosesc ca metodă de recunoaștere a venitului metoda costului sau terminării lucrării, care presupune înregistrarea venitului în momentul transferului de bunuri și obligații către client. Acestea sunt: D. R. Horton Inc., una dintre cele mai mari companii specializate în construcția de case din Statele Unite, și Pulte Group, care recunosc venitul ce provine din construcția de case și profitul aferent, în general, în momentul de închidere a unei vânzări, atunci când titlul de proprietate și posesia sunt transferate la compărător. Cele două companii au avut o cifră de afaceri în 2010 de 4.400,2 mil \$, respectiv 4.447,6 mil \$, iar modelul de raportare utilizat este US GAAP.

Metoda gradului de avansare este cea mai folosită în rândul companiilor studiate, deoarece aceasta îndeplinește cel mai bine caracteristicile informației contabile, oferind o imagine cât mai fidelă, reală a tranzacțiilor ce se desfășoară în companie pe o perioadă mai lungă de timp. Caracteristicile cel mai des întâlnite se referă la folosirea ca metodă de cuantificare a gradului (procentului) de avansare a expertizei lucrării efectuate, raportul costuri reale pe costuri estimate, numărul de ore lucrate și numărul de ore total estimate, costuri suportate până la data bilanțului și costuri totale estimate contractuale. Unele companii dintre cele studiate fac estimări trimestrial referitoare la quantumul veniturilor, acestea fiind realizate pe o combinație de experimente, un studiu asupra pieței locale, precum și experiența managementului. În astfel de estimări, raționamentul profesional este necesar pentru a evalua elemente contractuale neprevăzute, cum ar fi variațiile programului, costurile materiale, costurile forței de muncă, productivitatea muncii, costurile subcontractorilor, comenzile de modificare și de acțiuni în răspundere

³⁰ Observații KPMG: Va fi nevoie de raționament profesional pentru a vedea dacă recunoașterea venitului din contractele de construcții se va putea realiza, în urma evaluării și îndeplinirii indicatorilor propuși de Consiliu. În industria construcțiilor, transferul controlului s-ar putea să nu implice îndeplinirea tuturor indicatorilor simultan, așadar, raționamentul profesional va trebui utilizat pentru a determina ce parte din fiecare indicator este îndeplinită.

civilă. Veniturile din contractele de construcții sunt formate din suma convenită inițial în contract, plus orice variații în contractul de muncă, în măsura în care este probabil că această variație va duce la un venit, care poate fi evaluat în mod fiabil. Veniturile din contractele de construcții și servicii conexe sunt recunoscute în contul de profit în aceeași proporție ca și stadiul de execuție a contractului la data de raportare. Costurile contractuale sunt recunoscute drept cheltuieli în perioada în care ele sunt suportate. Compania înregistrează provizioane pentru toate pierderile cunoscute sau de așteptat asupra contractelor individuale, odată ce aceste pierderi sunt prevăzute.

În urma revizuirilor aduse Draftului de proiect, Consiliul aduce la cunoștința companiilor că atunci când prețurile contractuale vor varia în timp, așa cum se întâmplă de obicei, o entitate recunoaște venitul numai în cazul în care acesta este determinat în mod fiabil („reasonable assured”). Acesta este un nou prag, deoarece termenul nu este definit în cadrul ED, existând totodată o nouă îndrumare sub acest aspect. În situațiile financiare ale companiilor studiate existau variații ale termenului sub diverse forme (*reasonable certainty*, *estimated reliably*, *reliably measured*), însă noile concepte vin în întâmpinarea celor vechi, lăsând loc unui raționament analitic și mai pofund, mai ales asupra estimărilor referitoare la variațiile și cerințele contractuale care vor proveni din experiența companiei. În această situație, datorită măsurării variațiilor și cerințelor contractuale prin legea arbitrajului și anticipării, gradul de incertitudine asupra recunoașterii de o manieră fiabilă a venitului va crește.

În timp ce structura Draftului de proiect propusă inițial nu s-a schimbat radical, Consiliul a revizuit poziția acestuia în ceea ce privește aplicarea elementelor propuse companiilor din domeniul construcțiilor. Acest lucru va avea implicații semnificative asupra contractelor de construcții.

Consiliul se așteaptă, așa cum și marile companii din BIG 4 fac, după cum reiese din newsletter-urile realizate pe aceasta temă, ca prezentarea contractelor de construcții să se realizeze sub forma unei singure obligații de prestare. Companiile trebuie să prezinte termeni comerciali pentru a se asigura că pot recunoaște venitul în timp, altfel riscând implicații nefavorabile asupra recunoașterii întârziată a venitului și a profitului. Lipsa îndrumării specifice asupra modificărilor contractuale, precum și asupra altor schimbări aferente prețului contractului, va presupune raționament profesional³¹.

Draftul de proiect este așteptat a fi implementat după data de 1 ianuarie 2015. Companiile din domeniul construcțiilor ar trebui să observe procesele curente și să identifice dacă există lacune în ceea ce privește cerințele de prezentare, în special în punctele referitoare la obligațiilor contractuale restante și pierderi aferente contractelor.

CONCLUZII

Complexitatea și diversitatea crescândă a activităților de business a dat naștere unor forme multiple de tranzacții și, implicit, de realizare a veniturilor care nu au fost niciodată avute în vedere atunci când *punctul de vânzare* a fost stabilit, cu câteva decenii în urmă, ca regulă generală pentru recunoașterea veniturilor. Există o tensiune clară între o practică de recunoaștere a veniturilor pe parcursul activității de producție cu o abordare bazată pe recunoașterea de venituri și cheltuieli la început, folosind un argument bazat pe contabilitatea pentru instrumentele financiare.

Proiectul demarat de IASB și FASB spune că recunoașterea veniturilor va fi permisă numai în măsura transferului de drepturi și obligații aferente bunului/serviciului către client. Modificările propuse în noiembrie 2011 reprezintă o schimbare semnificativă, deoarece implementează o teorie bazată pe cinci pași (condiții) care rămâne de văzut dacă va putea fi respectată în totalitate sau coment-letter-urile aduse până la data de 13 martie 2012 vor surprinde alte neconcordanțe între teorie și practică.

³¹ PWC, “A look at current financial reporting issues-Revenue from contracts with customers”, 2011, p. 20

Standardul propus va reprezenta o schimbare semnificativă în ceea ce privește recunoașterea venitului. Efectul poate fi unul însemnat, cerând managementului să realizeze o revizuire cuprinzătoare asupra contractelor existente, modelelor de business, practicilor și politicilor contabile. Noul standard ar putea avea, de asemenea, implicații largi în procesele și controlul unei companii. Managementul ar putea genera diferite schimbări la nivel de sisteme IT și controale interne, în vederea obținerii mai multor informații decât în trecut. Efectul s-ar putea extinde către alte funcții ca: trezorerie, fiscalitate și resurse umane.

Dacă va fi adoptat, noul standard ar înlocui IAS 18 „Venituri”, IAS 11 „Contracte de construcții”. În cadrul US GAAP, noul standard ar înlocui regulile prezente care se regăsesc în Topic 605 of the FASB Accounting Standards Codification.

Până când alte evenimente și alte discuții, propuneri, amendamente vor avea loc, este neclar care va fi impactul acestui proiect de convergență. Sper că rezultatul final, noul standard, ce va intra în vigoare la 1 ianuarie 2015, să ajute la redresarea actualelor inadvertențe constatate și să furnizeze o abordare generală coerentă.

BIBLIOGRAFIE

- Armstrong, G., Samson, M., W., Marshall, A., Threfall., R., Gatt., S., Weir, A. (2011) “New on the horizon: revenue recognition for building and construction”, *KPMG*: 1-8
- Brezeanu, P. (2008) *Finanțe Corporative*, București: Editura C. H. Beck
- Baltazar, E., Beyersdorff, M., Bonham, M., Covic, A., et al, (2010) *International GAAP*, vol. I, Marea Britanie: Editura Wiley
- Brett, C., Stallings, D., Saroul, G., Mack, S., Robichaud, C., Allocco, A. (2011) “A look at current financial reporting issues-Revenue from contracts with customers”, *PWC*, no. 35: 25-28
- Colson, R. H. (2009) ”Response to the Financial Accounting Standards Board’s and the International Accounting Standard Board’s Joint Discussion Paper Entitled: Preliminary Views on Revenue Recognition in Contracts with Customers”, *Johnson School Research Paper Series*, no. 37: 25-27
- Ecobici, N. (2010) ”Studiu comparativ privind situațiile financiare din contabilitatea anglo-saxonă și situațiile financiare din contabilitatea românească”, *Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie*: 50-51
- Financial Accounting Standards Board (1984) *The revenue recognition principle*, para. 83
- IASB (2006) “*Dicționarul financiar-contabil*”, p. 43
- Recunoașterea veniturilor (2011) disponibil on-line la [//www.iasplus.com/en/projects/project51](http://www.iasplus.com/en/projects/project51)
- Schipper, K., C. Schrand, T. Shevlin, T. Wilks (2009) “Reconsidering revenue recognition”, *Accounting, Horizons*, no. 23: 55-68
- Zhang, Y. (2005) “Revenue recognition timing and attributes of reported revenue: The case of software industry’s adoption of SOP 91-1”, *Journal of Accounting and Economics*, no. 39: 435-561
- Oxford (2005) “*A Dictionary of Accounting*”, Editura Oxford University, p. 50

MODELAREA MATEMATICĂ ÎN CONTABILITATEA INSTITUȚIILOR PUBLICE

Loghin Radu-Daniel

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiune, Anul 2, Grupa 655

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Cornelia Dascălu

REZUMAT

Ca urmare a evoluției economiei mondiale, se exercită presiuni din ce în ce mai mari pentru o descentralizare reală a aparatului bugetar. Pentru a se atinge acest scop, trebuie utilizate instrumente matematice avansate pentru uzul profesioniștilor contabili din instituțiile publice. Un asemenea instrument de modelare este reprezentat de filtrul Kalman. Scopul prezentei lucrări este aceea de a ilustra un proces de gestiune a echilibrului bugetar la nivel mezoeconomic pentru o instituție publică care generează atât venituri curente fiscale cât și non-fiscale. Prin modelarea matematică cu ajutorul unui filtru Kalman scalar se poate observa o sarcină redusă a datoriei publice pentru entitatea în cauză, pe fondul unui deficit bugetar semnificativ.

CUVINTE-CHEIE: filtru Kalman, echilibru, contabilitate publică, previziune.

INTRODUCERE

În cartea sa „Teoria Generală”, John Maznard Keynes (1936) declara că deficitul guvernamental poate determina creșterea prețurilor și stimula astfel piața muncii. Guvernul, în viziunea lui Keynes, trebuie să controleze permanent politica monetară și fiscală, prin deficitul sau excedentul bugetar. Hazlitt (1995) critică perspectiva macroeconomică a lui Keynes, deoarece aceasta este opusă unei echilibrări incrementale de ordin inferior³².

Se poate afirma că actuala criză a datoriilor suverane, adică datoria guvernamentală alcătuită din obligațiuni denominate în valută, este rezultatul bugetării pe premise Keynesiane. Aceleași guverne care și-au sporit deficitul bugetar ca răspuns la criză au fost obligate să adopte măsuri de austeritate³³. Fără a pleda în favoarea teoriei economice austriece, putem afirma că o mare parte din risipa din sistemul economic actual se datorează echilibrărilor forțate realizate pe nivele de decizie superioare.

Încă din Epoca Elenistică, responsabilitățile privind colectarea, înregistrarea și verificarea colectării veniturilor bugetare erau separate. Conform „Legii Veniturilor”(Codul Fiscal Emis de Ptolemeu al II-lea), la nivel local directorul economic (numit oikonomos) era pe aceeași treaptă ierarhică cu șeful registraturii locale (basilikos grammateus) și prefectul (nomarchos). Înregistrările și raportările sale trebuiau transmise pe cale ierarhică contabilului public (eklogistes) care raporta ulterior ministrului de finanțe (dioketes). Raportările trebuiau trimise în dublu exemplar către ambele trepte ierarhice, probabil pentru a asigura un audit al prelucrărilor realizate de eklogistes³⁴. Modelul adoptat de aparatul bugetar a lui Ptolemeu al II-lea, deși unul centralizat, permitea un înalt nivel de flexibilitate.

³² Ebeling R., Henry Hazlitt and the Failure of Keynesian Economics, The Freeman, 2004, p. 1

³³ Bragues G., The Great Recession and the Failure of Keynes, Ludwig von Mises Institute Canada, 2011, p. 1

³⁴ Bagnall R., Derow P., The Hellenistic Period: Historical Sources in Translation, Blackwell Publishing, Oxford, 2004, pp. 180-186

Deși au fost emise o serie de documente de referință în vederea descentralizării, dintre care enumerăm Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale și Legea-cadru a descentralizării nr. 195/2006, acestea nu au soluționat problema alocărilor de resurse în cadrul aparatului bugetar. Deficitul bugetar a continuat să crească³⁵, fenomen care a sporit controlul bugetar asupra instituțiilor aparatului central. Un efect al acestor tendințe a fost reprezentat de Legea 329/2009 privind reorganizarea unor autorități și instituții publice, raționalizarea cheltuielilor publice, susținerea mediului de afaceri și respectarea acordurilor-cadru cu Comisia Europeană și Fondul Monetar Internațional. Pentru acele entități care au fost vizate de prevederile Art. 1 al Legii 329/2009, efectele au fost nefavorabile și, în ciuda surplusului de lichidități generat, datoria publică a continuat să crească.

Finanțarea statului prin datorie externă nu reprezintă o soluție pentru nevoile sectorului bugetar românesc. Și nici întărirea disciplinei fiscale, care în vremea lui Ptolemeu al II-lea era asigurată de perceptori privați.

Soluția, ca și în Epocă Elenistică, constă în separarea departamentelor economice din structura instituțiilor deservite, simplificarea sistemului de raportare și dezvoltarea unor instrumente matematice care să permită o extensie a ariilor de competență ale contabililor publici. Directorul economic și contabilul public asigurau transferul eficace și eficient al resurselor bugetare. Piața și mediul politic nu pot oferi soluția pentru a atinge acest deziderat, deoarece reprezentanții acestora nu dispun de instrumentarul metodologic necesar.

În prezenta lucrare vom dezvolta un instrument matematic pre-existent pentru uzul contabililor din instituțiile publice, pentru a implementa un sistem bugetar performant fără mișcări anormale de resurse, presiuni politice sau arierate.

1. EXTINDEREA APLICĂRII FILTRULUI KALMAN

Analiza financiar-contabilă este marcată de un înalt grad de incertitudine. Acest fapt se poate explica prin erori, fraude, ca și prin limite inerente ale indicatorilor. Adaptarea conceptelor din domeniul ingineriei în contabilitate este un proces riguros și îndelungat, început în Statele Unite ale Americii.

Ideile din tehnologie, economie și ecologie au pătruns în literatura de specialitate prin articole precum „Folosirea probabilităților și a statisticii în evaluarea performanțelor” (Bierman et al, 1961) și „Matematica: Un instrument al predării și cercetării contabile” (Zannetos, 1964)³⁶. În finanțe, importul de concepte s-a extins la importul noțiunilor privitoare la mișcarea browniană³⁷ și filtrul Kalman.

În 1960, R. E. Kalman publică lucrarea sa celebră, în care descria o soluție recursivă la problema filtrării seturilor de date lineare. De atunci, datorită în mare parte avansurilor în calculația digitală, filtrul Kalman a reprezentat subiectul cercetărilor și aplicărilor pe scară largă, în special în domeniul navigației autonome sau asistate.

Filtrul Kalman reprezintă un set de ecuații matematice care asigură un mijloc eficient (recursiv) pentru a estima starea unui proces. Filtrul permite estimarea stărilor prezente, trecute și chiar viitoare, permițând acest fapt chiar și atunci când natura precisă a unui sistem modelat este necunoscută. Printre publicațiile de referință pentru studierea acestui instrument matematic menționăm articolele lui Gelb³⁸ și Grewal³⁹. Otgon et al (2011) aplică filtrul Kalman pentru a confirma temerile unui nivel redus al sustenabilității datoriei publice pentru România. Primele estimări corecte au fost generate după 40 de iterații succesive. Informațiile au început să capete fiabilitate în intervalul dintre a 15-a și a 20-a iterație.

³⁵ Otgon C., Orșan T., *Fundamentarea sustenabilității datoriei publice cu ajutorul filtrului Kalman*, 2011, p. 9

³⁶ Caraianni C., Dascălu C., Gușe R. G., Lungu, C. I.; *Contabilitate Managerială. Tehnologii contabile integrate de raportare și decizie*, Editura ASE, București, 2010, pp. 26-28

³⁷ Oksendel B., *Some Applications Of White Noise Analysis To Mathematical Finance*, The 52nd Session of the International Statistical Institute, Helsinki, 1999, p. 1

³⁸ Gelb, A., *Applied Optimal Estimation*. MIT Press, 1974

³⁹ Andrews A., Grewal M., *Kalman Filtering Theory and Practice Using Matlab*, John Wiley&Sons, New York 2001, pp. 40-300.

2. FUNDAMENTAREA ECHILIBRULUI BUGETAR LA NIVEL MEZOECONOMIC

Înainte de a formula modelul matematic de analiză a echilibrului bugetar, trebuie să înțelegem rolul entităților publice în distribuția resurselor, fără a apela la teoria economică Keynesiană. Acestea, în calitate de autorități publice, își obțin resurse atât prin prestarea unor servicii de interes public (cum ar fi concesionarea unor spații din domeniul public), cât și prin colectarea de la populație a unei părți din venitul acestora. Veniturile bugetare astfel colectate pot fi separate în venituri nefiscale și venituri fiscale. Pe baza OMEF 3647/2008 pentru aprobarea Normelor metodologice privind încheierea exercițiului bugetar al anului 2008 și a principiului conectării veniturilor la cheltuieli, acestea se separă în venituri curente și venituri din capital. Instrumentul curent utilizat în contabilitatea managerială a Statului poartă denumirea de Buget, iar încasările și plățile cuprinse în acesta poartă denumirea de venituri bugetare, respectiv cheltuieli bugetare. Bugetul operațional reprezintă baza pentru activitatea curentă a statului, pentru a finanța cheltuielile de funcționare ale instituțiilor publice a căror finanțare este asigurată din bugetul public, în timp ce din bugetul de capital sunt susținute cheltuielile cu investițiile și cheltuielile cu dobânzile aferente împrumuturilor publice. Cele două bugete, aparent fără legătură între ele, comunică prin intermediul soldului bugetului operațional⁴⁰. În prezenta lucrare, bugetul operațional se referă la activitatea curentă a statului român și implică veniturile operaționale și cheltuielile curente reprezentate în principal prin capitolele bugetare 10 și 20.

Starea ideală pentru bugetul operațional poate fi reprezentată prin următoarea expresie matematică unde S_{DP} reprezintă serviciul datoriei publice, V_i venituri bugetare curente, iar Ch_i cheltuieli bugetare curente. Mulțimea M reprezintă ansamblul surselor posibile de venituri și cheltuieli iar i vectorul sursei în circuitul financiar al Statului.

$$\sum V_i - \sum_{i \in M} Ch_i = S_{DP} \quad (1)$$

Trecând la un nivel de agregare inferioară, expresia poate fi dezvoltată în modul următor, unde V_j reprezintă veniturile bugetare colectate și virate de către entitate ordonatorilor de credite de nivel superior, Ch_j valoarea cheltuielilor bugetare pentru entitatea publică în cauză și s_t sarcina datoriei publice purtată de respectiva entitate. N reprezintă mulțimea surselor de venituri și cheltuieli ale entității t , parte a aparatului bugetar național, iar j vectorul acelor surse.

$$\sum V_j - \sum_{j \in N} Ch_j = S_{DP} \times s_t \quad (3)$$

$$j \in N \quad (4)$$

$$M \cap N = N \quad (5)$$

$$s_t \in (-1,0] \cup [0,1) \quad (6)$$

$$\sum s_t = 1 \quad (7)$$

În condiții ideale, în care sustenabilitatea datoriei publice reprezintă un ideal realizabil, suma sarcinilor individuale ale entităților publice va fi egală cu 1, sau va tinde spre 1. O sarcină negativă a datoriei publice reflectă un deficit al bugetului operațional, pe când o sarcină pozitivă reflectă un excedent la nivelul bugetului operațional.

Pornind de la premisa că elementele rezultatului operațional sunt caracterizate de o structură de echilibru și că aceasta nu înregistrează fluctuații semnificative pe parcursul ciclului normal al activității, ajungem la următoarea inecuație, cu variabilele detaliate în tabelul 1.

⁴⁰ Otgon C., Orțan T., *Fundamentarea sustenabilității datoriei publice cu ajutorul filtrului Kalman*, 2011, p. 7

$$PIB_n \times \prod_{k \in [t_0, t_{n-1}]} I_{p_k}^{-1} \times \left(R_{DP} \times s_t - R_B \times \left(\sum (g_i \times \beta_i) \times p_i - \sum (g'_i \times \beta'_i) \times p'_i \right) \right) = 0 \quad (8)$$

Presupunând că produsul intern brut nominal reprezintă un indicator în afara influenței entității publice, variabilele de interes pentru modelul matematic devin $g_i, g'_i, \beta_i, \beta'_i, p_i$ și p'_i . Simplificând astfel modelul, prin eliminarea indicatorilor cantitativi, ajungem la următoarea stare de echilibru:

$$\prod_{k \in [t_0, t_{n-1}]} I_{p_k}^{-1} \times \left(R_{DP} \times s_t - R_B \times \left(\sum (g_i \times \beta_i) \times p_i - \sum (g'_i \times \beta'_i) \times p'_i \right) \right) = 0 \quad (10)$$

În ceea ce privește modelul simplificat descris în ecuația 10, indicatorii microeconomici și macroeconomici ce fac obiectul documentării pentru profesionistul contabil sunt următorii:

Explicația variabilelor

Tabelul 1

Variabilă	Simbol	Formulă	Colectare	Sursă
Indicele prețurilor	I_p	-	Periodică	BNR
Rata datoriei publice	R_{DP}	$\frac{\text{Datorie Publică}}{PIB_n}$	Periodică	INSSE
Sarcina datoriei publice	s_t	$\frac{\text{Datorie Publică Suportată}}{\text{Datorie Publică}}$	Periodică	Strategia bugetară INSSE
Rata veniturilor operaționale	R_B	$\frac{\text{Venituri Operaționale}}{PIB_n}$	Periodică	Legea Bugetului INSSE
% venituri operaționale ale entității în cele ale bugetului consolidat	p_i	$\frac{\text{Venituri operaționale}}{\text{Total Venituri Operaționale}}$	Permanentă	Contabilitatea entității Legea Bugetului
% cheltuieli operaționale ale entității în cele ale bugetului consolidat	p'_i	$\frac{\text{Cheltuieli operaționale}}{\text{Total Venituri Operaționale}}$	Permanentă	Contabilitatea entității Legea Bugetului
Structura cheltuielilor operaționale	g_i	$\frac{\text{Cont cheltuieli efectuate}}{\text{Cheltuieli operaționale}}$	Permanentă	Contabilitatea entității
Structura veniturilor operaționale	g'_i	$\frac{\text{Categorie venit înregistrat}}{\text{Venituri operaționale}}$	Permanentă	Contabilitatea entității
Gradul de colectare a veniturilor bugetare curente	β_i	$\frac{\text{Categorie venit colectată}}{\text{Categorie venit înregistrat}}$	Permanentă	Contabilitatea entității
Gradul de execuție a plăților bugetare pentru cheltuielile curente	β'_i	$\frac{\text{Cont Cheltuieli Plătite}}{\text{Cont Cheltuieli efectuate}}$	Permanentă	Contabilitatea entității

În ceea ce privește indicatorii utilizați în model, 30% sunt macroeconomici, 40% microeconomici, iar restul de 30% sunt indicatori de legătură sau mezoeconomici. Punctând structura ecuației obținute într-o scară de la 1 la 3, cu 1 pentru microeconomic și 3 pentru macroeconomic, modelul capătă un puternic caracter mezoeconomic. Clasele de conturi utilizate în fundamentarea modelului din contabilitatea publică sunt următoarele:

Explicația conturilor selectate

Tabelul 2

Simbol Cont	Semnificație	Arie de interes
7701	Cont Cheltuieli Plătite	Creditul contului
5291	Categorie venit colectată în numele Statului	Creditul contului
Cls. 6	Conturi cheltuieli curente efectuate	Debitul contului
4481	Categorie venit înregistrată în contul Statului	Creditul contului

Conform Art. 10 din OMFP 3156/2009 pentru aprobarea Normelor metodologice privind virarea la bugetul de stat a veniturilor obținute de autoritățile și instituțiile publice finanțate integral sau parțial din venituri proprii, care s-au reorganizat ca instituții publice finanțate integral de la bugetul de stat, potrivit Legii nr. 329/2009 privind reorganizarea unor autorități și instituții publice, raționalizarea cheltuielilor publice, susținerea mediului de afaceri și respectarea acordurilor-cadru cu Comisia Europeană și Fondul Monetar Internațional, veniturile bugetare colectate pentru bugetul Statului trebuie virate în maxim două zile lucrătoare de la încasare, așadar aspectul de interes pentru modelare va fi reprezentat de virarea în conturile corespunzătoare a veniturilor bugetare și nu de încasarea acestora în contul entității, aspect ce ar necesita un parametru distinct de legătură. De asemenea, formula contabilă prin care sunt constatate creanțele fiscale implică o denaturare potențială a indicatorului.

Sumele de mandat reprezentate de contul 5501 nu fac obiectul unei analize sau preluări, deși acestea reprezintă o sursă de finanțare pentru bugetul operațional. Până în prezent, preocupările modelatorilor matematici au fost orientate în principal spre indicatorii macroeconomici, însă indicatorii macroeconomici și mezeconomici sunt un produs al indicatorilor microeconomici. Așadar, o abatere nesemnificativă în măsurarea indicatorilor macroeconomici poate fi percepută ca o sumă de abateri semnificative a indicatorilor microeconomici.

Printre cauzele abaterilor de la estimări se pot număra consumuri ineficiente de resurse, înregistrări contabile eronate și stornările aferente acestora, virări întârziate la bugetul Statului, încasarea unor avansuri în contul veniturilor operaționale, cheltuieli curente neplătite în contul prezentului exercițiu bugetar, precum și impactul schimbărilor în structura consumurilor datorate unei multitudini de factori economici și comerciali.

Lucrarea de cercetare se va concentra asupra indicatorilor g_i, g_i' , β_i și β_i' , aceștia reprezentând obiectul prezent al contabilității publice. Pentru elaborarea filtrului Kalman, considerăm următoarea relație dintre estimările bugetare și valorile măsurate prin contabilitatea publică:

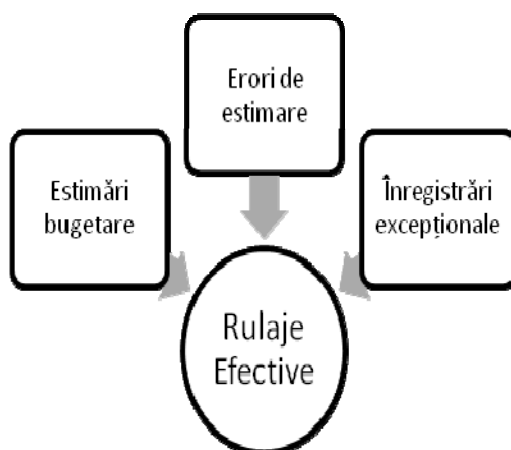

Figura 1 Relația dintre procesul bugetar și contabilitatea publică

Rolul filtrului Kalman este acela de a obține ținte bugetare credibile, pornind de la înregistrările contabile efective, din care extragem efectul înregistrărilor excepționale (transferuri între conturi, stornări ale înregistrărilor anterioare) și erorile de estimare (fluctuații în structura PIB-ului, variația cererii de servicii publice, influența „anilor electorali”). Cum unele variabile din ecuație (Tabelul 1) sunt colectate periodic, nevoia unei corecții a estimărilor între momentele colectării datelor este necesară.

3. METODOLOGIA CERCETĂRII

Pentru a atinge obiectivele unei cercetări pozitive aplicative, s-a ales o combinație între metode bazate pe date istorice (necesare dezvoltării ipotezei), ca și pe cele experimentale (necesare observării implicațiilor ipotezelor propuse asupra indicatorilor vizati), prin simularea evoluției condițiilor de echilibru.

Pentru a ilustra premisele anterioare, s-a construit un indicator parțial, bazat pe un eșantion tip panel de conturi, cu certitudinea încasării și plății, pentru Agenția Națională a Medicamentului și a Dispozitivelor Medicale. Acestea, în principal, se referă la cheltuielile de personal (capitolul bugetar 10). Intervalul Δt se referă la o lună, iar perioada de prelevare a eșantionului se referă la anul bugetar 2011. Considerând că veniturile bugetare reprezentate de impozitul pe salarii colectat de entitate reprezintă un non-transfer, iar efectul acestuia poate fi acela de diluare a indicatorilor de structură, datele colectate sunt nete de impozit.

Luând în calcul ipoteza că salariile nete și contribuțiile salariale aferente se plătesc în ciclul normal de exploatare, s-au estimat valorile $\sum \beta_i \cdot g_i$, precum și cele aferente produsului lor. Pentru un al treilea set de date, s-a generat o constantă pe baza creditelor bugetare inițiale deschise la ordonatorul de credite de rang superior. Pentru $\sum \beta_i \cdot g_i$ s-a generat doar setul de date aferent înregistrărilor efective. Veniturile luate în considerare sunt atât de natură fiscală, cât și non-fiscală.

Pe baza seriei de observații empirice, s-au ajustat seriile de date corespunzătoare veniturilor și cheltuielilor bugetare plătite prin aplicarea unui filtru Kalman scalar, simulând totodată evoluția ulterioară a indicatorilor pentru un trimestru, pornind de la estimările anterioare. S-a utilizat, în generarea seriilor de date, aplicația Microsoft Excel, iar formulele utilizate pentru fundamentarea modelului sunt cele din tabelul 3, unde K reprezintă câștigul Kalman, P reprezintă starea procesului, x reprezintă estimarea, z reprezintă valoarea înregistrată iar R abaterea medie pătratică a eșantionului.

Pentru seriile de date lipsă, estimările s-au realizat prin aplicarea simultană a filtrului Kalman și a mediei mobile extinse la un trimestru. Această selecție a tehnicilor de modelare se datorează incertitudinilor cauzate de natura modelului scalar, care tinde spre zero în lipsa semnalului. Trebuie reamintit faptul că filtrul Kalman nu reprezintă un instrument de previziune, rolul acestuia fiind acela de omogenizare a seturilor de date.

Formulele utilizate în fundamentarea filtrului

Tabelul 3

Actualizarea Stării (previziune)	Actualizarea măsurării (corecție)
$\hat{x}_k^- = \hat{x}_{k-1}$ $P_k^- = P_{k-1}$	$K_k = \frac{P_k^-}{P_k^- + R}$ $\hat{x}_k = \hat{x}_k^- + K_k(z_k - \hat{x}_k^-)$ $P_k = (1 - K_k)P_k^-$

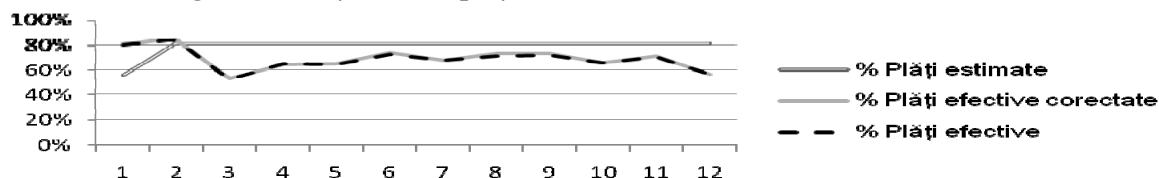
Coeeficienții p_i și p_i' au fost obținuți prin raportarea Legii Bugetului pentru anul 2011, publicată în Monitorul Oficial Al României, Partea I, Nr. 879/28. XII. 2010. Ratele R_B și R_{DP} au fost obținute din datele publicate în anuarele INSSE privitoare la PIB (seria ajustată sezonier) și cele publicate de Fondul Monetar Internațional.

Pentru seriile de date ajustate și cele neajustate cu filtrul Kalman, s-au calculat sarcinile relative ale datoriei publice pentru entitatea analizată (s_t), iar evoluția sa în timp a fost trasată pe parcursul întregii serii de date. Veniturile curente realizate efectiv în perioada analizată nu au făcut obiectul analizei pentru lucrarea curentă, iar orice denaturare a indicatorilor din această cauză este trecută cu vederea, pentru că veniturile fiscale (partea cea mai mare a veniturilor bugetare) și cea mai stabilă în timp reprezintă, de fapt, o redistribuire a veniturilor, și nicidecum venituri noi în economie.

4. REZULTATE

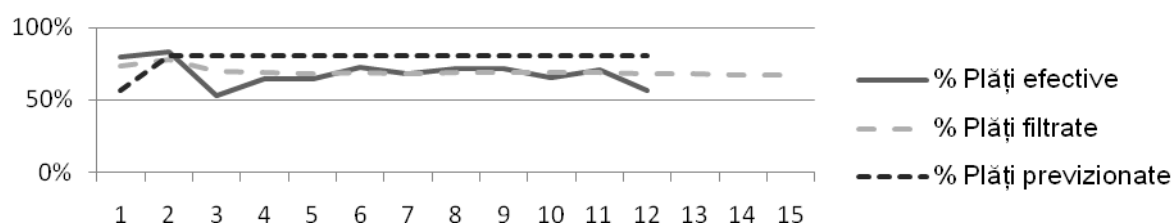
Așa cum reiese din figura de mai jos, plățile realizate în decursul perioadei sunt net inferioare celor bugetate. Prin urmare, bugetul de cheltuieli a suferit numeroase rectificări pe parcursul exercițiului financiar. Deși creanțele salariale manifestă un grad ridicat de certitudine, acestea pot suferi fluctuații importante, determinate de rețineri salariale, concedii medicale, ajutoare de deces, precum și indemnizații de deplasare sporadice (contul 646). Ținând cont de faptul că, pentru deplasări, plata se execută anterior cheltuielii (o excepție de la ALOP), s-a adăugat o constantă nesemnificativă statistic în setul de date studiat.

Figura 2 Relația dintre plățile estimate, efective și efective corectate

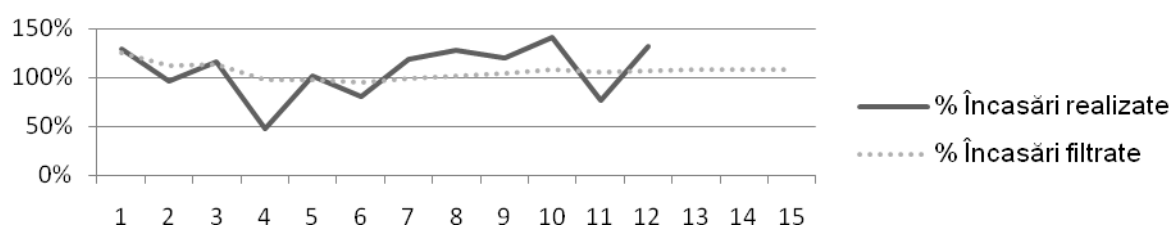
În ceea ce privește datele ajustate statistic, acestea sunt reprezentate în figurile de mai jos. După 12 iterații succesive ale modelului, se poate observa convergența datelor către o constantă. Această constantă reprezintă baza planificării viitoare a bugetului operațional.

Figura 3 Relația dintre plățile efective, plățile filtrate și plățile previzionate

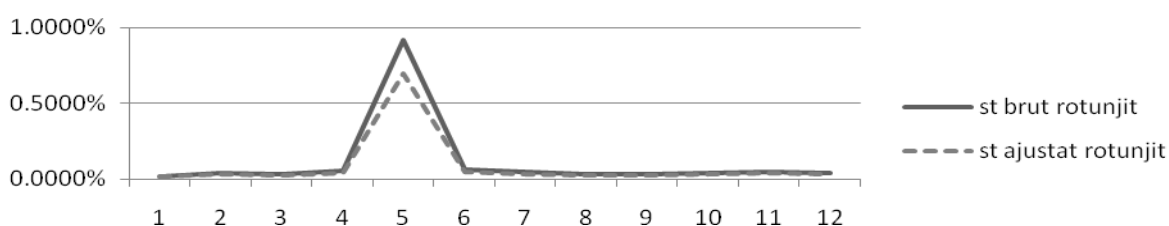
Pentru veniturile bugetare, se poate observa aceeași tendință de convergență, deși aceasta nu mai poate fi comparată credibil cu un buget de venituri și, în consecință, reprezintă o evidență unică pentru activitatea de planificare bugetară.

Figura 4. Relația dintre încasările realizate și cele filtrate

În ultimă instanță, sarcina datoriei publice suportată de către entitate poate fi observată în graficul de mai jos. Aceasta reprezintă limita superioară a intervalului s_t ținând cont de faptul că am calculat un indicator parțial.

Figura 5 Sarcina datoriei publice pentru ANMDM brută și ajustată

Ratele superioare de încasare a veniturilor curente constatate în lunile Aprilie-Iunie reprezintă încasarea și virarea la bugetul statului a avansurilor pentru prestații ce urmează a fi efectuate în viitor. Conform dispozițiilor legale în vigoare, chiar și avansurile încasate de la clienți trebuie virate la bugetul statului. În cazul în care prestația nu se mai efectuează, clientul își recuperează banii prin trezorerie, statul dispunând în acest timp de sumele încasate, ca și cum prestația ar fi fost efectuată. Pentru exercițiile viitoare, în consecință, se așteaptă o reducere a veniturilor non-fiscale.

Suma valorilor pentru seria ajustată reprezintă 1,037% din datoria publică, cu o medie 0.08% ~ 1% din datoria publică, cu o abatere medie de 2%. Pentru seria brută din aceeași perioadă, suma reprezintă 1,35% din datoria publică, cu o medie de 0.11% ~ 1% din datoria publică, cu o abatere medie de 2,5%. Se constată o reducere cu 20% a erorilor de estimare prin filtrare. Intervalul de încredere este de 95% pentru 1.7~2%. Acesta reprezintă limita superioară a sarcinii datoriei publice pe un interval deschis, pentru că în structură nu am inclus cheltuielile și plățile pentru articolul bugetar 20. Pentru exercițiile bugetare viitoare, acest interval se va contracta în continuare, până se va stabili în jurul unei constante.

CONCLUZII

Se remarcă faptul că, în decursul exercițiului bugetar, veniturile bugetare au fost superioare celor estimate în Legea Bugetului, ajungând, conform estimărilor publicate în World Economic Outlook, la o valoare mult mai ridicată. Modelul descentralizat al distribuției veniturilor propus nu poate să se bazeze decât pe datele previzionate la începutul anului fiscal prin Legea Bugetului. Principiul prudenței prezent în contabilitatea națională presupune pesimismul în estimarea elementelor de natura veniturilor și cheltuielilor. Conform primei formule, datoria publică cumulată până la finele anului bugetar 2011 este nesustenabilă, deficitul bugetar situându-se la 4.4% din PIB.

Printr-o estimare mai uniformă a indicatorilor de structură orientată pe fluxurile nete generate de ciclul de exploatare a fiecărei entități publice, erorile de estimare a veniturilor și cheltuielilor curente se vor diminua considerabil. Prin aplicarea uniformă a metodologiei descrise la nivelul tuturor instituțiilor publice, sarcina datoriei publice devine un atu pentru ordonatorii de credite în negocierile purtate între aceștia la alocarea de credite bugetare.

Calculul unui indicator parțial încurajează austeritatea bugetară, prin reducerea cheltuielilor pe articolul 20 „Bunuri și Servicii”, personalul salarizat din instituțiile publice fiind protejat de concedieri, reduceri ale drepturilor salariale și ore suplimentare neplătite. Se poate argumenta, dintr-o perspectivă keynesiană, că menținerea personalului salarizat în instituțiile publice constituie garanția avuției națiunii. Reducerea acestora nu a avut efecte vizibile pentru sarcina datoriei publice.

LIMITELE STUDIULUI ȘI PROPUNERI VIITOARE

În cursul exercițiului bugetar 2010, Agenția Națională a Medicamentului a fuzionat cu Oficiul Tehnic și Dispozitive Medicale, rezultând Agenția Națională a Medicamentului și a Dispozitivelor Medicale. Din aceste considerente administrative, seriile de date pentru anul bugetar 2010 nu au putut fi utilizate pentru modelare, perioada de consolidare a conturilor manifestându-se prin fluctuații specifice ale indicatorilor.

Pentru un ciclu economic care implică perioade de inflație și recesiune, s-ar putea construi un filtru Kalman extins, care are beneficiul de a genera atât răspunsuri rapide, cât și uniforme, sau un filtru Kalman discret cu stări multiple. Impactul erorilor de estimare și înregistrările excepționale pot fi modelate separat, ca prin simulări succesive să se calculeze sarcina relativă a datoriei publice cu un grad înalt de certitudine.

Se poate afirma cu certitudine că discrepanțele constatate între previziuni și valori concrete nu pot decât să conducă înspre un model mai precis și un proces bugetar mai flexibil. Acest rezultat nu poate să conducă decât fie la modele Keynesiane mai rafinate, fie la un model de gestiune bazat pe premisele economiștilor austrieci pe baze noi.

Parafrazându-l pe Friedrich von Hayek din „The Fatal Conceit”, sarcina ciudată a economiei este aceea de a demonstra oamenilor cât de puțin cunosc despre ceea ce cred că pot proiecta.

BIBLIOGRAFIE

- Andrews, A., Grewal M. (2001) *Kalman Filtering Theory and Practice Using Matlab*, New York, John Wiley&Sons
- Bagnall, R., Derow, P. (2004) *The Hellenistic Period: Historical Sources in Translation*, Hong Kong, Blackwell Publishing
- Bragues, G., (2011), *The Great Recession and the Failure of Keynes*, disponibil on-line la <http://www.mises.ca/posts/articles/the-great-recession-and-the-failure-of-keynes/>
- Caraiani, C., Dascălu, C., Gușe, R. G., Lungu, C. I. (2010) *Contabilitate Managerială Tehnologii contabile integrate de raportare și decizie*, București, Editura ASE
- Ebeling, R., (2004) *Henry Hazlitt and the Failure of Keynesian Economics*, disponibil on-line la <http://www.thefreemanonline.org/features/henry-hazlitt-and-the-failure-of-keynesian-economics/>
- Gelb, A., (1974) *Applied Optimal Estimation*, Massachusetts, MIT Press
- Oksendel, B., (1999) *Some Applications Of White Noise Analysis To Mathematical Finance*, The 52nd Session of the International Statistical Institute
- Otgon, C., Orțan, T., (2011) *Fundamentarea sustenabilității datoriei publice cu ajutorul filtrului Kalman*, Olimpiada Studențească AFER

Anexa A

Aplicarea algoritmului filtrului Kalman asupra plăților corespunzătoare articolului bugetar 10 (Cheltuieli de Personal)

k		Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Iulie	August	Septembrie	Octombrie	Noiembrie	Decembrie
z_k		0.79	0.84	0.53	0.65	0.65	0.73	0.68	0.71	0.72	0.66	0.70	0.57
X_{k-1}		-	0.73	0.78	0.70	0.69	0.68	0.69	0.68	0.69	0.69	0.69	0.69
P_k		1.00	0.08	0.04	0.03	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
Actualizare Timp	X_k	-	0.73	0.78	0.70	0.69	0.68	0.69	0.68	0.69	0.69	0.69	0.69
	P_k	1.00	0.08	0.04	0.03	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
Actualizare Masurare	K_k	0.92	0.48	0.32	0.24	0.20	0.16	0.14	0.12	0.11	0.10	0.09	0.08
	X_k	0.73	0.78	0.70	0.69	0.68	0.69	0.68	0.69	0.69	0.69	0.69	0.68
	P_k	0.08	0.04	0.03	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01
X_k		0.73	0.78	0.70	0.69	0.68	0.69	0.68	0.69	0.69	0.69	0.69	0.68
P_k		0.08	0.04	0.03	0.02	0.02	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01

ADOPTAREA DECIZIILOR ȘI BUGETELE DIN PERSPECTIVA COMPETENȚELOR MANAGERILOR

Morărescu Ana-Maria

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiune, An 2, Grupa 671

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Aurelia Ștefănescu

REZUMAT

Un domeniu comun al eșecului în contabilitate este bugetul. Erori tipice de raționament în procesul de bugetare au la bază fundamente psihologice. Studii empirice au arătat că planificarea bugetară scoate la iveală o serie de caracteristici umane. Motivațiile bănești, dorința de afirmare sau de promovare conduc către performanță, către autodepășire, dar în aceeași măsură pot conduce către declin. De-a lungul anilor, s-au făcut o serie de cercetări referitoare la modul de manifestare a comportamentelor umane în cadrul procesului bugetar. Onestitatea, adevărul, justiția au fost întâlnite în actul bugetar la fel de des precum minciuna sau interesul personal. Studiul nostru își propune să identifice și să cuantifice relația dintre aspectele psihologiei sociale și procesul bugetar. Demersul cercetării este bidimensional. Prima dimensiune constă în revizuirea literaturii de specialitate din alte țări, întrucât până la acest moment, în România nu s-a efectuat un astfel de studiu privind definirea conceptului de „rezerve bugetare” și nuanțarea acestui concept în practica bugetară. Cea de-a doua dimensiune constă într-o cercetare euristică. Prin intermediul raționamentelor inductiv și deductiv, se corelează constatările experimentelor anterioare, cu scopul stabilirii unui indicator care să reflecte nivelul rezervelor bugetare inserate la nivelul unui companii.

CUVINTE-CHEIE: psihologie socială, rezerve bugetare, indicator, buget

INTRODUCERE

Nerespectarea previziunilor bugetare poate avea efecte negative, de cele mai multe ori, deoarece cheltuielile prea mari pot afecta semnificativ activitatea economică a societății. Practica bugetară, pe lângă conținutul său financiar, prin faptul că necesită interacțiunea umană, ridică o serie de aspecte psihologice, implicații etice și culturale. În firmele descentralizate, procesul bugetar este mai degrabă o metodă de alocare a resurselor. Pentru ca acest proces să fie realizat eficient, informația trebuie obținută de la subordonații care se află în imediata apropiere a utilizării resurselor. Dacă obiectivele subordonaților nu sunt în concordanță cu cele ale firmei, aceștia vor fi tentați să păstreze pentru ei informații sau să denatureze informațiile oferite.

La o primă vedere, bugetarea este discreditată deoarece reprezintă o acțiune ce nu generează beneficii economice. Pentru a conduce către succes o activitate economică este nevoie de disciplină. Beneficiile imediate, dorința de câștig cât mai rapid sunt percepții subrede. O afacere de succes poate fi asemănată cu o partidă de șah. Iar la șah câștigătorul este acela care își cunoaște întotdeauna cel puțin următoarele două mutări.

Considerăm că pentru dezvoltarea contabilității este nevoie și de specialiști din alte domenii, precum filosofie sau psihologie. Un filosof sau un psiholog pot aduce un aport considerabil cercetării contabile în toate ramurile sale, deoarece omul este în centrul oricărei activități. Oamenii sunt diferiți, dar caracteristici comune se regăsesc din plin. Astfel, filosofia sau psihologia nu vin neapărat în conexiune cu economia, ci mai degrabă cu natura umană.

Având în vedere faptul că, pe parcursul cercetării noastre, va fi regăsită ca și cuvânt cheie expresia „budgetary slack”, expresie ce nu cunoaște până la această dată o definiție adecvată în limba română, am concretizat, ca produs al studiilor noastre, o definiție, pentru o mai bună înțelegere a cercetării prezentate. Astfel, traducem „budgetary slack” prin „rezerve bugetare”, definite prin: surplusul de costuri creat în scop strategic pentru interesul propriu, pentru controlarea parcursului activității economice sau pentru oferirea unei imagini distorsionate a performanței.

Expresia a fost definită de o serie de cercetători străini în studii anterioare. Astfel, Langevin, P. și Mendoza, C. (2010) definesc „rezervele bugetare” ca „diferența dintre performanța planificată și capacitățile reale de performanță” sau „resurse și eforturi implicate în activitate, a căror contribuție imediată la realizarea obiectivelor firmei nu poate fi justificată ușor”. Expunerea unor false capacități de realizare a performanței vine de cele mai multe ori în avantajul managerului, asigurând performanțe ușor realizabile, care atrag după ele atât recompense monetare, cât și alte beneficii nemonetare precum premii sau avansări.

De asemenea, considerăm necesară definirea conceptului de psihologie socială. Astfel, psihologia socială este subdomeniul psihologiei care studiază comportamentul individual în context social; ea încearcă să descifreze cauzele și natura comportamentului în situații sociale. Psihologia socială abordează două aspecte: impactul social asupra comportamentului individual și aporturile personale în inițierea și cristalizarea unor fapte sociale.

1. JUSTIȚIA ORGANIZAȚIONALĂ ȘI COMPORTAMENTELE BUGETARE

Justiția organizațională, așa cum o explică Cruceru R. (2009), este una dintre cele mai puțin înțelese și utilizate unelte pentru a crea medii de lucru mai bune și mai eficiente. Există trei forme de justiție organizațională, cunoscute ca și: justiție distributivă, procedurală și interacțională. Sistemele de bugete sunt puternic conectate cu toate fațetele justiției organizaționale. Justiția distributivă se referă la ultima linie de front a conceptului de justiție, adică: a fost, până la urmă, corect rezultatul unei decizii? Această evaluare a corectitudinii implică, în general, o comparație între ceea ce experimentează un angajat și ceea ce se întâmplă altora în aceeași organizație. În primul rând, procesul bugetar este nucleul justiției distributive. Homans și Adams, 1961, afirmă că, în practică bugetară, acest tip de corectitudine prevede că managerii sunt preocupați de justa distribuție a resurselor, precum plățile, recompensele, promovările. Pe toată perioada procedurii de determinare a bugetului, managerii trec prin faze de negocieri acide referitoare la resursele ce li se vor aloca. De asemenea, își negociază obiectivele. În tot procesul, ei nu încetează să compare ceea ce vor obține în cele din urmă cu ceea ce ei consideră că merită, comparativ cu alți manageri. Mai mult decât atât, managerii care negociază obiective ușor de atins au o șansă mai mare de a atinge performanța, și astfel de a primi recompense mari la sfârșitul anului. Bugetarea poate aduce în discuție și aspecte legate de justiția procedurală. Justiția procedurală se concentrează asupra modului în care decizia se ia, de exemplu, dacă au fost corecte procedurile utilizate pentru a stabili obiective, pentru luarea deciziilor, sau pentru investigarea unei plângeri.

Factorii determinanți de justiție procedurală includ consistență de aplicare, obiectivitatea factorilor de decizie, precizia informațiilor, căile de atac, posibilitatea de intervenție a părții afectate și predominanța standardelor morale. Leventhal (1980), susține ideea potrivit căreia conceptul se axează pe experiențele din harta cognitivă a individului care preced distribuția recompenselor, și pe evaluarea acestor experiențe. Organizațiile implementează proceduri bugetare care arată cum sunt stabilite obiectivele bugetare, cum este măsurată performanța și pe ce criterii se acordă bonusurile la sfârșitul anului. Managerii acordă o importanță deosebită corectitudinii acestor proceduri. O serie de studii în domeniul controlului managementului au arătat că justetea (obiectivitatea) procedurilor bugetare are o influență pozitivă în angajamentul organizațional, cât și în încrederea în supervisor. În particular, Little et al. (2002), prin studiile efectuate, arată că procedurile bugetare corecte pot juca un rol important în reducerea predilecției managerilor de a crea rezerve bugetare.

În cele din urmă, bugetarea poate afecta justiția interacțională. Justiția interacțională este privită foarte personal. Potrivit Curceru R., 2009, ea se referă la comportamentul liderilor organizației, cum își duc la îndeplinire deciziile, în mod concret, cum îi tratează pe cei care sunt subiectul deciziilor acțiunilor și, nu în ultimul rând, al autorității lor. Bies și Moag (1986) spun despre acest concept următoarele: „Prin justiția interacțională înțelegem că oamenii sunt sensibili la calitatea tratamentului pe care îl primesc în timpul legiferării (stabilirii) procedurilor organizațiilor”. Justiția interacțională cunoaște două componente: justiția interpersonală (cea care pune accentul pe tratarea personalului cu respect și cu demnitate) și justiția informațională (axată pe furnizarea de justificări veridice angajaților). În timpul procesului bugetar, managerii interacționează cu superiorii lor. O interacțiune justă reprezintă cheia în negocierile bugetare referitoare la stabilirea targetelor, analizarea rezultatelor parțiale, evaluarea performanțelor de final de an și discutarea recompenselor.

2. ASPECTE DE NATURĂ PSIHOLOGICĂ EVIDENȚIATE LA NIVEL BUGETAR

Abordarea contabilă a comportamentului managerial ignoră faptul că, pe lângă interesul propriu, există și alte motive care duc la planificarea defectelor, erorilor și a eșecurilor – motive ce sunt constituite pe efectele psihologiei sociale. Acestea pot conduce la crearea de rezerve, dar și la formularea unor scenarii bugetare mult prea optimiste. Studiile empirice au demonstrat că sistemul de bugete induce două tipuri de comportamente disfuncționale (Langevin P., Mendoza C., 2010). Unul dintre acestea este „crearea de rezerve bugetare”. Rezervale bugetare aduc în discuție risipa, aceasta la rândul ei implicând consumul excesiv de resurse de către angajați, atunci când societatea își atinge obiectivele. Aceștia se simt îndreptățiți să își satisfacă nevoi individuale utilizând resursele organizației, succesul aparținându-le într-o oarecare măsură.

Manipularea datelor (cunoscută ca „earnings management”: strategie utilizată de managementul companiei pentru manipularea deliberată a câștigurilor firmei cu scopul atingerii targetelor stabilite inițial) este un alt tip de comportament disfuncțional ce apare în practica bugetară. Se întâlnește atunci când managerii manipulează datele utilizate în calculul indicatorilor pe baza cărora sunt evaluați, profitând de flexibilitatea în alegerea și aplicarea sistemului contabil.

Crearea de rezerve bugetare, precum și manipularea datelor ridică probleme etice. De exemplu, atunci când managerii creează rezerve bugetare, aceștia profită de cunoștințele lor superioare în interes propriu. Alocarea resurselor ce rezultă va fi negreșit în detrimentul unor unități din cadrul organizației, cât/sau și al unor investitori. În aceeași măsură, și strategia de manipulare a datelor este o practică neetică, cei implicați obținând bonusuri nemeritate prin denaturarea informațiilor financiare. (Van der Stede, 2000).

Atunci când sunt stabilite obiectivele, comportamentul managerilor este guvernat de teama de a fi evaluați incorect. Este cunoscut faptul că alcătuirea rezervelor bugetare reprezintă o metodă de protecție împotriva faptelor negative ce pot apărea într-un viitor nesigur. În cazul unui sever control, managerii care eșuează în îndeplinirea previziunilor stabilite pot pierde resurse organizaționale, bonusuri, uneori chiar și locul de muncă (Merchant M, 1989).

Teoriile genereale în psihologia socială, precum „gândirea de grup”, „presiunea socială pentru conformitate”, „polarizarea de grup”, „difuziunea responsabilității”, „atribuirea”, „efectul de fals consens”, „ancorarea sau focalizarea”, „schemele” sau „gândirea contrafactuală” își regăsesc efectele în practică bugetară. Pentru o bună înțelegere, vom arăta, prin simple exemple, modul în care psihologicul acționează în economic.

Termenul de gândire de grup sau groupthink definește un fenomen socio-psihologic care apare din cauza presiunii grupului, în urma căruia este alterată eficiența intelectuală, judecata morală și interpretarea efectelor unei decizii. Fenomenul este cel mai periculos neajuns al grupurilor și echipelor înalt coezive. Mai precis, gândirea de grup are ca dezavantaj excluderea ideilor în contradictoriu cu majoritatea. Astfel, în cadrul discuțiilor pentru stabilirea nivelului vânzărilor anului viitor, din teama de a fi puși într-o lumină proastă, participanții la dezbateri cu funcții mai joase au tendința de a-și subscrie superiorii, chiar dacă ideile proprii poate sunt cele mai realiste și juste.

Pentru a răspunde adecvat într-o situație de urgență, indivizii trebuie să-și înceteze activitatea curentă și să se angajeze într-un comportament neobișnuit. Individul adesea o face fără să ezite, însă grupurile inhibă comportamentul. Acest fapt este explicat prin teoria „difuziunii responsabilității”, care spune că, în situații de urgență, prezența celorlalți oferă individului posibilitatea de a transfera responsabilitatea. În cazul în care, la nivelul companiei, este desemnat pentru luarea deciziilor un număr mare de persoane, în cazuri în care este nevoie de asumarea responsabilității pentru o problemă urgentă, va exista o „fugă de responsabilitate”. Pentru diminuarea efectului „difuziunii responsabilității”, se recomandă micșorarea numărului de persoane cu putere decizională.

În psihologia cognitivă, schemele sunt reprezentări mentale abstracte care rezumă și organizează în mod structurat evenimente, obiecte, situații sau experiențe asemănătoare. Schemele, stocate în memorie pe termen lung, permit analizarea, selecționarea, structurarea și interpretarea noilor informații. Schemele servesc deci oarecum de model, de cadru, pentru a procesa informația și a dirija comportamentele. În modelul de control al acțiunii propus de Norman și Shallice (1980), schemele sunt rutine de acțiune, executate în mod automat pe baza unor indicii interne din mediul ambient.

Un exemplu de schemă la nivelul procesului bugetar ar putea fi următorul: „Cel mai mare impas în procesul de bugetare este planificarea centrelor de cost. Actualizarea bazei de date necesită cel puțin trei întâlniri. Apoi, ca de fiecare dată, designul utilizat de obicei nu mai este potrivit. Programul SAP nu reușește să structureze informația așa cum ar trebui, întotdeauna trebuie să apelăm la încă o persoană pentru explicații adiționale sau suport tehnic.” Astfel, experiența planificărilor anterioare, preconcepțiile legate de inflexibilitatea sistemului economic, insistarea sistematizării pe centre de cost duc la formarea unei idei generale despre procesul bugetar, idee ce va scădea randamentul participanților, ce pleacă din start cu un comportament pesimist.

Gândirea contrafactuală se produce frecvent, deoarece ne este mai ușor să ne imaginăm „ce-ar fi fost dacă...” decât mai ales atunci când evenimentele reale nu ne satisfac pe deplin, sau dacă ne aflăm la un pas de o mare izbândă sau de o catastrofă. Un foarte bun exemplu din practica bugetară ar putea fi următorul: „Am fi realizat acest lucru dacă nu se instaura criza financiară. Da, într-adevăr, și dacă cel mai mare client al nostru nu ar fi fost preluat de către grupul YX și astfel nu ar fi trebuit să își schimbe furnizorii”. Astfel, evenimente posibile pot bloca mintea unui manager în defavoarea alocării timpului creării de noi oportunități de afaceri. Acest comportament a fost recunoscut mai mult la persoanele fără spirit antreprenorial. Recomandăm considerarea acestui tip de gândire ca nedorită și monitorizarea repetării evenimentelor. Gândirea contrafactuală vine însă și cu aspecte pozitive, precum motivație pentru acțiunile viitoare.

3. PRINCIPALII FACTORI CE INFLUENȚEAZĂ REZERVELE BUGETARE

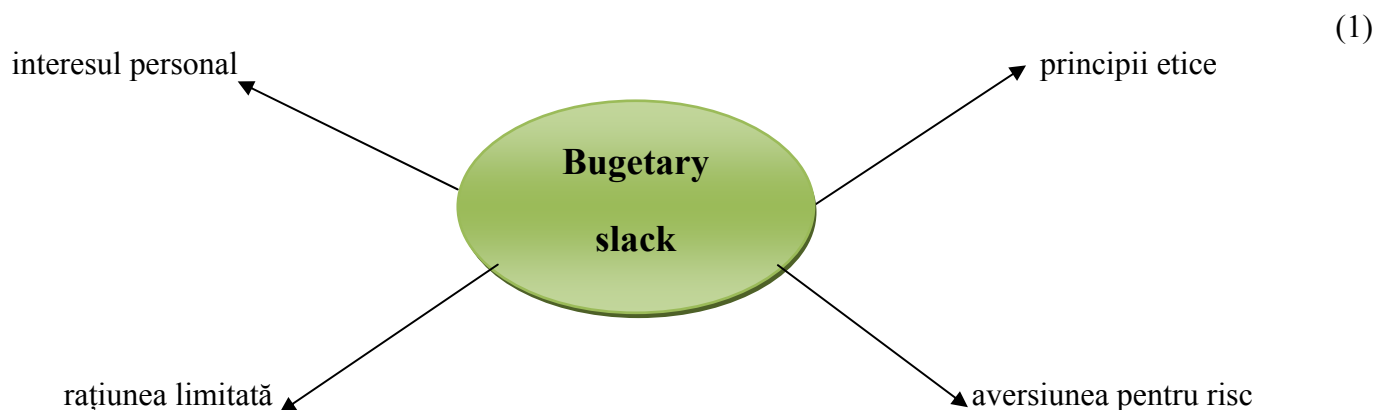
3.1 Factori necuantificabili

Herbert, (1955) a creat termenul de „rațiune limitată”. Prin acest termen se explică faptul că oamenii ajustează rațional coordonatele muncii lor, fiind conștienți de constrângerile ce îi înconjoară, precum informația imperfectă, ce face rațiunea perfectă imposibilă. Mai târziu, Birnberg (2007) lansează ideea potrivit căreia teoriile psihologiei, precum cea motivațională, cognitivă și socială, se bazează pe ipoteza rațiunii limitate, exprimând astfel prezumția că indivizii intenționează să se comporte perfect rațional, dar de cele mai multe ori nu reușesc, tocmai din cauza capacității lor cognitive limitate. Prin urmare, în condiții involuntare de rațiune limitată există o foarte mare probabilitate de inserare a rezervelor bugetare în mod inconștient.

Young, (1985) descoperă faptul că aversiunea la risc este în relație direct proporțională cu nivelul rezervelor bugetare introduse în cadrul bugetului de către manageri. Astfel, managerii cu un apetit mai mare pentru risc vor avea tendința de a insera un volum mai mare de rezerve bugetare la nivelul costurilor estimate sau al veniturilor.

Stevens (2002) dovedește faptul că nivelul rezervelor bugetare este în corelație directă cu intensitatea principiilor etice după care se ghidează managerul, cât și cu reputația acestuia. Rezervele apar atunci când sunt alocate resurse rare unităților manageriale pe baza ținutelor negociate. În acest caz, managerii au interesul de a negocia obiective optimiste, mult mai mari decât sunt capabili să atingă, în acest fel putând justifica cererea de suplimentare a resurselor. (Johnson W., 1999). Bugete distorsionate de rezerve ascunse duc la o alocare suboptimală și incorectă a resurselor în cadrul departamentelor (unităților) companiei. (Van der Stede, 2000). Alocarea suboptimală scade eficiența firmei în detrimentul „stakeholderilor”, în timp ce nedreptatea conduce la frustrarea managerilor departamentelor cărora le este alocată o proporție mai mică decât nevoia reală de resurse.

Figura 1 Factori necuantificabili ce influențează nivelul rezervelor bugetare

3.2 Factori cuantificabili

Young, (1985) propune și experimentează cu succes ipoteza conform căreia presiunea socială (aici definită prin descurajarea personalului din subordine în denaturarea capacității productive, atunci când superiorul deține informații precise despre realele capacități de performanță ale agajaților săi) este în relație indirectă cu volumul rezervelor bugetare create în cazul bugetului participativ. Astfel, cel puțin pe termen scurt, atunci când superiorul nu cunoaște cu exactitate performanța pe care o poate produce un subordonat, nu îi poate impune acestuia atingerea unui nivel real de performanță.

Luând în considerare cele menționate anterior, cuantificăm presiunea socială, prin prisma informațiilor investitorilor sau managerilor despre performanțele personalului din subordine, astfel:

- a) Informații $\in [0-3] \Rightarrow PS = \text{Scor } 3$
- b) Informații $\in (3-6] \Rightarrow PS = \text{Scor } 2$
- c) Informații $\in (6-9] \Rightarrow PS = \text{Scor } 1$
- d) Informații = 10 $\Rightarrow PS = \text{Scor } 0$

Cel de-al doilea factor propus în stabilirea nivelului rezervelor bugetare de la nivelul companiei este reprezentat de aspectele psihologice. Așa cum am detaliat în capitolul 2, acestea intervin involuntar în procesul bugetar, însă pot fi recunoscute, monitorizate și corectate.

Astfel, cuantificăm importanța pe care investitorii o alocă aspectelor psihologice de la nivelul procesului bugetar după cum urmează:

- a) Superiorii nu consideră că psihologia socială interferează cu activitatea economică, cu atât mai puțin că are implicații la nivelul procesului de bugetare; $\Rightarrow FS = \text{Scor } 2$

- b) Superiorii au cunoștință de implicațiile factorilor psihologici în activitatea pe care o conduc, însă nu preconizează că vor consuma resurse pentru identificarea greșelilor ce pot apărea la bugetare din astfel de cauze; => FS = Scor 1
- c) Superiorii sunt conștienți de implicațiile factorilor psihologici și colaborează cu profesioniști în psihologia socială pentru identificarea, monitorizarea și corectarea erorilor determinate de natura umană. => FS = Scor 0.

Fischer (2002) aduce la lumină o nouă descoperire în sfera psihologico-economică. Astfel, el prezintă rezultatul experimentului potrivit căruia nivelul rezervelor bugetare este de două ori mai mare atunci când procesul bugetar se bazează pe negocieri acide între manageri și superiorii lor, decât atunci când decizia finală asupra bugetului îi aparține managerului. Acest fapt pleacă de la premisa simplă conform căreia managerul, conștient de ajustările ce urmează a fi făcute de către susținătorii financiari ai activității economice, include o cantitate mai mare de rezerve, pentru ca în final ceea ce va primi să atingă estimările sale. De cele mai multe ori, superiorii nu ajustează estimările într-atât încât să elimine surplusul de costuri sau să atingă nivelul real al veniturilor, ambele reprezentând rezerve bugetare, astfel creîndu-se risipa, bineînțeles în favoarea managerului, fiind defavorizați atât investitorii, cât și compania în sine. Negocierile, prin urmare dezacordurile față de propunerea managerului, creează o atmosferă de neîncredere în estimările managerului. O atmosferă de încredere în capacitățile managerului încurajează estimări juste.

Cuantificăm influența negocierilor în volumul de rezerve bugetare creat astfel:

- a) Susținătorii financiari ai activității economice iau decizia finală asupra bugetului în urma negocierilor estimărilor prezentate de manageri => N = Scor 1.
- b) În procesul de bugetare nu au loc negocieri, managerul este cel ce creează și aprobă bugetul. => Scor 0.

Un alt factor ce influențează volumul rezervelor bugetare este reprezentat de recompensarea performanței. Cel mai cunoscut tip de rezerve apare atunci când managerii negociază targete foarte ușor de realizat, mult mai joase decât previziunea lor cea mai bună. De exemplu, managerii centrelor de profit pot crea rezerve bugetare prin minimalizarea veniturilor și supraestimarea costurilor prevăzute. Cercetări recente în contabilitatea managerială furnizează dovezi cum că acest tip de rezerve apare în cea mai mare parte din organizații. (Lowe S., 1968). Managerii acționează în propriul interes: rezervele cresc probabilitatea de a atinge bugetele previzionate și astfel se ajunge la primirea bonusurilor pe baza evaluării performanțelor. Mai mult decât atât, acest fapt poate duce la recompense nedrepte: managerii care creează rezerve bugetare mai mari pot primi recompense mai mari decât cei care creează rezerve mai mici.

Astfel, cuantificăm recompensarea performanței astfel:

- a) Realizarea bugetului reprezintă una din misiunile managerului; astfel, acesta nu va fi recompensat suplimentar pentru atingerea acestui target; => RP = Scor 0.
- b) Managerii sunt recompensați proporțional cu performanța pe care reușesc să o creeze; => RP = Scor 1.
- c) Realizarea bugetului, ca și depășirea acestuia, este recompensată cu o sumă fixă, negociată odată cu acceptarea bugetului; => RP = Scor 2.

Luând în considerare cei patru factori prezentați anterior, constituim următoarea formulă pentru calculul indicatorului rezervelor bugetare:

$$Irv = PS + FPS + N + RP$$

unde: Irv = Indicatorul rezervelor bugetare

PS = Presiunea socială

FS = Factorii psihologiei sociale

N = Negocieri

RP = Recompensă performanță

Acest indicator ne va oferi informații despre nivelul rezervelor bugetare de la nivelul unei companii. În urma calculelor efectuate s-a constatat că indicatorul, în cadrul propunerii de calcul anterioare, poate lua valori cuprinse între 0 la 9 inclusiv. Astfel, concretizăm următoarele intervale în care Irv se poate încadra:

1. 0 – Valoarea 0 a indicatorului evidențiază faptul că nivelul rezervelor bugetare create în cadrul procesului de bugetare este aproape insesizabil. Acest fapt scoate la iveală devotamentul managerului în sensul creșterii performanței companiei, estimări reale la nivelul bugetului, onestitate și principii etice cât și un bun control;
2. (0 – 4] – Dacă indicatorul se încadrează în acest interval, rezervele bugetare își fac resimțită prezența, se propune analizarea abaterilor de la buget, analiza relației capacității de a crea performanță a angajaților și un mai bun control asupra actelor managerului;
3. (4 – 7] – O valoare a indicatorului ce poate fi încadrată în intervalul 4-7 indică, fără îndoială, faptul că la nivelul companiei a fost inserată o cantitate semnificativă de rezerve bugetare. Se propune o analiză foarte atentă a cheltuielilor, a veniturilor și o reanalizare a cauzelor unor eșecuri, a targetelor stabilite pentru identificarea volumului rezervelor. Ulterior, se recomandă schimbări la nivelul strategiilor și politicilor companiei;
4. (7 – 9] – Încadrarea indicatorului în acest interval indică informații denaturate cu privire la situația financiară a întreprinderii. Cifrele prezentate de management superiorilor nu reflectă o imagine fidelă a costurilor angajate în procesul economic sau a veniturilor. Se recomandă o strictă analiză a destinației și volumului cheltuielilor, o regândire a planului de buget, o restabilire a targetelor de venituri. De asemenea, se recomandă analiza comportamentului managerului, a intențiilor acestuia, a preocupărilor sale, cât și a metodelor utilizate în participarea la crearea performanței.

4. CONCLUZII

În final, menționăm că studiul efectuat reprezintă prima cercetare de acest tip din România și vine în sprijinul descoperirii adevăratelor cauze din spatele nerealizării bugetelor sau înregistrării performanței slabe în firme cu potențial crescut de creare de bogăție. Dorim să încheiem studiul nostru prin enunțarea limitelor calculului indicatorului. Astfel, considerăm că una din limite este aceea că s-au făcut corelații utilizând informațiile relevante din studii anterioare, fără o cercetare anterioară proprie. De asemenea, traducerea termenului „budgetary slack” a reprezentat o necesitate pentru o bună înțelegere a studiului, atât definiția, cât și traducerea reprezentând doar propuneri.

Ca și direcții de cercetare ulterioare, ne propunem continuarea studiului cu realizarea unei cercetări pe bază de chestionar. Demersul cercetării va avea ca fundament aserțiunile conceptelor specifice psihologiei sociale în cadrul procesului de bugetare din literatura de specialitate și identificarea modului de percepere a acestora de către investitorii din sectorul privat în companiile ce activează pe piața din România. De asemenea, considerăm că rezultatele studiului empiric vor explica parțial performanța slabă din cadrul unui număr foarte mare de companii din sistemul privat din România. Chestionarul este prezentat în Anexa 1.

BIBLIOGRAFIE

- Argzris, C. (1952) *The Impact of Budgets on People*, Cornell University: The Controllershship Foundations
- Cruceru, R. (2009) „Legătura dintre reținerea angajaților și acțiunile în justiție în domeniul relațiilor în muncă”, *Jurnalul Cercetării Doctorale în Științe Economice*, vol. I, nr. 4
- Caraiani, C., Dascălu, C., Lungu, I. C., Gușe, R. (2010) *Tehnologii contabile integrate de rapoarte și decizie*, Colecția Contabilitate
- Langevin, P., Mendoza, C. (2010) *How can Organizational justice moderate the unethical behaviors induced by budgeting systems?*, Emylon Business School
- March J. G. (1958) *Decisions and Organizations*, Cambridge, MA: Blackwell
- Young, M. (1985) “Participative Budgeting: The Effects of Risk Aversion and Asymmetric Information on Budgetary Slack”, *Journal of Accounting Research*, vol. 23, no. 2
- http://ro.wikipedia.org/wiki/Psihologie_social%C4%83, 1 aprilie 2012
- www.investopedia.com, 12 martie 2012

Anexa 1

Obiectivul studiului este de a analiza aspecte legate de percepția investitorilor (susținătorilor financiari ai unei afaceri) despre practica bugetară. Prin intermediul a cinci dintre întrebările ce vor fi plasate, vom colecta date cu ajutorul cărora vom calcula indicatorul rezervelor bugetare (Irv). Restul întrebărilor vizează aspecte generale precum mărime companie sau obiect de activitate, cât și concepții despre importanța practicii bugetare sau despre interferența bugetelor cu aspecte de natură psihologică.

Eșantionul vizat este reprezentat de asociați sau acționari în cadrul companiilor ce activează în România (fără discriminare din punctul de vedere al originii capitalului investit sau al naționalității personalului de la nivelul managementului).

Chestionar

1. Compania în care investiți îndeplinește criteriile:
 - a) Active > 43 Mil Eur;
 - b) Cifra de afaceri > 50 Mil Eur;
 - c) Numar de angajați > 250.
2. Obiectul de activitate al întreprinderii dumneavoastră este:
.....
3. Utilizați procedura de bugetare pentru planificarea și monitorizarea activității economice pe care o conduceți?
 - a) Da;
 - b) Nu.
4. La nivelul companiei dumneavoastră considerați ca tehnică de bugetare bugetată:
 - a) Bugetul participativ;
 - b) Bugetul sub formă de ofertă *;
 - c) Bugetul fix.

*Bugetul sub formă de ofertă: Acționarii sprijină financiar o activitate care le va aduce un câștig negociat inițial cu managerii care se vor ocupa de atingerea targetului bugetat.

5. În viziunea dumneavoastră, bugetul de success este:
.....
.....
.....
6. Luați în considerare ideea potrivit căreia procesul bugetar poate fi influențat de aspecte de natură psihologică ?
 - a) Da, consider că în bugetare (dacă alegeți această variantă, vă rugăm să dați exemplu de minim două măsuri);
.....
.....
 - b) Da, consider că procesul de bugetare este influențat de aspecte de natură psihologică însă nu am luat măsuri pentru stabilirea efectelor;
 - c) Nu consider că aspectele psihologice influențează procesul bugetar.
7. Ați luat în calcul colaborarea cu profesioniști în psihologia socială pentru identificarea cauzelor nerealizării bugetelor?
 - a) Da, colaborăm cu specialiști în psihologia socială;
 - b) Am luat în calcul pentru viitor această colaborare;
 - c) Nu considerăm necesară colaborarea cu profesioniști în psihologia socială.

8. Din punctul dumneavoastră de vedere, care sunt factorii frecvent întâlniți în nerealizarea bugetului? (Vă rugăm să bifați toate variantele pe care le agreeți).
- a) Factori din afara companiei, precum:
 - a1) rata dobânzii;
 - a2) rata de schimb valutar;
 - a3) factori politici;
 - a4) factori de mediu.
 - b) Factori din interiorul companiei, precum:
 - b1) incompetența managerului;
 - b2) aspirații prea înalte în cadrul procesului de bugetare;
 - b3) probleme la nivelul colaborării între departamente.
 - c) Alți factori precum:

.....

.....
9. În cadrul companiei dumneavoastră, la nivelul managementului, atingerea țintei de realizare a bugetului este remunerată suplimentar cu o sumă negociată inițial?
- a) Da, încă de la început negociem cu managerii sumele de bani pe care le vor primi dacă reușesc realizarea performanței bugetate sau depășirea acesteia;
 - b) Nu, managerii vor fi recompensați proporțional cu performanța creată, procentul fiind cel negociat inițial;
 - c) Nu, managerii nu vor primi recompense suplimentare pentru realizarea bugetului deoarece practic acesta este rolul lor în cadrul companiei.
10. Credeți că în afară de caracterul limitat al rațiunii umane mai sunt și alți factori care conduc involuntar la eșecul unui buget?
- a) Da. Vă rugăm enumerați cel puțin doi factori.....
 - b) Nu, consider că rațiunea limitată este singurul factor care conduce involuntar la apariția erorilor la nivelul actului de bugetare;
 - c) Nu, consider că sunt factori ale căror efecte să nu poată fi stopate prin diferite metode. Prin intermediul programelor de calcul pot fi înlăturate riscurile aduse de caracterul limitat al rațiunii umane.
11. Au existat cazuri când nu ați găsit explicații mulțumitoare pentru cauzele nerealizării bugetului?
- a) Da, au existat astfel de cazuri;
 - b) Nu au existat astfel de cazuri.
12. Pe o scară de la 0 la 10, precizați informațiile pe care le dețineți privind abilitățile angajaților din subordine de a crea performanță:
- a) [0-3];
 - b) (3-6];
 - c) (6-9];
 - d) (9-10].

ESTIMAREA VALORII JUSTE PENTRU SISTEMELE DE PRODUCERE A ENERGIEI VERZI

Durică Ancuța, Grigore Nicoleta-Cristina și Niță Lenuța
Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiuine, An I, Grupa 658

Coordonator științific: Lect. univ. dr. Iulia Jianu

ABSTRACT

We all live in an era based on consumption. Everything has a price. It's like a way of life with a price tag that we have adopted and we are too comfortable with it for changing anything. News pass by our ears about the limited resources of our planet, and if we didn't feel the difference in our pockets (especially regarding fuels, food, electricity) we could say that is only a conspiracy of retailers for the increasing prices. Are we the ones that should take action for saving the future of next generation? Or is it too expensive to live green? How can we measure the fair value of a green energy production system? We hope to find an answer in this article.

KEY-WORDS: green energy, fair value, expensive, production system

INTRODUCERE

Preocuparea pentru folosirea resurselor regenerabile face deja parte din prezent, din trendul global de prevenire a schimbărilor climatice prin utilizarea surselor nepoluante de energie, și nu numai. La nivel internațional se caută soluții pentru găsirea unor surse alternative de energie care să fie nepoluante, regenerabile, iar în unele state sunt încurajate investițiile în sisteme de producere a energiei verzi prin subvenții și alte beneficii. Alegerea unui sistem „green”, precum energia fotovoltaică, reprezintă o posibilitate de reducere rapidă a costurilor și a dependenței față de rețeaua locală de energie electrică.

În România, la nivelul anului 2010, energia electrică din surse regenerabile a avut o pondere de 35%⁴¹ din consumul total brut de energie, depășind ținta propusă cu 2%. Aceste statistici sunt încurajatoare, în condițiile în care se previzionează o creștere a consumului energetic, dar și o diminuare a resurselor de combustibili fosili.

În acest context, o modelare a comportamentului consumatorului devine esențială pentru atingerea unor indicatori de performanță și relansare economică. De aceea ne punem întrebarea cum anume trebuie să percepem aceste surse de energie, dar mai ales cum să le folosim. De ce? Tocmai acest lucru își propune și prezentul articol, să identifice elementele operaționale esențiale care pot sta la baza realizării unor comportamente apte de a conduce la o punere în aplicare rațională și eficientă a resurselor energetice.

Lucrarea este structurată în patru părți. În prima parte se justifică alegerea temei printr-o recenzie din literatura de specialitate. În partea a doua am prezentat metodologia de cercetare pe care am folosit-o în realizarea acestei lucrări. Partea a treia cuprinde o serie de rezultate formulate pe baza unui studiu de caz, iar în final concluziile desprinse în urma studierii acestei problematice, care trebuie să spunem că nu este una exhaustivă, fiind doar o încercare de a trata din punct de vedere științific și practic problema evaluării juste a sistemelor de producere a energiei verzi.

⁴¹ INSSE

1. SINTEZĂ DIN LITERATURA DE SPECIALITATE

Sistemele de dezvoltare economică, de-a lungul timpului, tind să devină mai complexe și cu o structură mai bogată. Consumul de energie crește în cadrul sectoarelor dezvoltate, iar diversitatea economică, în general, are o tendință de creștere. De aceea, trebuie să ținem cont de durabilitate, care este îmbunătățită prin strategii care promovează diversitatea și eficiența utilizării resurselor în sistemele economice. *Economiile sunt sisteme termodinamice deschise, care extrag material din mediul înconjurător pentru a crea produse care, în cele din urmă, părăsesc sistemul economic.*⁴² (Paul H. Templet, 2011).

În ultimul deceniu, utilizarea resurselor regenerabile, inclusiv de energie „verde” a atras atenția la nivel mondial. *Unul dintre interese este cauzat de anticiparea inevitabilei tranziții la resursele de energie regenerabile, ca și epuizarea livrărilor de combustibili fosili tradiționali, în timp ce unele interese vin ca un răspuns la preocuparea față de schimbările climatice la nivel global*⁴³ (Vachon, Menz, 2009).

Tot cu privire la modificările climatice au fost efectuate o serie de cercetări în urma cărora s-a concluzionat faptul că *există mai multe posibilități de punere în aplicare a sursei noi de energie, de la relativele climate reci, care abundă în domeniul energiei solare, dar, de asemenea, cu o cantitate relativ mică de apă, până la necesitatea dezvoltării sistemelor hibride (RES + HE sistem's) și a faptului că acestea ar putea juca un rol important în realizarea obiectivelor climatice.*⁴⁴ (Margeta, Glasnovich, 2010).

La nivel global, conceptele tradiționale de securitate energetică care se bazează doar pe factorii economici și pe strategii de piață și interne, precum și pe stabilitate regională, *trebuie îmbunătățite, politica cere o nouă gândire în ceea ce privește securitatea aprovizionării cu energie, politicile externe și de securitate.* (Frank Umbach, 2009). Prin urmare, caracteristicile populației, *refectate prin rata de participare la grupurile de presiune de mediu, nivelul de venit, precum și la nivelul de educație, sunt factori determinanți în adoptarea de măsuri pentru promovarea energiei electrice verzi.* (Vachon, Menz, 2009).

Din fericire, țările pot dezvolta sisteme de producție a energiei pe toate tipurile de surse regenerabile, în funcție de specificul fiecărei zone geografice. Mai mult, asistăm la creșterea importanței eficienței energiei în construcții. *În SUA, Guvernul a sponsorizat programul „Energy Star”, care dă clădirilor o certificare Energy Star, dacă sursa de energie utilizată în cadrul clădirii dispune de certificate recunoscute de un inginer profesionist, dar și la un nivel de referință specificat*⁴⁵. (Deng, Quigley, 2011).

Mai multe măsuri de eficiență, la scara economiilor naționale, sunt explorate, iar datele sugerează că economiile cele mai eficiente sunt, de asemenea, cele mai intense energetic. *Un indice de încărcare de mediu este sugerat ca o măsură pentru a evalua eficacitatea mediului. Un rezultat evident este faptul că cele mai mici țări sunt cele mai intense energetic și au cele mai mari sarcini de mediu*⁴⁶ (Brown, Cohen, 2009).

Fie că vorbim de sistemele complementare la sistemul de alimentare cu energie electrică și termică deja existent, fie că vorbim de sisteme autonome de producție și valorificare, energia „verde” este la îndemâna atât a operatorilor economici, cât și a persoanelor fizice. Practic, un operator economic poate folosi un astfel de sistem atât pentru consumul propriu, cât și pentru comercializarea energiei pe piața internă de energie. Costurile mari de implementare a acestor sisteme sunt în general amortizabile în aproximativ 5-10 ani, în funcție de capacitatea de producție instalată.

⁴² Paul H. Templet „Energy, diversity and development in economic systems, an empirical analysis”, 2011

⁴³ Stephan Vachon, Fredric C. Menz „The role of social, political and economic interests in promoting state green electricity policies”, 2009

⁴⁴ Jure Margeta, Zvonimir Glasnovich „Feasibility of the green energy production by hybrid solar + hydro power system in Europe and similar climate areas”, 2010

⁴⁵ Yongheng Deng, Zhiliang Li, John M. Quigley „Economic returns to energy – efficient investments in the housing market: Evidence from Singapore”, 2011

⁴⁶ Mark T. Brown, Mathew J. Cohen „The convergence of energetic, economic and environmental realities”, 2009

Este adevărat că, pe termen scurt, asistăm la o creștere a prețului energiei, din cauza creșterii costurilor furnizorilor obligați să achiziționeze cote anuale de „certIFICATE VERZI”. Aceste cote reprezintă un mecanism de promovare a producerii de energie electrică din surse regenerabile, adică prin lege se stabilesc cote anuale de energie, iar autoritatea de reglementare califică anual producătorii de energie din surse regenerabile pentru a obține certificate verzi. Pentru îndeplinirea obligației, furnizorii trebuie să dețină un număr de certificate corespunzător cotei de energie electrică din surse regenerabile impusă, iar valoarea acestora reprezintă un câștig suplimentar primit de producători pentru „energia green” pe care o livrează în rețele. Trebuie spus că Parlamentul UE a convenit asupra unui obiectiv, asupra *certificatelor „verzi” care trebuie, până în anul 2020, să dețină 20% din consumul total de energie al UE, iar pentru a atinge obiectivul, Consiliul a adoptat obiective obligatorii pentru fiecare stat în parte*⁴⁷ (Aune, Hanne and Hagem, 2010).

Un alt instrument de politică relativ nou este reprezentat de certificatele albe (WHC), numite, de asemenea, titluri de eficiență energetică. *Ideea care stă la baza acestui instrument de politică este aceea că obiectivele specifice de economisire a energiei sunt stabilite de furnizorii de energie sau distribuitorii de energie, care trebuie să îndeplinească aceste cerințe prin punerea în aplicare a măsurilor de eficiență energetică la utilizatorii finali. În UE, numai Regatul Unit și recent Italia și Franța au pus în aplicare scheme de WHC, cu ținte diferite și caractarestici de proiectare*⁴⁸ (Oikonomou & Jepma, 2008).

Multe studii au făcut referire la beneficiile de productivitate asociate cu o eficiență energetică, care sunt cel puțin la fel de mari sau mai mari decât beneficiile energiei. Astfel, se spune că, dacă plantele cu o intensitate mai mare de energie tind să aibă o productivitate mai scăzută, atunci politică energetică trebuie să ia în considerare acest lucru. *Relația presupune că o creștere de 1% a eficienței energetice duce la o creștere a productivității cu mai mult de 1%. Acest lucru a confirmat în continuare relația semnificativă între productivitate și eficiență energetică*⁴⁹ (Boyda & Pangb, 2000).

Dar totuși trebuie spus că primul pas spre utilizarea pe scară largă a surselor regenerabile de energie și de conservare a mediului nostru pentru oamenii din viitor este de a adopta standarde de contabilitate „verzi”, dar și un comportament responsabil față de mediu. Aceste standarde au potențialul de a schimba lumina roșie pentru toate centralele electrice de poluare care cauzează și diminuează capitalul natural. O contabilitate „verde”, asociată cu o serie de principii care să țină cont de beneficiile energiei verzi, poate contribui la schimbarea accentului de la bunăstarea economică la bunăstarea socială totală, recunoscând faptul că societatea umană este o parte integrantă a lumii naturale. Adoptarea la scară largă a standardelor de contabilitate verde ar induce o creștere fără precedent a sectorului energiei regenerabile, deoarece ar face investiții în energie regenerabilă atractivă pentru investitori (Stanojevic, 2010).

Implicațiile pozitive ce se așteaptă sunt legate de: dezvoltarea tehnologiilor de producere a energiei din surse regenerabile și scăderea costurilor de producere în special pentru energia solară și energia eoliană; creșterea randamentului surselor de energie eoliană atât pentru centralele on-shore, dar și prin instalarea de central off-shore; scăderea costurilor de transport și distribuție prin utilizarea surselor de producere eoliană de mică putere și solară amplasate on-site (la locul de consum); reducerea emisiilor de gaze și CO₂; creșterea siguranței în alimentație prin diversificarea surselor de producere a energiei; reducerea dependenței energetice de importuri de resurse primare; impact social benefic prin dezvoltarea zonelor rurale în care sunt construite centralele electrice eoliene.

Iar ca și implicații negative, regăsim: lipsa unor date statistice pentru cheltuielile de exploatare și întreținere a echipamentelor de producere; posibilitatea creșterii cheltuielilor de exploatare și reparații chiar pentru înlocuirea unor subansamble majore; creșterea costurilor furnizorilor datorită obligației de realizare a cotelor anuale; creșterea costurilor de funcționare, reflectate prin creșterea tarifelor de transport.

⁴⁷ Finn Roar Anne, Hanne Marit Dalen and Cathrine Hagem „Implementing the EU renewable target through green certificate markets”, 2010

⁴⁸ Vlasis Oikonomon, Catrinus Jepma „White Certificates for energy efficiency improvement with energy taxes: A theoretical economic model”, 2008

⁴⁹ Vlasis Oikonomon, Catrinus Jepma „White Certificates for energy efficiency improvement with energy taxes: A theoretical economic model”, 2008

Pe termen mediu și lung, se estimează că investițiile în energiile regenerabile, verzi, ne vor aduce beneficii majore: eliminarea dependenței de sursele convenționale, reducerea emisiilor de gaze și CO₂, creșterea siguranței în alimentarea cu energie electrică a consumatorilor industriali și individuali, diversificarea surselor de producere a energiei și impactul social benefic în urma dezvoltării zonelor rurale, unde sunt construite centralele electrice eoliene. Trecând peste problemele specifice furnizorilor și consumatorilor finali, care până la urmă susțin sistemul de producere a energiei din surse regenerabile, prin suportarea în prețul final al energiei și costul acelor certificate verzi, trebuie admis faptul că, asemenea oricărui produs eco, și energia „ecologică” trebuie plătită la adevărata ei valoare.

2. METODOLOGIA DE CERCETARE

Elaborarea acestui articol pornește de la analiza, pe baza literaturii de specialitate, a modelelor de evaluare și determinare a valorii juste pentru sistemele de producere a energiei verzi. Pentru realizarea acestei cercetări s-a efectuat o documentare pe baza reglementărilor naționale în vigoare, precum și a Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IAS 16 „Imobilizări corporale”⁵⁰, IAS 36 „Deprecierea activelor”⁵¹).

Metodologia proiectului este consacrată modului în care se realizează cercetarea, prin soluționarea la timp și în condiții de calitate a obiectivelor stabilite. Astfel, sunt prezentate mijloacele prin care se realizează cunoașterea (cercetarea). Obiectivul principal al acestui articol a fost estimarea valorii juste a unui sistem de producere a energiei verzi și evidențierea beneficiilor unor astfel de investiții. Cercetarea contabilă are trei funcții principale: clasificarea și teoretizarea practicilor contabile; rolul de „ingineria” sistemelor contabile, adică adaptarea contabilității la noile nevoi de informare, extinderea câmpului de aplicare a contabilității; progresul cunoașterii în contabilitate⁵².

Ca în orice altă disciplină științifică, și în domeniul contabilității distingem o cercetare de tip fundamental și o cercetare aplicată. *Cercetarea fundamentală* s-a axat pe analiza evaluării juste a sistemelor de producere a energiei verzi ca și fenomen istoric, social și organizațional. Iar *cercetarea aplicativă* a constatat în studiul de caz, în elaborarea căruia am utilizat o metodă de cercetare *normativă*⁵³. Acesta a presupus analiza consumului de energie electrică în decursul unui an pentru un complex hotelier și s-a bazat pe prezentarea principalelor metode de evaluare utilizate pentru estimarea valorii juste, cu accent pe metoda venitului, ca metodă de estimare utilizată în practică, care pune accent pe beneficiile viitoare generate pentru întreprindere de un astfel de sistem.

Totuși, pe lângă teoriile clasice, am evidențiat și modificările care apar în plan contabil – o contabilitate „verde”, pe care am tratat-o și în partea de sinteză a literaturii de specialitate, și o contabilitate socială. De aceea, considerăm că cercetarea contabilă trebuie să ia în considerare că un sistem existent nu este nici perfect, și cu atât mai mult nu este nici cel mai bun, pentru că, poate, undeva deja se experimentează alte noi metode contabile.

3. REZULTATE ȘI DISCUȚII

3.1 *Abordări teoretice privind calculul valorii juste pentru sistemele de producere a energiei verzi*

Valoarea justă este valoarea la care un activ ar putea fi schimbat între părți bine informate care își dau acordul, în cadrul unei tranzacții în care prețul este determinat obiectiv. Conceptul de valoare justă este fundamentat pe existența unei piețe active (piață unde sunt reunite următoarele condiții: elementele negociate sunt omogene, se pot găsi în orice moment, în mod normal, cumpărători și vânzători ce pot ajunge la un acord, și prețurile sunt puse la dispoziția publicului). De multe ori însă, stabilirea unei valori juste este greu de realizat și este foarte subiectivă.

⁵⁰ Conform Standardelor Internaționale de Contabilitate, IFRS, 2007

⁵¹ Conform Standardelor Internaționale de Contabilitate, IFRS, 2007

⁵² Bernard Colasse, „A quoi sert la recherche comptable? Revue Francaise de Comptabilite” nr. 264/1995, p. 68

⁵³ Ionașcu Ion, „Epistemologia contabilității”, 1997

Ținând cont de caracterul specific al acestor sisteme de producere a energiei verzi, și anume, faptul că niciuna dintre componentele sale nu poate fi utilizată independent de alte componente ale sistemului, pentru a produce energie electrică, în funcție de destinația lor, întregul sistem va fi considerat un activ.

Recunoașterea inițială a sistemului se va face la costul *inițial*, care este format din costul componentelor acestuia și manopera aferentă, adică toate costurile necesare pentru a aduce activul în stare de funcționare. După recunoașterea inițială a activului, acesta va fi amortizat conform politicilor contabile ale entității referitoare la amortizarea imobilizărilor corporale. Un element indispensabil determinării amortizării îl constituie durata de funcționare, durata de viață a unui activ.

Recunoașterea ulterioară poate determina valoarea justă a imobilizărilor corporale prin efectuarea reevaluării, conform tratamentului alternativ permis de reglementările contabile naționale. Reevaluările trebuie făcute cu o suficientă regularitate, astfel încât valoarea contabilă să nu difere substanțial de cea care ar fi fost determinată folosind valoarea justă de la data bilanțului.

Valoarea justă se determină, de regulă, ca valoare de piață a activului, pentru acele active pentru care există o piață activă, cu tranzacții recente. Sistemele de producere a energiei verzi prezintă caracteristici specifice, determinate în funcție de amplasare, necesar de energie electrică de furnizat, echipamente utilizate pentru realizarea acesteia, de condițiile specifice meteorologice din zonă, potențialul energetic al zonei. Acestea reprezintă active unice, formate dintr-un ansamblu de alte active cu o utilizare specifică, și nu active cu caracteristici generale.

Deoarece sistemele de producere a energiei verzi cuprind active cu durate utile de viață estimate diferit, iar cum toate aceste active sunt esențiale pentru continuitatea funcționării sistemului, la estimarea fluxurilor de trezorerie aferente sistemului de producere a energiei verzi cu durată de viață utilă mai scurtă va fi considerată ca fiind o operațiune curentă de întreținere a acestui sistem. Pentru situația în care anumite componente ale sistemului vor fi înlocuite, acestea vor fi considerate ca făcând parte din întreținerea curentă a activului.

Ca metode de estimare a valorii juste pentru activele corporale pentru care nu există un preț cotelat pe o piață activă și care nu sunt comercializate în mod frecvent între părți, se poate utiliza fie metoda veniturilor, fie costul de înlocuire. Dacă valoarea justă a unui activ nu mai poate fi determinată prin referință la o piață activă, valoarea activului prezentată în bilanț trebuie să fie valoarea sa reevaluată de la data ultimei reevaluări, din care se scad ajutările cumulate de valoare.

Ca metode de estimare a valorii juste pentru activele corporale pentru care nu există un preț cotelat pe o piață activă și care nu sunt comercializate în mod frecvent între părți se poate utiliza fie *metoda veniturilor*, fie *costul de înlocuire*.

Metoda veniturilor este considerată o metodă de evaluare complexă și completă, aceasta ținând seama de condițiile reale ale pieței și de utilitatea activului pentru întreprindere. Punctul de plecare al acestei metode este dat chiar de definiția activului: *activul este o resursă controlată de entitate ca rezultat al unor evenimente trecute și de la care se așteaptă să genereze beneficii economice viitoare pentru entitate*.⁵⁴ Astfel, valoarea justă reprezintă exprimarea monetară a capacității activului de a genera fluxuri de trezorerie viitoare către întreprindere. Estimarea valorii juste prin metoda venitului presupune parcurgerea următorilor pași:

- Estimarea fluxurilor viitoare de trezorerie, ce vor fi generate de activul respectiv către întreprindere;
- Determinarea duratei de viață a activului și, implicit, a perioadei pentru care se realizează estimarea;
- Alegerea ratei de actualizare adecvate.

⁵⁴ Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 3055/2009, pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene

Pentru sistemele de producere a energiei electrice verzi cu scopul utilizării acesteia de către entitate, fluxurile de numerar estimate nu sunt date de veniturile generate de un astfel de sistem, ci sunt reprezentate de economia pe care entitatea o realizează, ca urmare a reducerii sau chiar a eliminării plăților efectuate de entitate către furnizorii de energie electrică. Beneficiul economic care rezultă din utilizarea acestui tip de activ nu este un beneficiu productiv, ci este capacitatea acestuia de a reduce ieșirile de numerar. În estimarea fluxului de numerar pentru un sistem de producere a energiei verzi se pornește de la cheltuiala cu energia electrică ce ar fi trebuit suportată de entitate în anul curent, determinată în funcție de consumul efectiv de energie și de prețul curent al energiei pe piață.

3.2 Studiu de caz

Studiul nostru de caz prezintă un complex hotelier, care a instalat la începutul anului 2010 o instalație de panouri fotovoltaice pentru producerea curentului electric, cu scopul de a obține energia electrică necesară spațiului hotelier. Estimarea consumului mediu anual de energie electrică s-a efectuat pe baza facturilor primite de la furnizorul de energie electrică pe parcursul anului 2009. Costul inițial aferent instalării și punerii în funcțiune a acestui sistem a fost de 375. 530 lei. Ca și metodă de amortizare vom folosi metoda liniară, iar perioada este de 20 de ani.

Trebuie menționat faptul că societatea a beneficiat de fonduri europene nerambursabile de 50 % din costul pentru achiziția sistemului de panouri fotovoltaice. La data de 31 decembrie 2011, în scopul efectuării reevaluării, se realizează estimarea valorii juste folosind metoda actualizării fluxurilor viitoare de numerar generate de utilizarea acestui activ.

Pentru a estima valoarea justă vom urma câteva etape:

1. Alegerea perioadei de timp pentru care se realizează estimarea

Durata de utilizare a acestei instalații am estimat-o la 20 de ani. Amortizarea a fost pe o perioadă de 2 ani, astfel vom considera estimarea fluxurilor de numerar pentru o perioadă de 18 ani, și o vom nota cu i .

2. Alegerea ratei de actualizare: 10,5%⁵⁵.

3. Actualizarea fluxurilor de numerar, care reprezintă cheltuiala cu energia electrică pe care societatea ar fi trebuit să o suporte anual, dacă nu ar fi existat sistemul de producere a energiei cu ajutorul panourilor fotovoltaice.

În tabelul de mai jos am prezentat, pentru perioada cuprinsă între 2012-2029, cantitatea de energie consumată, prețul energiei, fluxul net, fluxul net actualizat, și am văzut astfel economia de costuri pe care a generat-o sistemul nostru. Iar pentru o mai bună înțelegere a modului în care acest sistem de producere a energiei regenerabile „funcționează” și în contabilitate, am realizat înregistrările contabile.

⁵⁵ Rata de actualizare de 10,5% reprezintă rata dobânzii pe piață la care se poate împrumuta entitatea

Anul	Qi(kWh) ⁵⁶	Pi ⁵⁷	Economia ⁵⁸ de costuri	Cheltuieli ⁵⁹	Flux net	Factor actualizare	Fn act.
1	2	3	4	5	6=4-5	7	8=6/7
2012	95.700	0,433	41.438	1.030	40.408	1,105	36.568
2013	95.700	0,446	42.681	1.061	41.620	1,221	34.087
2014	95.700	0,459	43.962	1.093	42.869	1,349	31.779
2015	95.700	0,473	45.281	1.126	44.155	1,491	29.615
2016	95.700	0,487	46.639	1.159	45.480	1,647	27.614
2017	95.700	0,502	48.038	1.194	46.844	1,820	25.738
2018	95.700	0,517	49.479	1.230	48.249	2,012	23.981
2019	95.700	0,533	50.964	1.267	49.697	2,223	22.356
2020	95.700	0,549	52.493	1.305	51.188	2,456	20.842
2021	95.700	0,565	54.067	1.344	52.723	2,714	19.426
2022	95.700	0,582	55.689	1.384	54.305	2,999	18.108
2023	95.700	0,599	57.360	1.426	55.934	3,314	16.878
2024	95.700	0,617	59.081	1.469	57.612	3,662	15.733
2025	95.700	0,636	60.853	1.513	59.340	4,046	14.666
2026	95.700	0,655	62.679	1.558	61.121	4,471	13.671
2027	95.700	0,675	64.559	1.605	62.954	4,941	12.741
2028	95.700	0,695	66.496	1.653	64.843	5,460	11.876
2029	95.700	0,716	68.491	1.702	66.789	6,033	11.071
TOTAL							386.749

Înregistrări efectuate în contabilitate

1. Înregistrarea subvenției pentru investiții.

445 „Subvenții” = 475 „Subvenții pentru investiții” **262. 871 lei**

2. Încasarea a 50% din subvenție la semnarea contractului cu furnizorul

5121 „Conturi la bănci în lei” = 445 „Subvenții” **131. 436 lei**

3. Înregistrarea facturii de avans și plata avansului către furnizor.

% = 404 „Furnizori de imobilizări” **232. 829 lei**

232 “Avansuri acordate pentru imobilizări corporale” 187. 765

4426 ” TVA deductibilă” 45. 064

404 “Furnizori de imobilizări” = 5121 “Conturi la bănci în lei” **232. 829 lei**

4. Recepția imobilizării, la primirea facturii.

% = 404 „Furnizori de imobilizări” **465. 657 lei**

213 „Instalații tehnice, mijloace de transport,
animale și plantații” 375. 530

4426 „TVA deductibilă” 90. 127

5. Compensarea avansului plătit

404 „Furnizori” = % **232. 829 lei**

232 „Avansuri acordate pentru Imobilizări corporale” 187. 765

4426 „TVA deductibilă” 45. 064

⁵⁶ Cantitatea de energie consumată s-a determinat pe baza facturilor primite de la furnizorul de energie electrică din anul 2009

⁵⁷ Pi reprezintă prețul energiei electrice /kWh pentru anul 2012, iar pentru următorii ani s-a estimat o creștere anuală 3%

⁵⁸ Economia de costuri reprezintă cheltuiala cu energia electrică pe care societatea ar fi trebuit să o suporte anual cu energia electrică dacă nu ar fi existat sistemul de producere a energiei verzi

⁵⁹ Cheltuielile cu întreținerea și înlocuirea anuală a unor componente ale sistemului de producere a energiei verzi. Acestea au fost estimate la 1.000 lei în prețuri aferente anului 2011 și s-a previzionat o creștere anuală a prețurilor de 3%

6. Încasarea diferenței de 50% din subvenție la recepția imobilizării.
*5121 „Conturi la bănci în lei” = 445 „Subvenții” **131. 436 lei***
7. Plata furnizorului
*404 „Furnizori de imobilizări” = 5121 “Conturi la bănci în lei” **232. 828 lei***
8. Înregistrarea amortizării imobilizării, pentru doi ani de zile.
*681 „Cheltuieli de exploatare privind amortizările, provizioanele și ajustările pentru depreciere” = 281 „Amortizări privind imobilizările corporale” **37. 553 lei***
9. Reluarea la venituri a subvenției primite, concomitent cu înregistrarea cheltuielii cu amortizarea:
*445 „Subvenții pentru investiții” = 7584 „Venituri din subvenții pentru investiții” **37. 553 lei***

Am urmărit apoi reevaluarea sistemului de producere a energiei electrice, și am precizat că, la 31.12.2011, societatea prezenta următoarele informații în contabilitate:

- Amortizarea cumulată este de $(375. 530/20) * 2 = 37. 553$ lei
 Valoarea contabilă netă este de $375. 530 - 37. 553 = 337. 977$ lei
 Valoarea justă = 396. 593 lei
1. Eliminarea amortizării din valoarea instalației
*2813 „Amortizări privind imobilizările corporale” = 2131 „Echipamente tehnologice” **37. 553 lei***
2. Înregistrarea diferențelor din reevaluare
*2131 „Echipamente tehnologice” = 105 „Rezerve din reevaluare” **58. 616 lei***
3. Determinarea și înregistrarea amortizării lunare: amortizarea sistemului de producere a energiei verzi se determină pentru perioada rămasă de amortizat pornind de la valoarea rezultată în urma reevaluării.
- Durata de viață rămasă : 18 ani
 Valoarea amortizabilă : 396.593 lei
 Amortizarea anuală : $396.593 \text{ lei} / 18 \text{ ani} = 22.033 \text{ lei/an}$
 Amortizarea lunară : $22.033 \text{ lei} / 12 \text{ luni} = 1.836 \text{ lei/lună}$
- 6811 „Cheltuieli de exploatare = 2811 „Amortizarea Echipamente Tehnologice” **1. 836 lei***
pv. Amortizarea”

CONCLUZII

Deși încă scumpă, energia solară este, poate, cea mai curată și la îndemână formă de producere a energiei care este accesibilă umanității. Investițiile în energie regenerabilă au crescut în ultimii ani, deoarece se caută soluții pentru satisfacerea cererii tot mai mari de energie la nivel mondial, în condițiile diminuării resurselor tradiționale, susținând, de asemenea, proiectele de dezvoltare durabilă în anumite regiuni.

Prin implementarea sistemelor de producere a energiei verzi se ating următoarele aspecte: valorificarea resurselor regenerabile din energie solară, eoliană, hidroenergetică, geotermală, biomasă, biogaz, se vor reduce emisiile de gaze cu efect de seră și totodată se participă activ la îmbunătățirea calității mediului prin utilizarea eficientă a resurselor energetice primare.

Un ajutor important vine și din partea statului prin subvențiile acordate, contribuind astfel la dezvoltarea economică a regiunilor în care se efectuează investițiile, reducerea dependenței de importurile de resurse de energie primară, la protecția mediului prin reducerea emisiilor poluante și combaterea schimbărilor climatice.

Estimarea valorii juste a sistemului de producere a energiei verzi, în cadrul prezentului articol, ia în considerare beneficiile prezente și viitoare generate de activ, nu numai de costul curent sau prețul de vânzare la momentul la care se realizează evaluarea. Analizând problema atât din punct de vedere al costului investiției, a economiei de costuri generată de acesta, cât și din punctul de vedere al recuperării investiției, concluzionăm că investiția a fost una profitabilă.

Nu în ultimul rând, am vrea să subliniem importanța acestor resurse regenerabile și pentru România, și anume că este nevoie de o promovare a utilizării SRE (Surselor Regenerabile de Energie) și a tehnologiilor aferente, trebuie pus accentul pe programele de reabilitare și modernizare din domeniul producerii, transportului și distribuției energiei termice și electrice, o atenție deosebită trebuie acordată securității resursei în alimentarea cu energie, utilizării raționale a resurselor primare și eficienței în România, ceea ce va permite dezvoltarea unui viitor energetic durabil, cu aportul întregii activități de inginerie și de consultanță.

BIBLIOGRAFIE

- Boyda, G. A.. & Pangb, J. X. (2000) „Estimating the linkage between energy efficiency and productivity”
- Browna, M. T. & Cohenb, M. J. (2009) „The convergence of energetic, economic and environmental realities”
- Colasse, B. (1993) *Comptabilite generale*, Ediția 4, Ed. Economică, Paris, p. 24
- Colasse, B. (1995) *A quoi sert la recherche comptable?*, *Revue Francaise de Comptabilite*, no. 264: 68
- Deng, Y., Li, Z. & Quigley, J. M. (2011) *Economic returns to energy – efficient investments in the housing market: Evidence from Singapore*
- Feleagă, N., Ionașcu, I. (1998) *Tratat de contabilitate financiară*, vol. II, Ed. Economică, București, p. 24
- Finn, R. A., Dalen, H. M. & Hagem, C. (2010) *Implementing the EU renewable target through green certificate markets*
- Jure, M. & Glasnovich, Z. (2010) *Feasibility of the green energy production by hybrid solar + hydro power system in Europe and similar climate areas*
- Oikonomon, V. & Jepma, C. (2008) *White Certificates for energy efficiency improvement with energy taxes: A theoretical economic model*
- Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene
- Stanojevic, M., Vranes, S. & Gökalp, I. (2010) *Green accounting for greener energy*
- Standardul Internațional de Contabilitate IAS 16 (2008), *Active corporale*, Regulamentul (CE) NR. 1126/2008 din 3 noiembrie 2008 de adoptare a anumitor standarde internaționale de contabilitate, în conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 1606/2002 al Parlamentului European și Consiliului, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L320, volum 51, 29 noiembrie 2008
- Standardul Internațional de Contabilitate IAS 36(2008) *Deprecierea activelor*, Regulamentul (CE) NR. 1126/2008 din 3 noiembrie 2008 de adoptare a anumitor standarde internaționale de contabilitate, în conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 1606/2002 al Parlamentului European și Consiliului, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L320, volum 51, 29 noiembrie 2008
- Templet, P. H. (2011) *Energy, diversity and development in economic systems, an empirical analysis*
- Umbach, F. (2009) *Global energy security and the implications for the EU*
- Vachon, S., Menz, F. C. (2009) *The role of social, political and economic interests in promoting state green electricity policies*

MANAGEMENTUL RISCULUI IT ÎN ORGANIZAȚII

Oprea Andrei-Cristian

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiune, An 2, Gr. 673

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Victoria Stanciu

REZUMAT

Scopul acestei lucrări este de a prezenta definiții și clasificări privind riscul IT. Am ales să detaliez în acest studiu de caz câteva dintre cele mai cunoscute atacuri cibernetice din ultimul an, dorind să expun, pe de-o parte, naivitatea companiilor în a-și proteja resursele informaționale și, pe de altă parte, abilitatea atacatorilor de a exploata și cele mai mici vulnerabilități pentru a produce pagube imense. Cazurile prezentate relevă fragilitatea organizațiilor în fața atacurilor cibernetice. Este de notat că toate cele 3 spargerii au avut loc la companii care sunt lideri pe piața în respectivele domenii de activitate. Ajungem, deci, la o concluzie logică: niciun sistem nu este 100% sigur. Pe măsură ce tehnologia evoluează, vor fi descoperite noi vulnerabilități și moduri de a le exploata, care la rândul vor determina noi moduri de a le contracara. Ciclul este unul continuu iar procesul de management al riscului IT va rămâne un element crucial pentru buna funcționare a organizațiilor.

CUVINTE-CHEIE: risc IT, atacuri cibernetice, control intern

1. NOȚIUNI TEORETICE

1.1 Ce este riscul IT?

Mediul de afaceri este într-o continuă dezvoltare, beneficiind de îmbunătățiri constante aduse proceselor de producție sau metodelor de pregătire a personalului. Un element indispensabil al mediului de afaceri (cât și al vieții de zi cu zi) este mediul IT. Aflat de asemenea într-o continuă creștere, acesta permite în prezent stocarea, procesarea și transmiterea unor cantități enorme de informații la nivel mondial.

Dar evoluția sistemelor informatice nu a adus numai avantaje. Pe măsura dezvoltării și creșterii gradului de complexitate al sistemelor, precum și a dependenței proceselor de business față de acestea, s-a intensificat și nevoia companiilor de a se proteja în fața riscurilor ce pot apărea la nivelul mediului IT. Întrucât performanța unei companii este strâns legată de calitatea componentei IT, este ușor de înțeles de ce managerii alocă resurse semnificative în vederea minimizării riscului aferent.

Ajungem astfel la noțiunea de risc IT. Conform *Guidelines for the management of IT Securities*, publicat de Organizația Internațională pentru Standardizare, riscul în mediul informatic este „potențialul că o amenințare dată va exploata vulnerabilitățile unui activ sau unui grup de active, cauzând afectarea sau pierderea activelor. Impactul este proporțional cu valoarea pierderii sau pagubei și frecvența estimată a amenințării.”

Putem, astfel, să caracterizăm riscul prin următoarele elemente:

- Amenințările și vulnerabilitățile asociate proceselor și activelor informaționale;
- Impactul amenințărilor și vulnerabilităților asupra activelor;
- Probabilitatea de realizare a amenințărilor.

Amenințările sunt evenimente sau activități, în general externe unui sistem, care pot afecta la un moment dat punctele slabe (vulnerabilitățile) ale acestuia, cauzând pierderi semnificative.

O perspectivă mai clară asupra riscului IT este dată de un raport întocmit de compania Symantec, publicat în 2 volume, în 2007, respectiv 2008. Un punct important al acestui raport este diferențierea profilurilor de risc ale organizațiilor, în funcție de mai mulți factori.

Riscurile organizaționale variază de la micile neplăceri operaționale de zi cu zi, până la eșecurile provocate de dezastru naturale, ce-i drept, foarte rare. Tipurile și nivelurile de risc IT cu care se confruntă organizațiile variază, în funcție de domeniul lor de activitate, dar și de situația ramurii economice sau de cadrul legal prezent în țara în care își desfășoară activitatea.

De exemplu, o companie cu profil de divertisment, cu sisteme multiple de interfață cu clienții și cu un brand de renume, va avea un profil de risc diferit față de cel al unei firme din sectorul de producție cu puține sisteme de legătură externă, dar cu informații sensibile cu privire la design și proiectare. O instituție financiară cu o creștere înaltă din cadrul unei națiuni în curs de dezvoltare ar putea fi mai preocupată de riscurile privind performanța, în timp ce își extinde operațiunile, față de o instituție financiară dintr-o piață mai matură, unde predomină grija privind securitatea informațiilor și conformitatea cu cadrul legal.

Riscul organizațional este adeseori împărțit între componentele sale financiare și operaționale. Riscul financiar este bine cunoscut, iar piețele stabile ajută organizațiile să-și managerieze sau să-și transfere riscurile aferente instrumentelor financiare.

Riscul operațional rezultă mai degrabă din operații de altă natură față de cea a tranzacțiilor și poate include riscuri provenite din evenimente externe, cum ar fi dezastru naturale, modificări ale legislației în vigoare, sau procese interne asociate cu calitatea produsului, organizarea și performanța întreprinderii, pierderea dreptului de proprietate intelectuală, sau controale legale. Deoarece IT-ul a devenit într-un mod complex și pe scară largă interconectat cu operațiile de afaceri, riscul IT a crescut proporțional ca și componentă a riscului total operațional. Reprezentând mai mult decât o zonă de specialitate a Managementului Riscului Operațional, Managementul Riscului IT a devenit o practică separată, în urma rolului unic pe care IT-ul îl joacă în cadrul organizațiilor de astăzi.

IT-ul este parte integrantă a multor operații de afaceri și tranzacții. În cadrul Serviciilor Financiare și al Comerțului Online, de pildă, teoretic întreaga afacere poate fi desfășurată prin sistemele și rețelele IT. Riscul IT evoluează direct proporțional cu avansul tehnologiei. De exemplu, fraudă online de tip Phishing – ca și cerințele legale pentru contracararea acestuia – erau practic necunoscute până în 2004.

1.2 Clasificarea riscurilor IT

Symantec a stabilit un model de clasificare a riscurilor IT bazat pe impactul lor asupra organizației. Au fost definite, astfel, 4 (patru) arii de interes specifice. Cadrul clasifică riscurile de IT astfel:

- **Riscuri de securitate** – riscul ca informațiile să fie alterate, accesate sau utilizate de persoane neautorizate
- **Riscul de disponibilitate (availability risk)** – riscul ca informațiile sau aplicațiile să devină inaccesibile, în urma prăbușirii totale a sistemului sau a unei catastrofe naturale, incluzând perioada de recuperare ulterioară
- **Riscul de performanță** – riscul ca performanța slabă a sistemelor, aplicațiilor sau personalului, sau a mediului IT ca întreg la nivel de organizație să diminueze valoarea sau productivitatea afacerii
- **Riscul de conformitate (compliance risk)** – riscul ca procesarea și utilizarea informației să nu fie conforme cu cerințele specifice politicii firmei sau cu cadrul legal aplicabil.

În continuare, voi prezenta un tabel ce conține posibile cauze, dar și impactul asupra organizației aferente fiecărui subtip de risc IT.

Cauzele și efectele riscurilor IT

Tabelul 1

Categoria de risc	Surse	Impact potențial
Securitate	- Atacuri externe - Cod malițios - Acces neautorizat la sisteme - Angajați nemulțumiți - Măsuri de securitate ineficiente, management defectuos al parolelor și al accesului în zone securizate	- Furtul sau coruperea de active informaționale, financiare, fizice - Furt de identitate - Fraudă externă sau internă - Afectarea reputației organizației
Disponibilitate	- Căderi de tensiune - Defecțiuni masive ale componentelor hardware - Dezastre naturale - Războaie - Atacuri teroriste	- Tranzacții eșuate - Grad de încredere scăzut din partea clienților, partenerilor de afaceri sau personalului firmei; - Întreruperea completă sau întârzierea unor procese de business critice
Performanța	- Personal IT slab pregătit - Arhitectura inadecvată/învechită a sistemelor și rețelelor - Rețele suprasolicitate	- Pierderea clienților - Productivitate redusă - Deteriorarea relațiilor cu partenerii de afaceri - Ingreunarea desfășurării proceselor importante de business
Conformitate	- Nerespectarea cadrului legal aplicabil - Nerespectarea politicii IT stabilite - Utilizarea de software fără licență	- Litigii - Afectarea reputației organizației

1.3 Procesul de management al riscurilor

În literatura de specialitate, managementul riscului este definit ca fiind „procesul de identificare a vulnerabilităților și amenințărilor din cadrul unei organizații, precum și de elaborare a unor măsuri de minimizare a impactului acestora asupra resurselor informaționale”. Procesul se caracterizează printr-un ciclu de viață interactiv, compus din mai mulți pași:

- **Identificarea activelor** ce vor trebui protejate: hardware, software, baze de date, rețele, documentație etc.
- **Evaluarea riscurilor** – presupune mai întâi identificarea riscurilor asociate activelor informaționale, apoi evaluarea lor în funcție de severitatea efectelor pentru a determina impactul rezultat.
- **Minimizarea riscurilor** implică o identificare a controalelor, care vor ajuta la aducerea riscurilor identificate la un nivel acceptabil. Controalele pot detecta evenimente generatoare de risc, pot minimiza impactul sau pot transfera riscul către alte organizații, prin externalizare.
- **Reevaluarea riscului** permite monitorizarea performanței nivelurilor de risc.

Un rol important în managementul riscului IT îl are controlul intern. Controlul intern este definit ca un ansamblu de politici, proceduri, practici și structuri organizaționale, implementate cu scopul de a reduce riscurile. Acestea sunt dezvoltate pentru a oferi organizației o asigurare rezonabilă că obiectivele sale vor fi îndeplinite, urmărind prevenirea, detectarea și corectarea evenimentelor neplăcute.

Controlul intern poate fi, prin urmare, clasificat astfel:

- **Preventiv:** are ca scop prevenirea producerii erorilor, omisiunilor și acțiunilor rau-voitoare. Exemple de implementare a unui control preventiv sunt: angajare de personal calificat, separarea sarcinilor și responsabilităților, stabilirea de proceduri clare privind introducerea de date în sistem, stabilirea unor politici clare cu privire la accesul logic la informații sensibile, utilizarea programelor antivirus și a firewall-urilor
- **Detectiv:** are ca scop detectarea și raportarea problemelor apărute în sistem. Controlul detectiv include acțiuni precum: validarea intrărilor de date, mesajele de eroare din cadrul aplicațiilor informatice, implementarea unor sisteme de detecție a intruziunilor
- **Corectiv:** are ca scop reducerea impactului unei amenințări identificate prin controlul detectiv sau permite corectarea erorilor detectate. Ca exemplu, putem menționa procedurile de recuperare a datelor sau procedurile de relansare după dezastre.

Pentru o mai bună implementare a controalelor asupra sistemelor informatice, ISACA, organizația profesională ce grupează și certifică specialiști în domeniul auditului și controlului sistemelor informatice, a emis cadrul COBIT (ajuns în 2012 la versiunea 5.0), care cuprinde un set de ghiduri privind controlul mediului IT în organizații.

2. STUDIU DE CAZ: IMPACTUL AMENINȚĂRILOR EXTERNE ȘI A MANAGEMENTULUI INEFICIENT AL RISCULUI IT ÎN ORGANIZAȚII

2.1 Introducere

Am descris mai devreme o clasificare viabilă a riscului IT bazată pe mai mulți factori. Dacă riscul de performanță ține în primul rând de elemente interne din cadrul organizațiilor, celelalte riscuri au, de cele mai multe ori, o origine externă.

Am ales să detaliez în acest studiu de caz câteva dintre cele mai cunoscute atacuri cibernetice din ultimul an, dorind să expun, pe de-o parte, naivitatea companiilor în a-și proteja resursele informaționale și, pe de altă parte, abilitatea atacatorilor de a exploata și cele mai mici vulnerabilități pentru a produce pagube imense.

2.1.1 Glosar

- **Phishing** – un tip de fraudă electronică ce constă cel mai des în trimiterea unui mail de către o persoană rău-voitoare în scopul a induce în eroare potențiale victime și a obține informații sensibile;
- **DDoS (distributed denial of service)** – atac cibernetic menit să îngreuneze sau să sisteze complet activitatea unui server;
- **Anonymous** – grup semi-organizat de hackeri din toată lumea care pretinde că „luptă împotriva încălcării dreptului la exprimare liberă”;
- **Zero-day exploit** – exploatarea unor vulnerabilități ale aplicațiilor care sunt necunoscute de producător la momentul lansării pe piață;
- **APT (Advanced persistent threat)** – atacuri efectuate de către organizații ce dispun de resurse IT semnificative, în general autorizate de guvernul unui stat;
- **Backdoor** – program menit să ofere acces și control asupra unui sistem de la distanță unei persoane rău-intenționate.

2.2 Descrierea detaliată a incidentelor

2.2.1 Citigroup

Scurtă introducere

Citigroup este o corporație multinațională ce are ca principal obiect de activitate furnizarea de servicii financiare. Până în 2008, compania era cel mai mare conglomerat bancar raportat la active totale, numărând nu mai puțin de 357.000 de angajați. Compania a fost grav afectată de criza financiară, dar rămâne în continuare concernul cu cea mai extinsă rețea de servicii, cu sucursale în peste 140 de țări.

Este de așteptat ca un asemenea gigant să implementeze o politică de securitate de top. Vom vedea, însă, că atacul prezentat în această lucrare nu a fost nici pe departe o operațiune complicată.

Detaliile atacului:

În luna mai a anului 2011, controalele efectuate de companie au descoperit că peste 360.000 de conturi ale clienților fuseseră compromise în urma unui atac cibernetic pe cât de ingenios, pe atât de simplu.

Atacatorii au descoperit o vulnerabilitate în pagina web a firmei, care îi permitea practic oricui client deținător de cont să verifice informațiile altui client. Fiecărui utilizator i se dădea un număr de ordine, de exemplu „www. citibank. com/user/1234”. Odată intrat în cont, utilizatorul putea accesa orice alt cont printr-o simplă modificare a numărului din adresă din browser. Dacă am fi tastat, deci, „www. citibank. com/user/12345”, am fi avut acces la contul la care făcea referire numărul 12345.

Exploatând această vulnerabilitate, atacatorii au reușit, prin utilizarea unui simplu script, să extragă și să salveze datele a peste 360.000 de clienți Citigroup din SUA. Deși compania a descoperit breșa la începutul lunii mai, incidentul a fost făcut public la peste 3 săptămâni de la acea dată. Clienții au fost anunțați și ei cu întârziere.

Atacatorii au reușit să fure peste 2,7 milioane de dolari din aproximativ 3400 de conturi. Prejudiciul auxiliar cauzat de această spargere s-a ridicat la peste 22 de milioane de dolari, la care s-a adăugat lovitura de imagine cauzată de ușurința cu care au fost sustrase datele, precum și publicarea întârziată a atacului de către companie.

2.2.2 RSA

2.2.3 *Scurtă introducere*

RSA este o firmă ce operează în industria securității rețelelor și a criptografiei. Fondată în 1982, compania este acum o subsidiară a EMC Corporation, de care a fost achiziționată în 2006 pentru suma de 2,1 miliarde \$. Fondatorii companiei, Ron Rivest, Adi Shamir și Len Adleman au creat algoritmul de criptare cu cheie publică intitulat RSA. Este de notat faptul că unii dintre cei mai importanți clienți ai acestei firme sunt giganți din sectorul de apărare din SUA, precum Lockheed Martin sau L-3 Communications.

Detaliile atacului

Deși atacul nu a fost nici pe departe la fel de simplu ca în cazul Citibank, metodele folosite de hackeri au avut la bază probabil cel mai greu de controlat factor de risc existent: factorul uman.

Prima parte a atacului a constat în trimiterea unor e-mailuri ce conțineau fișiere infectate către un grup de angajați ai companiei (phishing). Mailurile conțineau un atașament de tip excel care, la deschidere, rula un program care exploata o vulnerabilitate a platformei Adobe Flash pentru a lăsa un backdoor – numit Poison Ivy – în sistemul infectat. Deși e-mailurile au ajuns în folderul trash al respectivilor angajați, unul dintre ei a decis să deschidă fișierul excel.

Acțiunea a cauzat instalarea fișierului malițios, care le-a permis hackerilor să controleze de la distanță sistemul infectat. Astfel ei au reușit să sustragă date privind produsele SecurID utilizate de diverși clienți ai companiei pentru autentificarea utilizatorilor rețelelor lor.

Foarte puține urme au fost lăsate de autori și, cel puțin până acum, nu se știe exact cine a orchestrat atacul, deși unele zvonuri dau ca probabilă sursă China.

Este posibil ca atacul să fi făcut parte dintr-o serie mai mare de operațiuni de tip APT, întrucât datele obținute de la RSA au fost folosite în încercarea de a accesa serverele companiilor L-3 Communications și Lockheed Martin, doi giganți ai sectorului de apărare din SUA și parteneri de afaceri ai RSA. Din fericire, atacurile nu s-au soldat cu pierderi, întrucât sistemele de securitate au detectat din timp tentativele de acces neautorizat.

Ca urmare a atacului, RSA a fost nevoită să înlocuiască dispozitivele token utilizate pentru autentificare. Costul acestei operațiuni a fost estimat la 65 de milioane \$.

2.2.4 Sony

Scurtă introducere

Sony este probabil cea mai cunoscută firmă din cele prezentate în acest studiu de caz. Gigantul japonez este unul dintre cei mai mari producători de electronice din lume, având extindere la nivel mondial.

Un produs de mare succes al companiei este seria de console PlayStation, ajunsă actualmente la a 3-a iterație. Pentru utilizatorii consolelor sale, Sony a demarat un serviciu numit PSN (PlayStation Network) concomitent cu lansarea pe piață a PlayStation 3. PSN avea să devină ținta unuia dintre cele mai mari atacuri cibernetice din istorie.

Detaliile atacului

Încă de la începutul anului 2011, Sony s-a confruntat cu atacuri de tip DDoS, ca urmare a unor conflicte cu grupul Anonymous. Aceste atacuri aveau să prefățeze unul dintre cele mai mari furturi de date din istorie.

În data de 19 aprilie, inginerii de sistem au observat un comportament neobișnuit al serverelor rețelei PSN. Prima manevra a fost oprirea a 4 servere și mobilizarea unei echipe în scopul stabilirii defecțiunii. Pe 20 aprilie, după controlul celor 4 sisteme, s-a stabilit că ele fuseseră accesate fără autorizație și au fost sustrase date. Peste încă 2 zile, devenea clar faptul că hackerii au obținut datele a nu mai puțin de 77 de milioane de conturi asociate rețelelor PSN și Qriosity.

Aparent, atacatorii au exploatat o vulnerabilitate a unui server de aplicații (vulnerabilitate de care experții de securitate ai Sony nu erau conștienți) și au intrat nedetecți în rețea, sustrăgând detaliile conturilor clienților.

Pe 26 aprilie, compania a făcut public atacul, solicitându-le clienților să își schimbe parolele și să își verifice conturile bancare (10 milioane de conturi aveau și date privind conturi bancare, dar acestea erau criptate). Pe 1 mai s-a descoperit că pe 17 aprilie compania fusese ținta altui atac asemănător, în urma căruia datele a peste 25 de milioane de utilizatori ai rețelei Sony Online Entertainment au fost sustrase.

Deși autorul nu a fost identificat până în prezent, se zvonește că în spatele operațiunii s-ar afla grupul Anonymous. Membrii grupului au negat explicit orice legătură cu intruziunile din 17 și 19 aprilie. Atacul s-a dovedit a fi unul extrem de costisitor pentru Sony, prejudiciul estimat fiind de peste 10 miliarde de dolari.

2.3 O analiză comparativă a celor 3 incidente

Analiza comparativă a incidentelor

Tabelul 2

Detalii	Citigroup	RSA	Sony
Domeniu de activitate	Servicii financiare	Securitate electronică	Electronice, multimedia
Motivarea atacului	Câștig monetar	Spionaj	Câștig monetar, recunoașterea abilității hackerilor
Vulnerabilitate exploatată	Web-Site slab securizat	Factorul uman (naivitatea angajaților) Zero-day exploit – platforma flash	Zero day exploit
Riscul manifestat	Securitate Conformitate	Securitate	Securitate Disponibilitate
Informațiile sustrase	Datele a 360.000 de clienți	Date privind algoritmi de criptare utilizați de produsele SecurID	Datele a peste 100 de milioane de utilizatori ai serviciilor de entertainment Sony
Pierderile estimate	- 2,7 milioane de dolari furați din 3400 de conturi - 22 milioane în cheltuieli adiționale	Aprox. 65 de milioane de dolari	Peste 10 miliarde de dolari

3. CONCLUZII

Cazurile prezentate relevă fragilitatea organizațiilor în fața atacurilor cibernetice. Este de notat că toate cele 3 spargeri au avut loc în ultimele 12 luni, la companii care sunt lideri pe piață în respectivele domenii de activitate. Incidentele de acest gen nu sunt nici pe departe rare, în fiecare lună fiind atacate cu succes sute sau chiar mii de companii sau instituții de stat.

Ajungem, deci, la o concluzie logică: niciun sistem nu este 100% sigur. Pe măsură ce tehnologia evoluează, vor fi descoperite noi vulnerabilități și moduri de a le exploata, care la rândul vor determina noi moduri de a le contracara. Ciclul este unul continuu, iar procesul de management al riscului IT va rămâne un element crucial pentru buna funcționare a organizațiilor.

BIBLIOGRAFIE

- Năstase, P., Stanciu, V. & Ali, E. (2008) *Auditul și controlul sistemelor informatice*, Editura Economică, București

Referințe internet:

- <http://www.symantec.com>
- <http://www.OWASP.org>
- <http://www.hackmageddon.com>
- <http://www.nytimes.com>
- <http://www.isaca.org>
- <http://blogs.rsa.com>
- <http://online.wsj.com>
- <http://www.consumerist.com>
- <http://www.wired.com>

FRAUDA. ANALIZĂ ȘI METODE DE DETECTARE

Popescu Laura-Maria și Toader Andrei George

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiuune, An II, Grupa 673

Coordonator științific: Lect. univ. dr. Liviu Matac

REZUMAT

Proiectul are ca scop analiza fenomenului de fraudă la nivel național și internațional. Primul capitol tratează subiecte precum abordarea fenomenului de fraudă prin prezentarea categoriilor și schițarea portretului unui infractor economic. Tot aici putem întâlni mentalitatea în rândul companiilor din țară și străinătate în ceea ce privește fraudă și urmările acesteia. Capitolul al doilea reprezintă un studiu realizat pe baza a peste 40 de cazuri reale de fraudă întâlnite în ultimii ani în lume, studiu prin intermediul căruia ne-am propus să descoperim care sunt domeniile cu risc maxim și modalitățile de fraudare cel mai des întâlnite în rândul companiilor. Aici putem cunoaște și exemple concrete de fraude ce au la bază scheme piramidale și modul în care au funcționat acestea. În capitolul trei sunt prezentate o serie de metode de prevenire și detectare a fraudei, privite din diferite unghiuri, având la bază cazurile expuse anterior. Concluziile acestui proiect aduc în atenție amploarea fenomenului de fraudă și felul în care acesta este abordat, dar în același timp și posibilitatea de restrângere prin implementarea unor principii de bază menite să sporească gradul de siguranță la nivelul organizației.

CUVINTE-CHEIE: *fraudă, detectarea fraudei, infractori economici, prevenirea fraudei, scheme piramidale, risc*

INTRODUCERE

Proiectul are ca scop analiza fenomenului de fraudă la nivel național și internațional. Prin consultarea a peste 40 de studii de caz din întreaga lume, s-au creat o serie de concluzii, iar pe baza acestora s-a urmărit schițarea unor măsuri de prevenire și detectare a acestui fenomen. Pornind de la două direcții prin care ne-am propus să identificăm domeniile de activitate ale firmelor în cauză, dar și modalitățile de fraudare, am reușit să identificăm factorii-cheie ce au condus către acest fenomen și astfel să concluzionăm prin a încadra în anumite tipare spețele prezentate. Ținând cont de rezultatele obținute, am conturat o serie de principii de bază care ar trebui implementate în orice organizație pentru a spori gradul de siguranță.

1. IMPACTUL FRAUDEI LA NIVEL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL

1.1 Fraudele economice și autorii lor

Fraudele apar peste tot. În relațiile dintre indivizi, în relațiile de afaceri dintre parteneri, între angajați și angajatori, în agențiile guvernamentale, în organizațiile non-profit. În toate domeniile. În toate țările. În lume, 43% din companii au fost victime ale fraudelor economice în ultimii ani (2008-2010). La prima vedere, un infractor obișnuit nu este diferit de o persoană obișnuită. Nu are cazier, este integrat social, este educat, își ține promisiunile, deține o poziție de răspundere. Această asemănare se datorează faptului că fraudele pot fi comise de oricine, în anumite circumstanțe. Persoanele „de treabă” comit fraude economice. O statistică a Departamentului de Justiție american relevă faptul că media pierderilor în jafurile armate este de 250 de dolari și probabilitatea ca infractorul să fie prins și să stea timp îndelungat în închisoare este foarte mare. În cazul infracțiunilor economice, pierderile financiare sunt mult mai mari

(de la sute de mii la zeci de milioane de dolari), dar probabilitatea ca infractorii să fie prinși și să sufere pedepse aspre este mică.

Triunghiul fraudei

Oportunitatea – apare atunci când sistemele interne de control sunt slabe. Deficiențele în controalele interne creează o atmosferă în care delapidatorii au convingerea că vor avea succes și nu vor fi descoperiți. Acesta este singurul factor al triumghiului pe care managementul unei societăți îl poate controla, impunând anumite tipuri de controale și punând în aplicare politici eficiente de management al riscului de fraudă. Încrederea, deși constituie un element important al activității într-o societate, este deseori și un element care facilitează fraudă.

Autojustificarea – este capacitatea infractorului de a-și justifica propriile acțiuni. Autorul fraudei se convinge pe sine însuși că angajatorul îi datorează această remunerație pentru că: nu este plătit suficient, este subapreciat pe plan profesional, merită mai mult, la urma urmei societatea își poate permite gaura financiară pe care se pregătește s-o facă sau este vorba doar de un împrumut pe care îl va rambursa mai târziu.

Motivația secretă – presiuni financiare din cauza diferenței între salariu și responsabilități, presiuni de a atinge anumite obiective financiare, slăbiciuni personale ce rezultă dintr-un stil de viață excesiv (jocuri de noroc, anturaj, droguri, alcool), sau nevoia de a ține pasul cu prietenii, cu vecinii, cu colegii.

1.2 Profilul hoțului corporatist

Robert Melli, director al departamentului de Risk Management AAM Consulting prezintă într-un articol publicat în anul 2010 trăsăturile care-l caracterizează pe infractorul din mediul privat:

- foarte inteligent
- muncește excesiv
- standard ridicat de viață, peste nivelul câștigului
- se simte invulnerabil și se manifestă ca atare în relațiile cu colegii
- previne orice verificare/auditare
- rar bolnav, nu cere concediu

În plus, el lucrează în spatele ușilor închise, singur, și adesea nu are un înlocuitor delegat pentru responsabilitățile sale. Își asumă o gamă largă de responsabilități, are mai multe telefoane și participă la acțiuni caritabile. Conform unui studiu realizat de KPMG Forensic:

- 85% din făptașii descoperiți în timpul investigației erau bărbați
- autorul tipic al fraudelor investigate are vârsta cuprinsă între 36 și 55 de ani
- infractorul va continua să comită acte de fraude până este prins
- 91% din făptașii investigați au acționat în mod repetat – pe o perioadă de câțiva ani.

În 89% din cazuri, infractorii au săvârșit fraudă împotriva propriului lor angajator. În aceste situații:

- făptașii par a se fi bucurat de încrederea angajatorului și colegilor
- mai mult de 50% dintre infractori lucrau în compania respectivă de mai mult de 6 ani
- făptașii dețineau o poziție care le permitea să evite controalele sau să se abată de la procedurile standard
- în 86% din cazuri autorul fraudei făcea parte din echipa de management și în două treimi din cazuri din echipa de senior management
- majoritatea delapidatorilor în cazurile investigate lucrau în departamentul financiar
- în 20% din cazuri, angajatul infractor avea un complice în exterior

Tot încrederea a jucat un rol principal și în cazul societăților în care făptașii nu făceau parte din salariații companiei. Cazurile reflectă că autorii fraudelor erau în principal furnizori, clienți și sub-contractorii – partenerii de afaceri ai societății fraudate.

Trezește îngrijorare faptul că nu a existat nicio suspiciune în mai mult de jumătate din cazuri, dar în 22% din situații deși au existat suspiciuni, firmele nu au reacționat. Această situație ridică numeroase întrebări, ca de exemplu, suntem noi, ca societate, mult prea încrezători și refractari la investigații, înainte ca dovezile să devină copleșitoare?

Potrivit Sondajului Global privind Fraudele, realizat de Ernst & Young, în România **11% dintre respondenți au indicat faptul că, în cadrul structurilor lor de conducere, nu există preocupări cu privire la răspunderea personală pentru acțiunile societății**, rezultat mult mai ridicat decât rezultatul global de 4% și de cel de 2% pentru Europa Centrală și de Est.

Profilul unui infractor economic

(conform unui studiu KPMG din 2009):

- 70% dintre făptași aparțin grupei de vârstă 36-55 ani;
- 85% dintre autorii fraudelor sunt bărbați;
- în 68% din cazuri, delapidatorii acționează independent;
- în 89% din cazuri actele de fraudă sunt savârșite împotriva propriului angajator;
- în 20% din cazuri a existat un complice din exterior, doar în 11% din cazuri societățile au fost atacate de persoane din exterior.
- în 60% din cazuri au fost implicați membri din senior management (inclusiv membri ai consiliilor de administrație).
- în alte 26% din cazuri au fost implicate persoane de la nivelul managementului, ajungându-se cumulativ la 86% de situații în care autorii fraudei făceau parte din management. Acest rezultat atrage atenția asupra unui risc cu care se confruntă toate companiile: persoanelor din conducerea executivă li se încredințează informații corporative confidențiale și, cu toate acestea, ei sunt exact persoanele care sunt în poziția de a evita controalele interne.
- în 36% din cazuri autorul fraudei avea o vechime în firmă de 2-5 ani.
- în 22% din situații, angajații infractori lucraseră mai mult de 10 ani în organizația victimă.
- doar 13% din delapidatori aveau o vechime în societate mai mică de 2 ani înainte de savârșirea actelor de fraudă.
- delapidatorul intern lucrează de cele mai multe ori în departamentul financiar, urmat de angajații din domeniul operațiunilor/vânzărilor.
- însușirea necuvenită de bani s-a dovedit a fi cel mai comun tip de fraudă;
- în 83% din cazuri, făptașii au acționat la nivel național și nu internațional;
- 91% dintre infractori nu s-au oprit la o singură acțiune frauduloasă, ci au continuat să savârșească astfel de acte; fiecare al treilea făptaș a acționat de mai mult de 50 de ori;
- un prejudiciu total de 1 milion Euro și chiar mai mult per infractor a fost cauzat de fiecare al doilea delapidator din Europa, de aproape fiecare al treilea făptaș în Africa de Sud și de fiecare al patrulea în India / Orientul Mijlociu.

1.3 Fraudele economice în România

În România, fenomenul de fraudă economică trece printr-un proces de maturizare negativă. Cu toate că numărul firmelor care raportează o astfel de problemă este în scădere față de 2005, sumele fraudate per companie s-au dublat. Un studiu realizat de Price Waterhouse Coopers asupra infracționalității economice relevă aspecte importante despre acest fenomen:

- **Costurile fraudelor economice din România s-au dublat în ultimii doi ani.** Peste 36% dintre companiile românești au declarat că au fost victime ale fraudelor economice în ultimii doi ani. În medie, fiecare companie românească care a raportat fraude a fost victimă a peste șapte

incidente de fraudă în ultimii doi ani. Pierderile medii raportate de către companii în urma infracțiunilor economice **s-au dublat** în același interval de timp. Companiile din România participante la studiu au raportat pierderi în valoare de 13,7 milioane de dolari din activitățile de infracționalitate economică, adică aproximativ 405.000 de dolari de fiecare firmă fraudată, sumă de două ori mai mare decât în 2005.

- **Firmele cele mai afectate** de către acest fenomen sunt companiile mari, cu peste 5.000 de angajați (62%), în timp ce firmele cu mai puțin de 200 de angajați au fost mai puțin afectate (36%).
- **Frauda în diverse industrii** variază, cifrele pornind de la 57% pentru domeniul asigurărilor și industria comerțului cu amănuntul, 44% pentru industria automobilelor, până la 27% în industria farmaceutică.
- **Cele mai frecvente modalități** de fraudă raportate de către companiile din România sunt însușirea necuvenită de active (23%), încălcarea drepturilor de autor (15%), fraudă contabilă (15%) și corupția (10%).
- **Corupția și mita** sunt percepute ca fiind cele mai răspândite infracțiuni economice. În ciuda acestei percepții, din totalul declarat de cazuri de infracțiune economică în România, doar 9,7% au fost cazuri de corupție și mită. Se pune întrebarea: care este răspândirea reală a corupției și mitei? Este posibil și chiar probabil ca percepția companiilor să se dovedească mai valabilă decât ratele scăzute declarate pentru corupție și mită. Circa 31% dintre companiile românești sunt de părere că li s-a pretins, sub o formă sau alta, **să plătească mită** în ultimii doi ani. De asemenea, peste 50% dintre firmele autohtone consideră că au pierdut oportunități de afaceri, deoarece o companie concurentă ar fi oferit mită (52%).
- **Profilul tipic al autorului de fraude** economice este, potrivit respondenților din România, **bărbat** (88,5%), **cu vârsta între 41 și 50 de ani** (36,4%) și având o **poziție de top management** (48,3%).

Deși majoritatea infracțiunilor economice declarate de companiile românești în ultimii doi ani au fost săvârșite de entități externe (clienți sau parteneri de afaceri), o proporție tot mai mare a fost săvârșită de persoane din interiorul companiei (19,4% în 2007 față de 13% în 2005). Este îngrijorător că **aproape jumătate din făptași fac parte din conducerea companiilor românești**. Trei dintre cele mai întâlnite **motive care au stat la baza comiterii fraudelor** economice sunt: lipsa de cunoaștere a gravității faptei, stilul de viață costisitor și un prag scăzut de rezistență la tentații.

- **Reacția păgubiților:** aproape 20% dintre păgubiți stau cu mâinile în sân și nu au luat nicio măsură pentru a preveni aceste incidente. Companiile românești care au participat la sondaj au reușit să recupereze aproximativ 33% din sumele pierdute.
- **Măsurile** luate împotriva celor care au comis astfel de infracțiuni variază de la caz la caz, astfel că 60% dintre companii au ales încetarea raportului de muncă cu persoana în cauză, iar 53% dintre companii au apelat la măsuri penale. Împotriva majorității celor care au comis cele mai grave infracțiuni declarate a fost declanșată o acțiune civilă sau penală. Totuși, peste 41% nu au fost condamnați, ceea ce evidențiază necesitatea colectării de către companii de dovezi suficiente și adecvate pe parcursul investigării cazurilor.
- **Fraudele costă.** Companiile au cheltuit în total 5,5 milioane de dolari pentru gestionarea cazurilor de infracțiune economică din ultimii doi ani. Mai mult, în plus față de costurile directe aferente infracțiunilor economice, aproape 90% din cei care au fost afectați de infracțiuni economice susțin că au suferit pierderi colaterale, cum ar fi deteriorarea imaginii mărcii și companiei, sau efectul negativ asupra moralului angajaților.

1.4 Misterul irezistibilelor scheme Ponzi

În România, puțină lume știe de schemele Ponzi, dar mulți au auzit de Caritas. Este același lucru, **o schemă piramidală**.

Schema Ponzi are la bază câteva elemente fără de care nu ar putea funcționa și crește:

1. **Auto-iluzionarea.** Credința (neîntemeiată) a oamenilor că banii lor sunt investiți într-o afacere care produce profituri record. De fapt, clienții sunt plătiți – dacă sunt plătiți! – din banii altor creduli, ceea ce atrage alți și alți naivi, ai căror bani vor fi folosiți pentru cei dinaintea lor ș. a. m. d., până când schema se prăbușește din cauza datoriilor acumulate sau a retragerii unora din „investitori”.
Nu există nicio investiție în niciun instrument-minune cu denumire complicată care să fie de zeci de ori mai eficientă ca investițiile tradiționale. Nu există nicio descoperire care produce saci de bani peste noapte. Nu există niciun joc de întrajutorare care să nască venituri colosale. Nu există bani fără muncă!
2. **Reinvestirea.** Profitul obținut de primii „investitori” într-o schemă piramidală **îi face pe „investitori” să revină** și să își reinvestească banii obținuți după prima „rundă”.
3. **Zvonurile.** Vestea câștigurilor record zboară și **aduce noi și noi „investitori”**, ai căror bani sunt folosiți pentru a-i plăti pe cei dinaintea lor.
4. **Comoditatea.** Schemele Ponzi se bazează înainte de toate pe ignoranța și lipsa de documentare de orice fel a oamenilor care încă mai cred în **investiții minune**.
5. **Lăcomia.** Schemele piramidale prosperă datorită **lăcomiei** celor care, chiar dacă au obținut profituri semnificative o dată, vor să profite iarăși și iarăși de o rețetă care pare (și este) incredibilă. Își anunță și prietenii, și familia, și ajung să **răspândească paguba**. Chiar și după istoriile FNI și Caritas, schemele Ponzi sunt mai actuale ca oricând și în țări mult mai avansate economic. Cu apariția unor instrumente financiare complexe și greu de înțeles, oamenii devin din ce în ce mai convinși, în mod eronat, că este firesc să nu înțeleagă termeni financiari noi și modul de funcționare a investițiilor pe care le fac.

Americanul Bernard Madoff a cauzat, la finalul anului trecut, o pagubă estimată inițial la **peste 50 de miliarde de dolari** – cea mai mare din istoria lumii. Financiar vorbind, de câte ori ceva pare prea frumos ca să fie adevărat, așa și este: neadevărat (minciună, înșelătorie).

De ce schemele piramidale se numesc și scheme Ponzi?

În cinstea **părintelui escrocheriilor** de acest fel, Charles Ponzi, omul care cu vorbe dulci, gogoși și cafea a reușit să lase fără milioane de dolari mii de „investitori” americani creduli. În România s-ar putea numi scheme Caritas, o înșelătorie de 1 miliard de dolari.

Cea mai cunoscută schemă de tip Ponzi din România a fost Caritas, care a atras, în perioada 1992-1994 milioane de investitori. Sumele totale investite au depășit un trilion (1.000 de miliarde) de lei vechi.

În 2009, schemele de tip Ponzi au intrat iar în atenția publicului odată cu pierderile de 50 de miliarde de euro din schema Bernard Madoff. Zeci de mii de investitori, unii dintre ei pierzându-și economiile de-o viață, au văzut cu peste 16,5 miliarde de euro s-au evaporat că fumul în 2009, conform analiștilor de la Associated Press (AP), relatează CNBC.

Suma se referă la schemele de <joc> desfășurate în 50 de state americane. Madoff, care a pledat vinovat la procesul ce i-a fost intentat, a primit o sentință de 150 de ani de închisoare. În 2009, miliardarul Warren Buffet a observat, în mod înțelept, că „poți afla că cineva înoată în pielea goală doar dacă nu mai este în apă”.

Per total, peste 150 de scheme Ponzi au intrat în colaps în 2009, față de 40 în 2008, conform datelor AP care a examinat toate cazurile din SUA și ale FBI. Datele pentru 2010 nu sunt disponibile.

Istoria ultimului secol ne-a demonstrat inventivitatea nemărginită a oamenilor. Dacă majoritatea acestor descoperiri au fost puse în folosul societății omenenești, o anumită categorie de „inovații” cu un vădit caracter malefic au fost îndreptate cu bună știință împotriva oamenilor și în folosul unor indivizi fără scrupule.

Exemplul cel mai edificator din această categorie este dat de domeniul financiar cu așa-zisele „scheme piramidale de câștiguri”. Mii de oameni și-au pierdut investițiile participând la astfel de scheme ilegale de câștig.

În timp ce multe dintre victimele schemelor știau că merg la noroc, fără să cunoască faptul că șansele de câștig erau măsluite împotriva lor, o mulțime de oameni au crezut că investesc într-o afacere serioasă, fiind păcăliți de mascarea schemelor piramidale, astfel încât să pară afaceri legale.

Scopul acestui articol este acela de a vă ajuta să nu cădeți victimă a unei scheme piramidale, fie ea simplă sau mascată. *Schemele piramidale simple* sunt similare scrisorilor în lanț, în timp ce *schemele piramidele mascate* se aseamănă lupului în blană de oaie, ascunzându-și adevărata față pentru a păcăli eventuali investitori și pentru a se sustrage legii.

Ce este o schemă piramidală?

Schemele piramidale (sau jocurile financiare piramidale) sunt niște proceduri ilegale de câștig, construite virtual sub forma unei piramide sau a unei structuri piramidale, în care straturile (nivelurile) piramidei sunt alcătuite din persoane care plătesc o anumită sumă la intrarea în schemă.

Regula generală de câștig este foarte simplă: **persoanele care ajung în fruntea piramidei pot câștiga bani numai dacă mai intră în schemă o mulțime de oameni la baza piramidei.** Fiecare persoană trebuie să plătească o taxă de intrare, după care este obligat să recruteze alți oameni care să achite și ei taxa de intrare. Câștigul lor este format din suma taxelor de intrare a persoanelor de la baza piramidei.

Deci oamenii care intră la baza piramidei dau bani pentru câțiva oameni aflați în vârf. Fiecare nou participant plătește pentru șansa de a ajunge în vârf și pentru a profita de plățile celor care vor intra în joc mai târziu. Aceste scheme piramidale de câștig se mai numesc *jocuri de într-ajutorare* sau *fonduri comune închise* sau *cluburi de finanțare și investiții închise* etc.

- *De exemplu*, pentru a intra în schema jocului TEAM-PARTNER (care a funcționat în Germania între anii 1990-1993), o persoană trebuia să plătească o sumă de 1. 000 DM, ceea ce asigura un loc la baza piramidei. Schema era o piramidă binară închisă, deci cu 2 ramuri la fiecare nivel, pe maximum 9 niveluri. Regula plăților câștigurilor era următoarea: 500 DM mergeau la sponsor (partenerul care a recrutat persoana respectivă) și care se afla pe un nivel mai sus în piramidă, iar 500 DM la partenerul din vârful piramidei, promotorul schemei. După un anumit timp, piramida se completa la maximum, iar promotorul câștiga 16. 000 DM, în timp ce persoana nou intrată și ceilalți de la baza piramidei se trezeau cu 1.000 DM mai săraci. Când promotorul schemei a intrat în posesia banilor, el a dispărut. Fiind eliminat din joc, următorul nivel a devenit vârful piramidei. Abia atunci au început cei doi aflați pe al doilea nivel să aibă profit. Pentru a fi plătiți cei doi din vârf, trebuia să se recruteze 32 de persoane la baza piramidei. Jocul piramidal a continuat o perioadă, schema mărindu-se cu noi doritori de câștiguri ușoare.

Aspecte ce trebuie știute despre schemele piramidale

1. **Sunt necâștigătoare.** Schema piramidală se bazează pe o matematică simplă: există puțini câștigători și foarte mulți participanți care își pierd investițiile. Câștigurile sunt plătite din banii pierduți de cei mulți.
2. **Sunt frauduloase.** În mod conștient sau nu, participanții la o schemă piramidală îi păcălesc pe cei care sunt recrutați. Dacă li s-ar explica șansele scăzute de a obține un profit, puține persoane ar plăti să intre în schemă.
3. **Sunt ilegale.** Există un risc real ca o schemă piramidală să fie oprită de autorități, iar participanții să fie pasibili de pedeapsă.

Motivația de a se înscrie într-o schemă piramidală

Cei ce promovează aceste scheme sunt maeștrii în psihologia maselor. La întrunirile de recrutare se creează o adevărată frenezie, o atmosferă de entuziasm în care presiunea exercitată de grup și promisiunile unor venituri peste noapte manevrează lăcomia sau frica oamenilor de a pierde o afacere bună. Întrebările și verificările sunt descurajate. Este greu ca o persoană să facă față unei astfel de oferte, dacă nu este conștientă de faptul că schema este măsluită împotriva sa.

Piramidele mascate – lupul în blană de oaie

Unii promotori de scheme piramidale încearcă să le mascheze ca fiind metode de marketing în rețea. Marketingul în rețea este o metodă de afaceri legală, în care se construiește o rețea de distribuitori independenți pentru a vinde produse de larg consum. Pentru a apărea ca o companie de marketing în rețea, o schemă piramidală apelează la o linie de produse și susține că are ca scop comercializarea acestora. Cu toate acestea, efortul real depus în vânzarea produselor este infim sau complet inexistent. În schimb, banii se colectează în stilul tipic schemelor piramidelor: prin recrutare. Caracteristica acestor piramide constă în faptul că noii distribuitori sunt nevoiți să cumpere cantități mari și costisitoare de produse, atunci când se înscriu în schemă.

- *De exemplu*, se poate întâmpla ca o persoană să cumpere produse fără niciun fel de valoare în schimbul a 500 de dolari, pentru a deveni „distribuitor”. Persoana care a recrutat-o primește 250 de dolari (un comision de 50%) și 250 de dolari merg la vârful piramidei (compania, în cazul nostru). Observați asemănarea cu procedeul de la schema piramidală TEAM-PARTNER descrisă mai devreme.

Majoritatea piramidelor mascate nu sunt atât de ușor de demascate. Companiile care practică aceste scheme piramidale aleg adesea produse care costă puțin pentru a fi fabricate și care nu au niciun fel de valoare stabilită de piață, cum ar fi produse noi, miraculoase, cure exotice etc. Acest lucru îngreunează studiul pieței despre existența unei solicitări adevărate pentru produsele vândute. Cea mai bună metodă de a evita o schemă piramidală frauduloasă mascată constă în a deosebi o afacere legală de una frauduloasă.

Marketingul în rețea – Șanse de venit legal

Marketingul în rețea este o metodă populară de desfacere și comercializare a produselor, dar nu în magazine prin intermediul angajaților, ci prin agenți comerciali independenți (distribuitori) la domiciliul clientului. Distribuitorul își poate alege singur orele de lucru, câștigând bani din vânzarea produselor unei companii consacrate.

Într-o structură pe mai multe niveluri, distribuitorul își poate construi și organiza propria rețea de agenți (distribuitori) prin recrutarea, motivarea, aprovizionarea și pregătirea celorlalți, pentru a vinde produsele respective. Venitul include un procent realizat din vânzarile întregului tău grup de agenți, precum și câștigurile din propriile vânzări către consumatori. Această șansă a făcut din marketingul în rețea o metodă atractivă de a începe o afacere cu o sumă mică de bani.

Metode de evitare a unei investiții greșite

- Luarea unei decizii de investiție analizând cu atenție situația, fără a permite terțelor persoane să intervină în luarea deciziei, accentuând pe factorul timp. O șansă bună de a începe o afacere de marketing în rețea nu va dispărea peste noapte. Cei care spun „întră acum, ori niciodată” vor să spună că persoanele care se vor înscrie mai târziu vor rămâne pe dinafară, ceea ce este un mare neadevăr.
- Adresarea de întrebări despre companie și angajații ei, despre produse – prețul lor, valoarea lor reală, sursele de aprovizionare și potențialul pieței din zona de acțiune, despre taxa de înscriere (inclusiv despre stocul ce trebuie achiziționat inițial), despre garanția companiei pentru răscumpărarea produselor nevândute, despre media câștigurilor agenților activi.
- Obținerea de copii scrise a tuturor materialelor despre compania respectivă.
- Consultarea cu persoane care au experiență în produsele companiei și verificarea ipotezei conform căreia produsele sunt într-adevar vândute consumatorilor.
- Cercetarea și verificarea tuturor informațiilor. Chiar dacă documentele par oficiale, nu înseamnă că sunt complete sau corecte.

2. ANALIZA FENOMENULUI DE FRAUDĂ LA NIVEL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL

2.1 Identificarea domeniilor de activitate cu risc major și a metodelor de fraudă utilizate de companii

Clasificarea fraudelor

Tabelul 1

Tip Frauda	Sector de activitate						
	Financiar-bancar	Telecomunicatii & IT	Energetic	Industria alimentara	Transport	Comert	Farmaceutic
1. Capitalizarea incorecta a cheltuielilor		WorldCom					
2. Cheltuieli cu titlu de investiții					Tunul de la CFR (Mihai Necolaiciuc)		
3. Costurile cu dobânzile							
4. Costurile cu reclama și publicitatea		AOL (Americă on Line)					
5. Excluderea activelor riscante	Lehman Brothers în complicitate cu Ernst & Young						
6. Furtul de numerar	Bancorex			Parmalat	Southwest Airlines		
7. Metode care implică creanțele companiei						Crazy: Eddie Antar	
8. Produse facturate și nelivrate							Anika Therapeutics; Boston Japan;
9. Raportări incorecte	Tyco International ⁶⁰	Peregrine Systems					
10. Recunoașterea incorectă/ mărirea artificială a veniturilor		Informix Corporation; Xerox				Cendant Corporation; K-Mart; Sunbeam Corporation	
11. Scheme amortizări		Microsoft Corporation					
12. Sistemele de raportare financiară frauduloasă	Bancă Baring (Nick Leeson); Bancă Daiwa (brokerul Iguchi)		Eron				
13. Spolierea activelor		Adelphia Communication					
14. Supraestimarea activelor/subestimarea debitelor		Wordcom					
15. Supraestimarea provizioanelor pentru cheltuieli		Microsoft Corporation					
16. Tranzacții fictive (fără vreun beneficiu economic pentru vreuna dintre companii)	Jerome Kerviel	Qwest Communication					
17. Tranzacții frauduloase	Yasuo Hamanaka						

⁶⁰ Tyco International activeaza pe trei segmente importante de afaceri: soluții de securitate, protecția împotriva incendiilor și transportul produselor petroliere prin conducte

2. Fraude ce au avut la bază scheme Ponzi și jocuri piramidale

Au fost fraudate, de-a lungul timpului, și oamenii obișnuiți prin schemele ponzi și jocurile de tip piramidal. În tabelul următor vă prezentăm câteva exemple:

Fraudatorii

Tabelul 2

<i>Tip fraudă</i>	<i>Artizani</i>	<i>Pierderi suferite de „jucători”</i>	<i>Pedeapsa primită</i>
Scheme ponzi	Bernard Madoff (2009)	50 de miliarde de euro	150 de ani de închisoare
	Luis Felipe Perez	40 de milioane de dolari americani	10 ani de închisoare
	Guy Albert de Chimay	7 milioane de dolari americani	A pledat vinovat
	Gerard Cellette Jr.	53 de milioane de dolari americani	A pledat vinovat și a convenit, că parte a înțelegerii, să lase la latitudinea judecătorului să aleagă o pedeapsă între 6 și 10 ani de închisoare
	James W. "Bill" Bailey Jr	13 milioane de dolari americani	A pledat vinovat, riscă 43 de ani de închisoare
	Scott Rothstein	1,2 miliarde de dolari americani	50 de ani de închisoare
	Nicholas Cosmo	380 de milioane de dolari americani	40 de ani de închisoare
	Terry Freeman	22,4 milioane de dolari americani	8 ani de închisoare
	Monroe Beachy	33 de milioane de dolari americani	A pledat vinovat, riscă 20 de ani de închisoare
	Arthur L. Heffelfinger	740.000 de dolari americani	10 ani de închisoare
	David Hernandez	6,4 milioane de dolari americani	16 ani de închisoare
	Ion Stoică (Caritas)	Între 1 și 5 miliarde de dolari americani	A primit în prima instanță 7 ani, care s-au transformat în 2 ani, care s-au transformat în 1 an jumate, din care a executat câteva luni
Jocuri de tip piramidal	MMM-2011 (Serghei Panteleevici Mavrodi)	10 miliarde de dolari	Jocul este în curs de desfășurare
	EMIL KRUTEK, Antonin Fojtek, Andreas Fassler (Delphin)	1 milion de euro	Nimeni nu a fost condamnat
	Gheorghe Popilean (Mondoprosper)	2,5 milioane de dolari	A fost condamnat la 3 ani de închisoare din care a executat doar 1 an
	Gheorghe Dogaru (Dynamic Elite Club – Casă de Ajutor Reciproc a Salariaților)	8 milioane de dolari	A primit NUP (neînceperea urmăririi penale)
	Kazutsugi Nami (L&G) (Japonia)	2 miliarde de euro	În curs de pronunțare
	SAFI Invest SA (Viorel Cataramă, George Danielescu, Radu Cojocaru, Dan Constantinescu)	300.000 de euro	Singurul trimis în judecată, George Danielescu, a fost găsit nevinovat

3. PREVENIREA ȘI DETECTAREA FRAUDELOR

3.1 Metode de prevenire și detectare a fraudei la nivel general

Fraudele au fost și vor fi un domeniu de interes pentru persoanele ce doresc să obțină venituri foarte mari într-un timp relativ scurt. Ele pot fi comise atât de persoane din structurile de conducere, cât și de către cele din aria de execuție. De aceea este foarte important să stabilim la nivel de companie o serie de principii, ce trebuie respectate, pentru a diminua riscul de fraudă. Prin introducerea normelor de control intern, audit intern, precum și de audit financiar, prin aplicarea lor corectă și respectarea acestora, în cadrul unei companii se poate reduce semnificativ riscul de fraudă, motiv pentru care, atunci când stabilim politica de securitate a unei organizații, dar și atunci când avem în vedere verificarea calității implementării acestei politici, trebuie să ținem cont de următoarele aspecte:

- **Un cod de conduită bine aplicat** constituie unul dintre cele mai importante mecanisme de comunicare către angajați a standardelor acceptabile de activitate și de a atrage atenția asupra angajamentului asumat de management pentru respectarea integrității (o organigramă clară, elaborarea unei politici a conflictului de interese, existența unui departament de audit intern).
- **Un program de comunicare și training** atent planificat va spori înțelegerea salariaților asupra obligațiilor pe care le au privind controalele asupra fraudei și abaterilor profesionale (discuții periodice despre etică profesională, stabilirea unei hotline pentru raportarea fraudelor).
- **Recunoașterea semnelor de avertizare timpurie asupra posibilelor fraude.** Semnale de alarmă ce trebuie urmărite de management: schimbări în comportamentul angajatului, schimbări în stilul de viață, dependență de droguri, de jocuri de noroc, concedii neefectuate. Crearea și promovarea unui sistem confidențial de suport pentru angajați care să includă: consiliere familială, ajutor pentru dependența de droguri/jocuri de noroc/alcool, consiliere financiară.
- **Crearea unui sistem intern de control adecvat**, cu funcție de prevenire și detectare a fraudelor, care să urmărească:
 - respectarea principiului de segregare a funcțiilor (nicio funcție nu trebuie să permită unui angajat să poată executa un ciclu complet de tranzacții, adică un angajat să aibă autoritatea de a executa activități de front-office și de back-office).
 - verificarea personalului în ceea ce privește calificarea, competența, educația, istoricul celorlalte locuri de muncă, evaluarea periodică a performanțelor, efectuarea concediilor.
 - accesul la bunurile societății, compararea datelor contabile cu existența lor fizică.
 - o investigație corespunzătoare a angajaților și terților reprezintă o parte importantă a unei strategii de prevenire a fraudei și abaterilor profesionale, în special pentru pozițiile cu autoritate în procesul de raportare financiară. Mijloacele de analiză proactivă a datelor privind actele de fraudă – precum sistemele de căutare a informațiilor din bazele de date pentru identificarea conexiunilor dintre diferite persoane, verificarea antecedentelor angajaților – condamnări, incidente financiare, de credite etc. pot ajuta la depistarea actelor posibile de fraudă și abateri profesionale care ar rămâne altfel neobservate de către conducere, poate timp de ani de zile.
- **O evaluare amplă a riscului de fraudă și de abatere profesională** ajută managementul să înțeleagă riscurile unice cu care se confruntă compania lor, să identifice golurile sau deficiențele în controale și să elaboreze un plan pentru identificarea resurselor și controalelor adecvate.
- **Atitudinea față de fraudatori.** Un pas important în crearea unei culturi de intoleranță la fraudă este consecvența în acțiune când se depistează o infracțiune economică. Astfel, personalul înțelege care sunt consecințele unei posibile implicări în fraudă și faptul că depistarea ei este certă și inevitabilă datorită sistemului eficient de control și de management al riscului. O astfel de atitudine duce la descurajarea celor mai mulți infractori. Este totodată esențial să se arate angajaților că toți făptașii sunt tratați la fel, indiferent de poziția deținută în companie.

- **Reacția la depistarea fraudei**

- dezvăluirea în mod public a fraudei și abaterii profesionale;
- odată fraudă sau abaterea descoperită ar trebui întreprinse acțiuni reparatorii: dezvăluirea rezultatelor investigației în mod voluntar către un organism de reglementare sau către altă autoritate competentă, reparația prejudiciului adus, examinarea cauzelor pentru a asigura reducerea riscului;
- discuții cu cei implicați, precum și cu cei în poziții manageriale care nu au reușit să prevină sau să depisteze asemenea evenimente;
- comunicare către salariați că managementul a acționat și a reacționat în mod corespunzător.

3.2 Gradul de detectare a fraudelor în România

Metode de depistare: de regulă, **doar 6% dintre cazurile de fraudă sunt detectate datorită sistemului de control al companiei**, cele mai multe cazuri fiind detectate inițial din întâmplare (12,9%) sau cu ajutorul unor surse externe acesteia (35,5% din cazuri). În ceea ce privește eficacitatea măsurilor anti-fraudă, companiile românești pun pe primul loc ca eficiență auditul și controalele interne, urmate de comitetele de audit, managementul riscului de fraudă și programele de respectare a standardelor.

Fraudele economice pot și depistate mai ușor cu ajutorul firmelor de specialitate. Specialiștii consideră că acele firme care beneficiază de servicii profesionale de identificare a amenințărilor din piață și a riscurilor operaționale sunt în avantaj față de celelalte.

3.3 Cum să prevenim fraudarea businessului

Deseori, oamenii de afaceri cred că cea mai eficientă metodă de luptă cu fraudele din firmă este depistarea și pedepsirea celor care le comit. Desigur, nimeni nu pune la îndoială rolul pedepsei în evitarea fraudelor. Însă este aceasta cea mai eficientă metodă?

Pentru a răspunde la întrebare, trebuie să luăm în considerație următorii factori:

- ♦ depistarea și documentarea fraudelor necesită cunoștințe și abilități speciale în domeniu;
- ♦ dacă ați și prins hoțul de mână, este foarte mare riscul ca el ulterior să trecă în ofensivă și să solicite restituirea prejudiciului moral cauzat prin intermediul instanței de judecată. Luând în considerație momente ca prezumpția nevinovăției, necesitatea acumulării și prezentării probelor în judecată doar de către organele abilitate și mulți alți factori legați de pierderea valorii probelor, situația Dvs. poate deveni destul de critică;
- ♦ cazurile scoase la iveală reprezintă doar o mică parte din numărul total de fraude comise, care cauzează atât pierderi directe, cât și indirecte;
- ♦ restituirea pagubei pe care ați suportat-o în urma fraudei poate fi destul de anevoioasă, uneori necesitând resurse echivalente sau mai mari ca însuși prejudiciul comis.

Analizând cele expuse, ne convingem că mult mai eficient ar fi să prevenim fraudele, dar nu să luptăm cu ele post-factum. Însă în mediul de afaceri persistă opinia că crearea și menținerea unui sistem de prevenire a fraudelor necesită investiții colosale. Așa este oare în realitate?

Desigur, crearea unui sistem eficient antifraudă poate duce la cheltuieli suplimentare considerabile. Aceasta se întâmplă când companiile se străduiesc să elimine toate posibilitățile de furturi din partea angajaților, investind o bună parte din bani pentru tehnologii și metode avansate în domeniu.

Însă nu totdeauna firmele pot să-și permită cheltuirea banilor mulți pentru prevenirea fraudelor, aceasta mai cu seamă referindu-se la întreprinderile mici. Totodată, există căi simple și eficiente care permit proprietarilor să-și protejeze afacerile fără a investi sume mari de bani care, deși aparent sunt binecunoscute și considerate obligatorii, de multe ori sunt ignorate.

În continuare sunt prezentați 10 pași care ar trebui întreprinși pentru a evita pierderi colosale în viitor.

- a) **Acumularea de cunoștințe despre posibilele fraude.** Formarea unei opinii clare despre modul cum pot fi comise fraudele și cine le poate comite, dacă se dorește prevenirea fenomenului respectiv. Aceasta înseamnă că este necesară studierea oportunităților și factorii de motivație care favorizează comiterea fraudelor, precum și metodele de bază de prevenire.
- b) **Selectarea cu precauție a angajaților.** În societate există o categorie de oameni predispuși spre comiterea fraudelor. Este deosebit de importantă evitarea angajării celor care reprezintă un pericol în viitor. Pentru aceasta se recomandă examinarea minuțioasă a fiecărui candidat la angajare, atrăgând o deosebită atenție trecutului acestora. Chiar și dacă caracteristicile în scris de la locul precedent de muncă sunt pozitive, este important să existe un dialog direct cu oamenii care cunosc de mult timp angajatul pentru a evita posibile dezamăgiri.
- c) **Crearea unor direcții despre modul în care poate fi comisă fraudă.** Analizând situația din poziția angajaților la procesele și operațiunile care au loc în firmă. Este important să se găsească răspunsuri la întrebări precum: Există posibilități evidente pentru furturi și fraude? Provoacă neajusurile din procesul de lucru posibilități ușoare de furt? Sunt supravegheate destul de bine zonele cu risc de fraudă?
- d) **Cultivarea în rândul angajaților a spiritului de intoleranță față de fraudă.** Cei mai mulți salariați nu au venit în contact cu fraudă la locul de muncă, sau pur și simplu nu au știut că au fost în contact cu fraudă. Dacă angajații vor înțelege pericolul fraudelor și vor cunoaște în linii generale simptomele lor prealabile, ei vor ajuta la soluționarea acestor probleme în companie. Sfatul de la angajat este una dintre modalitățile cele mai frecvente ca fraudă să fie detectată, prin oferirea de instrumente angajaților pentru a ajuta în prevenirea și depistarea fraudelor.
- e) **Implicarea.** Una dintre cele mai frecvente greșeli comise în business constă în neimplicarea proprietarilor. Deseori, aceștia se implică întru totul în vânzări și în procesul de marketing, lăsând responsabilitatea financiară pe seama contabililor sau managerilor. Procedând așa, toți factorii conduc spre calea sigură către catastrofă. Patronul firmei trebuie să se implice cu regularitate în controlul resurselor materiale și financiare, iar în acest mod angajații vor cunoaște că acestea sunt supravegheate cu strictețe. Studierea dispozițiilor de plată, cu regularitate examinarea cheltuielilor pentru a certifica faptul că sunt corecte și informarea permanentă asupra a ceea ce se întâmplă cu resursele companiei.
- f) **Crearea de politici și proceduri eficiente.** Procedurile proactive de prevenire reprezintă esența controlului intern. Dacă este importantă respectarea regulamentelor curente în organizație, atunci și prevenirea fraudelor devine importantă. Pentru asigurarea efectului maxim, personalul angajat în controlul intern trebuie să fie implicat în procedurile de dezvoltare a procedurilor de control. Cei mai experimentați în domeniul fraudelor pot propune și cele mai valoroase metode de control. Totodată, rețineți că planul de control eficient nu necesită resurse costisitoare pentru creare și implementare.
- g) **Elaborarea și implementarea Codului de conduită.** Instituirea Codului etic este un pas important pentru companiile de orice nivel. Dar nu este suficientă doar elaborarea acestui Cod, este important că cerințele acestuia sunt pe înțelesul angajaților și pot fi respectate.
- h) **Securitatea fizică.** Chiar și pentru firmele mici, montarea unei alarme și înscrierea la un serviciu de monitorizare al unei companii de securitate reprezintă costuri nesemnificative față de prejudiciile ce pot fi aduse de o eventuală fraudă.
- i) **Crearea inspecției interne și a controlului intern.** Controlul intern este o componentă importantă a managementului dintr-o companie și organizație. Acesta cuprinde planuri, metode și proceduri folosite pentru a îndeplini misiunile, a atinge scopurile și obiectivele și, în acest fel, să susțină un management performant. Controlul intern este prima linie în prevenirea și detectarea erorilor și fraudelor, în apărarea și conservarea activelor companiei. Controlul intern ajută managerii să obțină rezultatele dorite și asigură că instrumentele de planificare și proiectare strategică sunt bazate pe realitate, iar măsurile pentru îndeplinirea obiectivelor sunt aplicate în practică. Controlul intern respectă principiul eficienței, asta însemnând că trebuie să fie minimal, să vizeze acele procese și operațiuni de maximă importanță și maxim impact în caz de disfuncții, să se bazeze pe un număr mic de indicatori și parametri, care să fie măsurați la perioade prestabilite.

- j) **Realizarea unui plan bine fundamentat de reacție la activitatea frauduloasă.** Persoanele care au comis fraude trebuie să fie pedepsite. Legislația prevede diverse forme de pedeapsă, însă pentru oamenii de afaceri mult mai importantă devine nu atât pedeapsa în sine, cât restituirea prejudiciului material cauzat. Existența unui plan prealabil de reacționare la posibilele fraude nu numai că va contribui la depistarea și pedepsirea persoanelor care au comis fraude și la restituirea pagubelor materiale, dar și la coordonarea eforturilor în vederea eliminării factorilor care au favorizat comiterea acestor fapte.

Cele zece elemente nu abordează în mod exhaustiv problematica prevenirii fraudelor, dar cel puțin reprezintă un minim necesar. Există o serie de alte metode utilizate pentru a completa politica de securitate a companiei, dar în același timp este important să nu ignorăm vreuna dintre aceste „directive”, în caz contrar ar trebui reanalizată serios poziția cu privire la securitatea împotriva fraudelor.

Ca modalitate generală de prevenire a fraudei putem face referire la cele trei elemente prezentate anterior în triunghiul fraudei. Prin acordarea unei atenții sporite acestor factori ne putem crea măsuri de prevenire ce au ca scop identificarea și analiza comportamentului posibililor inițiatori de fraude.

Pentru a preveni efectiv fraudele trebuie să stabilim mai întâi de toate ce îi motivează pe oameni să comită fraude. În acest context, cercetătorul în domeniul fraudelor Dr. Donald R. Cressey a elaborat conceptul de triunghi al fraudei. Conform acestui concept, există trei elemente care stau la baza comiterii fraudelor: **opportunity – oportunitate, rationalization – justificare, financial pressure – presiune financiară**

Oportunitatea se referă la situațiile și circumstanțele care favorizează comiterea fraudelor. Spre exemplu, angajatul care are acces necontrolat la bunurile întreprinderii are oportunitatea să sustragă aceste bunuri. Oportunitatea este elementul care poate fi influențat și controlat cel mai eficient. O acțiune importantă pentru a reduce manifestările criminale constă în evaluarea oportunităților de comitere a fraudelor și reacționarea corespunzătoare. Reacționarea la riscurile de fraudă include utilizarea și dezvoltarea controlului intern în scopul reducerii și înlăturării oportunităților de comitere a fraudelor. Mai mult decât atât, legislația României obligă atât autoritățile publice, cât și întreprinderile, să înlăture oportunitățile nominalizate. Astfel, art. 2 al.(1) din Legea nr. 333/2003 prevede că „companiile și societățile naționale, institutele naționale de cercetare-dezvoltare, societățile comerciale, indiferent de natura capitalului social, precum și alte organizații care dețin bunuri ori valori cu orice titlu, denumite în prezenta lege unități, sunt obligate să asigure paza acestora”.

De asemenea, în conformitate cu articolul 53b alineatul (2) din Regulamentul (CE, Euratom) nr. 1605/2002 al Consiliului privind regulamentul financiar aplicabil bugetului general al Comunităților Europene, statele membre sunt responsabile pentru prevenirea și soluționarea neregulilor și fraudei în domeniile gestionate în mod repartizat. Conform regimului juridic al gestiunii repartizate, în scopul protejării intereselor financiare ale Comunității, statele membre sunt, în principal, responsabile pentru stabilirea sistemelor de gestionare și control care respectă cerințele dreptului comunitar, precum și pentru verificarea funcționării eficiente a sistemelor, prin auditurile efectuate de organe desemnate în vederea prevenirii, detectării și corectării neregulilor sau fraudei.

Justificarea se referă la necesitatea oamenilor să-și justifice acțiunile frauduloase în propria minte. O persoană poate formula o justificare prin explicarea rezonabilă a actelor sale, de exemplu „este corect să procedez astfel – merit acești bani” sau „au o datorie față de mine”, „iau banii doar cu împrumut – îi voi restitui”. În acest mod, ei încearcă să accepte psihologic propriile acțiuni și să transfere vina pe alte persoane sau circumstanțe.

Justificarea, de obicei, nu este cunoscută altor persoane, și din aceste considerente este dificil să fie detectată. Concomitent, oamenii cu un nivel redus de integritate morală nu prea simt necesitatea să-și justifice comportamentul.

Presiunea financiară sau stimulentele ajută să stabilim de ce și când se comite fraudă. Frauda are loc atunci când presiunea depășește și, în cele din urmă, înfrânge onestitatea oamenilor. Astfel, presiunea sau stimulentele devin o motivație a actului fraudulos. Deseori presiunea și stimulentele comiterii fraudei se asociază cu:

- probleme legate de stilul de viață (trăiește nu după mijloacele de care dispune);
- datorii personale (jocurile de noroc, dependența de droguri sau alcool etc.);
- rezultatul afacerilor (rezultate operaționale insuficiente, dorința de a evita falimentul, satisfacerea cerințelor creditorilor).

Dacă compania poate stabili când și unde au loc asemenea presiuni/stimulente, ea poate utiliza această informație în activitatea de prevenire și detectare a fraudelor și să întreprindă măsuri de diminuare a acestor presiuni în sensul reducerii riscului de comitere a fraudelor.

Un program eficient de prevenire a fraudelor poate să sporească presiunea și stimulentele ca angajații să manifeste un comportament onest, deoarece compania evidențiază preocuparea de a detecta și a întreprinde măsuri adecvate împotriva fraudelor. De asemenea, acest program trebuie să fie orientat asupra tuturor laturilor triumfului fraudei, iar cheia prevenirii fraudelor constă în spargerea acestui triumf.

Un sistem disciplinar care detaliază protocolul de responsabilizare este esențial pentru a preveni în mod eficient fraudă și abaterea profesională și pentru a atenționa că gestionarea riscului de fraudă și de abatere profesională este considerat a avea prioritate.

Frauda rămâne o problemă foarte dificilă. La nivel global, criminalitatea economică nu a scăzut semnificativ în ultimii zece ani, dar în ciuda acestui fapt companiile rămân încrezătoare că propriile controale vor limita riscul de fraudă pe viitor. Secretarul trezoreriei americane, Henry Paulson, a spus că pe vremea când era șeful băncii Goldman Sachs nu a reușit niciodată să elimine integral fraudă, deoarece marile bănci sunt ca niște orașe mici.

Nu vom putea niciodată să îi eliminăm pe toți cei care fac rele, așa că în fiecare oraș cu 20.000 de locuitori este și o închisoare, a comentat șeful trezoreriei americane.

CONCLUZII

Fenomenele de fraudă sunt într-o continuă scădere, fapt determinat și de prezența tot mai mare a auditului la nivel de companie. Majoritatea companiilor în cadrul cărora s-a descoperit fenomenul de fraudă au avut drept cauză dorința de a-și majora valoarea profitului, a acțiunilor pe piață sau obținerea unor sume necuvenite.

Conform studiilor, persoanele predispuse către fraudă sunt managerii de top, majoritatea bărbați, cu venituri peste medie și cu o vechime considerabilă în cadrul companiei. Domeniile de activitate cu risc major de fraudă sunt: financiar bancar, IT, telecomunicații, transport, comerț și energetic, ceea ce evidențiază faptul că aria de servicii este mai vulnerabilă decât cea de producție. Pentru a păstra un nivel ridicat de protecție împotriva fraudei, la nivel de companie trebuie implementate o serie de principii, ce trebuie înțelese și respectate de către toți membrii mediului organizațional.

BIBLIOGRAFIE

- Business Magazin (2010) „*Cele mai cunoscute scheme ponzi, americanii își pedepsesc escrocii, românii rămân cu buza umflată*”, Martie
- Business Magazin (2011) „*Criza naște fraude. Topul celor mai mari înșelătorii din SUA*”, August
- Săptămâna Financiară (2011) „*Top 5 Fraude de miliarde*”, Mai

- Ernst & Young (2010) Sondaj Global privind fraudele, www.ey.com
- KPMG (2010) Studiu Fornesic, www.kpmg.com.ro
- www.business24.ro *Managerii, mai predispuși la fraudă decât subalternii*, 20 mai 2009
- www.busidessmagazin.ro *Contabilitate și amprente*, 5 mai 2008
- www.ey.com.ro , *Studiu Ernst & Young 2009*
- www.money.ro *Cazuri celebre de fraude economice*, 28 ian 2008
- www.newschannel.ro *Cazuri celebre de fraude bancare* 24 Ian 2008
- www.saptamanafinanziara.ro *Cele 11 cutremure care au „zguduit” sistemul bancar românesc* 1 mai 2012, *Caritas pe Wall Street* 19 decembrie 2008
- www.ziua.ro *Jocurile de întrajutorare - specularea economiei nădejdi* - 21 noiembrie 2008
- www.zf.ro *Lacătul elvețian și fraudă americană*, 12 iulie 2009

RELIGIA ÎN CONTABILITATE: RELEVANTĂ SAU IGNORATĂ?

Seria Crina

Master Contabilitate, Audit și Informatică de Gestiune, Anul 1, Grupa 660

Coordonator științific: Lect. univ. dr. Iulia Jianu

REZUMAT

Tema acestui studiu este relația dintre religie și contabilitate, printre obiectivele prezentei lucrări numărându-se încercarea de a afla dacă preceptele religiei au incidență asupra conceptelor, reglementărilor și practicilor contabile. Se dorește aducerea în discuție a elementelor de bază în acest sens. Sunt prezentate informații și conexiuni între contabilitate și ortodoxism și religia islamică ca premisă a unei viziuni holistice. Astfel, obiectivul acestui studiu este încercarea de a afla dacă religia și-a pus amprenta asupra contabilității și măsura în care acest lucru a fost posibil, mai ales că aceste două realități par să îngreueze libertatea în sensul unei ordini, amândouă având la bază percepții.

Studiul caută mărturii care să dovedească dacă religia în jocul contabilității este relevantă sau ignorată, prin opoziția etern – efemer ce guvernează antiteza religie – contabilitate, cu mențiunea că cercetarea pune accentul pe contabilitatea bancară islamică. Referitor la rezultate, în studiu sunt prezentate comparații între contabilitatea islamică și cea convențională, ca premisă a apropierei religiei de contabilitatea musulmană. Sunt prezentate elemente specifice, ce prezintă conotații contabile, precum interzicerea dobânzilor și plata unui impozit religios. Elementele ce se regăsesc în cuprinsul lucrării de față conturează o convergență între religia islamică și contabilitate. Între ortodoxism și contabilitate legătura este încă timidă.

CUVINTE-CHEIE: Contabilitate, religie, Islam, Bănci islamice, Zakat

INTRODUCERE

Contabilitatea este un instrument particular al unei culturi naționale, deoarece este influențată de evoluțiile de ordin economic, social, juridic și chiar politic și religios din fiecare țară. Motivația alegerii temei este dorința de a testa dacă există o conexiune între contabilitate și religie, de a descoperi dacă realitatea contabilă este controlată de factorul religios, sau dacă fac parte amândouă din realități diferite, dar coexistă, fără ca una să aibă efect asupra celeilalte.

Obiectivul cercetării este de a sublinia asemănările dintre paradigma religioasă și cea contabilă, accentul fiind pus pe curiozitatea de a afla măsura în care preceptele religioase au incidență asupra realității contabile.

În ceea ce privește demersul de cercetare, lucrarea găzduiește atât elemente de contabilitate convențională, cât și elemente de contabilitate islamică, aflate la poli opuși. În cadrul lucrării sunt prezentate pasaje grăitoare în sensul apropierei sau depărtării religiei de contabilitate, fie ea creștină sau islamică, ca urmare a lecturării câtorva articole de specialitate. Opinia specialiștilor referitoare la acest subiect a fost materia primă în sensul înțelegerii tainelor lumii islamice.

În lucrare a fost abordată și conexiunea între ortodoxism și contabilitate, la mijlocul distanței dintre acestea fiind etica, codul de etică, interzicerea fraudei, a înșelăciunii. Un element tratat într-o mare măsură îl reprezintă băncile islamice, acestea reprezentând un reper important în lucrarea de față.

Apropierea religiei de contabilitate este mai bine nuanțată în lumea islamică, prin câteva măsuri interesante, inedite, două dintre cele mai cunoscute și importante fiind interzicerea dobânzii și plata unui impozit religios, numit zakat. Băncile islamice prezintă cele mai multe caracteristici ce constituie puntea

între religie și contabilitate. Dobânzile, vitale pentru băncile non islamice, au fost negate în realitatea islamică, fapt ce a determinat băncile islamice să apeleze la alte instrumente de finanțare și la împărțirea profitului sau pierderii ce reiese din activitatea desfășurată cu împrumutul acordat. A fost realizată o cercetare a conținutului situațiilor financiare pe care băncile islamice le-au întocmit și prezentat, căutându-se o mărturie a veridicității elementelor ce sprijină legătura între financiar și religios, a elementelor caracteristice contabilității bancare islamice.

1. RECENZIA LITERATURII DE SPECIALITATE

1.1 Religia și contabilitatea – aspecte generale

Contabilitatea este o construcție, în fond. Cum afirmă Hines în 2008, „Comunicând realitatea, construim realitatea”, poate și cu ingredientele pe care preceptele religioase le impun, în cazul religiei musulmane, sau le sugerează implicit sau nu, în cazul religiei ortodoxe.

Religia, mai ales cea islamică, este una dintre cele mai relevante valori culturale ce influențează sistemul și practicile contabile ale unei țări, deci nu ar trebui ignorată⁶¹.

Pollack în 2008, afirmă că un aspect definitiv al acestei perioade este întoarcerea spre religie. Totuși, Hind, în 2007 ne dezvăluie că există și critici precum Adorno și Horkheimer ce percep religia ca pe o „pungășie”, considerând că aceasta este exploatată de elită pentru a-și atinge scopurile și pentru a-și maximiza averea. Pe de altă parte, se consideră că, în context religios, contabilitatea ar trebui să sublinieze credințele și valorile, cu scopul de a îmbunătăți bunăstarea socială, prin potențialul emancipator al învățăturilor religioase. Kamla în 2009 afirmă că „religia, dacă este lipsită de corupție, poate contribui la diminuarea intensității acțiunii formelor de represiune ce pot fi întâlnite în practicile interne susținute de către stat”⁶². Perceptele religioase ce se împotrivesc injustiției sociale pot contribui la îmbunătățirea practicilor.

Lewis dezvăluie: contabilitatea, în sens larg, este centrală mediului islamic, având în vedere că răspunderea în fața lui Dumnezeu și a comunității pentru toate activitățile este supremă pentru credința islamiștilor. Lewis ne sugerează că influența religiei asupra contabilității nu a fost un aspect care să fie explorat prea mult de literatura convențională⁶³. În viziunea lui Kamla, în 2009, abordarea vieții ca un tot unitar (o abordare globală), concentrarea pe justiția socială și mesajul central de căutare a cunoașterii, adevărului sunt cele mai importante și semnificative dimensiuni ale contribuției religiei islamice la proiectul contabil. Pentru Muhammad Umer Chapra, abordarea holistică față de viață și concentrarea pe satisfacerea echilibrului între nevoile materiale și spirituale ale tuturor oamenilor au o influență semnificativă asupra economiei, ca și a contabilității.

În mod normal, religia are rolul de a contura și impune un comportament etic, ce înglobează adevărul, onestitatea, justiția. Așa cum ne prezintă Lydon în 2009, Coranul oferă în mod explicit o ghidare pentru arii specifice pentru activitățile economice. Literatura de specialitate dezvăluie că legile islamice au un rol asupra tuturor aspectelor, inclusiv cele ce țin de contabilitate. Acest aspect se datorează faptului că musulmanii nu consideră că afacerile (deci și contabilitatea) și religia ar trebui să fie separate. Majoritatea dezbaterilor, studiilor și practicilor economice, financiare și contabile se bazează și subliniază două aspecte incluse în Sharia, anume interzicerea dobânzilor și calcularea Zakat-ului, acesta fiind o taxă specifică mediului islamic, ne înștiințează Kuran.

⁶¹ Abdallah, M. W. (2001) *Managing multinationals in the Middle East: accounting and tax issues*, USA: Greenwood Publishing Group

⁶² Kamla, R. (2009) „Critical insights into contemporary Islamic accounting”, *Accounting Forum*, 921-933

⁶³ Lewis, M. K. (2001) *Islam and accounting*. *Accounting Forum*

1.2 Responsabilitatea morală față de ceilalți la intersecția dintre teologie și contabilitate

Cercetări recente au investigat cum teologia poate da formă responsabilității morale față de ceilalți (McKernan and Kosmala, 2007; McKernan and MacLulich, 2004) prin raportarea financiară⁶⁴. O viață etică și spirituală promovează justiția socială și dezvoltarea umană. În plus, omului i s-a cerut să fie un administrator bun al creației lui Dumnezeu.

Se consideră că practicile contabile contemporane sunt problematice întrucât ajută-susțin și reproduc înstrăinarea spirituală. De exemplu, bilanțul contabil sugerează că investitorii și creditorii furnizează resursele companiei. Accentul pe furnizorii de capital nu ia în calcul faptul că o parte considerabilă din resursele companiei sunt moștenite de la natură, de la generații anterioare, de la angajații actuali, și de la alți oameni din comunitate.

1.3 Zakat – impozit religios cu implicații contabile

Este un act de adorare și o investiție spirituală. Sensul literal al „Zakat-ului” este puritate și se referă la valoarea anuală, în natură sau bani, pe care un musulman cu posibilități trebuie să o distribuie printre beneficiarii cuveniți. Fiecare musulman, bărbat sau femeie care, la sfârșitul anului, are în posesie echivalentul a 85 gm de aur sau mai mult, în numerar sau obiecte de comerț, trebuie să ofere Zakah la o rată minimă de 2,5%.

Zakat are implicații contabile importante și își trage originile din conceptele religiei islamice. Acest impozit religios, ce trebuie plătit atât de persoanele fizice musulmane, cât și de companiile și băncile islamice, este unul din cei cinci piloni ai Islamului, fiind menționat în Coran de 82 de ori⁶⁵. Kamla, 2006, menționează că în Coran se consideră că averea nu ar trebui să rămână blocată în mâinile câtorva oameni, iar sărăcia din comunități ar trebui eradicată și în niciun caz tolerată⁶⁶. Astfel, membrii comunității au obligația de a sprijini și facilita o distribuie egală și justă a averii, prin intermediul zakah-ului, acesta fiind sensul utilizării lui. Contabilitatea este instrumentul prin care se calculează zakat-ul; în consecință, aceasta are un rol important în stabilirea corectă și echitabilă a impozitului religios⁶⁷. Legătura dintre contabilitate și zakat-ul a constituit subiectul mai multor lucrări de specialitate, în urma cercetărilor întreprinse de mai mulți autori, printre care Al-Moghawli (2001), Al-Habshi (2005), Sulaiman (2003), Mursyidi (2003), Khan (2003), Islahi și Obaidullah (2004), Bahari și Hamat (2004), Abdul Rahman (2002, 2007) și Abu Bakar (2007).

AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) are rolul de a promulga standarde ce au în vedere regulile contabile referitoare la zakat-ul ce îl datorează companiile. AAOIFI a emis FAS 9⁶⁸, ce guvernează tratamentul contabil aplicabil instituțiilor financiare și băncilor islamice. Acest standard a fost adoptat în anul 1999. AAOIFI afirmă că zakat-ul semnifică „binecuvântare, purificare, cultivarea faptelor bune”⁶⁹. FAS 9 recunoaște zakat-ul că o cheltuială non-operațională ce trebuie luată în considerare în determinarea profitului net în contul de profit și pierdere. Zakat-ul neplătit ar trebui să fie tratat ca o datorie și prezentat în situația poziției financiare a băncii islamice.

⁶⁴ Shapiro, B. P. (2009) „A Comparative Analysis of Theological and Critical Perspectives on Emancipatory Praxis through Accounting”, Critical Perspectives on Accounting

⁶⁵ Al-Qardawi, Y. (2004), *Hukum Zakat*, Jakarta: Litera Antar Nusa

⁶⁶ Kamla R., Gallhofer S., Haslam J. (2006) „Islam, nature and accounting: Islamic principles and the notion of accounting for the environment”. Accounting Forum, vol. 30, No.3:245-65

⁶⁷ Muhammad A. A., Nur Barizah A. B., (2009) „Accounting treatment for corporate zakat: a critical review”, International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, vol. 2 No. 1:32-45

⁶⁸ Financial Accounting Standard no. 9

Una dintre metodele de determinare a zakat-ului, impusă de FAS 9 este „metoda Activului net, cealaltă fiind denumită Metoda Fondurilor Nete Investite, rezultatul final fiind același”⁷⁰.

Zakat-ul poate părea că fiind un mod de a reduce a activelor când acesta este plătit, dar profetul Muhammad încearcă să contracareze acest argument, susținând că activele unei persoane sau ale unei companii sau bănci nu vor scădea niciodată din cauza plății zakat-ului, iar Coranul ne înștiințează că zakat-ul este una din cele mai bune investiții, pentru că returnează de 700 de ori investiția inițială.

1.4 Băncile islamice

Musulmanii investesc și depozitează bani într-un mod compatibil cu convingerile religioase și valorile culturale, pentru că specific mediului islamic este și faptul că dobânda, denumită *riba*, este interzisă. Kuran afirmă că datorită interzicerii dobânzilor, băncile islamice au activități și produse diferite de restul băncilor. „Cea mai dominantă tehnică financiară promovată de băncile islamice și specifică conceptelor islamice este *mudarabah*”⁷¹, alte concepte specifice și importante fiind *Musharakah*, *Murabaha* și *Quard-ul*.

Mudarabah, numită și finanțarea pe bază de încredere, este un contract în care este responsabilitatea băncii să ofere tot capitalul, în timp ce partenerul contribuie cu eforturile comerciale, competențele profesionale și experiență. În cele din urmă, banca primește un procent predeterminat din profit. În cazul unei pierderi, banca suportă toate pierderile financiare, în timp ce producătorul nu primește nimic (Rob, 1992). S-a ajuns la concluzia că acest sistem încurajează individul să participe la activitatea financiară și să își demonstreze că este o parte activă a societății. *Musharakah*, cunoscut și sub numele de parteneriat în finanțe, este un contract în care banca și industriașii contribuie în comun la capitalul unei societăți sau a unui proiect pentru a face un profit. Profitul și pierderile sunt partajate între părți pe baza termenilor și condițiilor unui contract.

Cu referire la *Quard*, împrumutul fără dobândă, în sistemul financiar islamic, „băncile oferă împrumuturi de bunăstare, fără taxe sau dobândă, clienților care se confruntă cu crize financiare sau cu cheltuieli neprevăzute”⁷². Băncile islamice pot strânge fonduri prin vânzarea de acțiuni pentru public și totodată prin cele trei categorii principale de conturi de depozite: depozite de investiții, depozite de economisire și depozite curente.

Murabaha sau finanțarea de tip cost-plus este un contract în care banca informează industriașii despre costul de achiziție al unui bun și negociază cu aceștia marja de profit. Aceasta este una dintre metodele cele mai populare folosite în sistemul bancar islamic în diferite țări, pentru a promova tranzacțiile fără dobândă.

Se afirmă că activitățile băncilor islamice ce promit „lipsa dobânzilor au fost descrise de unii observatori că fiind o ficțiune”⁷³. Acesta explică afirmația prin aceea că sistemul bancar din țările islamice are uneori tendința de a reproduce produse și inovații convenționale. De asemenea, Newton, în anul 2006, susținea că băncile islamice acordă puțină importanță aspectelor, cum ar fi sănătatea generațiilor viitoare, factorul financiar fiind cel mai important în procesul de luare a deciziilor.

În contrast cu rolul social, ce ar trebui să fie susținut de religie și care este asociat băncilor islamice în dezbaterile teoretice, băncile islamice contemporane abia acordă prioritate proiectelor pe termen lung de dezvoltare asupra proiectelor care ar genera profituri rapide. Pentru Kuran, diferența între

⁷⁰ Muhammad A. A., Nur Barizah A. B. (2009) „Accounting treatment for corporate zakat: a critical review”, International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, vol. 2 No. 1:32-45

⁷¹ Abdallah, M. W. (2001) *Managing multinationals in the Middle East: accounting and tax issues*, USA: Greenwood Publishing Group

12 Platteau J. P. (2008) „Religion, politics, and development: Lessons from the lands of Islam”, Journal of Economic Behavior & Organization, vol. 68: 329-351

⁷³ Hallaq, W. B. (2005), *The Origins and Evolution of Islamic Law*, New York: Cambridge University Press

băncile islamice și celelalte bănci este doar în aparență, în sensul că aceste bănci sunt conduse de consiliul bisericesc. Literatura de specialitate pare să sugereze că băncile islamice se îndepărtează de principiile islamice, incluzând aici justiția socială și eradicarea sărăciei, conturându-se un decalaj sau chiar o prăpastie între standardele etice ale acestor instituții și realitatea în care acestea se încadrează.

AAOIFI este o mărturie a încercării menținerii unei legături între contabilitate și conceptele religioase. Astfel, obiectivul acestui corp este dezvoltarea de standarde contabile și de audit pentru instituțiile financiare, declara AAOIFI în 2007. Organizația consideră că obiectivul acelor standarde trebuie să fie realizat în concordanță cu percepțiile codului islamic Sharia, Coranul fiind sursă principală a legii, Coranul fiind considerat practic cuvântul lui Dumnezeu.

Contabilitatea ar trebui să permită auditorului și societății să stabilească dacă organizația a contribuit în mod util, pozitiv la justiția socială și dacă banii și profitul au ca surse practici juste și sincere. Contabilitatea ar trebui să ajute comunitatea să poată decide dacă instituțiile, cum ar fi băncile islamice, iau în considerare practici compatibile cu percepțiile religioase⁷⁴. În contextul religios islamic, dar și cu incidență asupra realității contabile, există principii precum lipsă exploatarea, în sensul că o tranzacție financiară nu ar trebui să conducă la asimetria informațională între părțile unui contract, interzicerea finanțării de activități imorale, precum producerea băuturilor alcoolice.

2. METODOLOGIE

Lucrarea este o împletire între discursul normativ, pozitivist și constructivist. În ceea ce privește discursul pozitivist, s-a pornit de la ipoteza existenței unei relații de convergență între religie și contabilitate. Prin abordarea normativă au fost studiate principiile codului islamic și influențele acestora asupra paradigmei financiare. A fost realizată, de asemenea, testarea empirică a acțiunii preceptelor religioase asupra conduitei în planul financiar contabil al băncilor islamice, iar pe baza datelor observate s-a căutat explicarea faptelor. Lucrarea a urmărit încercarea de a evidenția fenomenele din lumea socială, ca liant între religie și contabilitate, prin discursul constructivist.

3. REZULTATE ȘI DISCUȚII

3.1 Reflexii personale despre Ortodoxism și religia contabilă

Contabilitatea, ca și religia, sunt viziuni asupra transformării lumii, fiecare dintre acestea având la bază anumite „izvoare”, dar și stânci care au deviat într-o măsură mai mare sau mai mică cursul firesc al acestora. Biblia, în special Noul Testament, constituie baza religiei creștin-ortodoxe, în timp ce contabilitatea se bazează pe standarde de raportare financiară, directive, legi.

Așa cum religia are ca parte palpabilă, materială, icoanele, contabilitatea deține rapoartele financiare – situațiile financiare. Icoanele nu sunt doar tablouri religioase, o oglindă a realității ortodoxe ce reflectă personaje sau scene biblice, ci sunt și o poartă către spiritualitate, ce poate convinge un om să creadă cu mai multă intensitate. Prin analogie, contabilitatea prezintă o dimensiune similară. Situațiile financiare nu se mulțumesc să fie tratate doar ca cifre plasate într-o anumită ordine, de dragul conformității cu exigențele fiscale și contabile, în sensul transparenței. Acestea creionează realitatea contabilă, pe baza principiilor, regulilor acesteia. Raportările financiare sunt poarta spre informare, cunoaștere, materia primă pentru analiza și interpretarea informației colectate și prelucrate, scopul final fiind asistarea în adoptarea unor decizii economice utile.

Măiestria Noului Testament este subliniată și de pildele cuprinse în ea. Relevantă pentru comparația cu contabilitatea este **Pilda talanților**, prin care se ilustrează că 3 oameni, slugile aceluiași

⁷⁴ Kamla, R. (2009) „Critical insights into contemporary Islamic accounting”, Accounting Forum, 921-933

stăpân au primit spre administrare frânturi din bogăția acestuia: unul a primit 5 talanți, al doilea 2 talanți și al treilea un singur talant. Primele 2 slugi au folosit banii primiți și au reușit să obțină un câștig egal cu suma primită de la stăpân, cu alte cuvinte, suma investită inițial de fiecare din aceștia. Cel cu un singur talant nu a fructificat talantul, de teamă să nu-l piardă și pe acela. Se poate sesiza ideea, nevoia de contabilitate prin aceea că „stăpânul a făcut socoteala cu ele”.

Stăpânul apreciază capacitatea celor doi de a multiplica suma primită, dar îl mustră pe cel ce nu a îndrăznit să folosească darul primit, sugerând că ar fi fost mai util că acesta să fi depozitat banul la zarați, iar astfel stăpânul ar fi primit dobânda aferentă talantului.

Figura 1 Reprezentare a pildei talanților⁷⁵

Concluzia ar fi că fiecare are obligația de a folosi resursele de care dispune, căci nu sărăcia este promovată în Biblie, ci mai curând responsabilitatea socială. Nu profitul este ponegriț, în cazul în care este rodul unor activități economice în care onestitatea, transparența, etica sunt prezente. Dar acest profit trebuie împărțit, nu doar prin remunerarea acționarilor și în rezultatul reportat, ci și prin susținerea celor a căror viață este „mai puțin profitabilă”. Ca argument, se poate considera că și Dumnezeu este acționar important în companie și că dividendele ce i s-ar cuveni trebuie să fie acordate nevoiașilor.

Dacă privim în adâncimea ortodoxiei, ca rod al învățaturii creștine, religia și contabilitatea nu sunt diametral opuse, ci pot fi privite ca jumătăți ale aceluiași întreg. Totuși, specialiștii în domeniul contabil subliniază dihotomia sacru-profan ca argument al detașării contabilității de religie, *aproape ca pe o subestimare a rolului contabilității în susținerea echității*.

Interesant este faptul că apar anumite coincidențe ce susțin oarecum apropierea religiei de contabilitate sau viceversa. De exemplu, forma contului, dacă suferă anumite modificări se apropie de simbolul crucii. Coincidență sau nu, contul în contabilitate și crucea în religie sunt simboluri definitorii. Astfel, contul este un instrument, model, procedeu, utilizat pentru a înregistra, calcula și controla existentul și modificările de sens contrar ale fiecărui element bilanțier, pe o anumită perioadă de timp. Crucea este simbolul de căpătâi al creștinismului. Potrivit lui Sombart, citat de Șt. Dumitrescu în 1947, istoria contabilității „ar trebui să înceapă cu cuvintele” „la început a fost contul”, completată cu ideea că „din cont s-a născut contabilitatea”. Ceva similar ne este dezvăluit în Biblie, prin binecunoscutele cuvinte cu care începe Biblia „la început a fost cuvântul”.

Presupunând că religia ortodoxă și contabilitatea are avea nuclee distincte, că ar porni din puncte diferite, apropierea acestora ar da naștere eticii, în speță a eticii profesionale.

⁷⁵ www.pilde.uv.ro

3.2 Comparație între viziunea islamică și cea convențională asupra activității băncilor, ca premisă a apropierei băncilor islamice de învățăturile religiei

Comparația prezentată are rolul de a sublinia apropierea trăsăturilor băncilor islamice de religie. Tabelul a fost realizat pentru a facilita prezentarea divergențelor dintre bănci.

Diferențe între băncile islamice și cele non islamice

Tabelul 1

Trăsătură	Bănci convenționale	Bănci islamice
Sursă principiilor ce stau la baza funcțiilor și modului de funcționare a băncii	Omul și principiile acestuia	Legea islamică, Sharia
Relația investitor – utilizatorul fondurilor	Investitorului îi este asigurată o rată a dobânzii predeterminată	Este promovată partajarea riscului între furnizorul de capital (investitorul) și utilizatorul fondurilor (antreprenorul), în funcție de capitalul fiecăruia
Obiectivul băncii	Maximizarea profitului, fără restricții	Maximizarea profitului, dar având în vedere restricțiile impuse de Codul islamic
Impozitul religios	Nu ia în considerare un asemenea impozit	Reprezintă centru de colectare a zakat-ului, dar și plătesc acest impozit

Funcția principală	Acordarea de credite, în sensul înregistrării dobânzilor. Banca trebuie să se asigure că va primi suma acordată ca împrumut plus dobânda aferentă. Nu este obligată să cunoască multe detalii despre afacerea clientului	Participarea în parteneriat de afaceri; banca trebuie să cunoască foarte bine afacerea clientului, pentru că se va comporta mai mult decât un creditor, fiind un fel de investitor. Băncile nu pot percepe dobânzi, conform legilor religioase
Posibilitatea perceperii de sume adiționale	Poate percepe dobânzi compuse și penalități pentru întârzieri	Nu prevăd perceperea de bani în plus de la debitori. Pot exista doar compensații minore, acestea fiind donate. Banca poate decide să ofere rabaturi pentru decontări anticipate
Interesul manifestat	Interesul față de nevoile băncii este predominant	Acordă importanță interesului public
Modul în care banca contractează împrumuturi	Este destul de ușor de împrumutat	Tranzacția de contractare a împrumutului trebuie să fie în concordanță cu regulile Codului religios islamic

3.3 Particularitățile situațiilor financiare ale băncilor islamice - premisă a convergenței cu dogmele religioase

Pentru a înțelege mai bine particularitățile contabilității asupra căreia religia islamică și-a pus amprenta, au fost vizualizate și analizate situațiile financiare pentru anul 2010 a mai multor bănci islamice.

3.3.1 Clasificarea băncilor în contextul cercetării

Bănci ce după nume păreau bănci islamice, dar în urma investigării situațiilor financiare concluzia este că nu respectă regulile codului islamic, ce își trage seva din Coran: Allahabad Bank, National bank of umm al Qaiwan, National Bank Of Ras Al Khaimah, Al Khalij Commercial Bank Qsc, Al Ahli Bank Of Qatar, National Bank of Abu Dhabi.

Figura 2 Clasificarea Băncilor

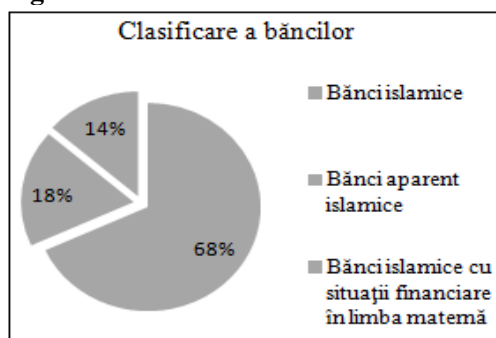
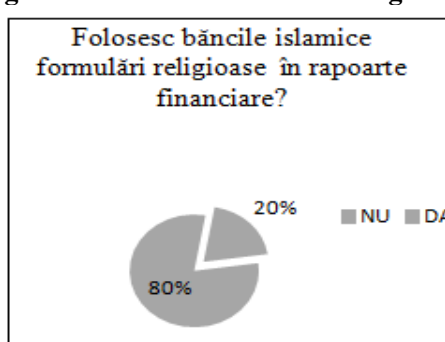

Figura 3 Utilizare formulări religioase

O altă situație care îngreunează studiul situațiilor financiare este faptul că anumite bănci sunt structurate în așa fel încât numai o parte din sucursale respectă contabilitatea islamică. Mărturie stă Bank Al Habib Ltd, aceasta operând 10 sucursale islamice. Aceasta prezintă separat situația poziției financiare pentru respectivele filiale. Alt exemplu este Abu Dhabi Commercial Bank. Studiul a fost destul de anevoios, întrucât unele bănci islamice nu au oferit și o prezentare a situațiilor financiare și în limba engleză, ci doar în limba maternă, anume limba arabă. (Arab National Bank, Bank Al Jazira, Qatar Islamic Bank).

3.3.2 Utilizarea formulărilor religioase în rapoartele financiare

Amprenta preceptelor religioase islamice este vizibilă, ținând cont de faptul că în rapoartele financiare ale unor bănci precum European Islamic Investment Bank, Emirates Islamic Bank se găsesc **formulări religioase**. Asemenea exemple ar fi „În numele lui Allah, cel Milostiv și Îndurător” sau “Prin Harul Atotputernicului Allah”(BANK AL HABIB LTD), “Alhamdolillah”, însemnând “Mulțumim lui Dumnezeu”.

3.3.3 Existența unei Comisii ce asigură conformitatea tranzacțiilor cu regulile islamice religioase

Principiile cheie ale sistemului bancar islamic derivă din Coran și sunt bazate pe interzicerea dobânzii, incertitudinii, speculațiilor și îmbogățirii injuste. În cadrul băncilor islamice există o comisie ce are misiunea de a asigura utilizatorii informației contabile că toate produsele și serviciile băncii sunt structurate pentru a reflecta aceste principii. Acest fapt este descris în rapoartele anuale ale băncilor islamice. În cadrul rapoartelor financiare ale Băncii Al Habib, este prezentat și raportul Consilierului în probleme de conformitate cu codul Sharia, în care acesta afirmă că a examinat tranzacțiile băncii, documentele relevante și procedurile adoptate de sucursalele băncii islamice.

3.3.4 Plus informațional

Pe lângă situațiile financiare prezente în contabilitatea țărilor occidentale, companiile islamice prezintă, în plus, o situație ce detaliază sursele și utilizarea Zakat-ului și a Qard-ului (un împrumut fără dobândă folosit pentru acțiuni caritabile), că un rezultat al comunicării complete cerute de influența religiei. O bancă islamică ce prezintă și situația utilizării Zakat-ului este First Energy Bank BSC, după cum urmează:

Figura 4 Situația surselor și utilizărilor Zakat-ului și a fondului de caritate pentru First Energy Bank BSC

Situația surselor și utilizărilor Zakat – ului și a fondului de caritate

La 30 septembrie 2010

US\$ 000's

	30 September 2010 (reviewed)	30 September 2009 (reviewed)
Sursa Zakat-ului și a fondului de caritate		
Contribuții ale băncii	639	-
Total surse	639	-
Utilizările Zakat-ului și a fondului de caritate		
Contribuții către organizații caritabile	(426)	-
Total utilizări	(426)	-
Exces de surse față de utilizări	213	
Sold inițial	-	-
Zakat și fond de caritate nedistribuit la sfârșitul	213	-

4. CONCLUZII

Elemente precum: eradicarea sărăciei, justiția socială, grija față de mediu, responsabilitatea socială reprezintă aspecte centrale în economie, finanțe și contabilitate. Acest lucru încurajează contabilitatea să ia în considerare religia, responsabilitatea față de societate și mediu și să raporteze și să ia în calcul atât elementele măsurabile, cât și cele nemăsurabile.

Religia conturează și consolidează conduita etică. Societăți ce au ca valori acceptate și respectate justiția, adevărul sunt considerate că fiind caracterizate de încredere în afaceri. Religia este un factor cultural semnificativ ce afectează toate instituțiile, deci și contabilitatea, mai ales că în societățile islamice secularul nu poate fi separat de sacru.

Băncile islamice pozează în bănci speciale, diferite. Majoritatea acestora se mândresc sau chiar se ascund în spatele conformității, cel puțin declarate, cu preceptele religioase, surprinse în legea islamică, Sharia. Conformitatea cu codul Sharia pare o șampilă a credibilității activității economice, bancare.

Istoria contabilității poate fi privită ca o istorie a teoriilor contabile. Între teoriile istorice ale contabilității se numără teoria matematică, teoria administrativă, juridică, economică. Studiul prezentat sugerează că poate exista și perspectiva religioasă a contabilității, contabilitatea devenind instrumentul prin care oamenii pot afla care este răspunderea lor în fața lui Dumnezeu, în cazul contabilității din țările islamice.

Deși băncile islamice nu pot primi dobândă, venitul pus la cinste în contabilitatea bancară convențională, acestea au dezvoltat alte produse și activități financiare care să acopere acest neajuns. Banca nu va mai fi totuși un simplu creditor, ci va deveni un partener al clientului; aceștia vor stabili, de

comun acord, un procent din profit ce va reveni băncii islamice. Astfel, atât riscurile, cât și recompensele, vor fi împărțite între bancă și client, cea dintâi devenind un fel de acționar.

În contabilitatea islamică, pe lângă situațiile financiare pe care le prezintă și băncile convenționale, se mai prezintă și situația surselor și utilizărilor Zakat-ului și fondului de caritate.

Religia musulmană, prin codul Sharia, la baza căruia stau Coranul, învățăturile profetului Muhammed și interpretările doctorilor în Islam, se implică în mod evident în „socotelile contabile”, în timp ce Ortodoxismul sugerează niște linii de conduită în contabilitate.

BIBLIOGRAFIE

- Abdallah, M. W. (2001) *Managing multinationals in the Middle East: accounting and tax issues*, USA: Greenwood Publishing Group
- Al-Qardawi, Y. (2004) *Hukum Zakat*, Jakarta: Litera Antar Nusa
- Becker, K. (2004) *Islam and business: cross-cultural and cross-national perspectives*, New York: International Business Press
- Cos, M., Miceli, T. & Ahmed, R. (2009) „Law, state power, and taxation in Islamic history”, *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 71, no. 1: 704-717
- El Kadhi, W. (2009) *Cross-cultural destination image assessment: cultural segmentation versus the global tourists. An Exploratory study of Arab-Islamic and Protestant youths pre-visitation image on Berlin*, Hamburd: Diplomica Verlag GmbH
- El-Hawary, D., Grais, W. & Iqbal, Z. (2007) „Diversity in the regulation of Islamic Financial Institutions”, *The Quarterly Review of Economics and Finance*, vol. 46, no. 5 :778-800
- Hallaq, W. B. (2005) *The Origins and Evolution of Islamic Law*, New York: Cambridge University Press
- Ionașcu, I. (1997) *Epistemologia contabilității*, București, Ed. Economică
- Iqbal, Z., and Mirakhor, A. *Development of Islamic Financial Institutions and challenges ahead*.
- Kamla, R., Gallhofer, S., Haslam, J. (2006) „Islam, nature and accounting: Islamic principles and the notion of accounting for the environment”, *Accounting Forum*, vol. 30, no. 3: 245-65.
- Kamla, R. (2009) „Critical insights into contemporary Islamic accounting”, *Accounting Forum*, 921-933
- Karim, A. (2008) *Islamic finance: Growth and innovation*. London: Euromoney Books.
- Kuran, T. (2005) „The absence of the corporation in Islamic law: origins and persistence”, *American Journal of Comparative Law*, vol. 53: 785–834.
- Lewis, M. K. (2001) „Islam and accounting”, *Accounting Forum*; 103–127.
- Mashayekhim, B. & Mashayekh, S. (2006) „Development of accounting in Iran”, *The International Journal of Accounting*, vol. 43: 66–86
- Mirza, M. & Baydoun N. (1999) „Do Islamic societies need their own accounting and reporting standards?”, disponibil online la <http://eprint.qut.edu.au>
- Muhammad, A. A., Nur Barizah, A. B. (2009) „Accounting treatment for corporate zakat: a critical review”, *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, vol. 2, no. 1: 32-45
- Platteau, J. P. (2008) „Religion, politics, and development: Lessons from the lands of Islam”, *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 68: 329-351
- Pomeranz, F. (2004) „Ethics: toward globalization”, *Managerial Auditing Journal*, vol. 19, no. 1: 8-14
- Shapiro, B. P. (2009) „A Comparative Analysis of Theological and Critical Perspectives on Emancipatory Praxis through Accounting”, *Critical Perspectives on Accounting*, 944-955
- Stepanyants, M. (2010) „Is the Dialogue between Western and Islamic”, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol. 2: 7299-7304

POLITICĂ DE AUDIT, OPINII PRO ȘI CONTRA PRIVIND CARTEA VERDE A AUDITULUI

Jora Vila

Master Audit financiar și consiliere, Anul II, Grupa 711

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Ana Morariu

REZUMAT

Criza financiară a pus sub semnul întrebării faptul că auditorii au reușit să furnizeze rapoarte curate clienților și caracter adecvat al actualului act legislativ. Având în vedere cele mai recente discuții ale Comisiei Europene cu privire la Cartea Verde al auditului statutar și modificările propuse de Comisie pentru Directiva 43/2006/CE punem sub semnul întrebării dacă această politică revine cu niște ajustări care se referă la criză sau este numai o reformă majoră a profesiei.

CUVINTE-CHEIE: *Criza financiară, Comisia Europeană, Cartea Verde, Directiva 43/2006/CE*

1. INTRODUCERE

Din anul 1996 până în anul 2010 Comisia Europeană a luat o serie de demersuri în vederea auditului statutar. Un prim pas îl reprezintă elaborarea unui proiect de perfecționare a activității de audit statutar numit „Cartea Verde”, care reprezintă și lansarea unui proces de consultare privind armonizarea acestui audit.

Modificările Directivei VIII-a se prezintă clar prin evoluția reglementărilor la nivel european privind auditul statutar⁷⁶:

- în anul 1996: se face primul pas în vederea armonizării auditului statutar – Cartea Verde „O nouă abordare europeană a auditului legal”;
- în anul 1998: Comunicatul comisiei privind adoptarea unei noi directive privind auditul statutar;
- în anul 2000: Recomandarea privind asigurarea calității pentru auditurile statutare în U.E.;
- în anul 2003: Zece priorități pentru îmbunătățirea calității auditului statutar;
- în anul 2005: Comisia Europeană a creat „Grupul European privind organismele de supraveghere publică a activității de audit”, se înființează „Consiliul de Supraveghere a interesului Public” și „Comitetul de reglementare a auditului”;
- în 2006: Directiva 43/2006/CE privind auditul legal al conturilor anuale și al conturilor consolidate;
- în 2010: Cartea Verde „Politică de audit: lecțiile crizei”.

Între anul 2007 și 2009 băncile au confirmat pierderi uriașe și aceasta a pus sub semnul întrebării faptul că auditorii au reușit să furnizeze rapoarte curate clienților și caracter adecvat al actualului act legislativ. În documentul Comitetului pentru trezorerie al Camerei Comunelor, despre criza din sectorul bancar publicat pe 12 mai 2009 una dintre cele mai importante elemente tratate sunt rolul *auditului* și a *Guvernanței Corporative*⁷⁷.

⁷⁶ http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/reform/index_en.htm

⁷⁷ Document al Comitetului pentru trezorerie al Camerei Comunelor, despre criza din sectorul bancar: *Reforming corporate governance and pay in the City*, p. 76, 2009

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmtreasy/519/519.pdf>

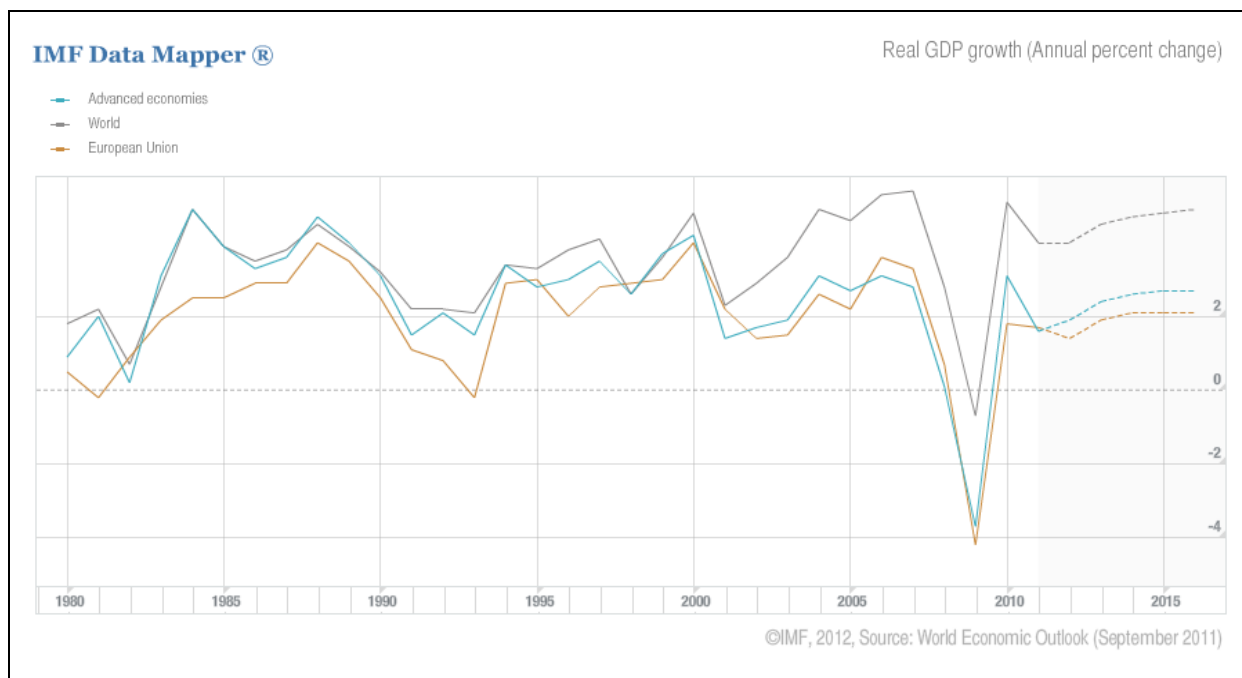
Au fost foarte multe comentarii cu privire la consiliul de administrație al băncilor care a trecut cu vederea criza bancară și au subestimat responsabilitatea și propriile eșecuri. Deși a fost și rămâne foarte importantă luarea în considerare a responsabilității depline și rolul autorităților de reglementare a băncilor centrale, membrilor consiliilor de administrație a băncilor.

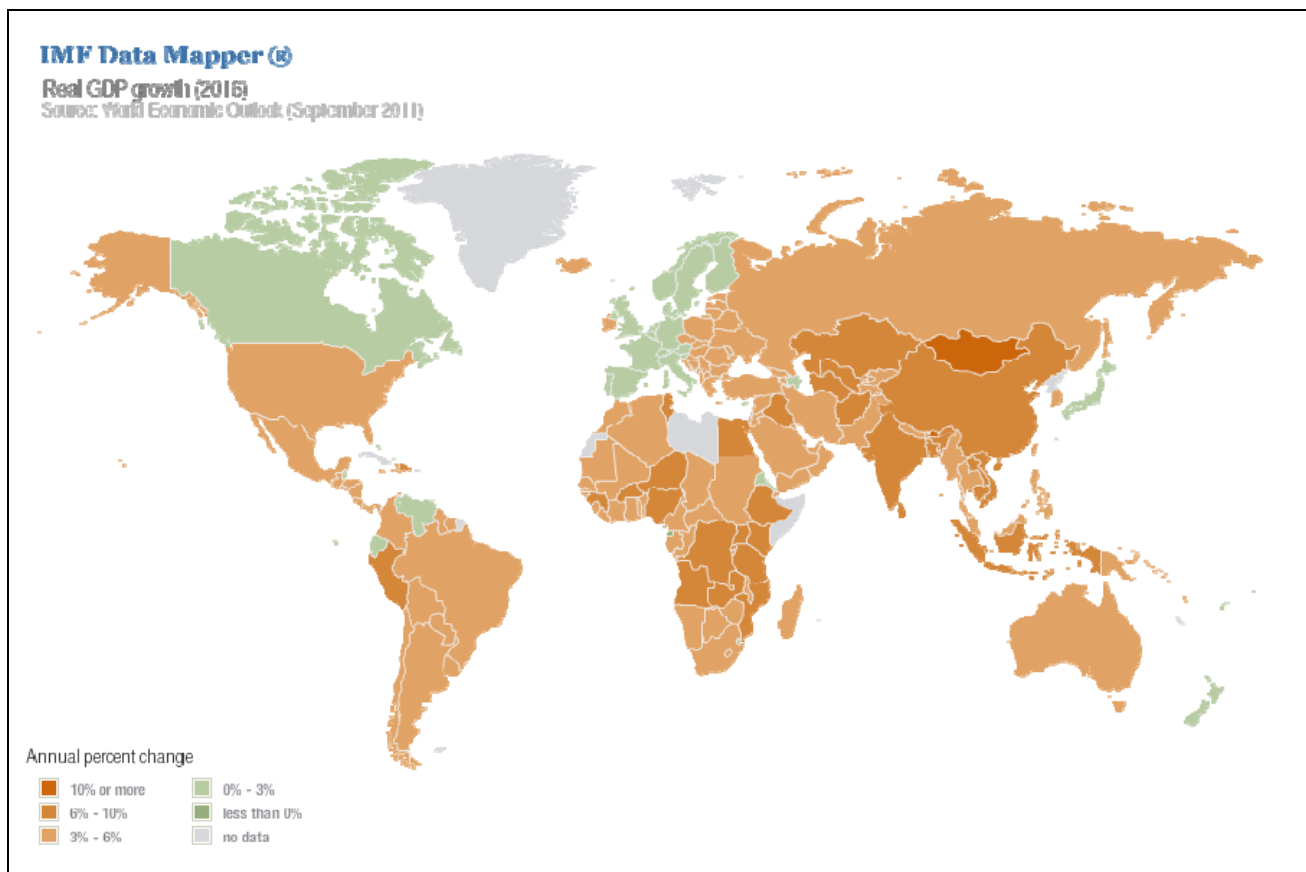
Provocarea principală a crizei o constituie găsirea soluțiilor care să ajute la restabilirea încrederii investitorilor și a consumatorilor, iar pe termen lung, ajustarea principiilor care ghidează reforma sistemului financiar internațional, în principal îmbunătățirea reglementărilor privind contabilitatea titlurilor, asigurarea reglementării adecvate a piețelor, firmelor și produselor financiare, integritatea piețelor financiare și întărirea cooperării între principalele instituții financiare ale lumii (FMI și Banca Mondială).

Factorii principali care au stat la baza declanșării crizei financiare sunt:

- limitele modelului american de creștere economică bazat pe credit și pe cerere de consum
- de reglementarea piețelor financiare din SUA
- inovațiile financiare și dezvoltarea puternică a piețelor de produse derivate
- randamentele ridicate obținute de operatorii de pe piețele financiare
- creșterea excesivă a volumului creditului – în scopul creșterii profiturilor băncilor sau a bonusurilor primite de bancheri
- nivelul scăzut al ratei dobânzii în perioada 2001-2004 (1% - 2.25%), ceea ce a dus la rate înalte de creștere a volumului creditului și la creșterea cursurilor activelor
- creșterea ratei dobânzii în perioada 2004-2006 și expirarea perioadelor pentru care au fost acordate garanțiile
- corecția creșterii prețurilor locuințelor s-a adăugat la căderea pieței creditelor ipotecare.
- globalizarea: criza creditelor din SUA a devenit o criză mondială.

În graficul de mai jos am prezentat evoluția PIB la nivel mondial, Uniunii Europene și al țărilor dezvoltate.

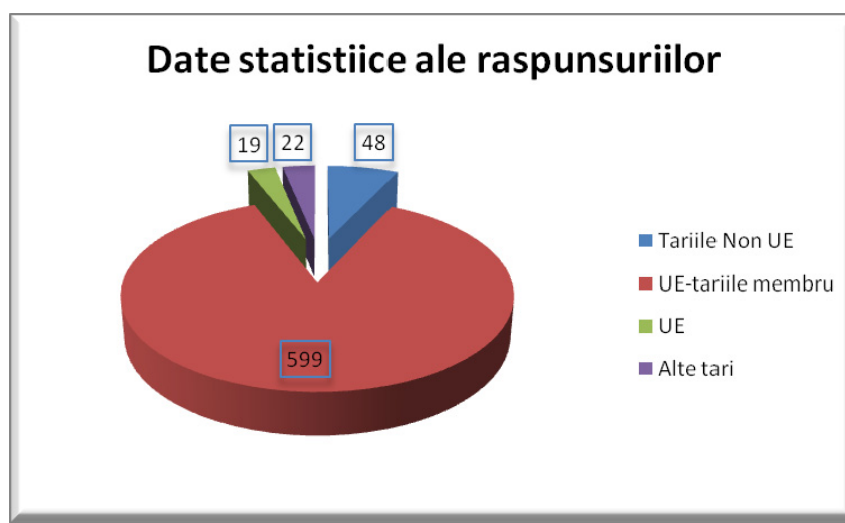

Sursă: <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php>

Cartea Verde „politică de audit: Lecțiile Crizei” pornește de rezultatele studiilor și consultărilor anterioare realizate de Comisie pe această temă și include și alte inițiative în contextul stabilității financiare.

Comisia ar dori să inițieze o dezbatere având ca subiect rolul auditorului, guvernanta și independența firmelor de audit, supravegherea auditorilor, configurația pieței de audit, crearea unei piețe unice pentru prestarea de servicii de audit, simplificarea regulilor pentru întreprinderi mici și mijlocii (IMM) și pentru practicieni mici și mijlocii (PMM) și cooperarea internațională pentru supravegherea rețelelor globale de audit⁷⁸.

Pe 4 februarie 2011, comisia a primit 700 răspunsuri prezentate în tabelul de mai jos după categoria de țară:

⁷⁸ Cartea Verde „Politica de audit: Lecțiile crizei”

2. ATRIBUȚIILE AUDITORULUI

Atunci când raportează că situațiile financiare prezintă o imagine fidelă și corectă, conformă cadrului de raportare financiară pertinent, auditorii dau o „asigurare rezonabilă” a faptului că situațiile financiare, în ansamblul lor, nu conțin denaturări semnificative datorate fraudei sau erorii.

Așadar, auditorii încearcă să reducă la minimum riscul că informațiile financiare din evidențe, prezentate în conformitate cu un cadru contabil dat, să conțină denaturări semnificative. Comisia remarcă faptul că auditul statutar a evoluat de la verificarea de fond a veniturilor, cheltuielilor, activelor și datoriilor la o abordare bazată pe riscuri. Comisia recunoaște necesitatea de consolidare a cooperării dintre auditori și autoritățile de supraveghere.

În acest subpunct al acestui proiect se discută despre:

- Comunicarea dinspre auditori către acționari
- Standardele internaționale de audit

Am studiat răspunsurile primite pe 4 februarie 2011 de Comisia Europeană, și discuțiile din data de 6 decembrie 2012, la masa rotundă organizată la sediul ACCA de la Bruxelles, cu tema „*Viitorul reglementărilor de audit: care este cel mai eficace mod de a spori valoarea lor și de a crește încrederea investitorilor*”.

2.1 Comunicarea dinspre auditori către acționari

Măsurile pot ajuta în îmbunătățirea rolului auditului. Există probleme care aduc un risc negativ asupra calității auditului impunând costuri disproporționale de afaceri și care afectează drepturile acționarilor.

Pe de altă parte, cred că auditul de calitate poate fi afectat în mod negativ de presiune, în multe țări pentru a reduce taxele de audit. Răspunsurile germane atrag atenția că punctul de „german management raport” care trebuie să fie auditat, de asemenea, include deja informații, în scopul de a spori valoarea de audit. Pe termen lung, forma raportului german ar putea fi o bază pentru a furniza informații suplimentare.

O altă chestiune ar fi consolidarea scepticismului profesional. Pentru dezvoltarea și consolidarea scepticismului profesional, se consideră esențial promovarea personalului și reducerea cantității de personal junior de partener de audit. Sistemul de audit trebuie să fie de asemenea bine adoptat, pentru a susține utilizarea de scepticism profesional.

Investitorii de asemenea cred că inspecțiile independente ar trebui să se concentreze mai mult pe utilizarea de scepticism profesional și, în acest sens, este important ca notele de revizuire sunt reținute de auditori. Un comitet de audit ar trebui să fie, de asemenea, în măsură să evalueze scepticismul profesional aplicat de auditori. Raportările de audit ar trebui să fie mai mult calitative și percepția negativă față de calificări de audit ar trebui să fie considerată. Ca o soluție, investitorii propun opinii mai informative de audit, utilizarea mai frecventă a accentului de materie, declarații sau revizuri ale terminologiei de audit utilizate în rapoartele de audit, cum ar fi înlocuirea termenilor „adevărat și corect”.

Unii investitori au subliniat faptul că, dacă raportul de audit a dat o indicație cu privire la calitatea situațiilor financiare, și anume cât de bine compania aplică standardele de contabilitate, aceasta va oferi mult mai multe informații utile pentru investitori și ar descuraja companiile să ia o poziție agresivă. Corecția „fidelă și corectă” este necesară în conformitate cu standardele de contabilitate, dar pare să nu fie aplicată în practică.

Autoritățile publice sunt de opinie că auditorii trebuie să explice cum au ajuns la judecăți, evaluări și decizii corecte printr-o „extindere” a raportului de audit, care trebuie să conțină o descriere a metodologiei aplicate valabile pentru entitatea auditată și relevantă pentru autoritatea de supraveghere.

Scepticismul profesional ar trebui reformat și trebuie o transparență mai mare a comitetelor de audit cu privire la rezultatul de audit, împreună cu acordul investitorilor. Ar trebui să existe mai multă

comunicare regulată între auditor și părțile interesate, dar diferența de timp dintre sfârșitul anului și problema de audit nu ar trebui redusă. Reducerea timpului auditorului pentru a aduna și analiza probe de audit ar prezenta un risc de audit de calitate. A fost, de asemenea, susținut de unii că este vital ca orice modificare a regulamentului de audit la nivel UE sau ale statelor membre este evidențiată de o evaluare a efectelor economice care demonstrează că beneficiile depășesc costurile.

Îmbunătățirea comunicării în interiorul sau în afara raportului de audit ar fi benefic și s-ar putea ajuta la diminuarea decalajului de informații între părțile interesate.

Considerăm că este nevoie de mai multă transparență asupra calității auditului, precum și de raportarea acestuia de către autoritățile de reglementare și organismele de supraveghere. Extinderea conținutului raportului de audit este esențial nu numai pentru a reduce decalajul așteptării dar, de asemenea, să ofere stimulente mai mari pentru auditori de înaltă calitate. Cartea Verde nu analizează suficient poziția auditului în companie, „dând prioritate contabililor”, care sunt prezentați de către managementul entității, acesta nu ar fi considerat fiabil fără expert extern și opinia independentă a auditorului. Cadrul juridic nu este suficient pentru garantarea independenței auditorului și sunt necesare schimbări structurale. Inspecțiile în unele țări arată că „big” nu este neapărat egal cu „high quality”.

2.4 Standardele internaționale de audit

Standardele Internaționale de Audit (ISA) și Standardele Internaționale de Control al Calității (ISQC) sunt întocmite de către un Comitet Internațional pentru asigurare și standarde de audit (IAASB), care face parte din Federația Internațională a Contabililor (IFAC). Comisia colaborează cu principalii săi parteneri și organizații internaționale în scopul îmbunătățirii guvernantei și răspunderii organismelor de standardizare din domeniu.

Considerăm că aplicarea Standardelor Internaționale de Audit ar fi unul dintre punctele de plecare pentru crearea unei piețe de audit la nivelul Uniunii Europene. Procedura de adoptare ar trebui să fie în colaborare directă cu părțile interesate (în special societăți), pentru a se asigura că ISA nu instituie responsabilități noi. ISA trebuie să rămână „legală de mediu neutru”, pentru a facilita convergența internațională a standardelor de audit extern față de ISA. Procedura de adoptare a ISA nu ar trebui să limiteze responsabilitatea auditorului. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că statelor membre ar trebui să li se permită să introducă modificări la ISA, care ar fi necesare ca urmare a legislației naționale (de exemplu, dreptul societăților comerciale).

3. GUVERNANȚA ȘI INDEPENDENȚA FIRMELOR DE AUDIT

„În acest proiect, Comisia dorește să consolideze independența auditorilor și să abordeze conflictele de interese inerente peisajului actual și caracterizate de elemente precum desemnarea și remunerarea auditurilor de către firma auditată, rotația deficitară a firmelor de audit sau prestarea, de către firmele de audit, a unor servicii fără legătură cu această ramură. Comisia dorește să evalueze gradul de fezabilitate a unui scenariu în care rolul auditului ar fi unul de control statutar și, prin urmare, desemnarea, remunerarea și durata angajamentului ar reveni în responsabilitatea unui terț, poate a unui organism de reglementare, și nu în responsabilitatea proprie a companiei⁷⁹”.

Credem că numirea de către o terță parte ar privi drepturile acționarilor și ale comitetelor de audit. În cazul unei IMM, numirea și remunerarea de către o terță parte nu este justificată, ca urmare a sarcinii administrative. Acest lucru poate fi sugerat în cazul în care auditorul anterior a demisionat din cauză de dezacord cu entitatea; atunci poate exista o anumită justificare pentru numirea auditorului de către o terță parte.

Cu toate acestea, de la răspunsurile primite unii investitori au remarcat faptul că, în anumite cazuri specifice, intervenția unei a treia părți, cum ar fi o autoritate de supraveghere, în numirea unui nou auditor

⁷⁹ Cartea Verde, „Politica de audit: Lecțiile crizei”

ar putea fi necesară, cum ar fi în situația în care raportul auditorului și situațiile financiare se dovedesc a fi înșelătoare pentru un grup de acționari sau pentru autoritățile de supraveghere.

Ca modalități posibile pentru rezolvarea acestor conflicte, s-ar putea lua următoarele măsuri:

- acționarii ar trebui să aprobe întotdeauna auditorul. Mai exact, numirea sau realegerile auditorului trebuie să fie întotdeauna obiectul aprobării anuale al acționarilor. Durata funcției auditorului de multe ori depinde de calitatea lor pe termen lung, relația cu consiliul de administrație etc.
- comisia ar trebui să ia măsuri pentru raportul între acționarii și auditorii și pentru a face auditorul mai responsabil și angajat pe deplin în procesul de audit. Acesta ar trebui să ofere un control și echilibru, nu numai la prevenirea conflictului abuzat, dar, de asemenea, de îmbunătățire a raportul lor cu acționarii.
- nu ar trebui să fie standarde minime de transparență în ceea ce privește relația între societate și auditorii săi, ca acționarii să informeze în mod corespunzător deciziile de vot. Acționarii trebuie să se asigure că nu există aspecte relevante care ar trebui să se ia în considerare atunci când se face evaluarea și schimbarea privind numirea noului auditor.
- ar trebui să existe mai multă transparență în ceea ce privește schimbarea auditorului, precum și punctele de vedere ale auditorului în curs, care este o slăbiciune majoră în guvernanta corporativă europeană.
- remunerarea angajaților și a partenerilor din firmele de audit ar trebui să fie aliniate mai mult cu asigurarea de audituri de înaltă calitate, mai degrabă decât cu contribuția lor la cifra de afaceri și profit. Comitetul de audit ar trebui să fie responsabil pentru stabilirea remunerației auditorului.

Concurența privind taxele ar trebui să existe, dar ar trebui evitate alte servicii care sunt utilizate pentru a face taxe de audit mai mici. Dacă serviciile non-audit sunt limitate, nu ar mai fi cazul să se întâmple acest lucru.

3.1 Rotația obligatorie

Comisia recunoaște valabilitatea argumentelor care susțin că rotația generează o pierdere de informații, însă dorește să examineze atât aspectele pozitive, cât și cele negative ale rotației, mai ales în scopul de a înculcă și de a menține obiectivitatea și dinamismul pe piața auditului.

Considerăm că acest schimb al reformelor referitor la rotație generează costuri mari pentru entitățile care trebuie auditate, și dacă vorbim de condiții de criză, în acest punct există o mare contradicție între realitate și cea ce Comisia vrea să schimbe în practică, pentru că aceste propuneri nu se referă la criză, ci la o reformă majoră a profesiei. În cazul în care clientul vrea să schimbe auditorul sau auditorul dorește să părăsească compania, atunci se poate menține o licitație. Consider că această reformă poate scădea concentrația pe piață.

3.2 Servicii fără legătură cu auditul

Conform articolului 22 din directivă, nu trebuie prestate servicii de audit dacă o terță parte obiectivă, rezonabilă și informată ar putea trage concluzia că independența auditorului statutar sau a firmei de audit poate fi compromisă.

Considerăm că, pentru evitarea riscurilor conflictelor de interese, firmele de audit trebuie să își separe activitățile de audit de cele non-audit. Serviciile non-audit efectuate de către un auditor ar putea încălca principiul independenței auditorului. Aceste servicii trebuie descurajate sau chiar interzise, pentru că pot fi sursă principală de conflicte de interese și oferă firmei de audit un dezavantaj care este nejustificat.

Acționarii pot ridica probleme cu auditorii și comitetele de audit privind baza de informații utile și relevante. Independența auditorului ar trebui monitorizată și anumite încălcări ar trebui să fie publicate. Furnizarea de servicii non-audit afectează independența în

aparență. Destinatarul rapoartelor financiare (cum ar fi investitorii), trebuie să creadă în independența auditorului. Pentru cele mai multe servicii de consultanță există riscul de depreciere semnificativă a independenței auditorului. Separarea serviciilor de audit și serviciilor non-audit nu crește independența percepută.

3.3 Baremul onorariilor

Comisia dorește să examineze argumente pro și contra unor limitări ale onorariilor pe care firma de audit le poate primi de la un singur client față de veniturile totale de audit.

Onorariile pentru audit depind de mărimea și de complexitatea entității auditate, așa că sunt de părere că este necesară mai mult o transparență în legătură cu acest subiect și nu neapărat reguli noi.

3.4 Transparența, guvernanța și structura firmelor de audit

„Firmele de audit trebuie să își consolideze guvernanța corporativă și cerințele organizaționale pentru a aplană conflictele de interese și pentru a câștiga mai multă independență”.

Considerăm că structurile alternative ar putea fi explorate, dar independența auditorilor ar trebui să fie protejată și regimurile auditorilor de răspundere ar trebui revizuite. Suntem de acord cu propunerile firmelor non Big Four pentru o revizuire radicală a normelor referitoare la dreptul de proprietate și de finanțare a firmelor de audit, cu scopul de a încuraja noi investiții în firme de audit din afara Big Four. Suntem pro încurajarea creșterii companiilor de dimensiuni medii, pentru a li se permite accesul la misiuni de audit.

3.5 Auditul grupului

„Comisia împărtășește preocupările unor organisme de supraveghere a auditului din toată lumea, care sunt de părere că rolul auditorului unui grup trebuie consolidat. Trebuie instituite proceduri care să permită auditorului de grup să își asume rolul și responsabilitățile”.

Auditul grupului poate să aibă autoritatea și accesul necesar pentru a-și îndeplini responsabilitățile care le revin față de acționarii grupului, dar cred că aceasta trebuie să vină natural, fără a forța piața. De exemplu, o entitate mai mică nu poate să aibă sursele necesare pentru a asigura 50% din misiunea de audit⁸⁰.

A. SUPRAVEGHEREA

„Sistemele de supraveghere publică joacă un rol central în supravegherea firmelor de audit. Comisia este de părere că trebuie întărit și dialogul dintre organismele de reglementare și auditori și ar dori să vadă dacă comunicarea dintre auditori și organismele de reglementare a valorilor mobiliare trebuie să devină obligatorie pentru toate companiile mari sau cotate; s-ar putea acorda o atenție deosebită comunicării cu autoritățile de resort în caz de fraudă în interiorul companiilor”.

Comisia dorește să modifice sistemul de organizare actual și să creeze organisme publice. Dacă vorbim despre ceea ce trebuie să ajustăm pentru a trece această perioadă de criză, această reformă nu are loc în momentul de față. Profesia de audit este independentă, deci este o profesie prin excelență autoreglementată, și ceea ce trebuie să facă auditorii este să se autoreglementsze în continuare, respectând la maxim standardele și normele profesionale. Standardele internaționale de audit, pașapoartele și rețelele internaționale de firme de audit au o dimensiune internațională, care s-a dovedit că s-a respectat de către

⁸⁰ Dn Sebastian-Valentin Bodu, conferința cu tema ” Viitorul reglementărilor de audit: care este cel mai eficace mod de a spori valoarea lor și de a crește încrederea investitorilor ” 6 decembrie 2011, Bruxelles

auditori, pentru că nu există fraude majore până acum care să genereze nevoia de îmbunătățire a sistemului de supraveghere.

Concentrare și structura pieței

Piața auditului firmelor cotate este în general acoperită de așa numitele firme Big Four, care depășesc 90% în marea majoritate a statelor membre ale Uniunii Europene. Această concentrare poate să determine acumularea unui risc sistemic, iar prăbușirea unei „firme sistemice” sau a unei firme care a atins proporții sistemice poate perturba întreaga piață.

Firmele care nu fac parte din Big Four suferă din pricină că marile companii nu le recunosc capacitățile.

- *Comisia dorește să ia în calcul următoarele măsuri:*
- *auditori comune/consorții de audit*
- *obligativitatea rotației auditorilor și noi licitații*
- *abordarea mitului „Big Four sunt cei mai buni”*
- *plan de urgență*
- *reevaluarea factorilor determinanți ai concentrării anterioare*

Legat de ceea ce se consideră risc sistemic, aș spune că configurația acutală a pieței prezintă un risc sistemic pentru stabilitatea pieței. Într-adevăr, firmele de audit Big Four împiedică firmele mai „mici” să se dezvolte și să aibă recunoscute capacitățile pe piață. Considerăm că este nevoie ca una dintre firmele non Big Four, dar care a dovedit pe piața europeană de audit că este aproape de nivelul Big Four, trebuie să aibă posibilitatea să crească și mai mult, pentru a crește nivelul de concurență pe piață. Sunt de această părere deoarece, dacă luăm un caz extrem, dacă una dintre firmele Big Four „pică”, atunci ar fi un colaps pe piață și ar fi foarte greu pentru entitățile care trebuie auditate să găsească în timp scurt o altă firmă de audit.

Criza financiară și economică recentă a subliniat faptul că, în ceea ce privește gestionarea riscului, trebuie să se aibă în vedere orice eventualitate. În răspunsurile date de firmele Big Four pentru acest proiect lansat de Comisia Europeană, am aflat că ei cred că acest risc provine din mediul de litigii, cuplat cu lipsa de limitări efective de răspundere pentru activitatea de audit statutar, în Marea Britanie și Statele Unite.

Deci piața de audit în acest moment este foarte concentrată, ceea ce nu oferă posibilitatea investitorilor să-și aleagă firma de audit și reprezintă un risc sistemic pe piața de capital.

Audituri comune/consorții de audit

„Comisia ar putea avea în vedere introducerea formării obligatorii a unui consorțiu de firme de audit care să cuprindă cel puțin o firmă de audit nesistemică și care să auditeze marile companii. Aceste consorții trebuie însă formate cu condiția delimitării clare a responsabilității pentru opinia generală de audit și a existenței unui mecanism de soluționare/prezentare a diferențelor de opinie ce pot apărea între membrii consorțiului”.

Suntem de părere că această discuție nu face parte în ajustarea reformelor privind criza financiară pentru că aceasta poate aduce riscul de afectare negativă a calității auditului și va provoca probleme de coordonare. Cred că o astfel de atribuție artificială la firmele de audit mai mici ar putea să introducă un factor de descurajare pentru „creșterea” lor pe piață. Acest lucru poate să devină natural și treptat, dar nu trebuie forțat. Poate această reformă s-a practicat în Franța, unde companiile cotate au obligația de a desemna două firme de audit diferite, care împart munca de audit și semnează în comun raportul de audit, dar trebuie subliniat faptul că această metodă nu s-a pus în practică imediat după ce s-a lansat de la înalte instanțe.

Principalul beneficiu al consorțiilor este faptul că mai multe firme sunt în măsură să aplice în mod direct gama de servicii de înaltă calitate într-o gamă mai largă de companii care, la rândul lor, susțin

credibilitatea firmelor. Cei care sunt afectați de această propunere sunt investitorii care au dat un răspuns negativ, argumentând că nu susțin această propunere, temându-se în principal de o creștere a costurilor de audit, o diluare a responsabilității sau de lipsa unor efecte benefice.

Auditurile comune ar putea prezenta o serie de probleme în ceea ce privește responsabilitățile, diferențe la nivelul volumului de muncă și abordarea de audit. În afară de aceasta, problemele ar putea fi mult mai complexe atunci când se referă la audituri comune între Big Four și firme de audit de nivel mediu-mic (de exemplu, acest lucru va duce la activitatea de audit realizată de către firma mare de audit, care se poate baza pe rețeaua forței de muncă și să uite de firmă ca un întreg; în astfel de circumstanțe, acest lucru ar reduce avantajul de a avea un audit comun).

Obligativitatea rotației auditurilor și noi licitații

„Comisia propune o rotație obligatorie a firmelor de audit care trebuie însoțită de o procedură de licitație obligatorie, complet transparentă în ceea ce privește criteriile de desemnare a auditorului. Calitatea și independența trebuie să fie criteriile vitale ale oricărei licitații”.

Comisia dorește să introducă rotația obligatorie a firmelor de audit după maxim 6 ani și consideră că o perioadă de pauză este necesară.

Considerăm că această propunere reprezintă un aspect critic pentru firmele de audit, pentru că nu ajută la îmbunătățirea profesiei pe viitor, ci dăunează calitatea auditului, va crește costurile firmei și va reduce posibilitatea entităților de a alege. Deci există un conflict de opinii pentru că, pe de o parte vorbim de creșterea concurenței firmelor de audit, și pe de altă parte Comisia propune o rotație obligatorie, care împiedică concurența pe piață, și ajungem la concluzia că aceste propuneri nu ajută la ajustarea efectelor crizei, ci fac doar niște modificări neconcrete și care generează costuri într-o perioadă nepotrivită pentru asemenea schimbări.

Sunt de acord cu opinia Dl. Sebastian-Valențin Bodu, care este împotriva rotației externe, susținând avizul Parlamentului European, care este pentru rotația internă, nu cea externă. Licitările obligatorii trebuie menținute doar dacă clientul vrea să schimbe auditorul sau auditorul dorește să părăsească compania⁸¹. El a subliniat, de asemenea, că ideea rotației externe a fost negată de toate firmele cu care a intrat în contact Comitetul pentru Afaceri Juridice, indiferent de dimensiunea acestora, tocmai de aceea nu înțelege de ce Comisia a propus introducerea unui astfel de principiu. Rotația obligatorie poate reduce posibilitatea de a alege. IMM-urile trebuie lăsate să participe la licitații și să dovedească aceeași capacitate, ca și firmele mari, de a face față misiunilor.

Abordarea mitului „Big Four sunt cei mai buni”

„Ca urmare a consolidării segmentului de top al pieței de audit, se pare că desemnarea unei firme din Big Four conferă clienților un nivel ridicat de „confort”. Comisia dorește totuși să înțeleagă cât din acest fapt se poate pune pe seama „percepției” și cât pe seama „meritului”.

Considerăm că această mit prezintă preferințe și opinii artificiale. Toți știm că criza financiară a apărut ca rezultat al inflației relativ scăzute și stabile în ultimele 2 decenii. Lichiditatea abundentă a schimbat sistemul financiar până la limite la care politica monetară a ajuns într-o capcană. Inacțiunea ar fi dus la creșterea inflației, iar acțiunea la instabilitate financiară. Creșterea ratelor dobânzii nu ar fi putut duce la apariția instabilității financiare dacă reglementarea și supravegherea ar fi prevenit acumularea excesivă a riscurilor de către investitori.

Aceste evoluții arată că politica monetară, reglementarea și supravegherea trebuie să acționeze eficient. Piețele găsesc întotdeauna calea spre a inova, pentru că permanent agenții economici sunt în competiție pentru a satisface nevoi reale. Am făcut această mică introducere pentru a spune că regulamentul băncilor în auditarea de către firmele Big Four pare că nu este cel mai eficient prin faptul că,

⁸¹ Prof. univ. dr. A. Morariu, Revista „Economistul”

după această perioadă de criză, punem sub semnul întrebării munca firmelor Big Four în acești ani. Ce situații au auditat firmele Big Four și au dat raporturi fără rezerve dacă au făcut o muncă „curată”? Dacă am făcut această analiză am putea să mai spunem că mitul „Big Four cei mai buni” rămâne? Ar trebui să existe în continuare regulamentul băncilor pentru a fi auditate de către Big Four sau este nevoie de o schimbare în acest sens?

Plan de urgență

„Comisia va colabora cu statele membre, cu firme de audit și cu alte părți interesate, inclusiv cu foruri internaționale, pentru a pune la punct un plan de urgență care să permită o soluționare rapidă în cazul colapsului unei firme de audit sistemice, să evite întreruperea prestării de servicii de audit și să împiedice continuitatea acumulării structurale a riscului pe piața de profil”.

Suntem de părere că pot să existe planuri de urgență atât pentru firmele de audit, cât și pentru organismele naționale de reglementare, dar avertizarea în timp a unor probleme esențiale ar putea înlesni punerea în aplicare a planurilor de urgență. Deci aceste planuri nu sunt elemente vitale ale abordării riscurilor sistemice și riscurilor de faliment.

Reevaluarea factorilor determinanți ai concentrării anterioare

“Comisia ar dori să examineze în ce măsură concentrarea firmelor mai mari a produs inovarea așteptată în metodologia de audit și dorește să afle dacă raționamentul general de concentrare a firmelor mari de audit, derulat în ultimele două decenii, este încă valabil sau dacă este nevoie de o regândire a acestuia”.

Criza financiară și economică recentă a subliniat faptul că, în ceea ce privește gestionarea riscului, trebuie să se aibă în vedere orice eventualitate. Din punct de vedere al independenței și al pieței, poziția dominantă a doar trei firme ar fi absolut inacceptabilă.

Pe măsură ce viitoarele superputeri asiatice se extind la nivel global, este probabil ca firmele lor de audit să-și urmeze clienții.

Orice măsură guvernamentală menită să forțeze apariția unei schimbări pe piața de audit ar trebui avută în vedere la o scară temporală de 20 de ani. Mai mult, ar trebui să se ia în mod serios în considerare impactul potențial al legii consecințelor involuntare.

B. CREAREA UNEI PIEȚE EUROPENE

Integrarea pieței europene de audit rămâne problematică, iar mobilitatea transfontalieră a auditurilor este încă redusă. Diferențele de reglementare la nivel național, european și internațional au condus la un grad de complexitate care crează bariere în calea funcționării transfontaliere a firmelor de audit, în special a celor mici și mijlocii. O piață europeană a prestării serviciilor de audit se poate baza pe optimizarea armonizării și pe un „pașaport European al auditorilor”. Acesta presupune crearea unui sistem de înregistrare paneuropean, cu cerințe commune de calificare profesională și reguli de guvernare, proprietate și independență aplicabile în întreaga Uniune Europeană.

Apreciem această inițiativă a Comisiei și considerăm că este nevoie de timp pentru a evalua punerea în aplicare a directivei, în plus, educația, calificările de formare ar trebui să fie armonizate. De asemenea, considerăm că introducerea unui pașaport european trebuie să fie un proiect pe termen lung pentru că legislația națională, normele fiscale și de limbă rămân problematice. Deci armonizarea are un rol important, dar diferențele statelor membre nu ar trebui să fie trecute cu vederea.

Decizia referitoare la auditorul statutar sau firma de audit care ar putea primi un astfel de pașaport trebuie, prin urmare, să se bazeze pe măsura în care practica de audit poate include sau va include audituri ale situațiilor financiare în conformitate cu IFRS.

La conferința ținută pe 6 decembrie 2011, dna Raluca Painter, jurist la Direcția Generală Piața Internă și Servicii a Comisiei Europene, s-a referit la această propunere de directivă și regulament al

Comisiei și a recunoscut faptul că pentru ca firmele să fie recunoscute într-un stat membru gazdă, ele trebuie să își dovedească înregistrarea în stat membru de origine, iar partenerul trebuie să fie autorizat local.

O altă opinie expusă de ea a fost aceea că persoanele fizice pot susține testul de aptitudini sau își pot desfășura activitatea, timp de trei ani, alături de un auditor recunoscut pe plan social. Însă, pe de altă parte, se susține eliminarea testelor de aptitudini pentru persoanele fizice, fiind mai degrabă în favoarea unei recunoașteri tacite. Considerăm foarte relevantă opinia pentru eliminarea testelor de aptitudini, pentru că, din moment ce se stabilește crearea unui pașaport European, sunt foarte multe elemente care condiționează punerea în funcțiune și nu ar fi necesară o astfel de restricție.

C. SIMPLIFICARE: ÎNTREPRINDERILE ȘI PRACTICIENII MICI ȘI MIJLOCI

„Deși IMM-urile obțin valoare de audit prin creșterea credibilității informațiilor financiare, auditul statutar a fost identificat ca o sursă potențială a poverii administrative.

Trebuie depuse eforturi susținute pentru a crea un mediu specific pentru auditul IMM-urilor, care să presupună:

- *descurajarea auditului statutar al IMM-urilor.*
- *în cazurile în care statele membre doresc menținerea unei forme de asigurare, introducerea unui nou tip de serviciu statutar adaptat la nevoile IMM-urilor, precum „auditul limitat,” sau „reexaminarea statutară”, care să presupună proceduri limitate care să permită depistarea denaturărilor datorate erorii sau fraudei. Abordarea mandatării unui audit limitat pentru companiile mici a fost preluată de Estonia și se are în vedere în Danemarca. Elveția aplică o astfel de abordare, iar în SUA auditurile limitate sunt general acceptate.*
- *în cazul interdicției serviciilor care nu au legătură cu auditul (conform celor enunțate în secțiunea 3), se poate avea în vedere o zonă de siguranță (safe harbour) care, cu condiția creării unor mijloace de protecție corespunzătoare, ar permite auditorului unei IMM să presteze în continuare companiei auditate servicii care nu au legătură cu auditul (precum asistență la obținerea de credite, la rambursarea impozitelor, ștate de plată sau chiar contabilitate)”.*

IMM-urile sunt de toate formele și mărimile. Pentru o microîntreprindere cu autofinanțare activitatea unui expert-contabil ar putea fi adecvată. Dacă statele membre solicită auditarea IMM-urilor sau dacă acestea doresc să își auditeze situațiile financiare, ele vor trebui să respecte reglementările referitoare la auditul statutar. De asemenea, un astfel de process oferă avantaje pe termen lung, fiindcă majoritatea companiilor din Europa sunt IMM-uri.

4. CONCLUZII

Am realizat o analiză la fiecare problemă pusă în discuție în acest proiect numit Cartea Verde și am încercat să le analizez și să ofer părerea mea. Având în vedere că există o serie de contradicții între ceea ce trebuie făcut pentru a trece această perioadă de criză și propunerile comisiei, putem pune sub semnul întrebării modificările propuse de Comisia Europeană.

Deja pe piață sunt numai 4 firme mari de audit care sunt la limită, pentru că dacă una dintre ele „pică” ar fi un colaps pe piață, având în vedere nivelul de concurență și poate supraputerile asiatice ar stapâni și piața Europeană. Astfel, considerăm că este necesar ca firmele mici să crească și să aibă cunoscute capacitățile de pe piață.

Putem spune că sunt 15 țări care încă nu au implementat Directiva 43/3006 și, pe de altă parte, încă nu am trecut de perioada de criză; atunci este momentul de a face aceste modificări? Rotația obligatorie reprezintă un aspect critic pentru firmele de audit, pentru că nu ajută la îmbunătățirea profesiei pe viitor, ci dăunează calitatea auditului, va crește costurile firmei și va reduce posibilitatea entităților de a alege.

Deci există un conflict de opinii, pentru că, pe de o parte, vorbim de lărgirea concurenței firmelor de audit și, pe de altă parte, Comisia propune o rotație obligatorie care împiedică concurența pe piață; astfel ajungem la concluzia că aceste propuneri nu ajută la ajustarea efectelor crizei, ci numai la niște modificări neconcrete, care generează costuri într-o perioadă nepotrivită pentru asemenea schimbări.

Apreciem că inițiativa Comisiei pentru introducerea unui pașaport european trebuie să fie un proiect pe termen lung pentru că legislația națională, normele fiscale și de limbă rămân problematice.

BIBLIOGRAFIE

- Morariu, A. (2012) „Opinii pro și contra privind modificarea reglementării auditului financiar la nivel european”, *Revista Economistul*, nr. 6
- *** Cartea Verde „Politică de audit: Lecțiile crizei” disponibil on-line la:
http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/reform/index_en.htm
- *** Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivei 2006/43/CE privind auditul legal al conturilor anuale și al conturilor consolidate” disponibil on-line la: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006L0043:20080321:RO:PDF>
- *** „Răspunsurile cu privire la Cartea Verde - Politică de audit: Lecțiile crizei” disponibil on-line la:
http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/summary_responses_en.pdf
- *** „Dezbatere privind restructurarea întreprinderilor: ce învățăminte se pot desprinde din criză?” disponibil on-line la:
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/23&format=HTML&aged=0&language=RO&guiLanguage=en>
- *** “Green Papers” disponibil on-line la: http://ec.europa.eu/dgs/internal_market/studies_en.htm
- *** “Avizul Comitetului Economic și Social European privind Cartea verde „Politică de audit: lecțiile crizei” disponibil on-line la:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:248:0092:0100:RO:PDF>
- *** „Annual report of the European Court of Auditors” disponibil on-line la: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/771&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- *** „Previous annual conferences” disponibil on-line la: http://ec.europa.eu/dgs/internal_audit/conferences/previous-conferences/index_en.htm
- *** „Banking Crisis: reforming corporate governance and pay in the City” disponibil la:
<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmtreasy/519/519.pdf>